

'98

Türkiye

TÜRKİYE DÜNYANIN neresinde?

EGE GENÇ İŞADAMLARI DERNEĞİ

YILLIK RAPOR' 98

HAZIRLAYAN
PROF. DR. COŞKUN CAN AKTAN

TÜRKİYE DÜNYANIN neresinde?

EGE GENÇ İŞADAMLARI DERNEĞİ

Bu rapordan EGIAD

"Türkiye Dünyanın Neresinde?" referansı belirtilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

Sunuş

İçinde yaşadığımız yüzyılda belki de, tarihin hiç bir döneminde varolmayan hızlı bir değişim trendi ile karşı karşıya bulunuyoruz. Ekonomide, devlet yönetiminde, şirketlerin yönetiminde, sosyal ve kültürel yapıda "yeni gerçekler" in, "eski gerçekleri" ortadan kaldırdığını görüyoruz. Dünya; "yeni gerçekler" ile adeta yeniden şekilleniyor. "Demokratikleşme" rüzgarları ile dünyada otokratik rejimlerin giderek ortadan kalktığını görüyoruz. "Ekonomide serbestleşme" ve özelleştirme" rüzgarları dünyanın her yerinde esiyor ve eski merkezden planlamaya dayalı komuta ekonomileri ve karma ekonomiler anlayışı artık önemini kaybetmiş bulunuyor. Devletin rolü, görev ve fonksiyonları yeniden tanımlanıyor ve eskiden "kamu hizmeti" diye tanımladığımız bir çok hizmet artık piyasa ekonomisi içerisinde özel teşebbüsler tarafından sunuluyor. "Yerleştirme" reformu ile geleneksel merkezîyetçi ve vesayetçi devlet anlayışından uzaklaşıyor. Değişen dünyada geleneksel yönetim anlayışı da önemini kaybetmiş bulunuyor. Taylorizm ve Fordizm olarak ifade edilen geleneksel yönetim anlayışı yerini toplam kalite yönetimi adı verilen çağdaş bir yönetim anlayışına bırakıyor. Hiç şüphesiz, dünyada bir çok şeyi alt üst eden en büyük değişim bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanıyor. Bilgi, inanılmaz bir şekilde büyüyor ve inanılmaz bir süratle dünyanın her tarafına yayılıyor. Bilgi ve iletişim teknolojileri, üretim ve yönetim sistemlerini tamamen değiştirmiş bulunuyor.

Tüm dünyayı silkeleyen ve yeniden şekillendiren bu değişim ortamında, her şeyi yeniden düşünmek ve değerlendirmek zorundayız. Deyim yerindeyse "değişim fırtınaları" ya da "değişim rüzgarları" ile karşı karşıyayız. İşte böylesi bir ortamda, "Türkiye, olarak biz neredeyiz?" sorusunu en başta sormalıyız. Demokratik ve uygar bir ortamda yaşayan, ekonomik refah düzeyini artırmış bulunan ve bilgi çağını gerçekten yaşayan ülkeleri daha yakından tanımak ve başarılarının sırlarını öğrenmek zorundayız. "Nereye Gitmeliyiz?" sorusundan önce "Nereye Gidiyoruz?" ya da "Neredeyiz?" sorularını kendi kendimize sormalıyız.

İşte elinizdeki çalışma, çok geniş bir çerçevede Türkiye'nin dünyadaki yerini tesbit etmemize imkan sağlıyor. Geçen yıl "Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?" başlığı altında yayınlanan bu çalışma, bu yıl içerik açısından genişletilmiş ve dolayısıyla çalışmanın başlığı da "**Türkiye Dünyanın Neresinde?**" olarak değiştirilmiştir. EĞİAD'ın büyük heyecan duyduğu ve sponsorluğunu üstlendiği bu proje Prof. Dr. Coşkun Can AKTAN tarafından hazırlanmaktadır. Sayın Aktan, dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla yakın iletişim kurarak sağladığı yeni veriler sayesinde ülkemizin, ekonomik, sosyal ve siyasal göstergeler yönünden konumunu görmemize imkan sağlamaktadır. EĞİAD olarak, Türkiye'de ilk kez yapılan bu tür bir araştırmayı desteklemekten ve Türk kamuoyuna sunmaktan büyük mutluluk ve kıvanç duyuyoruz.

"Daha Güçlü Bir Türkiye...." idealine katkı sağlayacağına olan inancımızla bu çalışmayı yayınlıyor ve ülkemize hayırlı olmasını temenni ediyoruz.

Saygılarımızla.

Cüneyt KARAGÜLLE
Ege Genç İşadamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı

Teşekkür

Bu çalışmada veri toplanması konusunda yardımlarını esirgemeyen aşağıdaki kişi ve kuruluşlara teşekkür ederiz. (*)

Michael A. Walker, Executive Director, The Fraser Institute, Vancouver, Kanada.

Standart and Poor's Rating Services, New York, ABD.

Dünya Bankası, Türkiye Temsilciliği.

Statistical Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRTCIC), Ankara.

United Nations Development Programme (UNDP), Türkiye Temsilciliği.

UNESCO, Türkiye Temsilciliği.

Müşerref Kınacı, Avrupa Dökümantasyon Merkezi.

Karin Tailbot, Transparency International, Berlin, Almanya.

World Trade Organization, Cenevre, İsviçre.

Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD), Paris, Fransa.

Barbara Erskine ve Florance Treyvaud, World Economic Forum, Cenevre, İsviçre.

Christine Travers, Project Co-ordinator, International Institute for Management Development, (IMD), Lozan, İsviçre.

The Economist Intelligence Unit (EIU), Londra, İngiltere.

Political Risk Services, East Syracuse, NY, ABD.

Mustafa Tanyeri, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi ve EĞİAD Genel Sekreteri.

Mehmet Kabasakal, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Direktörü, İstanbul.

Atilla Yayla, Atlas Economic Research Foundation, Visiting Scholar/Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Utku Utkulu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Ali Değirmendereli, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Naci Şevkal, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Selahattin Togay, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Osman Torun ve Güssün Güneş, Koç Üniversitesi Kütüphanesi.

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi.

(*) Kişi ve kurum adlarının yazımı, alfabetik sıralama veya başkaca bir kriter esas alınmaksızın yapılmıştır.

Bu çalışmayı okuyarak önerilerde bulunan ve dizgi işlemlerinde yardımcı olan aşağıdaki kişilere teşekkür ederiz. Şüphesiz, tüm hata ve eksiklikler dolayısıyla sorumluluk yazarına aittir.

Ayça Eker, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Özgür Saraç, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma Görevlisi.

Haluk Tandırcıoğlu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Dilek Dileyici, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İsmail Öztürk, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Erdal Tırpan, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Süleyman Erdal, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi.

M. Ali Sarılı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Özlem Özkıvrak, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi.

Çalışmanın kapak mizanpajı, dizgi ve baskı işlerini gerçekleştiren aşağıdaki kuruluşlara teşekkür ederiz.

Kapak mizanpajı : Reymar A.Ş.

Dizgi : META Basım

Baskı : Basset A.Ş.

Nihayet raporun ortaya çıkmasına sağladıkları destek dolayısıyla Ege Genç İşadamları Derneği Yönetim Kurulu'na ve çalışmanın yayına hazırlanması konusunda özel olarak ilgilenen;

EGİAD Yönetim Kurulu Başkanı Cüneyt Karagülle'ye,

Yönetim Kurulu Üyesi Bülent Akgerman'a,

EGİAD Genel Sekreteri Mustafa Tanyeri'ye teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Coşkun Can AKTAN

Araştırmanın Kapsamı ve Başlıca Veri Kaynakları

Araştırma Konusu	Veri Kaynakları
SIYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE DEMOKRASİ	1. FREEDOM HOUSE
EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE PİYASA EKONOMİSİ	1. FRASER INSTITUTE 2. HERITAGE FOUNDATION/WALL STREET JOURNAL
YAŞAM KALİTESİ VE İNSANİ GELİŞME	1. UNDP 2. DÜNYA BANKASI 3. T.C. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMI	1. DÜNYA BANKASI 2. UNCTAD 3. OECD 4. UNDP 5. T.C. DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ	1. WORLD ECONOMIC FORUM 2. IMD (INT. INSTITUTE OF MANAGEMENT DEVELOPMENT)
GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON	1. DÜNYA BANKASI 2. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (WTO)
ULUSLARARASI KREDİBİLİTE VE RİSK ANALİZLERİ	1. POLITICAL RISK SERVICES/IBC 2. THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT/THE ECONOMIST 3. INSTITUTIONAL INVESTOR 4. EUROMONEY 5. STANDARD AND POOR'S RATING SERVICES 6. MOODY'S INVESTORS SERVICE
BİLİM VE TEKNOLOJİ	1. DÜNYA BANKASI 2. UNESCO 3. OECD 4. IMD
MAKRO-EKONOMİK GÖSTERGELER	1. DÜNYA BANKASI 2. IMF 3. OECD
RÜŞVET VE YOLSUZLUKLAR	1. TRANSPARENCY INTERNATIONAL

İçindekiler

SUNUŞ	III
TEŞEKKÜR	V
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI	VII
YÖNETİCİ ÖZETİ	XII
BİRİNCİ BÖLÜM	
SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE DEMOKRASİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	3
İKİNCİ BÖLÜM	
EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE PİYASA EKONOMİSİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YAŞAM KALİTESİ VE İNSANİ GELİŞME YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMINDAKİ ADALETSİZLİK YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	75
BEŞİNCİ BÖLÜM	
ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	111
ALTINCI BÖLÜM	
GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	131
YEDİNCİ BÖLÜM	
ULUSLARARASI KREDİBİLİTE VE RİSKLİLİK YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	151
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
BİLİM VE TEKNOLOJİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	167
DOKUZUNCU BÖLÜM	
MAKRO-EKONOMİK PERFORMANS YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	185
ONUNCU BÖLÜM	
RÜŞVET VE YOLSUZLUKLAR YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?	209
SONUÇ	221
KAYNAKLAR	233

YÖNETİCİ ÖZETİ

DEMOKRASİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Dünyada ülkelerin demokrasi yönünden konumlarını araştıran Freedom House adlı bağımsız uluslararası sivil toplum kuruluşu tarafından yayınlanan Dünyada Siyasal ve Sivil Özgürlükler 1995-1996 raporuna göre Türkiye, 191 ülke arasında siyasal ve sivil özgürlükler yönünden 136. sırada ve kısmen özgür ülkeler kategorisinde yer alıyor.

Dünyanın demokratikleşme yönünden en geri olan ülkeleri arasında şu ülkeler bulunuyor: Suriye, Suudi Arabistan, Libya, Irak, Afganistan, Kuzey Kore, Küba, Sudan, Somali, Nijerya, Türkmenistan, Tacikistan.

Batı' nın gelişmiş ülkelerinde ise demokrasinin temel kurumlarının mevcut olduğunu, siyasal ve sivil özgürlüklerin etkin bir şekilde korunduğunu söylemek mümkün.

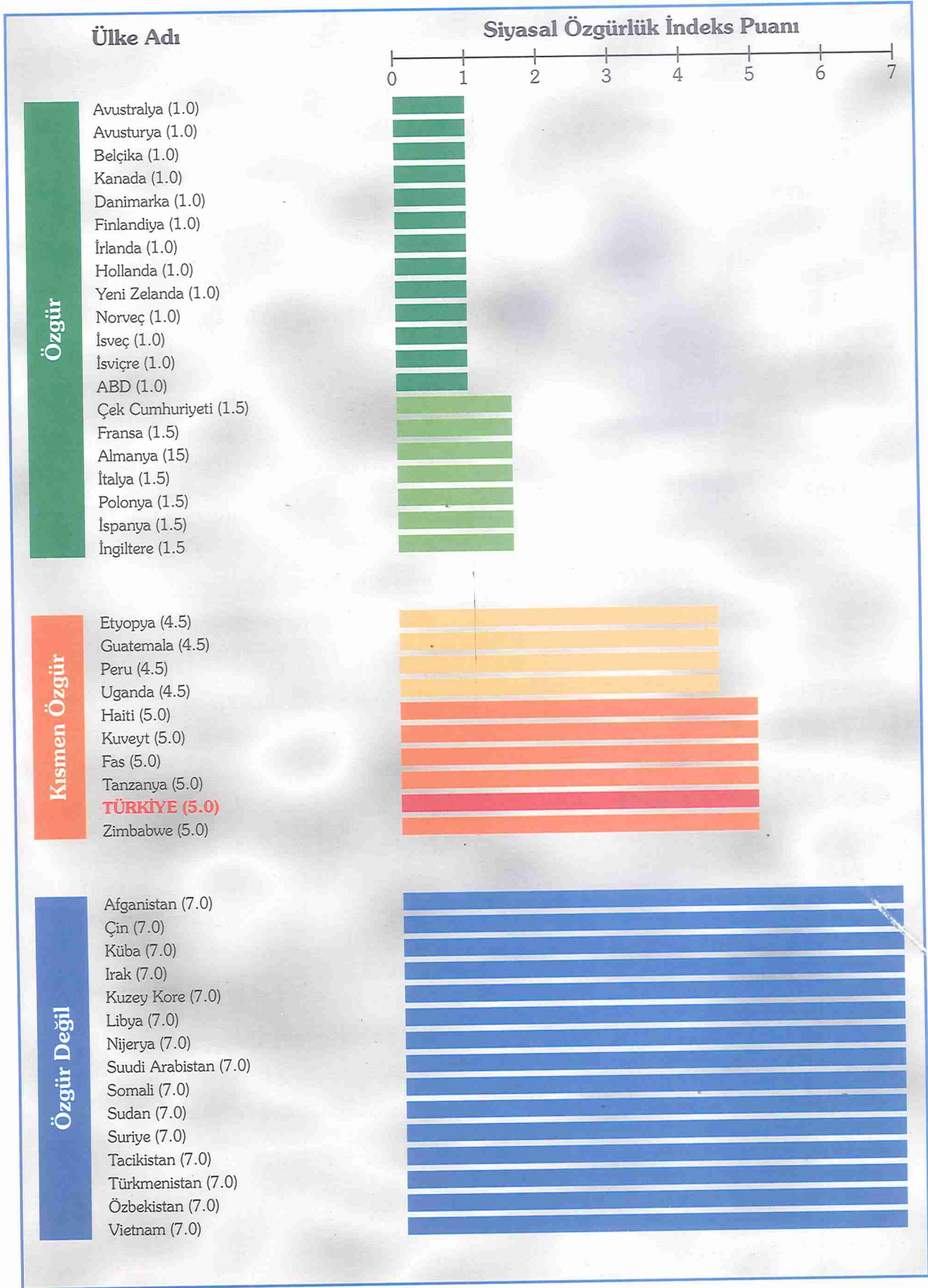
Türkiye'nin ise hala bir demokrasi sorunu bulunuyor. Freedom House'un değerlendirmelerine göre Türkiye'de temel kişi hak ve özgürlükleri hala

evrensel standartlarda mevcut değil. Freedom House'un araştırmasına göre Türkiye'deki demokratikleşme düzeyi Uganda, Etyopya, Nijer, Gana, Madagaskar, Mozambik gibi Afrika ülkelerinin; Guatemala, Peru, Nikaragua, Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerinin gerisinde bulunuyor.

Freedom House'un Türkiye'ye verdiği siyasal ve sivil özgürlükler puanı 5.0. Ülkemiz ile aynı puana sahip olan ülkeler arasında Zimbabwe, Tanzanya, Haiti, Fas gibi ülkeler bulunması gerçekten ilginç.

Türkiye'nin demokratikleşme yönünde daha fazla adımlar atması gerekiyor. Türkiye'nin "Anayasalı Devlet" olmaktan çıkıp, "Anayasal Hukuk Devleti" olması için mutlaka temel insan haklarını etkin bir şekilde güvence altına alması şart. Demokrasi, şüphesiz sadece anayasa ve yasalarla da garanti edilemez. Demokrasi kültürünün kurumsallaşması için sivil toplumun demokrasinin temel değerlerine (laiklik, şeffaflık, kuvvetler ayrılığı, iktidarın sınırlandırılması vs.) sahip çıkması önem taşıyor.

Demokratikleşme Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

PIYASA EKONOMİSİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Dünyada piyasa ekonomisi yönünden ülkelerin konumlarını araştıran Fraser Institute adlı sivil toplum kuruluşunun 1997 yılında yayınladığı Dünyada Ekonomik Özgürlükler raporuna göre Türkiye, piyasa ekonomisi sıralamasında 115 ülke arasında 75. sırada bulunuyor.

Nikaragua, Pakistan, Fas, Tanzanya, Tunus, Yunanistan, Kenya, Kolombiya, Ekvator, Güney Afrika gibi ülkeler piyasa ekonomisi yönünden Türkiye'den daha ileri bir konumda bulunuyorlar.

Fraser Enstitüsü'nün araştırmasına göre piyasa ekonomisi yönünden dünyanın en geri ülkeleri arasında Cezayir, Hırvatistan, Suriye, Haiti, İran, Nijerya, Zaire, Arnavutluk, Rusya, Romanya ve Zimbabve gibi ülkeler yer alıyor.

Dünyada ekonomik özgürlük sıralamasında ilk sırada Hong Kong, ikinci sırada Singapur, üçüncü sırada

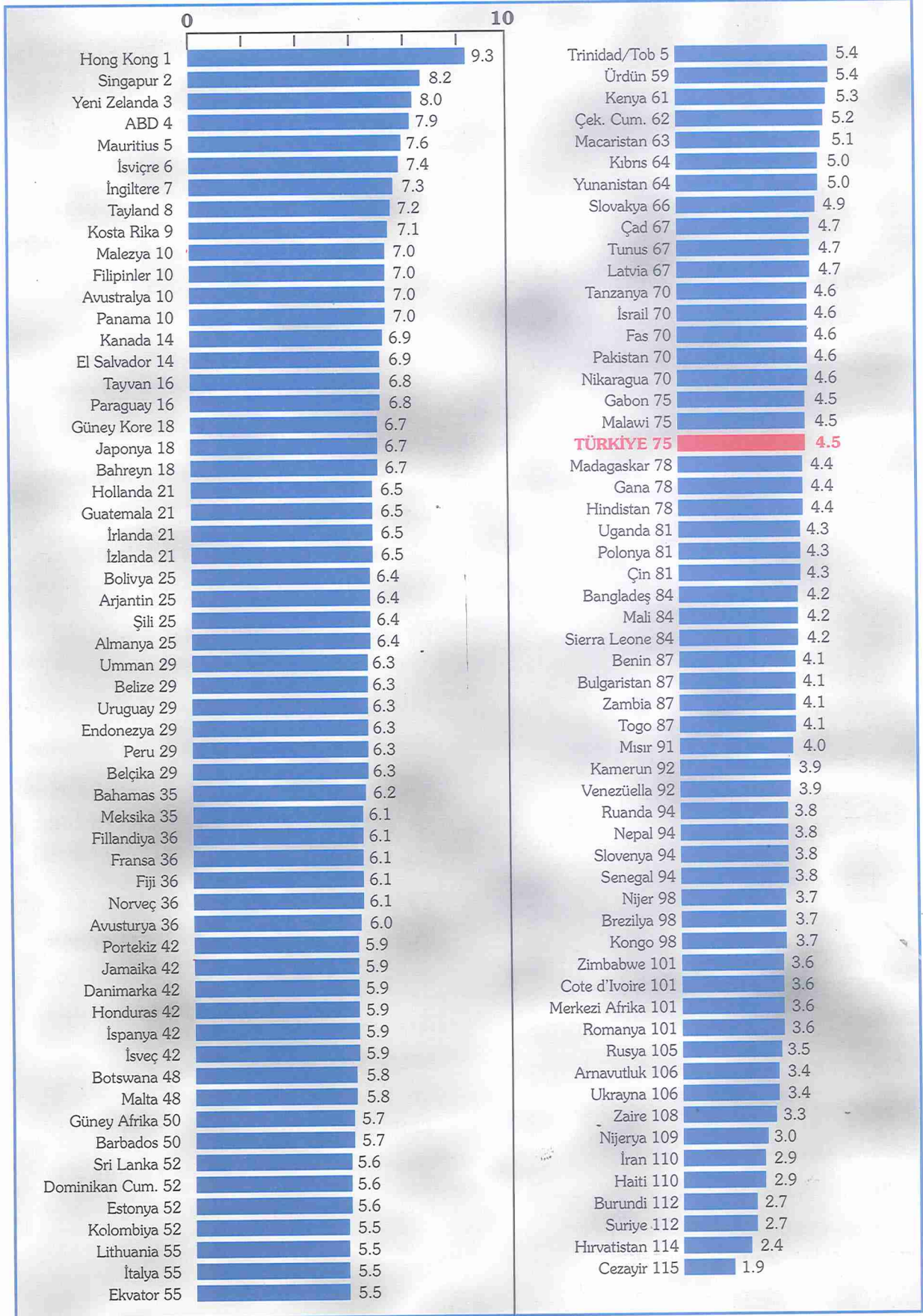
Yeni Zelanda ve dördüncü sırada ABD yer alıyor. Batı'nın gelişmiş ülkelerinin hemen tamamı ekonomik özgürlük sıralamasında en başlarda bulunuyor.

Fraser Enstitüsü'nün araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de ekonomik özgürlükler, yeterli ölçüde güvence altına alınmış değil. Devlet, çeşitli iktisat politikası araçları (kamu harcamaları, vergiler, borçlanma, para basma vs.) ile piyasa ekonomisinin işleyişine yoğun şekilde müdahalelerde bulunuyor. Aynı şekilde, kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla özel mal üretiminin bir bölümü de devlet tarafından gerçekleştiriliyor. Devlet hala birçok alanda (haberleşme, ulaştırma, enerji, vs.) ağırlığını devam ettiriyor.

Adam Smith'in 1776 yılında yazdığı reçete artık dünyada genel kabul görmektedir: Milletlerin Zenginliği'nin ana kaynağı ekonomik özgürlüklerdir.

Piyasa ekonomisinin ülkemizde kurumsallaşması için devletin ekonomiyé olan müdahalelerinin mutlaka sınırlandırılması gereklidir.

Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

İNSANİ GELİŞME YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

İnsani Gelişme, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş bir kavram. UNDP, her yıl yayınladığı İnsani Gelişme Raporu ile dünyada ülkelerin insani gelişme yönünden konumlarını araştırmaktadır. UNDP, insani gelişmenin ölçülmesinde başlıca üç standardı esas almaktadır: Refah standardı (SGP cinsinden kişi başına düşen GSYİH), eğitim standardı (okuma yazma oranı ve okullaşma oranı) ve sağlık standardı (yaşam beklentisi). Bu üç standard çerçevesinde, her ülkenin insani gelişme indeks puanı hesaplanmakta ve ülkeler arasında sıralama yapılmaktadır.

UNDP'nin 1997 yılında yayınladığı rapora göre Türkiye, insani gelişme yönünden 175 ülke arasında 74. sırada bulunuyor. Suudi Arabistan, İran, Bulgaristan, Libya, Polonya, Meksika, Kolombiya, Macaristan, Panama gibi ülkeler, insani gelişme yönünden Türkiye'den daha iyi bir konumda bulunuyor.

Dünyada insani gelişme düzeyinin en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla şunlar: Kanada, Fransa, Norveç, ABD, İzlanda, Hollanda, Japonya, Finlandiya ve Yeni Zelanda. İnsani gelişme yönünden dünyanın en geri ülkeleri arasında ise sırasıyla Sierra Leone, Ruanda, Nijer, Burkina Faso, Mali, Etyopya gibi ülkeler yer alıyor.

İnsani gelişme düzeyinin en yüksek olduğu Kanada'da reel kişi başına GSYİH 20.000 Doların üzerinde iken, insani gelişme düzeyinin en düşük olduğu Sierre Leone'da bu rakam 1000 dolar bile değil. Ülkemizde ise reel kişi başına GSYİH 5000 dolar civarında.

Diğer bir insani gelişme göstergesi olan ortalama yaşam beklentisi yönünden Türkiye'nin konumu Kanada ve Sierre Leone'ya kıyasla şu şekilde: Kanada'da ortalama yaşam beklentisi 79 yıl iken bu rakam ülkemizde 68, Sierre Leone'da ise 34. Öte yandan, Kanada'da okullaşma oranı yüzde 99 iken, bu oran ülkemizde 63, Sierre Leone'da ise yüzde 28.

Türkiye'nin insani gelişme düzeyini artırması için eğitime ve sağlığa daha fazla önem vermesi gerekiyor.

İnsani Gelişme Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Ülkenin Adı

İnsani Gelişme İndeksi

0 0.250 0.500 0.750 1.0

Yüksek İnsani Gelişme

Kanada (1)	0.960
Fransa (2)	0.946
Norveç (3)	0.943
ABD (4)	0.942
İzlanda (5)	0.942
Hollanda (6)	0.940
Japonya (7)	0.940
Finlandiya (8)	0.940
Yeni Zelanda (9)	0.937
İsveç (10)	0.936

Orta Düzeyde İnsani Gelişme

Rusya (67)	0.792
Brezilya (68)	0.783
Bulgaristan (69)	0.780
İran (70)	0.780
Estonya (71)	0.776
Ekvator (72)	0.775
Suudi Arabistan (73)	0.774
TÜRKİYE (74)	0.772
Kuzey Kore (75)	0.765
Lithuania (76)	0.762
Hırvatistan (77)	0.760
Suriye (78)	0.755

Düşük İnsani Gelişme

Mozambik (166)	0.281
Gine (167)	0.271
Eritre (168)	0.269
Burundi (169)	0.247
Etyopya (170)	0.244
Mali (171)	0.229
Burkina Faso (172)	0.221
Nijer(173)	0.206
Ruanda (174)	0.187
Sierra Leone (175)	0.176

YOKSULLUK YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Yoksulluk tüm dünyanın yüz yüze bulunduğu en ciddi sorunlardan birisi. Ülkeler arasındaki gelir farklılıkları yoksulluğun sadece bir yüzünü görmemize imkan sağlıyor. Başlıca gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen GSMH 20.000 doların üzerinde iken, bir çok az gelişmiş ülkede bu rakam 500 doların altında bulunuyor. Türkiye 'de ise kişi başına GSMH'nın (SGP) 1995 yılında 5580 dolar olduğu tahmin ediliyor.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'na göre az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun üçte biri, yani yaklaşık 1.3 milyar insan günde 1 doların altında bir gelire yaşamlarını sürdürüyor. Bir başka ifadeyle, nüfusun yaklaşık yüzde 32'si "gelir yoksulu" olarak adlandırılıyor. UNDP, gelir yoksulluğu kadar "insani yoksulluk" sorununun da dünyada her geçen gün ciddi boyutlara ulaştığını belirtiyor. UNDP'ye göre az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde insani yaşam için gerekli temel ihtiyaçlar (sağlıklı içme suyu, yeterli beslenme, hekim

yardımıyla doğum vs.) maalesef yeterli değil. İnsani yoksulluğu en fazla yaşayan ülkeler sırasıyla şunlar: Nijer, Sierre Leone, Burkina Faso, Etyopya, Mali, Kamboçya, Mozambik ve Gine.

Dünyada kişisel gelir dağılımı da genellikle tüm ülkelerde adaletsiz. Zengin ile yoksul arasındaki uçurum her geçen gün daha artıyor. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) adlı kuruluşun 1997 yılında yayınladığı araştırmaya göre dünyada 92 ülke arasında kişisel gelir dağılımının göreceli olarak en adaletsiz olduğu ülkeler sıralamasında ilk sırada şu ülkeler yer alıyor: Brezilya, Güney Afrika, Guatemala, Zimbabve, ve Kenya.

Türkiye, 92 ülke arasında 26. sırada bulunuyor. Ülkemizde en zengin kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 54.9 iken, en yoksul kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 4.9.

Victor Hugo'nun dediği gibi "yoksulluk suçun ve devrimin anasıdır". Yoksulluk sorunu ortadan kaldırılmadan insanların barış ve huzur içerisinde yaşamasına imkan yoktur. Yoksulluk, Türkiye'de çözülmesi gereken en öncelikli sorunlarından birisidir.

Dünyada Kişisel Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik Sıralaması

1- Brezilya

2- Güney Afrika

3- Guatemala

4- Zimbabve

5- Kenya

6- Şili

7- Lesotho

8- Panama

9- Meksika

10- Botswana

11- Gine-Bissau

12- Senegal

13- Tayland

14- Venezuela

15- Honduras

16- Dominikan Cumhuriyeti

17- Nikaragua

18- Kolombiya

19- Malezya

20- Sri Lanka

21- Porto-Riko

22- Ekvator

23- Kosta Rika

24- Filipinler

25- Peru

26- TÜRKİYE

27- Madagaskar

28- Hong Kong

29- Nijerya

30- Bolivya

.....

.....

70- Nepal

71- Polonya

72- İsveç

73- Ruanda

74- Almanya

75- Tayvan

76- Macaristan

77- Çek Cumhuriyeti

78- Slovenya

79- Danimarka

80- Rusya

81- İtalya

82- Romanya

83- Beyaz Rusya

84- Latvia

85- Hollanda

86- Lüksemburg

87- Ukrayna

88- İspanya

89- Belçika

90- Kanada

92- Slovakya

REKABET GÜCÜ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Dünyada halen uluslararası rekabet gücünü ölçen iki ayrı araştırma enstitüsü bulunuyor. Merkezi İsviçre'nin Lozan kentinde bulunan Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD)'nin 1997 yılında yayınladığı Dünya Rekabet Yıllığı araştırmasına göre Türkiye, dünyada halen rekabet yarışında adından söz ettiren 46 ülke arasında 38. sırada yer alıyor. Rekabet gücü sıralamasında Türkiye; Şili, İsrail, Çin, Arjantin, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Yunanistan gibi ülkelerin gerisinde bulunuyor.

IMD'nin yaptığı araştırmaya göre dünya rekabet yarışında en başta ABD yer almakta, bu ülkeyi Singapur, Hong Kong, Finlandiya, Norveç, Hollanda, İsviçre, Danimarka, Japonya ve Kanada gibi ülkeler izliyor. 46 ülke arasında rekabet gücü en düşük ülkeler ise sırasıyla şunlar: Rusya, Venezuela, Güney Afrika, Polonya, Kolombiya, Hindistan, Meksika, Endonezya ve Türkiye.

Avrupa ülkeleri arasında ise Türkiye, Rusya ve Polonya'dan sonra rekabet gücü en düşük olan ülkedir.

Uluslararası rekabet gücünü ölçen bir diğer kuruluş olan Dünya Ekonomik Forumu (WEF)'nin 1997 yılında yayınladığı raporda ise Türkiye, 53 ülke arasında 36. sırada yer alıyor. WEF'in değerlendirmelerine göre Mısır, Çin, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Meksika, Filipinler ve Slovakya gibi ülkelerin rekabet gücü Türkiye'den daha yüksek bulunuyor.

Dünya Ekonomik Forumu nun araştırmasına göre dünyada rekabet gücü en yüksek olan ülke Singapur'dur. Bu ülkeyi Hong Kong, ABD, Kanada, Yeni Zelanda, İsviçre ve İngiltere izlemektedir. Rekabet gücünün en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla şunlar: Rusya, Ukrayna, Zimbabve, Polonya, Vietnam, Yunanistan, Venezuela ve Macaristan.

IMD ve WEF'in uluslararası rekabet gücü sıralamasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da dikkat çekmektedir. Farklı metodoloji, bir ölçüde farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

IMD'nin Uluslararası Rekabet Gücü Sıralaması

(1) ABD	1
(2) Singapur	2
(3) Hong Kong	3
(15) Finlandiya	4
(6) Norveç	5
(7) Hollanda	6
(9) İsviçre	7
(5) Danimarka	8
(4) Japonya	9
(12) Kanada	10
(19) İngiltere	11
(8) Lüksemburg	12
(11) Yeni Zelanda	13
(10) Almanya	14
(22) İrlanda	15
(14) İsveç	16
(23) Malezya	17
(21) Avustralya	18
(20) Fransa	19
(16) Avusturya	20
(25) İzlanda	21
(17) Belçika	22
(18) Tayvan	23
(13) Şili	24
(29) İspanya	25
(24) İsrail	26
(26) Çin	27
(32) Arjantin	28
(30) Tayland	29
(27) Kore	30
(31) Filipinler	31
(31) Portekiz	32
(37) Brezilya	33
(28) İtalya	34
(34) Çek Cum.	35
(39) Macaristan	36
(40) Yunanistan	37
(35) TÜRKİYE	38
(41) Endonezya	39
(42) Meksika	40
(38) Hindistan	41
(33) Kolombiya	42
(43) Polonya	43
(44) G. Afrika	44
(45) Venezüella	45
(46) Rusya	46

GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Global ekonomik entegrasyon kavramı, ülkeler arasındaki mal, emek ve sermaye hareketlerinin artmasını ve ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin genişlemesini ifade ediyor. Dünya halen çok hızlı bir globalleşme sürecini yaşıyor.

Dünya Bankası'nın 1996 yılında yayınladığı bir araştırmaya göre Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasında 1980-1995 yılları arasında global ekonomik entegrasyona uyum gösteren ülkeler arasında 6. sırada yer alıyor. Dünya Bankası'na göre dünyada global ekonomik entegrasyona uyum yönünden en başarılı ülke Singapur. Bu ülkeyi; Mauritius, Hong Kong, Tayland ve Portekiz izliyor. 1980 sonrasında hızla globalleşen açık ekonomiler arasında Asya-Pasifik ülkeleri hemen dikkat çekiyor.

Gelişmekte olan ülkeler arasında göreceli olarak globalleşmeye en az uyum gösterebilen başlıca ülkeler ise şunlar: Suudi Arabistan, Rusya, Nijerya, Bulgaristan, Irak, Cezayir, Peru ve Kolombiya. Bu ülkelerin bir kısmı halen ofarşizmi, yani dışı kapalı bir ekonomik düzeni sürdürüyorlar.

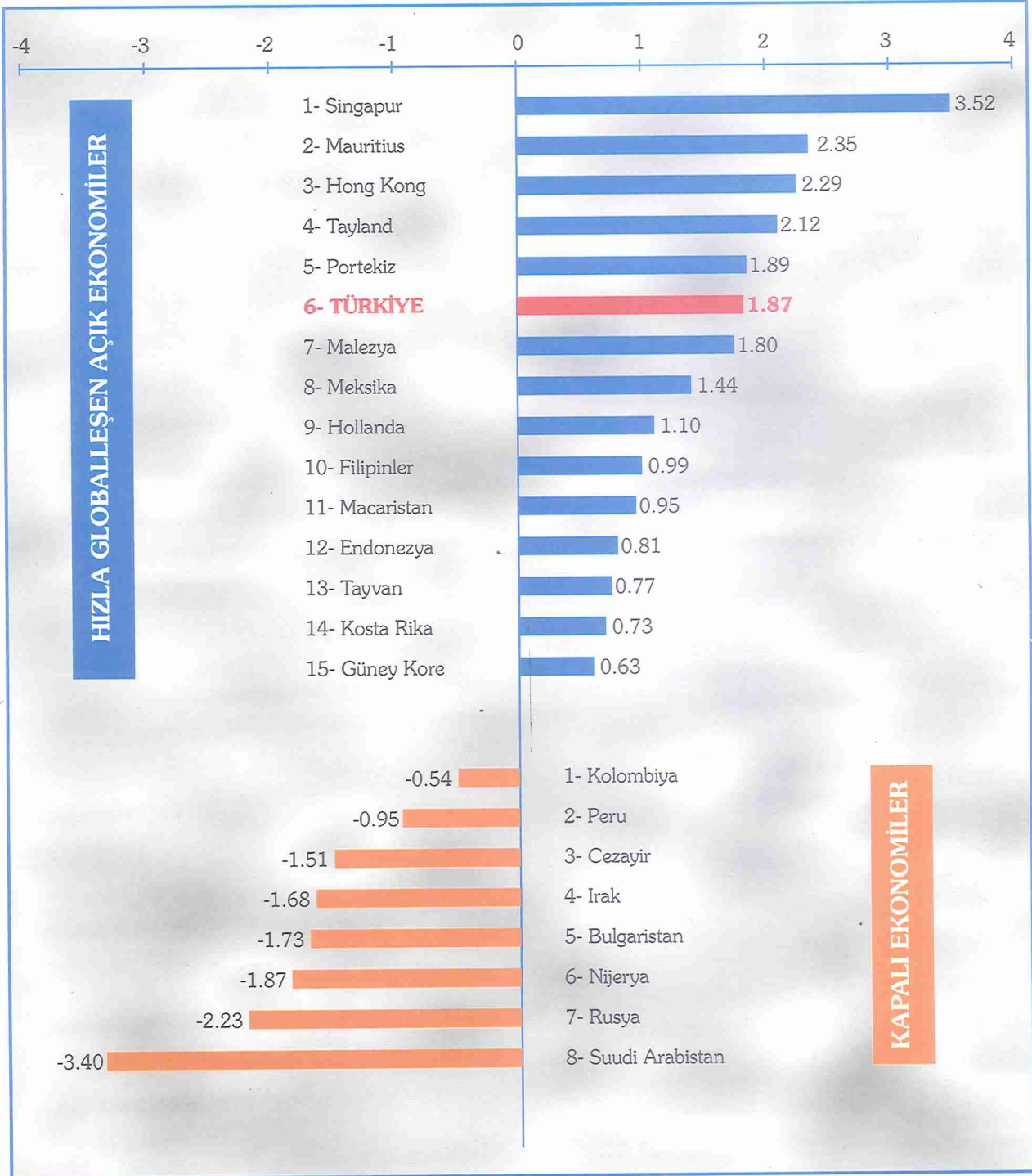
Türkiye, 1980 sonrasında ithal ikameci sanayileşme stratejisinden hızla dışı açık ve ihracata dayalı büyüme stratejisine yönelen ülkelerin başında geliyor. Ülkemizde uluslararası ticaret hacminin GSYİH'ya oranı 1995 yılı itibarıyla yüzde 45 olarak hesaplanmış bulunuyor. Oysa bu oran başlıca Asya-Pasifik ülkelerinde yüzde 100'ün üzerinde bulunuyor.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 1997 yılında yayınladığı rapora göre 1996 yılında dünyada en fazla mal ihracatı yapan ülkeler sıralamasında Türkiye 26. sırada bulunuyor. Türkiye'nin 1996 ihracat tutarı 22 milyar dolar; toplam dünya ihracatı içerisindeki payı ise binde 6.

Dünya ihracatında en fazla paya sahip olan ülkeler sırasıyla ABD, Japonya, Kanada, Hong Kong, Çin, Güney Kore, Singapur ve Tayvan.

Türkiye'nin global ekonomik entegrasyona uyum için ihracata ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına daha fazla önem vermesi gerekiyor.

Global Ekonomik Entegrasyon Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

KREDİBİLİTE VE RİSKLİLİK YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Ülke risk analizi yapan başlıca rating şirketlerinin yayınladıkları raporlara göre Türkiye, dünyada yüksek riskli ülkeler kategorisinde değerlendiriliyor.

Political Risk Sercives (PRS) adlı kuruluşun Aralık-1996 rating araştırmasında Türkiye, 116 ülke arasında 57.0 risk puanı ile 20. sırada ve yüksek riskli ülkeler arasında yer alıyor.

Institutional Investor'un Eylül-1996 tarihinde açıkladığı rating araştırmasına göre Türkiye, 121 ülke arasında 41.1 risk puanı ile 42.sırada ve yüksek riskli ülkeler arasında.

Euromoney dergisinin yılda iki kez yayınladığı rating araştırmasında da Türkiye, düşük kredibilitesi olan ülke olarak tanımlanıyor. Euromoney'in Eylül-1996 rating araştırmasında Türkiye, 178 ülke arasında 57.5 puanı ile kredibilitesi yüksek olan ülkeler sıralamasında 53. sırada bulunuyor.

Standard and Poor's adlı uluslararası rating şirketinin 1997 yılında açıkladığı yabancı sermaye yatırımları açısından en riskli ülkeler sıralamasında Türkiye, 61 ülke arasında 47. sırada ve yüksek riskli ülkeler arasında yer alıyor.

Öte yandan, başlıca uluslararası rating şirketlerinin (Moody's, JCR, IBCA, Duff and Phelps) Türkiye'ye ilişkin değerlendirmelerinde "spekülatif ülke", "borç ödeme kapasitesi uygun değil", "riskli ülke" vesaire ifadelerin yer aldığını görüyoruz.

Uluslararası rating şirketlerinin yaptıkları araştırmaların bilimselliği şüphesiz tartışılabilir. Ancak uluslararası çevrelerde bu rating değerlendirmelerinin dikkate alındığını önemle belirtmek gerekir.

Öte yandan, dünyada çok yüksek riskli ülkeler arasında başlıca şu ülkeler yer alıyor: Irak, Libya, Cezayir, Zaire, Sudan, Kuzey Kore, Mozambik, Haiti, Nijerya, Zambia, İran, Suriye, Küba, Tacikistan vs.

Türkiye'nin bulunduğu konumdan çıkabilmesi için siyasal ve ekonomik istikrarı tesis etmesi, ülke içinde barış ve huzuru sağlaması büyük önem taşıyor.

Political Risk Services Adlı Kuruluşun Ülke Risk Sıralaması

YÜKSEK RİSKLİ ÜLKELER		DÜŞÜK RİSKLİ ÜLKELER	
1. Zaire	(32.0)	1. Norveç	(92.5)
2. Sudan	(32.5)	2. Singapur	(91.0)
3. Irak	(35.0)	3. İsviçre	(89.5)
4. Gine Bissau	(44.0)	3. Danimarka	(89.5)
5. Kuzey Kore	(45.5)	3. Hollanda	(89.5)
6. Angola	(48.5)	3. Japonya	(89.5)
7. Mozambik	(49.0)	3. Avusturya	(89.5)
7. Haiti	(49.0)	8. İrlanda	(88.5)
9. Nijerya	(50.5)	9. Belçika	(87.5)
10. Nijer	(52.5)	10. ABD	(86.0)
11. Gine	(53.0)	11. Portekiz	(85.5)
12.. Yugoslavya Fed.	(53.5)	11. Güney Kore	(85.0)
13. Madagaskar	(54.5)	11. Yeni Zelanda	(85.0)
14. Honduras	(55.5)	11. Hong Kong	(85.0)
15. Zambiya	(56.0)	11. Almanya	(85.0)
15. Zimbabve	(56.0)	11. Finlandiya	(85.0)
15. Mali	(56.0)	11. Kanada	(85.0)
15. Myanmar	(56.0)	18. İsveç	(84.0)
19. Nikaragua	(56.5)	19. Çek Cum.	(83.5)
20. TÜRKİYE	(57.0)	20. İtalya	(82.5)
21. Kamerun	(57.0)	21. Şili	(82.0)
22. Togo	(58.0)	22. Malezya	(81.5)
23. Cezayir	(59.0)	23. Tayland	(81.0)
24. Malawi	(59.5)	24. İspanya	(80.5)
24. Ekvator	(59.5)		

BİLİM VE TEKNOLOJİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Dünya, bilim ve teknolojiye başdöndürücü gelişmelerin yaşandığı bir sürecin içerisinde bulunuyor. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler bilgi çağı insanların hizmetlerine sunuluyor.

Bilim ve teknoloji göstergeleri yönünden Türkiye'nin durumunun iyi olduğunu söylemek imkanı yok. OECD'nin her yıl yayınladığı Başlıca Bilim ve Teknoloji Göstergeleri raporuna göre Türkiye'de araştırma ve geliştirme harcamalarının GSYİH'ya oranı 1995 yılında binde 38 olarak tahmin ediliyor.

Dünyada Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla şunlar: İsveç, Japonya, ABD, Fransa, Finlandiya, Almanya ve İngiltere. Tüm bu ülkelerde Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranı yüzde 2'nin üzerinde bulunuyor.

Yine OECD verilerine göre ülkemizde araştırma ve geliştirme hizmetlerinde

istihdam edilen personel sayısı 1995 yılı itibarıyla 18.498. Bu rakam Japonya'da 948.087, Almanya'da 475.018, Fransa'da ise 315.159.

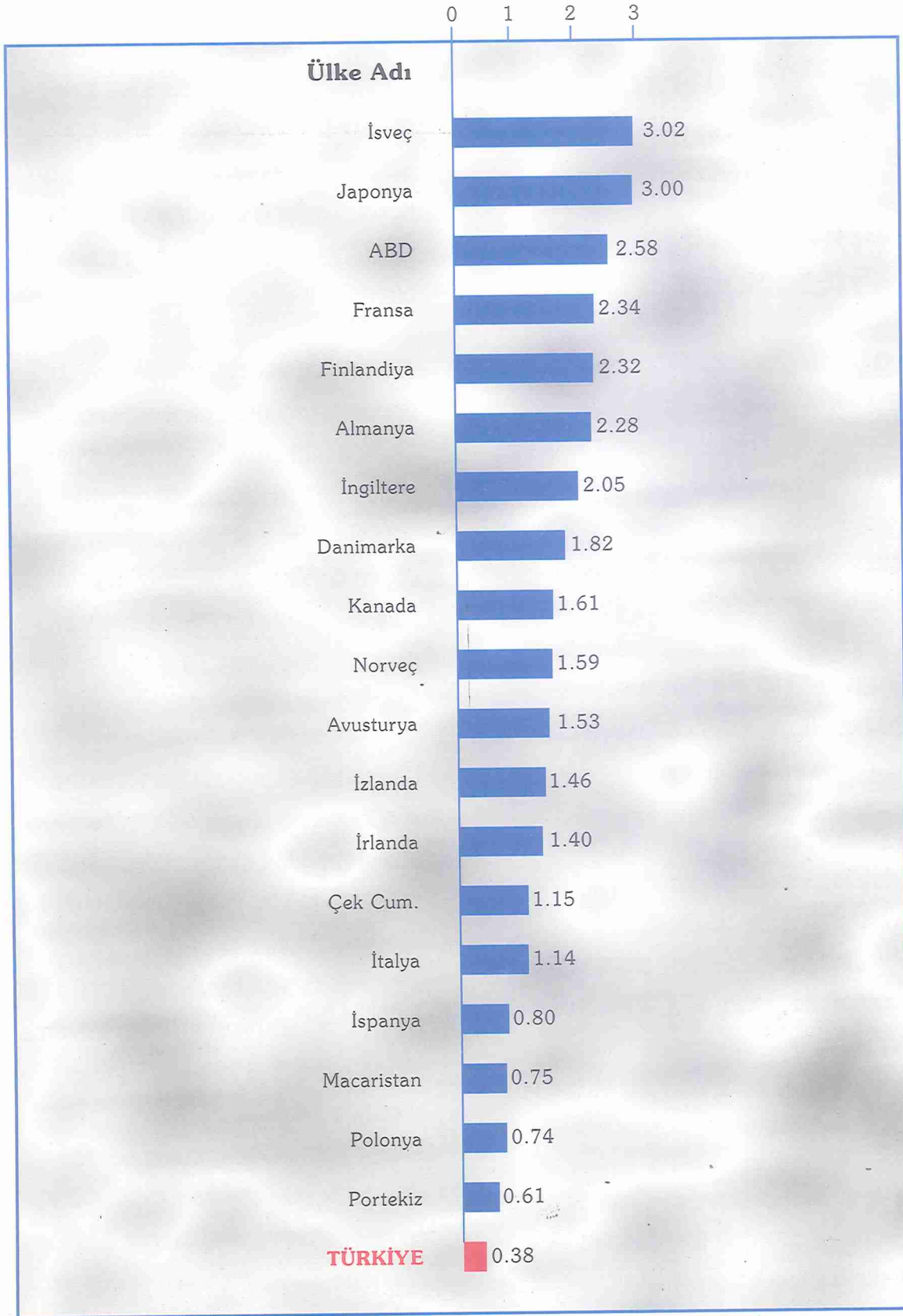
Yüksek teknoloji ihracatı yönünden dünyanın en ileri ülkeleri arasında ilk sırada ABD yer alıyor. Bu ülkeyi Japonya ve İngiltere izliyor. ABD'nin 1995 yılı yüksek teknoloji ihracatı 181.2 milyar dolar. Türkiye'nin yüksek teknoloji ihracatı ise 1.2 milyar dolar.

Dünyada kişi başına düşen bilgisayar sayısı yönünden yapılan ülke sıralamasında Türkiye, başlıca 45 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke arasında 41. sırada bulunuyor. Ülkemizde 1000 kişiye düşen bilgisayar sayısı 16 olarak hesaplanmış bulunuyor. Başlıca gelişmiş ülkelerde ise her 1000 kişiye 200 ile 400 arasında bilgisayar düşüyor.

1000 kişi içerisinde internet bağlantısı olan ana bilgisayar yüzdesi ise ülkemizde binde 22. Bu oran başlıca gelişmiş ülkelerde yüzde 10 ve üzerinde bulunuyor.

Üçüncü bin yıla hızla yaklaştığımız şu yıllarda Türkiye'nin bilgi çağının gerisinde kalmaması için bilim ve teknolojiye gerçek bir atılımı gerçekleştirmesi şart.

Çeşitli Ülkelerde Ar-Ge Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (1995)

MAKRO-EKONOMİK PERFORMANS YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Türkiye'nin en ciddi ekonomik sorunlarının başında enflasyon gelmektedir. Türkiye yıllardır kronik enflasyonla yaşamaktadır. Türkiye halen dünyada enflasyonun en yüksek olduğu ülkelerin başında gelmektedir. 1996 yılı itibariyle başlıca 46 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke arasında yapılan enflasyon sıralamasında, Türkiye, yüzde 80.4 enflasyon oranı ile 44. sırada yer almaktadır.

Fiyat istikrarsızlığı yanısıra, döviz kuru istikrarsızlığı yönünden de Türkiye, dünyanın başlıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri arasında en başlarda yer almaktadır. 1991-1996 yılları arasında başlıca 44 ülke arasında en istikrarsız para birimine sahip ülke Türkiye olmuştur.

Türkiye, aynı zamanda yüksek kredi ve mevduat faizlerinin uygulandığı bir ülkedir. Dünya Bankası verilerine göre 1995 yılında dünyada en yüksek mevduat faizi uygulayan 10 ülkeden birisi Türkiye'dir.

Türkiye'de işsizlik oranı 1996 yılı itibariyle yüzde 7.2'dir. Dünyada işsizlik oranının yüzde 3'ün altında olduğu ülkeler ise sırasıyla; Çin, Singapur, Tayvan, Malezya, Hong Kong, Tayland ve Güney Kore'dir. Bu ülkelerin hepsinin Asya-Pasifik ülkeleri olması dikkat çekicidir.

Türkiye'de genel verimlilik ve işgücü verimlilik oranları da maalesef yüksek değildir. Ülkemizde işgücü başına düşen GSYİH, 1996 yılı itibariyle 9.375 dolardır. Her çalışan için saat başına düşen GSYİH ise ülkemizde yaklaşık 4 dolardır. Oysa bu rakam başlıca gelişmiş ülkelerde 30 dolar ve üzerindedir.

Ülkemizde ekonomik performans yönünden en olumlu gösterge ekonomik büyümedir. Türkiye, 1980 sonrasında bu yana dünyada en hızlı büyüyen ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkemizde 1980-1990 yılları arasında gerçekleşen büyüme hızı yüzde 5.3; 1990-1995 yılları arasında ise yüzde 3.2 dir. Asya-Pasifik ülkelerinden sonra ekonomik büyüme yönünden dünyada en iyi performans gösteren ülkeler arasında Türkiye'de yer almaktadır.

Çeşitli Ülkelerde Enflasyon Oranları (1996)

Sıra	Ülke Adı	Tüketici Fiyatlarında Yıllık Artış Oranı (%)
1	Japonya	0.00
2	Arjantin	0.10
3	Finlandiya	0.60
4	İsviçre	0.70
5	Norveç	1.30
6	Kanada	1.40
7	Lüksemburg	1.40
8	İsveç	1.50
9	Almanya	1.70
10	Hollanda	1.70
11	Fransa	1.80
12	İrlanda	1.80
13	Avusturya	1.90
13	Yeni Zelanda	1.90
15	Belçika	2.00
16	Avustralya	2.10
17	Danimaraka	2.10
18	ABD	2.10
19	İzlanda	2.30
20	Singapur	2.40
21	İngiltere	2.60
22	Tayvan	3.07
23	Portekiz	3.30
24	Malezya	3.50
25	İspanya	3.60
26	İtalya	4.20
27	Kore	5.00
28	Tayland	5.50
29	Hong Kong	6.00
30	Endonezya	6.47
31	Şili	7.40
32	Güney Afrika	7.40
33	Filipinler	8.40
34	Yunanistan	8.60
35	Çek Cumhuriyeti	8.80
36	Hindistan	9.00
37	Çin	10.00
38	Brezilya	10.55
39	İsrail	10.60
40	Polonya	19.90
41	Kolombiya	21.63
42	Macaristan	23.60
43	Meksika	35.00
44	TÜRKİYE	80.40
45	Venezüella	99.90
46	Rusya	121.80

RÜŞVET VE YOLSUZLUKLAR YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE ?

Merkezi Almanya'nın Berlin kentinde bulunan Uluslararası Şeffaflık Kurumu her yıl yaptığı bir uluslararası anket çalışması ile dünyada rüşvet ve yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkeleri tesbit etmeye çalışmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1997 yılında yayınladığı araştırmaya göre Türkiye, 52 ülke arasında 15. sırada bulunmaktadır.

Dünyada rüşvet ve yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkeler sıralamasında ilk sırada Nijerya yer almaktadır. Bu ülkeyi; Bolivya, Kolombiya, Rusya, Pakistan, Meksika, Endonezya, Hindistan ve Venezuela izlemektedir.

Dünyada rüşvet ve yolsuzlukların en az görüldüğü ülkeler ise sırasıyla şunlar: Danimarka, Finlandiya, İsveç, Yeni Zelanda, Kanada, Hollanda, Norveç, Avustralya.

Öte yandan Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi'nin 1997 yılında yayınladığı rapora göre Türkiye, kamu

yönetiminde şeffaflık sıralamasında 46 ülke arasında 44. sırada bulunmaktadır.

Yapılan araştırmaya göre başlıca gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminin en açık/şeffaf olduğu ülkeler sırasıyla; Yeni Zelanda, Singapur, Norveç, Finlandiya, Kanada, Hong Kong ve Hollanda'dır.

Kamu yönetiminde şeffaflığın en az olduğu ülkelerin başında ise Kolombiya, Polonya, Türkiye, Rusya, Venezuela, Japonya, Hindistan, Tayland gibi ülkeler gelmektedir.

Türkiye'de rüşvet ve yolsuzluklar yanısıra siyasal yozlaşmaların diğer türleri (adam kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı, hizmetsiz memuriyetlikler, milletvekili ticareti, teşvik kollamacılık vs.) de yaygınlık göstermektedir.

Türkiye'nin ciddi sorunlarından biri olan siyasal yozlaşmaların ortadan kaldırılması için mutlaka önlemler alınmalıdır. Siyasal yozlaşmaların ana kaynağı devlet olduğuna göre, devletin güç ve yetkilerinin hukuk kuralları ile sınırlandırılması ve aynı zamanda devletin görev ve fonksiyonlarının daraltılması gereklidir. Daha büyük bir devlet, siyasal yozlaşmaların nitelik ve niceliğini artırmaktadır.

Dünyada Yolsuzlukların En Yaygın Olduğu 20 Ülke

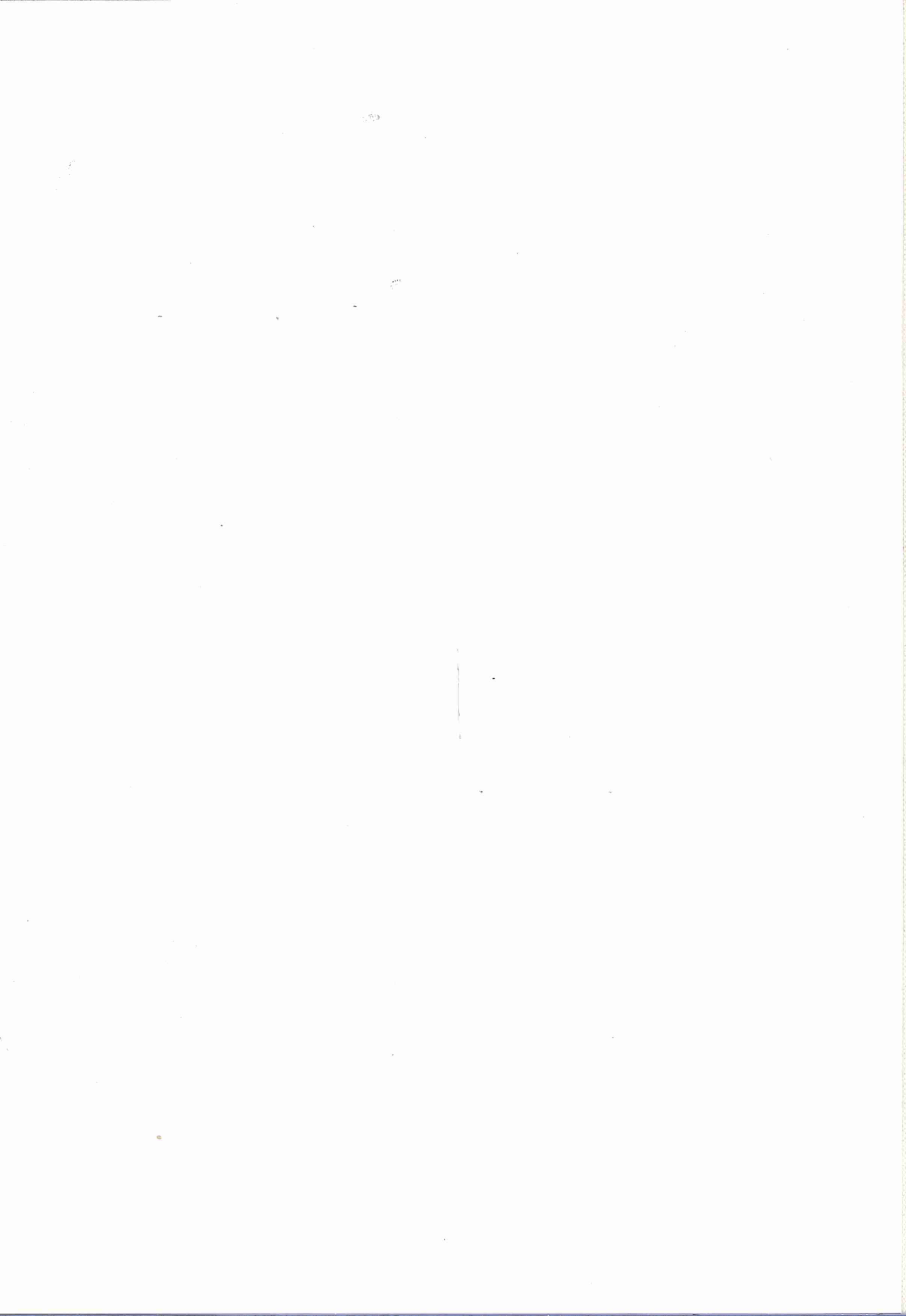
Sıra No	Ülke Adı	Yolsuzluk İndeks Değeri (*)
1	Nijerya	1.76
2	Bolivya	2.05
3	Kolombiya	2.23
4	Rusya	2.27
5	Pakistan	2.53
6	Meksika	2.66
7	Endonezya	2.72
8	Hindistan	2.75
9	Venezuela	2.77
10	Vietnam	2.79
11	Arjantin	2.81
12	Çin	2.88
13	Filipinler	3.05
14	Tayland	3.06
15	TÜRKİYE	3.21
16	Romanya	3.44
17	Brezilya	3.56
18	Uruguay	4.14
19	Güney Kore	4.29
20	Güney Afrika	4.95

Birinci Bölüm

SIYASAL ÖZGÜRLÜKLER ve DEMOKRASİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

*"Demokrasinin bütün hastalıkları
daha fazla demokrasi ile tedavi edilir."*

Alfred E. Smith

DEMOKRASİ KAVRAMININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Demokrasi yönünden dünyadaki yerimizi tesbit etmeden önce, demokrasinin tanımını ve temel unsurlarını özetlemekte yarar bulunmaktadır. Demokrasi yaygın olarak "halkın kendi kendini yönetmesi" olarak tanımlanır. Etimolojik kökeni itibariyle, demokrasi Eski Yunanca "Demos" (Halk) ve "Kratos" (Egemenlik = İktidar) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Buradan hareketle demokrasi "halkın egemenliği"ne dayanan bir siyasal yönetim biçimi olarak tanımlanabilir.

Demokrasi kavramının ortaya çıktığı Eski Yunan döneminden günümüze değin insanlar hep ideal bir yönetim düzeni arayışı içerisinde olmuşlardır. Demokrasinin günümüz açısından ifade ettiği anlamı ve demokrasinin temel unsurlarını ele almadan önce, geçmişten günümüze büyük düşünürlerin siyasal yönetim ile ilgili olarak sınıflandırmalarını ve demokrasiye bakış açılarını ortaya koymaya çalışalım.

Demokrasi'nin ilk ortaya çıktığı ve uygulanılmaya çalışıldığı Eski Yunan'da Eflatun ve Aristo'nun siyasal yönetim biçimleri üzerine yaptığı sınıflamaları bilmek son derece önem arz etmektedir. Eflatun, siyasal yönetim biçimlerini beş ayrı grupta toplamaktadır. Bunlar, tiranlık, demokrasi, oligarşi, timarşi ve aristokrasidir. Eflatun'a göre tiranlık, bir kişinin zorbalığına dayanan bir yönetim; demokrasi ise halkın yönetimi demektir. Eflatun'un sınıflandırmasında, oligarşi, zenginlerin yönetimi; timarşi, şan ve şerefe düşkün olanların yönetimi; aristokrasi ise soyluların yönetimi anlamına gelmektedir. Eflatun'a göre en ideal yönetim sistemi "aristokrasi"dir. Eflatun tüm yönetim sistemlerinin zaman içerisinde dejenere olacağı, demokrasinin de yozlaşarak despotizme dönüşeceği düşüncesindedir.

Aristo ise siyasal yönetim biçimlerini altı ana başlık altında inceler (Bkz. Tablo:1). Bunlardan tiranlık, tek kişinin zorbalık yönetimidir. Eğer, tek bir kişi halkın çıkarları için egemenliği elinde bulunduruyorsa bu yönetim sistemi "monarşi" dir. Aristo'nun sınıflamasına göre eğer, yönetim kendi özel çıkarlarını halkın çıkarlarının üstünde tutan belirli bir zümrenin elinde ise bu yönetiminin adı "Oligarşi" dir. "Aristokrasi", halkın çıkarları için hareket eden belirli bir zümrenin

Tablo-1: Aristo'ya Göre Yönetim Sistemleri

Yönetim Kimin Elinde?	Bir Kişi	KRALLIK (MONARŞİ)	TİRANLIK
	Belirli Zümre/Sınıf	ARİSTOKRASİ	OLİGARŞİ
	Çok Kişi	POLİTY	DEMOKRASİ
		Herkesin Çıkarı (Toplumsal Çıkar)	Kendi Çıkarı (Özel Çıkar)

Yönetici Kimin Çıkarı İçin Çalışır?

Kaynak: Dahl, 1991: 59.

Tablo-2: Çeşitli Filozoflara Göre Siyasal Yönetim Biçimleri

EFLATUN	ARİSTOKRASİ → Soyluların yönetimi TİMARŞİ → Şan ve şerefe düşkün olanların yönetimi. OLİGARŞİ → Zenginlerin yönetimi. DEMOKRASİ → Halkın yönetimi. TİRANLIK → Zorbalık/despotizme dayanan kişi yönetimi.
ST. THOMAS AQUINOS	Aristo'nun yaptığı sınıflamayı aynen kabul eder. Aristo gibi o da, halkın çoğunluğunun yönetime katıldığı ve halkın çıkarlarının korunduğu POLITY'yi en iyi yönetim biçimi olarak kabul eder.
THOMAS HOBBS	MONARŞİ → Kişi egemenliğine dayalı yönetim. ARİSTOKRASİ → Belirli bir zümre/sınıf egemenliğine dayalı yönetim. DEMOKRASİ → Halkın egemenliğine dayalı yönetim.
JOHN LOCKE	MONARŞİ → Bir kişi irsi olarak (Irsi Monarşi) veya halkın seçmesi sonucu (Seçimli Monarşi) egemenliği elinde tutar. OLİGARŞİ → Belirli bir zümre egemenliği elinde tutar. DEMOKRASİ → Toplum siyasal düzeni kurar ve yönetir.
MONTESQUIEU	DESPOTİZM → Tek kişinin yasalara uygun olmayan keyfi yönetimidir. OLİGARŞİ → Bir kişinin hukuka (yasalara) uygun olarak yönetmesidir. CUMHURİYET → İkiye ayrılır: 1. Egemenliğin halkın elinde olduğu yönetim = Demokrasi. 2. Egemenliğin belirli bir azınlığın elinde olduğu yönetim = Aristokrasi.
J.J ROUSSEAU	MONARŞİ → Tek kişinin yönetimi. ARİSTOKRASİ → Azınlığın yönetimi. DEMOKRASİ → Çoğunluğun yönetimi.

yönetimidir. Demokrasi, halkın çoğunluğunun kendi özel çıkarlarına yönelik kararlar aldığı ve uyguladığı bir yönetim adıdır. Aristo'ya göre en ideal yönetim biçimi ise "polity" dir. Dikkat edilirse, Aristo'nun demokrasiye bakış açısı Eflatun'dan farklıdır. Eflatun, "aristokrasi"yi; Aristo ise "polity" adını verdiği yönetim düzenini ideal siyasal yönetim biçimi olarak görür.

Eflatun ve Aristo'nun siyasal yönetimler üzerine görüşleri ve yaptıkları sınıflandırmalar kendinden sonraki düşünürleri çok büyük ölçüde etkilemiştir. Denilebilir ki, modern demokrasinin fikir babaları olan St. Thomas Aquinos, John Locke, Montesquieu, J.J. Rousseau gibi büyük düşünürler Eflatun ve Aristo'nun görüşlerinden hareket ederek demokrasi konusunda kendi yaklaşımlarını ortaya koymuşlardır.

Örneğin, Ortaçağın hristiyan düşünürlerinden St. Thomas Aquinos, Aristo'nun yaptığı sınıflandırmayı aynen esas alır. Hobbes ise, yaptığı üçlü sınıflandırmada demokrasiyi halkın egemenliğine dayalı yönetim olarak tanımlamakla birlikte, halkın kendi güvenliği için sahip olduğu hak ve özgürlüklerin bir kısmından vazgeçmesi gerektiğini ve "Leviathan" adını verdiği devlet yönetimine kendini teslim etmesi gerektiğini savunur. Hobbes'un demokrasi anlayışında yöneticilerin güç ve yetkileri sınırlandırılmamıştır. Bu nedenle Hobbes'un esasen mutlakiyetçiliği savunan bir düşünür olduğunu belirtmekte yarar vardır.

John Locke ise Hobbes'den farklı olarak toplumun kendi mal ve can güvenliği için siyasal toplumu, yani devleti oluşturduğunu ve bazı hak ve özgürlüklerin kullanımını bizzat kendilerinin sınırlandırdığını ifade eder. Ancak, siyasal gücü elinde bulunduran devlet yöneticilerinin güç ve yetkilerinin mutlaka sınırlanmış olması gerekir. Aksi halde, yöneticiler sahip oldukları güç ve yetkilerini kötüye kullanabilirler.

Çağdaş demokrasinin oluşumuna en büyük katkılardan biri de Montesquieu'dan gelmiştir. Montesquieu, John Locke gibi, egemenliğin halk adına kullanan seçilmiş yöneticilerde toplandığı yönetim biçimi olan demokrasilerde, yöneticilerin ve yetkilerinin mutlaka sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur (Bkz. Tablo-2).

DOĞRUDAN DEMOKRASİ, TEMSİLİ DEMOKRASİ VE YARI DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Demokrasi, yüzyıllar boyunca insanlığın hep ideali olmuş, ancak günümüze değin gerçek yaşamda bir "fantasma" olmanın ötesine gidememiştir. Demokrasinin gerçek anlamı, insanlık tarihi boyunca çarpıtılarak anlam erezyonuna ve yorum enflasyonuna uğratılmıştır. Şüphe yoktur ki, gerçek demokrasi, halkın, bir aracı olmaksızın kendi kendini bizzat yönetmesi demektir. Bu çerçevede "doğrudan demokrasi", yani halkın yönetimle ilgili kararları kendisinin alması ve uygulaması gerçek demokrasi demektir. Ancak günümüz açısından gerçek demokrasi bir idealden öteye anlam taşımamaktadır. Büyük düşünürlerden J.J. Rousseau "gerçek demokrasi sadece bir idealdir." demekle doğrudan demokrasinin günümüz dünyasında uygulanamayacağını ifade etmektedir. Doğrudan demokrasinin pratikte bir değer taşımaması dolayısıyla "temsili demokrasi"nin ve "yarı doğrudan demokrasi"nin gerçek demokrasiye en yakın yönetim biçimi olduğu savunulmuştur. Temsili demokrasi, halkın kendisini yönetecek temsilcileri seçmesi ve onlara yönetme yetkisini devretmesi demektir. Günümüzde çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan temsili demokrasi modelinde "seçim ve oylama mekanizması" ile halk, kendini yönetecek insanları belirli bir dönem için seçmektedir. Halkın görevi neredeyse seçim

sandığına gitmekle bitmekte ve daha sonra halkın seçtiği temsilciler yönetsel görevler üstlenmektedir. Temsili demokrasilerde halkın yönetime aktif olarak katılamaması dolayısıyla "yarı doğrudan demokrasi" savunulmuştur. Yarı doğrudan demokrasi, "temsil" ve "katılım" ilkelerinin bir arada gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Yarı doğrudan demokrasi, esasen bir "katılımcı yönetim" modelidir. Bu yönetim sisteminde halkın yönetime aktif olarak katılımını sağlayan başlıca şu araçlar söz konusudur:

- **Seçim ve Oylama Mekanizması:** Genel ve eşit oy sistemine dayalı bir seçim sistemi ile halk kendini yönetecek temsilcileri kendisi seçmektedir.

- **Halkın Kanun Teklifi:** Belirli sayıda seçmen, parlamentoya kanun teklifi verebilme hakkına sahip bulunmaktadır.

- **Halk Vetosu:** Halk, kendi seçtiği temsilcilerinden oluşan parlamentonun çıkardığı bir kanunu veto edebilme hakkına sahip bulunmaktadır.

- **Referandum:** Ülke açısından büyük önem arz eden bazı konularda halk oylamasına gidilmesi demektir.

- **Geri Çağırma Hakkı (Recall):** Halkın, kendi seçtiği temsilcilerini görev süresi içinde başarısız bulması halinde, belirli sayıda seçmen imzası ile yöneticilerini görevden alabilmesi "geri çağırma hakkı" olarak adlandırılmaktadır. Bu katılımcı yönetim aracının özellikle yerel yönetimlerde, küçük yerleşim alanlarında etkin bir şekilde uygulanabileceği savunulmaktadır.

- **Halkın Meclis Toplantılarına Katılımı:** Halkın, yerel meclis toplantılarına katılımını ifade etmektedir.

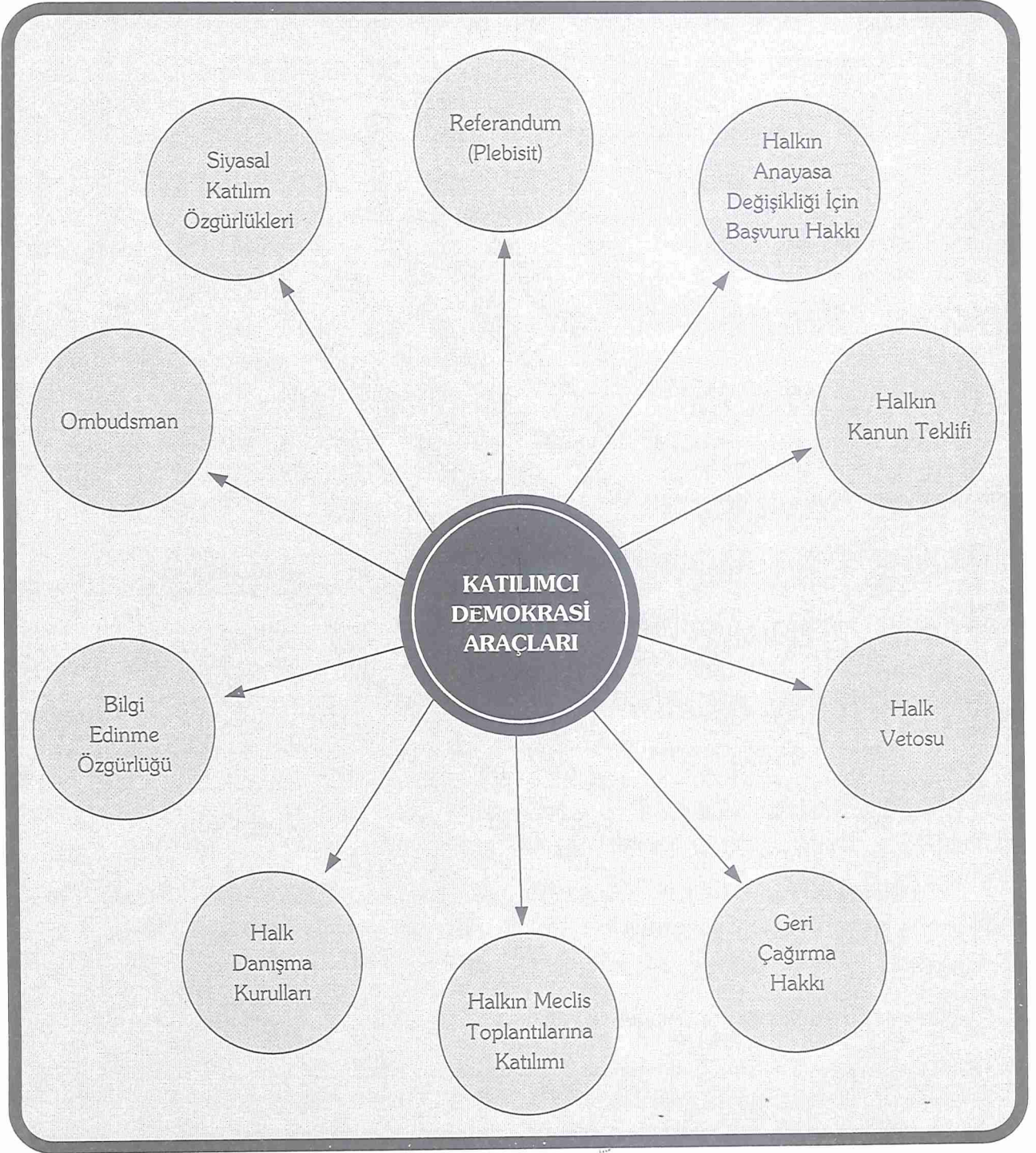
- **Halk Danışma Kurulları Oluşturulması:** Belirli konularda uzman vatandaşların yerel meclislerde ve yürütme organlarında danışman olarak istihdam edilerek yönetime aktif olarak katılımı amaçlanmaktadır.

- **Bilgi Edinme Özgürlüğü:** Vatandaşların, kamu yönetimi hakkında bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünün anayasal ve yasal güvence altına alınmasını ifade etmektedir.

- **Ombudsman:** Çevrenin korunması, trafik kurallarının ihlal edilip edilmediğinin gözetilmesi vs. konularında ve yönetimle ilgili şikayetlerin çözüme kavuşturulması amacıyla saygınlığı genel olarak kabul edilen gönüllü vatandaşlardan oluşan "ombudsman bürolarının" oluşturulması ve böylece halkın yönetimde daha aktif bir rol alması önerilmektedir.

Yukarıda yarı doğrudan demokrasinin ya da katılımcı demokrasinin uygulanabilmesi için çeşitli araçları özetlemiş bulunuyoruz. Bu araçları bütün olarak Şekil-1 de görmek mümkündür. Önemle belirtelim ki, günümüzde bu katılımcı demokrasi araçlarını pratikte uygulayan ülke sayısı son derece sınırlıdır. Bu araçların uygulanması kimi zaman çok yüksek maliyetlere (parasal maliyet, zaman maliyesi vs.) neden olmaktadır. Bu araçların uygulanması yönetimde karar alma sürecinde gecikmelere neden olabilmektedir. Bu nedenlerle referandum, halkın kanun teklifi, halk vetosu gibi araçlar çok sınırlı uygulama alanı bulabilmektedir.

Şekil-1: Katılımcı Demokrasi Araçları

GÜNÜMÜZ AÇISINDAN DEMOKRASİNİN ANLAMI VE UNSURLARI

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda demokrasinin kavram olarak doğuşu ve gelişimi ile doğrudan demokrasi, yarı demokrasi ve temsili demokrasi kavramlarını özetlemiş bulunuyoruz. Günümüz açısından demokrasinin anlam ve unsurlarını ise bu başlık altında ele alacağız.

Kanaatimizce demokrasiyi sahip olması gereken unsurlar yönünden ele alarak incelemek ve bu şekilde bir tanımlama yapmak çok daha doğru olacaktır. Demokrasi için gerekli unsurlar ya da şartları kısa başlıklar altında ele almaya çalışalım (Bkz: Şekil-2):

1. Siyasal Özgürlükler: Demokrasi için ilk ve vazgeçilmez koşul siyasal özgürlüklerin mevcut olmasıdır. Demokrasiyi dar anlamda siyasal özgürlüklerin mevcut olduğu yönetim biçimi olarak tanımlamak mümkündür. Siyasal özgürlüklerden söz edince başlıca üç türde özgürlüğü anlamak gerekir:

• *Siyasal Katılım Özgürlükleri:* Seçme ve seçilme özgürlüğü, siyasi parti kurma özgürlüğü, siyasi partilere üye olma özgürlüğü, dernek kurma ve derneklere üye olma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü siyasal katılım özgürlükleri arasında sayılabilir.

• *Sivil Özgürlükler:* Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, özel hayatın gizliliği hakkı, kişi dokunulmazlığı ve yaşam hakkı vs. hak ve özgürlükler sivil özgürlükler (civil liberties) arasında sayılır.

• *Siyasal Rekabet Özgürlükleri:* Seçime katılan siyasi partilerin sayıca çok olması, seçim için rekabet edebilme hakkının ve siyasi parti liderliği için yarışma hakkının fiilen mevcut olması siyasal rekabet özgürlüğünü ifade etmektedir.

2. Hukuk Devleti: Demokrasi için ikinci önemli unsur "Hukuk Devleti" dir. Hukuk devleti, halkın seçtiği yöneticilerin hukuk kuralları dahilinde hareket etmesi demektir.

3. İktidarın Sınırlandırılması: Hukuk devleti zorunlu olarak iktidarın sınırlandırılmasını şart koşar. Siyasal iktidarın, güç ve yetkilerinin sınırlandırılmadığı bir yönetimi "hukuk devleti" olarak adlandırmak mümkün değildir. Sınırsız güç ve yetkileri olan bir siyasal iktidar her zaman siyasal özgürlükleri sınırlandırabilir ve hatta ortadan kaldırabilir.

4. Kuvvetler Ayrılığı: Yine hukuk devleti ve iktidarın sınırlandırılması ile yakından alakalı olan bir diğer ilke "kuvvetler ayrılığı" ilkesidir. Kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin tek elde toplanmamasını ifade eder. Kanun yapma görevinin yasamaya; kanunları uygulama görevinin yürütmeye; yapılan uygulamaların anayasa ve kanunlara aynı zamanda kanunların da anayasaya uygunluğunun bağımsız yargı organlarına ait olması gerekir.

5. Şeffaflık: Demokrasi için gerekli bir diğer unsur ise kamu yönetiminde şeffaflığın mevcut olmasıdır. Demokrasi bir açık toplum düzenidir. Demokrasi için, yöneticilerin eylem ve davranışlarının mutlaka açıklık içinde cereyan etmesi ve vatandaşların kamu yönetimi hakkında bilgi edinme hak ve özgürlüklerinin bulunması gerekir.

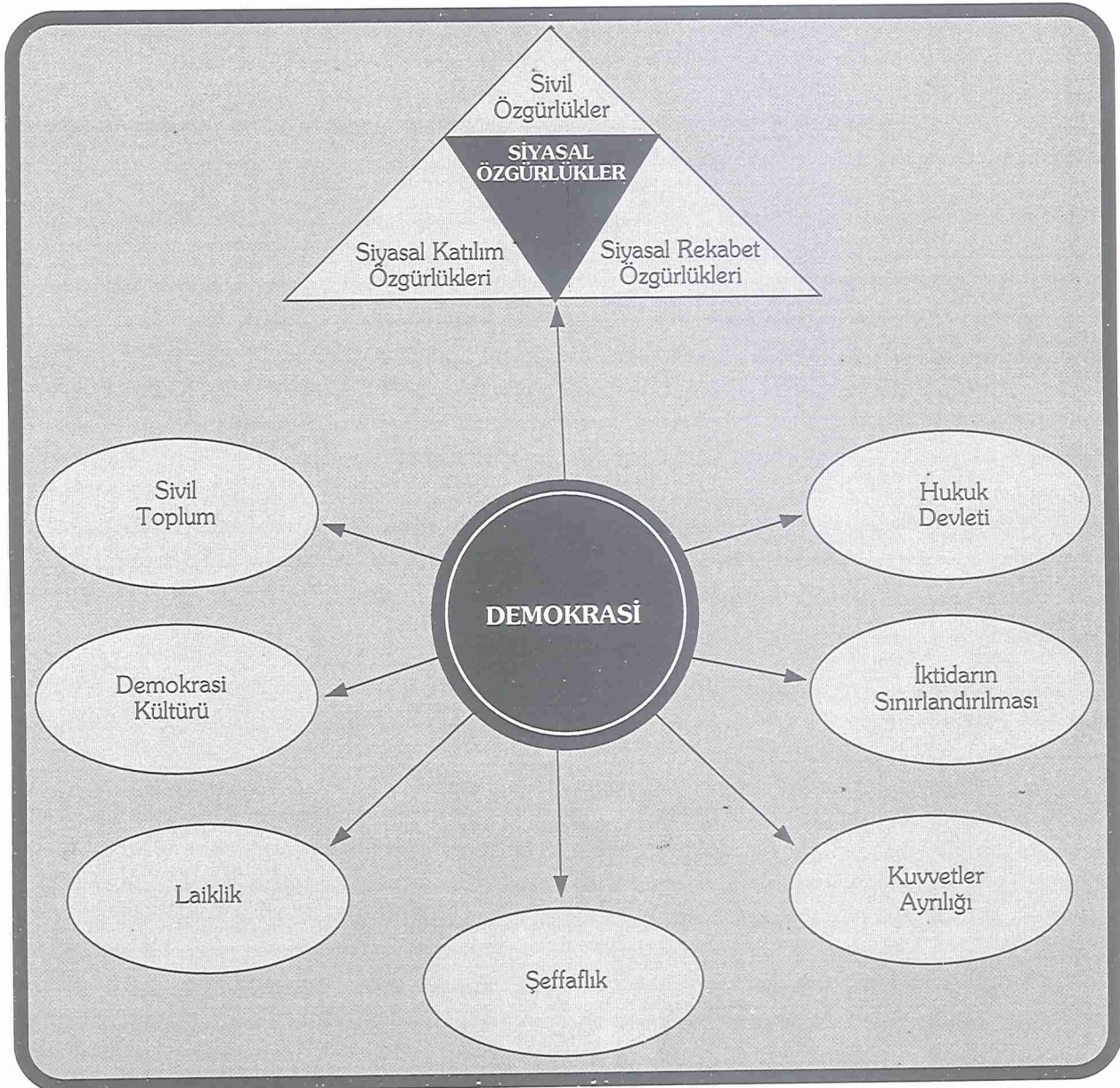
6. Laiklik: Demokrasi için, din ile devlet işlerinin birbirinden mutlaka ayrı olması gerekir. Demokrasi, bireylerin inanç alanlarına müdahale edilmemesini, bir başka ifadeyle bireylerin inanç özgürlüğüne sahip olmalarını savunur. Dine dayalı veya dine destek veren devlet anlayışlarında, bireylerin tamamen kendilerine ait özel bir alan olan inanma ya da inanmama özgürlüklerinin ortadan kalkması tehlikesi mevcuttur. Bu nedenle, laiklik ilkesi din ve vicdan özgürlüğünün korunması için gereklidir.

7. Demokrasi Kültürü: Bir toplumda mevcut olan kültür, değer yargıları ve ahlak da demokrasi için önem taşımaktadır. Siyasal özgürlükler sadece yasa ile korunamaz. Demokrasi kültürü, bireylerin birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygılı olmasını da gerekli kılar.

8. Sivil Toplum: Demokrasinin oluşması ve kurumsallaşması için sivil toplumun güçlü ve etkin olması gerekir. Siyasal güç karşısında hak ve özgürlükleri için mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının sayısı arttıkça demokrasi de giderek kurumsallaşır.

Yukarıda demokrasi için gerekli unsurları maddeler halinde özetlemeye çalıştık. Tekrar belirtelim ki, demokrasi'yi "halkın egemenliği" ya da "halkın yönetimi" şeklinde tanımlamak pratikte çok anlamlı olmamaktadır. Gerçekteki ideal olan "halk egemenliği"ne ulaşılabilmesi için yukarıda saydığımız unsurların mevcut olması gerekir. Peki bu unsurlar günümüz çağdaş demokrasilerinde mevcut mu? Ya da bir başka ifadeyle, günümüz çağdaş demokrasileri bu saydığımız unsurlara ne ölçüde sahip. Şimdi bu soruların cevaplarını vermeye çalışalım.

Şekil-2: Demokrasinin Temel Unsurları

ÇAĞDAŞ DEMOKRASİLERE ELEŞTİRİLER

Günümüzde demokrasiler, ciddi bazı tehlike ve sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. İlk olarak demokrasinin temeli olan siyasal özgürlükler çeşitli nedenlerle (insan hakları ihlalleri, depolitizasyon, lider diktası vs.) sınırlı ölçüde kullanılabilir. Ayrıca yarı-doğrudan demokrasi araçları (referandum, halkın kanun teklifi, halk vetosu vs.) etkin bir şekilde uygulanmamaktadır. Yine, vatandaşların bir kısmının siyasete ilgisiz kalması (siyasal ilgisizlik) dolayısıyla siyasal katılım yetersiz kalmaktadır.

İkinci olarak, siyasal bilgisizlik, siyasal unutkanlık (amnesia), medya baskısı ve yönlendirme, yanlış ve yalana dayalı propaganda vs. faktörler dolayısıyla seçmen tercihlerinin güvenilirliği sorunu söz konusudur. Özellikle, okuma yazma oranının çok düşük olduğu cahil bir toplumda sandığa gitmek demokrasi için yeterli bir şart değildir.

Üçüncü olarak, çağdaş demokrasilerin bir kısmında hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı işler durumunda değildir. Hükümetlerin keyfice aldıkları kararlar ve yaptığı uygulamalar üzerinde kontrol mekanizmaları son derece yetersizdir. Yargının tam bağımsız olmadığı ülkelerde hukuk dışı eylem ve uygulamalar maalesef yaygındır. Sivil toplum kuruluşlarının gelişmemiş olduğu ülkelerde halktan gelen baskı da yetersiz olabilmektedir. Medyanın denetim görevi ise basın özgürlüğü üzerindeki sınırlamalar dolayısıyla çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Yine kamu yönetiminde şeffaflık yerine gizlilik ve örtbasın hakim olması dolayısıyla hukuka uygun olmayan karar ve uygulamalar önlenememektedir.

Dördüncü olarak, günümüzde yönetim biçimi, "demokrasi" olarak adlandırılan çeşitli ülkelerde gerçekte "halkın egemenliği" değil "çıkarcı ve baskı gruplarının egemenliği" söz konusudur. Kimi zaman hükümetler, sınırsız yetkileri elinde bulunduran siyasal güç odağı konumundadırlar. Kimi zaman parasal güç odağı olarak zenginler ve bunların kurdukları dernek vs. organizasyonlar (iş veren sendikaları vb.) kendi istekleri dahilinde siyasal iktidarları etkileyebilmektedirler. Enformatik güç odağı olarak medya da kimi zaman demokrasi için ciddi bir tehlike oluşturabilmektedir. Medya bir taraftan kendi isteği doğrultusunda yanlış ve yalan yayınlarla vatandaşların tercihlerini değiştirebilmektedir. Diğer taraftan, medyanın tekelleşme durumunda olduğu ülkelerde, medya kuruluşları kolayca siyasal iktidar üzerinde baskı oluşturarak çıkarlar temin edebilmektedir. Ordu da "askeri güç odağı" olarak çeşitli ülkelerde demokrasi dışı eğilimlere yönelebilmektedir. Ordunun bir güç odağı olduğu ülkelerde, hiç beklenmedik zamanlarda askeri ihtilaller olabilmektedir. Bazen, silahlı kuvvetler gizli ya da açık olarak hükümetler üzerinde baskı oluşturabilmektedir.

Dinin siyasallaştırılması ve anti-laik eğilimler de demokrasi için kimi ülkelerde ciddi bir tehlike teşkil etmektedir. Aşırı dinci akımların güçlü olduğu toplumlarda dine dayalı devlet kurulması yönündeki çabalar yaygın olmaktadır.

Demokrasiyi yozlaştıran nedenlerden bir diğeri "lider diktası" dır. Siyasal partilerde parti içi demokrasinin mevcut olmaması dolayısıyla en başta parti liderliği için yarışma hakkı ortadan kalkmaktadır. Öte yandan, milletvekillerini halk değil gerçekte siyasal parti lideri seçmektedir. Parti genel başkanları ya da parti genel merkezleri, aday milletvekillerini keyfice belirlemekte ve sıralamayı da kendilerine göre yapmaktadırlar. Delege yoluyla seçim yapıldığında, bu kez "lider sultanı" yerine "delege sultanı" geçerli olmaktadır. Siyaset bilimi literatüründe, parti genel merkezlerindeki belirli sayıdaki kişinin bu egemenliği "Oligarşinin Tunç Yasası" olarak adlandırılmaktadır. Bunun anlamı şudur: sınırlı sayıdaki üst parti mensubunun egemenliği (oligarşi) tunç kadar katı ve sabittir ve bunu değiştirmek sanıldığından çok daha güçtür.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar Tablo-3 ve Tablo-4 içerisinde daha açık ve anlaşılır bir şekilde gösterilmiştir. Önemle belirtelim ki, günümüzde demokrasi ile yönetilen tüm ülkelerde farklı yoğunlukta olmak üzere yozlaşmalar söz konusudur. Gerçek demokrasiyi oluşturmak ve kurumsallaştırmak için mutlaka demokrasiyi yozlaştıran nedenlerin ortadan kaldırılması gerekir.

Tablo-3: Demokrasiyi Yozlaştıran Nedenler

Demokrasinin Temel Kurumları	Demokrasiyi Yozlaştıran Nedenler
<p>Siyasal Özgürlükler</p> <p>1. <u>Sivil Özgürlükler</u></p> <p>2. <u>Siyasal Katılım Özgürlükleri</u></p> <p>3. <u>Siyasal Rekabet Özgürlükleri</u></p>	<p>1. <u>İnsan Hakları İhlalleri</u></p> <p>2. <u>Depolitizasyon</u></p> <p>3. <u>Lider Diktası, yasaklar vs.</u></p>
<p>Hukuk Devleti</p>	<p>Polis Devleti</p>
<p>Kuvvetler Ayrılığı</p>	<p>Kuvvetler Birliği</p> <p>Bağımlı Yargı</p> <p>Sınırsız Hükümet</p>
<p>Şeffaflık</p>	<p>Gizlilik ve Örtbas</p>
<p>Sınırlı Devlet</p>	<p>Sınırsız Devlet</p>
<p>Seçim Sonuçlarının Halkın Hür İradesini Yansıtması</p>	<p>1. <u>Siyasal İlgisizlik</u></p> <p>2. <u>Siyasal Bilgisizlik</u></p> <p>3. <u>Eğitimsizlik</u></p>
<p>Parti İçi Demokrasi</p>	<p>Lider Diktası</p>
<p>Laiklik</p>	<p>Dinin Siyasallaştırılması</p>
<p>Sivil Toplum Örgütleri</p>	<p>Çıkar ve Baskı Gruplarının Egemenliği</p> <p>1. <u>Plütokrasi</u></p> <p>2. <u>Medya Egemenliği vs.</u></p>

Tablo-4: Çağdaş Demokrasilere Eleştiriler

1. SİYASAL KATILIM YETERSİZDİR.

- Siyasal İlgisizlik
- Depolitizasyon (yasaklar, parti kapatma vs.)
- Yarı Doğrudan Demokrasi Araçlarını (Referandum, Halkın Kanun Teklifi, Halk Vetosu, Recall.) Pratikde Uygulamanın Zorlukları Bulunmaktadır.

2. SEÇMEN TERCİHLERİ TAMAMEN GÜVENİLİR DEĞİLDİR.

- Siyasal Bİlgisizlik
- Siyasal Unutkanlık (Amnesia)
- Medya Baskısı ve Yönlendirmesi.

3. ÇOĞUNLUK DESPOTİZMİ SÖZKONUSUDUR.

4. LİDER DİKTASI VARDIR: OLİGARŞİNİN TUNÇ YASASI.

5. TEMSİL YETKİSİNİN KEYFİCE ve SINIRSIZCA KULLANIMI SÖZKONUSUDUR.

6. GÜÇ ODAKLARININ ve ÇIKAR GRUPLARININ EGEMENLİĞİ SÖZKONUSUDUR.

- Siyasal Güç Odağı : Siyasal İktidar ve Bürokrasi
- Parasal Güç Odağı : Burjuvazi/Tekelci Sermaye
- Enformatik Güç Odağı : Medya
- Silahlı Güç Odağı : Ordu

7. İNSAN HAKLARI İHLALLERİ SÖZKONUSUDUR.

8. KAMU YÖNETİMİNDE GİZLİLİK ve ÖRTBAS HAKİMDİR.

9. DİNİN SİYASALLAŞTIRILMASI ve ANTI-LAİK EĞİLİMLER MEVCUTTUR.

10. DEMOKRASİNİN SİVİLLEŞME SORUNU VARDIR.

11. HUKUK DEVLETİ TAM İŞLER DEĞİLDİR.

- Yargı Bağımsızlığı ve Kuvvetler Ayrılığı Etkin İşlerliğe Sahip Değildir.

DEMOKRASİ YÖNÜNDE DÜNYADAKİ ÜLKELERİN KONUMLARI

Dünyada ülkelerin ne ölçüde demokrasi ile yönetildikleri konusunda ciddi ve kapsamlı bir araştırma her yıl Freedom House adlı bir kuruluş tarafından yayınlanmaktadır. Merkezi New York'ta bulunan Freedom House bir uluslararası bağımsız sivil toplum kuruluşudur. Freedom House 1972 yılından bu yana **Dünyada Özgürlük - Siyasal ve Sivil Özgürlükler Üzerine Yıllık Araştırma** - (Freedom in the World - The Annual Survey of Political and Civil Liberties) adıyla bir çalışma yayınlanmaktadır.

Freedom House adlı kuruluş siyasal ve sivil özgürlükleri esas alarak dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan bireylerin ne ölçüde bu hak ve özgürlüklere sahip olduğunu tesbit etmeye çalışmaktadır. Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere demokrasiyi esasen dar anlamda, siyasal özgürlüklerin mevcut olduğu bir yönetim olarak tanımlayabiliriz. İşte Freedom House adlı kuruluş da siyasal hak ve özgürlükleri esas alarak dünyadaki ülkelerin ne ölçüde demokratik olduğunu tesbit etmeye çalışmaktadır. Freedom House'un 1996-1997 araştırmasının sonuçlarını özetlemeden önce sözkonusu araştırmanın metodolojisini özetlememizde yarar bulunmaktadır.

Freedom House, çeşitli kriterlere dayalı olarak (Bkz. Tablo-5) dünyadaki ülkelerin siyasal özgürlük yönünden konumlarını araştırmaktadır. Araştırmada özgürlükler; "siyasal özgürlükler" ve "sivil özgürlükler" olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Siyasal özgürlükler, bireylerin siyasal yaşama katılmalarını sağlayan haklardan oluşmakta; sivil özgürlükler ise bireylerin düşünce ve inançlarını serbestçe ifade etmelerine olanak sağlayan haklardan oluşmaktadır.

Tablo-5A: Freedom House Araştırmasında Yeralan Siyasal Özgürlük Kriterleri

1. Devlet ya da hükümet başkanı serbest ve adil seçimler yoluyla mı seçilmektedir?
2. Yasama organının temsilcileri serbest ve adil seçimler yoluyla mı seçilmektedir?
3. Adil seçim kanunları mevcut mudur? Seçim kampanyalarında siyasal partiler eşit düzeyde yarışma imkânına sahip midirler? Seçim sonuçları adil ve dürüst bir şekilde incelenmekte midir?
4. Seçmenler temsilcilerini özgürce seçme hakkına sahip midirler?
5. İnsanlar farklı siyasal partiler oluşturabilme imkanına sahip midirler?
6. Muhalefetin oyu yüksek midir? Muhalefetin seçimler yoluyla iktidarı ele geçirme imkanı mevcut mudur?
7. Askeri idarenin, dış güçlerin, totaliter partilerin, dini grupların, "ekonomik oligarşi" ya da başkaca güçlü grupların bireylerin seçme özgürlüğünü sınırlama imkanı var mıdır?
8. Ülkedeki kültürel, etnik, dini gruplar ve azınlıkların siyasal karar alma sürecine katılma imkanları mevcut mudur?
Ek. İhtiyari Siyasal Özgürlük Kriterleri
(a) Siyasal partiye ve seçim mekanizmasına sahip olmayan geleneksel monarşilerde, sistem halkın katılımına imkan sağlıyor mu? Halkın kamusal kararları tartışması imkanı var mı?
(b) Hükümet ya da siyasal gücü elinde tutan grup, ülkede herhangi bir kültürü ortadan kaldırmaya çalışıyor mu?

Tablo-5B: Freedom House Araştırmasında Yeralan Sivil Özgürlük Kriterleri

1. Ülkede serbest ve bağımsız medya ile düşünce ve kültürel faaliyetler özgürlüğü var mı?
2. Ülkede serbest kamuoyu, tartışma imkanı ve bireylerin özgürce tartışma imkanı var mı?
3. Siyasi organizasyonlar kurma özgürlüğü var mıdır? Sivil toplum örgütleri oluşturmak serbest midir?
4. Toplantı ve ifade özgürlüğü var mıdır?
5. Bireyler yasa önünde eşit midirler? Bireyler bağımsız ve eşit yargılanma imkanına sahip midirler? Bireylere güvenlik güçlerinin davranışı saygılı mıdır?
6. Mevcut sisteme muhalif bireylere karşı politik terör, haksız tutuklama, sürgün ve işkence gibi olaylar sözkonusu mudur? Bireylerin savaşa katılmama özgürlükleri var mıdır?
7. Ülkede sendikalar özgürce faaliyette bulunmakta mıdır? Etkin bir toplu sözleşme sistemi var mıdır?
8. Ülkede mesleki birimler ve özel organizasyonlar mevcut mudur?
9. Hür teşebbüs sözkonusu mudur?
10. Dini kurumların özgürlüğü var mıdır? Bireylerin inançlarını ifade etme özgürlüğü var mıdır?
11. Cinsiyet arasında eşitlik var mıdır? Mülkiyet hakkı, seyahat ve yerleşme özgürlüğü var mıdır?
12. Fırsat eşitliği var mıdır? Bireylerin işverenler, ev sahipleri, sendika liderleri, politikacı ve bürokratlar tarafından sömürülmesi sözkonusu mudur?
13. Bireyler, yolsuzluklardan arındırılmış bir ortamda yaşama özgürlüğüne sahip midirler?

Freedom House araştırmasında siyasal ve sivil özgürlük kriterleri dünyanın çeşitli ülkelerinde bulunan gözlemciler ve uzmanlar tarafından değerlendirilmekte ve her kritere 1 ile 7 arasında bir puan verilmektedir. Anlaşıldığı üzere, bir ülkenin ne ölçüde demokratik bir ülke olduğu, o ülkede yaşayan bireylerin sahip olduğu siyasal ve sivil özgürlükler dikkate alınarak tesbit edilmektedir. Siyasal ve sivil özgürlük düzeyi ise yapılan anket çalışmaları neticesinde belirlenmektedir.

Freedom House, puanlar itibariyle ülkeleri üç kategoriye ayırmaktadır. 1 ile 2.5 puan arasında puanı olan ülkeler "özgür", 3 ile 5.5 arasında puanı olan ülkeler "kısmen özgür", 5.5 ile 7 arasında bir puanı olan ülkeler ise "özgür olmayan" ülkeler olarak adlandırılmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra şimdi Freedom House'un 1996 araştırmasının sonuçlarını özetlemeye çalışalım.

Freedom House tarafından 1996 yılında yayınlanan Dünya'da Özgürlükler araştırmasında 191 ülke ve 58 bağımlı ülke (territory) incelenmiştir.

Araştırmanın genel sonuçlarına göre dünyada 191 ülkeden 76'sı "özgür", 62'si "kısmen özgür", 53'ü ise "özgür olmayan" ülke kategorisinde yer almaktadır. 58 bağımlı ülkenin (territory)

çoğunluğu siyasal ve sivil özgürlüklere sahip bulunmaktadır. Araştırmaya göre dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 20'si özgür ülkelerde yaşamaktadır. Nüfusun yüzde 41.5'i kısmen özgür ülke olarak sınıflandırılan ülkelere; yüzde 39'u ise özgür olmayan ülkelere yaşamaktadır (Bkz: Tablo-6).

Freedom House araştırmasına göre dünyada demokratikleşme yönünden 1986 yılına oranla olumlu gelişmeler olmuştur. Demokratikleşme, insanların daha fazla siyasal ve sivil haklara sahip olması anlamına gelmektedir. 1986 yılında dünyada 56 ülke siyasal özgürlüklere sahip kabul edilirken 1996 yılında sayı 76'ya yükselmiştir. Son on yılda demokratikleşme yönünde ciddi bir eğilim dünyada dikkat çekmektedir. Yine 1986 yılında 56 ülke kısmen özgür ülkeler kategorisinde yerilirken, 1996 yılında bu sayı 62'ye yükselmiştir (Bkz: Tablo-7).

Tablo-6: Dünyada Siyasal Özgürlüklerin Genel Görünümü (1995 - 1996)

Ülke Kategorisi	Nüfus (Milyon)	Dünya Nüfusu İçindeki Payı	Ülke Sayısı	Bağımlı Ülke Sayısı
Özgür	1.114.5	19.5	76	44
Kısmen Özgür	2.365.8	41.5	62	6
Özgür Olmayan	2.221.2	39	53	8
Toplam	5.701.5	100	191	58

Kaynak: Freedom House.

Tablo-7: Dünyada Demokratikleşmenin Gelişimi (1986-1996)

Yıl	"Özgür" Ülke Sayısı	"Kısmen Özgür" Ülke Sayısı	"Özgür Olmayan" Ülke Sayısı
1986	56	56	55
1993	75	73	38
1994	72	63	55
1995	76	61	54
1996	76	62	53

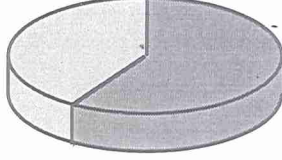
Kaynak: Freedom House.

Freedom House istatistiki verilerine göre 1985-86 yılında 191 ülkeden yüzde 41'inde demokrasi mevcutken bu oran 1995-96'da yüzde 61'e yükselmiştir. (Bkz. Şekil-3). Yine 1985-86 yılında dünyadaki ülkelerin yüzde 34'ü özgür iken, bu oran 1995-96'da yüzde 28'e düşmüştür. Bu veriler dünyada demokratikleşme eğilimini göstermektedir.

Şekil-3: Dünyada Siyasal Özgürlükler ve Demokratikleşme

Demokrasiye Sahip Ülke Sayısının Oransal Dağılımı

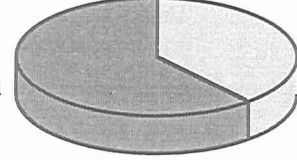
Demokratik
Değil
41%

1985 - 1986

Demokrasi
Mevcut
59%

Demokrasi
Mevcut
61%

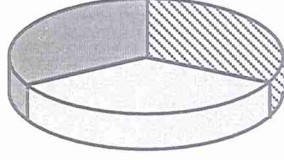

1995 - 1996

Demokratik
Değil
39%

Siyasal Özgürlükler Yönünden Ülkelerin Oransal Dağılımı

Kısmen
Özgür
33%

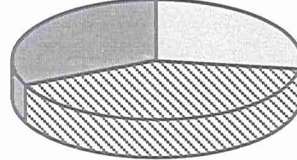

1985 - 1986

Özgür Değil
33%

Özgür
34%

Kısmen
Özgür
32%

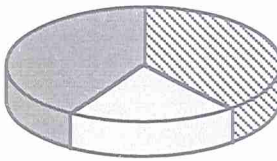
1995 - 1996

Özgür Değil
28%

Özgür
40%

Nüfusun Siyasal Özgürlükler Yönünden Konumu

Kısmen
Özgür
41%

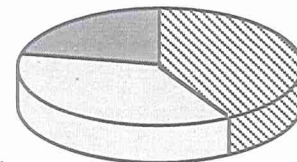

1985 - 1986

Özgür Değil
39%

Özgür
20%

Kısmen
Özgür
21%

1995 - 1996

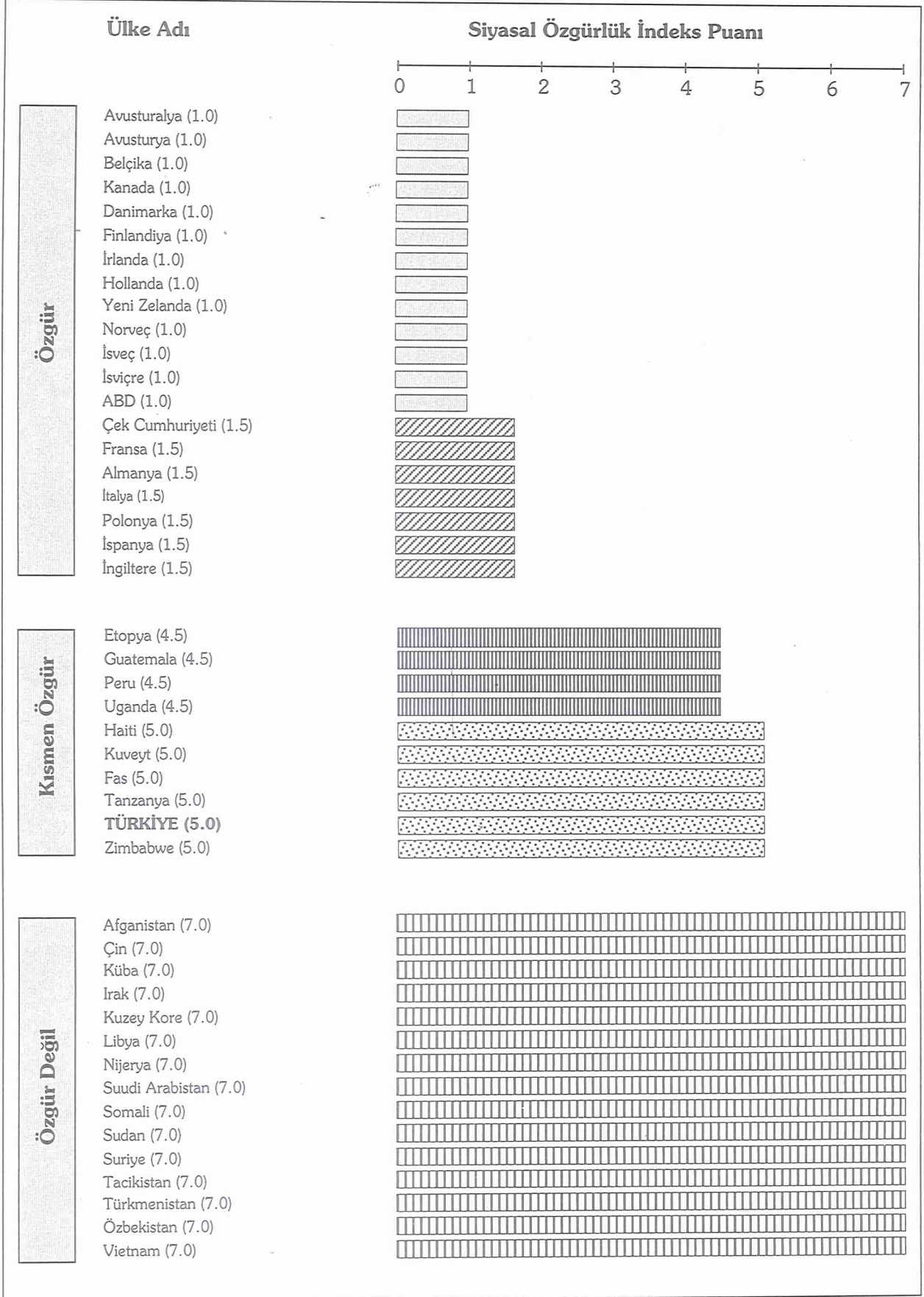
Özgür Değil
42%

Özgür
37%

Tablo-8: Demokratikleşme ve Siyasal Özgürlükler Yönünden Ülkelerin Konumları

ÖZGÜR			
1.0	İngiltere	Rusya	Swaziland
Andora	Benin	Tayland	Togo
Avustralya	Botswana	Ukrayna	Tunus
Avusturya	Bulgaristan	Zambiya	B. Arap Emirlikleri
Barbados	Şili		Yemen
Belçika	Estonya	4.0	6.0
Belize	Yunanistan	Ermenistan	Cezayir
Kanada	Guyana	Kolombiya	Angola
Kıbrıs	İsrail	Komoros	Azerbeycan
Danimarka	Güney Kore	Kongo	Bahreyn
Dominika	Latvia	Hırvatistan	Bosna - Hersek
Finlandiya	Nauru	Gana	Brunei
İzlanda	Uruguay	Hindistan	Kamboçya
İrlanda	Vanuatu	Ürdün	Kamerun
Kiribati	Batı Samoa	Kırgız Cum.	Mısır
Liechtenstein		Lesotho	Maldives
Lüksemburg	2.5	Meksika	Mauritania
Malta	Arjantin	Moldova	Umman
Marshall Adaları	Ekvator	Nikaragua	Yugoslavya
Micronesia	Jamaika	Nijer	
Hollanda	Malawi	Pakistan	6.5
Yeni Zelanda	Mali	Tonga	Burundi
Norveç	Mongolia		Gambia
Portekiz	Namibia	4.5	Endonezya
San Marino	Panama	Burkina - Faso	İran
İşveç	Slovakya	Étyopya	Kenya
İsviçre		Gabon	Laos
Tuvalu	KISMEN ÖZGÜR	Gürcistan	Liberia
ABD	3.0	Guatemala	Katar
	Bolivya	Malezya	Ruanda
1.5	Brezilya	Peru	Sierra Leone
Bahama	El Salvador	Senegal	Zaire
Cape Verde	Honduras	Sri Lanka	
Kosta Rika	Madagaskar	Uganda	7.0
Çek Cumhuriyeti	Papua Yeni Gine		Afganistan
Fransa	Filipinler	5.0	Bhutan
Almanya	Seychelles	Beyaz Rusya	Burma
Grenada	Suriname	Eritre	Çin
Macaristan	Tayvan	Haiti	Küba
İtalya	Venezuela	Kuveyt	Ekvator Ginesi
Japonya		Fas	Irak
Lithuania	3.5	Singapur	Kuzey Kore
Maritius	Arnavutluk	Tanzanya	Libya
Monako	Antigua and Barb.	Türkiye	Nijerya
Palau	Bangladeş	Zimbabwe	Suudi Arabistan
Polonya	M. Afrikan Cum.		Somali
St. Kitts and Nevis	Dominikan Cum.	ÖZGÜR DEĞİL	Südan
St. Lucia	Fiji	5.5	Suriye
St. Vincent & Grend	Guinea Bissau	Çad	Tacikistan
Sao Tome and Prin.	Makedonya	Cote d'Ivoire	Türkmenistan
Slovanya	Mozambik	Djibouti	Özbekistan
Saloma Adaları	Nepal	Gine	Vietnam
Güney Afrika	Paraguay	Kazakistan	
İspanya	Romanya	Lübnan	

Şekil-4: Demokratikleşme Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Kaynak: Freedom House.

Dünya nüfusu açısından değerlendirildiğinde 1985-86 yılında siyasal özgürlüğe sahip nüfusun dünya nüfusu içindeki payı yüzde 37 iken, bu oran 1995-96 yılında yüzde 20'ye düşmüştür. Buna karşın "kısmen özgür" olarak sınıflandırılan ülkelerde oransal bir artış görülmektedir. 1985-96 yılında bu oran yüzde 41'e yükselmiştir. Dikkat edilirse dünyada siyasal özgürlüklere sahip ülke sayısı artarken özgür ülkelerdeki nüfusun payı, kısmen özgür ülkelerdeki nüfus oranından daha düşüktür.

1996 yılı itibariyle dünya nüfusu 5,7 milyar olarak tahmin edilmektedir. Bunun yaklaşık 1 milyarı "özgür" olarak sınıflandırılan ülkelerde yaşamaktadır.

Freedom House araştırmasına göre dünyada "özgür" olarak sınıflandırılan ülkeler içinde Demokratik Mali dışında başka bir islam ülkesi bulunmuyor. Araştırmaya göre dünyada islam ülkelerinin 13'ü "kısmen özgür", 29'u ise "özgür olmayan" ülke olarak sınıflandırılmıştır. Mali dışında resmi olarak demokrasiye sahip islam ülkeleri şunlardır: Cezayir, Bangladeş, Kırgız Cumhuriyeti, Nijerya, Pakistan ve Türkiye.

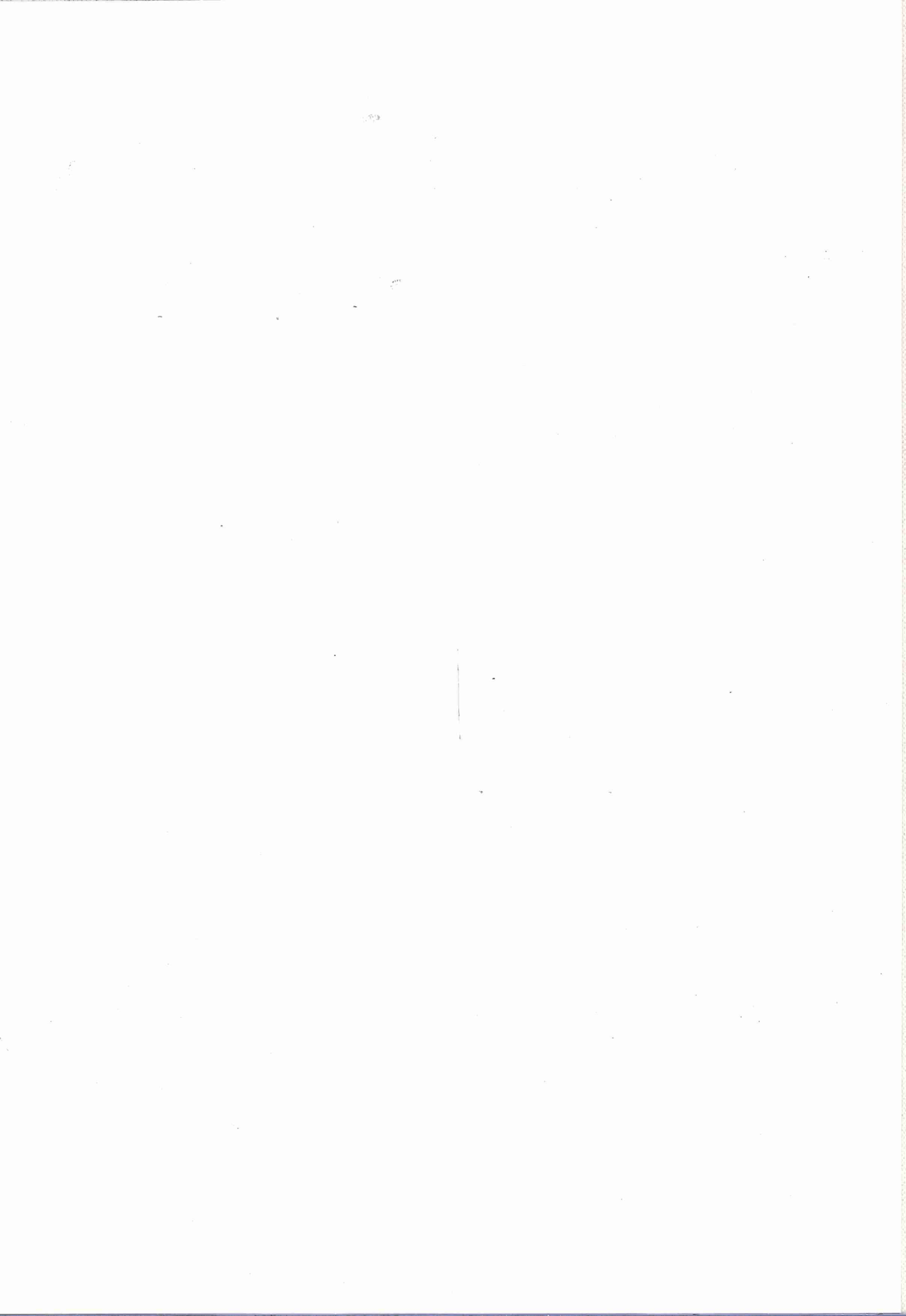
Bu açıklamalardan sonra şimdi dünyada 1995 siyasal özgürlük sıralamasını değerlendirelim. Tablo-8'de dünyadaki tüm ülkelerde "özgür", "kısmen özgür" ve "özgür olmayan ülkeler" sınıflaması yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğu siyasal özgürlüğe sahip bulunmaktadır. Türkiye 5 indeks puanı ile "kısmen özgür" ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Dünyadaki siyasal özgürlükler yönünden en kötü durumda olan ülkeler arasında Afganistan, Çin, Küba, Irak, Kuzey Kore, Libya, Suriye, Vietnam, Nijerya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerin otoriter ve totaliter rejimlere (sosyalizm, komünizm, diktatörlük vs.) sahip olduğu görülmektedir.

Freedom House'un siyasal özgürlükler araştırmasının sonuçlarına göre dünyada en özgür ülkelerin Batı Avrupa'da olduğu görülüyor. Batı Avrupa'da bulunan tüm ülkelerin (24 ülke) tamamı özgür ülke kategorisinde yer alıyor. Amerika kıtasındaki 35 ülkeden 31'i demokratik hak ve özgürlüklere sahip bulunuyor. Merkezi Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği bölgesinde bulunan 27 ülkeden 19'u demokrasiye sahip ülkeler olarak kabul ediliyorlar. Asya Pasifik'teki 52 ülkenin yaklaşık yarısı demokrasi ile yönetiliyor. Afrika bölgesindeki durum Asya Pasifik bölgesinden daha kötü. Afrika'daki 53 ülkeden sadece 18'inde demokrasi ve siyasal özgürlükler bulunuyor. Bölgelere genel olarak bakıldığında en özgür ve demokratik ülkelerin Batı Avrupa'da; demokratik olmayan ülkelerin ise Afrika'da bulunduğu gözlemleniyor (Bkz: Tablo-9).

Tablo-9: Bölgeler İtibariyle Dünyada Siyasal Özgürlükler (1995 - 1996)

Bölge	Demokratik Ülke Sayısı (1)	Bölgedeki Ülke Sayısı (2)	Demokratik Ülkelerin Yüzdesi (1/2) %
Batı Avrupa	24	24	100
Amerika	31	35	88.5
Merkezi Doğu Avrupa ve Yeni Oluşan Bağımsız Devletler	19	27	70
Asya - Pasifik Bölgesi	25	52	48
Afrika	18	53	34

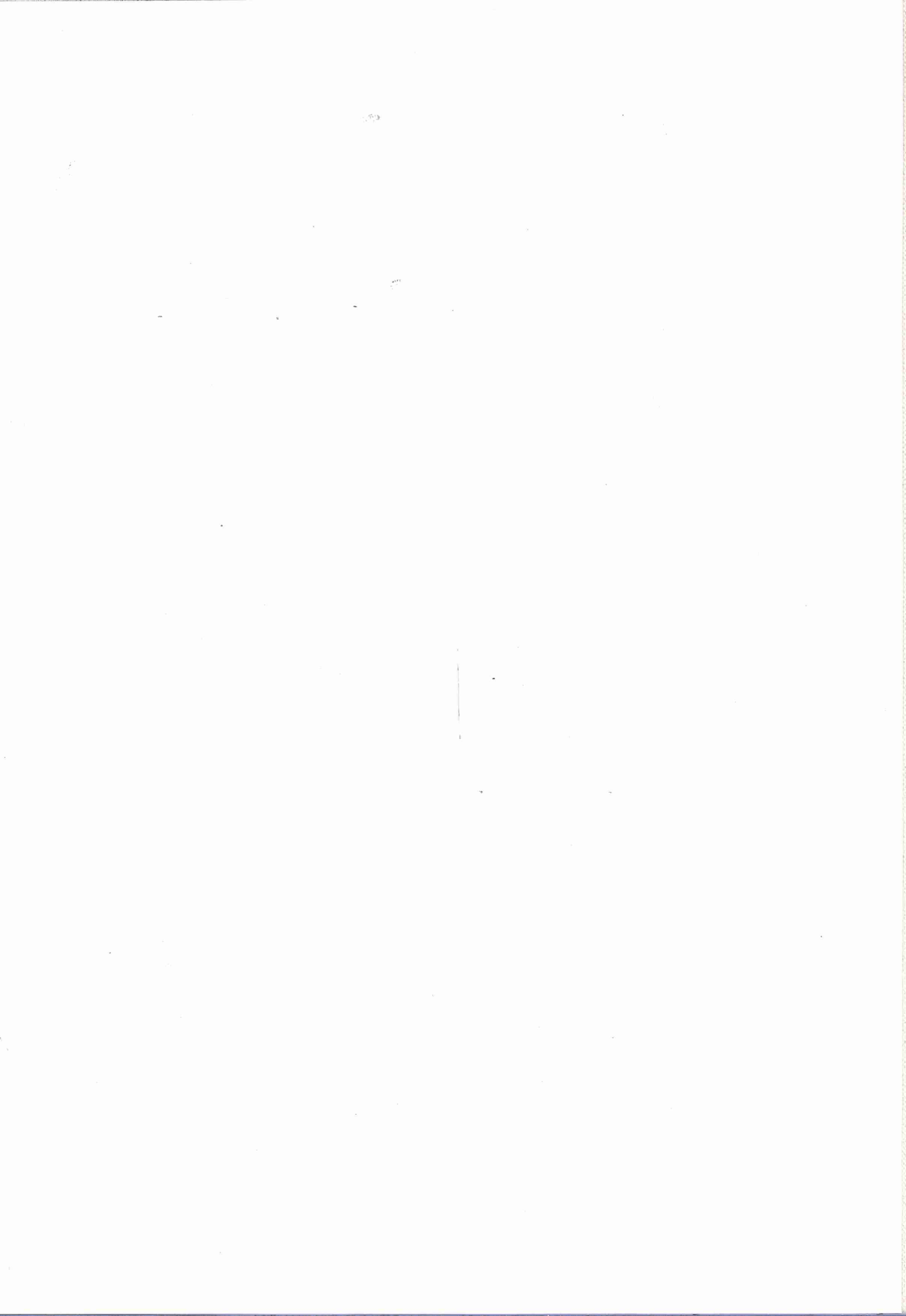

İkinci Bölüm

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER ve PİYASA EKONOMİSİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

*"Rekabetin serbestçe işlemesine imkan verilmelidir.
Hiç bir kuvvet serbestliğe engel olmamalıdır.
Tersine serbestlik, topluluğun nihai gayesi ve
yüksek değeri olmalıdır.
Ekonomik teşebbüslerde serbestliğin, ancak politik
hürriyetin mevcut olduğu oranda mümkün
olabileceğine inanmış bulunuyorum."*

Ludwig Erhard

PİYASA EKONOMİSİ VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER

Bilindiği üzere, ekonomik doktrinler genel olarak "Liberalizm" ve "Sosyalizm" olmak üzere ikiye ayrılır. Liberalizm, bireyciliğe dayalı, bireylerin siyasal ve ekonomik alandaki hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını, piyasa ekonomisinin tabii işleyişine bırakılarak, devletin ekonomiye müdahalelerinin en az düzeye indirilmesini savunan bir doktrindir. Liberalizm, ekonomik sistem olarak "piyasa ekonomisi"ni savunur. Piyasa ekonomisi, rekabete dayalı, kârı esas alan, özel mülkiyet, miras, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüklerinin güvence altına alınmış olduğu ve devletin fiyat mekanizmasının işleyişine ve ekonomik sürece en az düzeyde müdahale ettiği bir ekonomik düzendir. (Aktan, 1994 a). Piyasa ekonomisini, bir başka ifadeyle "ekonomik özgürlükler" in mevcut olduğu bir ekonomik düzen ya da sistem olarak tanımlamak mümkündür. Ekonomik özgürlükler ise bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilmelerini ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın özgürce kullanabilmelerini ifade etmektedir. Bu tanım çerçevesinde başlıca ekonomik özgürlükler şunlardır:

- Teşebbüs özgürlüğü,
- Mülkiyet ve miras özgürlüğü,
- Tercih özgürlüğü,
- Sözleşme özgürlüğü,
- Mübadele özgürlüğü,
- Uluslararası ticaret özgürlüğü,
- Gelirini ve servetini istediği şekilde kullanabilme özgürlüğü.

Ekonomik özgürlüklerin korunabilmesi için devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin sınırlandırılması gerekir. Devletin; harcama, vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerinin mutlaka anayasal düzeyde sınırlanması gereklidir. Devletin ekonomik hak ve yetkilerinin sınırsız olması bireylerin ekonomik özgürlüklerini önemli ölçüde sınırlandırır ve hatta tamamen ortadan kaldırır. Devletin vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerine sahip olması başlıca aşağıdaki sonuçları doğurur:

Devlet, vergi alarak bireylerin mülkiyet ve gelirini serbestçe kullanabilme özgürlüğünü sınırlandırır. Vergi yükünün ağırlaşması ve vergi oranlarının yüksek olması teşebbüs özgürlüğünü olumsuz yönde etkiler. Vergi yükünün ağırlaşması bireylerin tüketim, tasarruf, yatırım ve çalışma gayretini olumsuz etkiler doğurur. Vergilerin ağırlaşması, bireyleri daha az çalışmaya, daha az tasarruf etmeye ve daha az yatırımda bulunmaya sevkeder. Uluslararası ticaret üzerine konulan vergiler de serbest ticareti engeller. Daha açık bir ifadeyle, ithalat ve ihracat üzerine konulan vergiler, uluslararası ticaret yapma özgürlüğünü sınırlandırır.

Devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinden bir diğeri para basma yetkisidir. Para basmanın sonucu enflasyondur. Enflasyon ise mübadele ve sözleşme özgürlüğünü olumsuz yönde etkiler. Paranın satın alma gücünün azalması, bireylerin kazandıklarının bir kısmının yok olmasına neden olur. Enflasyon bir tür "gizli vergi" özelliği taşır. Şüphesiz enflasyon belirli bir kesimin gelir ve servetinin artmasına yol açar. Buna karşın, enflasyon dolayısıyla bir kısım bireyin satın alma gücü azalır. Netice olarak, enflasyonun ekonomik birimlerin karar ve tercihleri üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Devletin ekonomiye yaptığı müdahaleler ve düzenlemeler (regulation) bireylerin ekonomik özgürlükleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur. Devletin mal ve hizmet piyasalarına müdahale

ederek fiyatları kontrol etmesi (mal piyasalarında fiyat kontrolü, faiz kontrolü, döviz kontrolü, kira kontrolü, vs.) ekonomik birimlerin karar ve tercihleri üzerinde sınırlandırıcı etki yapar.

Ekonomik özgürlükler (piyasa ekonomisi), yönünden dünyadaki yerimizi tesbit etmeden önce, siyasal özgürlükler konusunda da bazı açıklamalar yapmak yararlı olacaktır. Siyasal özgürlükler, genel olarak bireylerin devlet yönetimine katılmalarına olanak sağlayan haklar ile sivil özgürlüklerden oluşmaktadır. Daha doğru bir sınıflandırma yapmak gerekirse, siyasal özgürlükler; siyasal katılım özgürlükleri, siyasal rekabet özgürlükleri ve sivil özgürlüklerden oluşur. Bu hak ve özgürlüklerin ne anlama geldiğini Birinci Bölüm'de açıklamış bulunuyoruz. Daha önceki açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere, seçme ve seçilme özgürlüğü, siyasi parti kurma ve siyasi partilere katılma özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini serbestçe ifade etme özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü vs. özgürlükler siyasal özgürlüklerin başlıcalarıdır. Siyasal özgürlüklerin bir kısmı ise bireylerin duygu ve düşüncelerini, dini inançlarını ifade etme ve gerçekleştirmeye olanak sağlayan özgürlüklerdir. Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü bu çerçevede belirtilebilir. Bu tür özgürlükler aynı zamanda "iç özgürlükler" ya da "manevi özgürlükler" olarak da adlandırılabilir.

Bu bölümdeki asıl araştırma konumuza geçmeden önce ekonomik ve siyasal özgürlükler arasındaki ilişkiyi kısaca açıklamaya çalışalım.

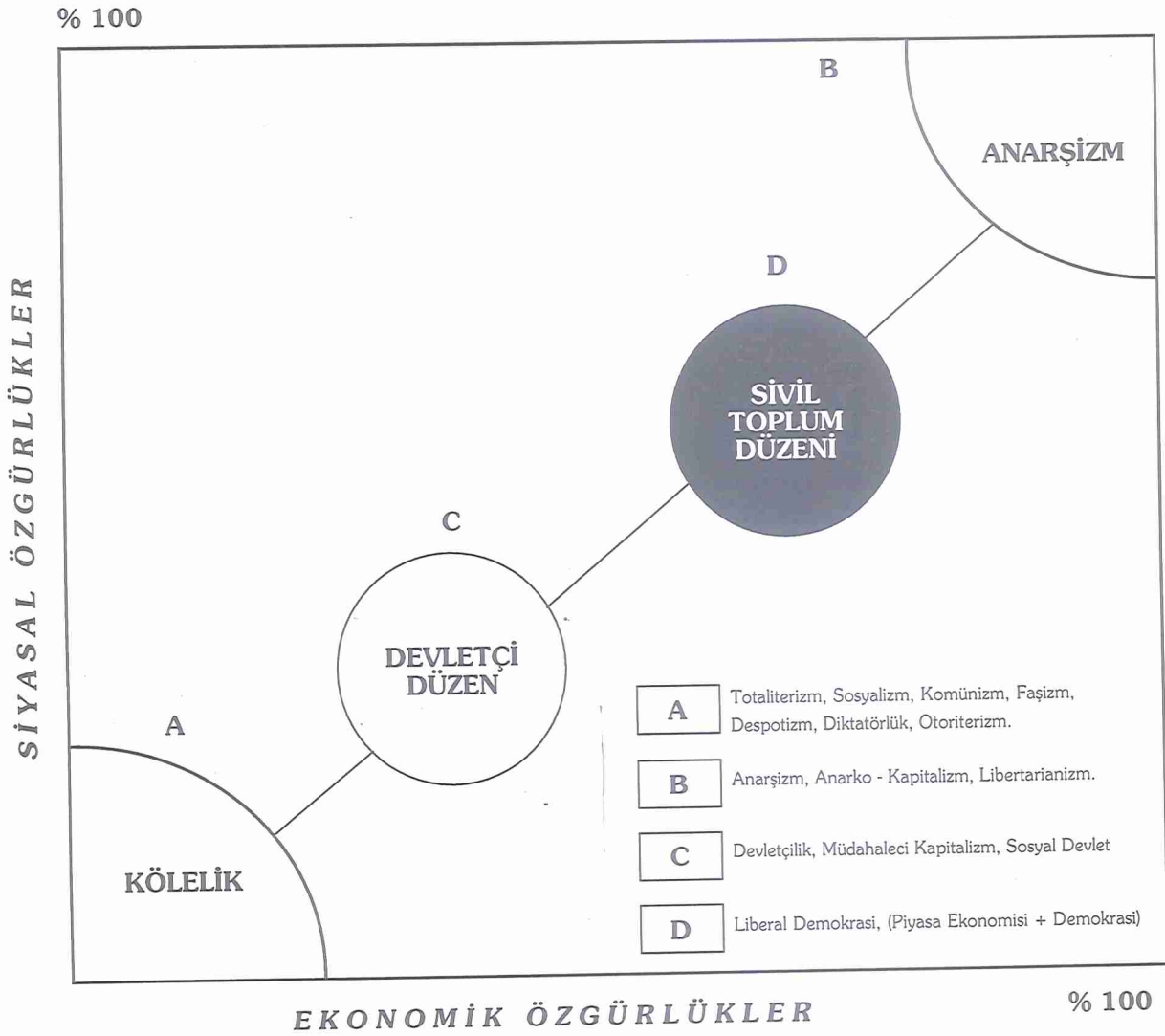
EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Demokrasi, siyasal özgürlüklerin güvence altına alındığı bir yönetim sisteminin adıdır. Piyasa ekonomisi ise ekonomik özgürlüklerin var olduğu bir ekonomik düzendir. Demokrasi ve piyasa ekonomisi arasındaki ilişki doğal olarak siyasal ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Bkz: Fukuyama, 1992).

Siyasal özgürlüklerin geçerli olduğu bir yönetim sisteminde, yani demokrasilerde, halk seçim ve oylama mekanizması aracılığıyla yöneticilerini seçer. Eğer yönetimi elinde tutan iktidarın ekonomik alandaki güç ve yetkileri sınırlandırılmamışsa bu durumda bireylerin ekonomik özgürlükleri daraltılmış ya da tamamen ortadan kaldırılmış olur. Demokrasi, bireylerin ekonomik özgürlüklerini güvence altına alan bir ekonomik düzen değildir. Demokrasi bir siyasal sistemin ya da yönetim sisteminin adıdır. Ekonomik özgürlükler ancak, piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bir ekonomik düzen içerisinde varolabilir. Dahası, piyasa ekonomisi, siyasal özgürlüklerin de etkin bir şekilde korunmasına imkan sağlar. Zira, piyasa ekonomisi siyasal kanallar aracılığıyla karara bağlanması gereken sorunları olabildiğince azaltarak, sorunların piyasa ekonomisi içinde çözümlenebilmesine olanak sağlar. Başka bir ifadeyle, siyasal otoritenin (devletin) toplumsal yaşama olan müdahaleleri azaltılmış olur.

Konuyu daha iyi ortaya koymak için siyasal özgürlük ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi bir şekil üzerinde gösterebiliriz. (Bkz: Şekil-1A) Şekilden anlaşıldığı üzere sınırsız özgürlük (mutlak özgürlük) ortamı anarşizm; özgürlüklerin olmadığı bir ortam ise kölelik olarak adlandırılabilir. A bölgesinde bireyin ekonomik ve siyasal özgürlükleri önemli ölçüde budanmış veya yok edilmiştir. Bireyin yaşamında egemen olan "otorite" dir. Bu otorite bir kişinin egemenliğine dayalı bir yönetim sistemi (monarşi, diktatörlük vs.) olabileceği gibi, belirli bir sınıfın egemenliğine dayalı bir sistem (oligarşi) de olabilir. A bölgesinde ekonomik faaliyetleri düzenleyen devlettir. Üretim faktörleri devlet tarafından sahiplenilmiş olup, özel mülkiyet özgürlüğü söz konusu değildir. Bu bölgede geçerli olan ekonomik düzen sosyalizm, totaliterizm, otoriterizm, diktatörlük ve benzeri isimlerle adlandırılabilir.

Şekil-1A: Ekonomik Özgürlük ve Siyasal Özgürlük Arasındaki İlişki

B bölgesinde bireyin özgürlükleri sınırsızdır. Devlet bireyin yaşamına hiç bir şekilde müdahale etmemektedir. Devlet adı verilen kurum söz konusu değildir. Bu bölgedeki ekonomik ve siyasal sistemi Anarşizm ya da Anarko-Kapitalizm olarak adlandırabiliriz.

C bölgesi ise devletçiliğin hakim olduğu bölgedir. Bu bölgede devletçilik ağırlıklı bir ekonomik düzen söz konusudur. Devletin ekonomideki rolü ve görevleri oldukça geniştir. Siyasi özgürlükler ise kısmen mevcut olmasına karşın etkin bir şekilde güvence altına alınmış değildir. Hukuk devleti ve demokrasi gerçek anlamda mevcut değildir.

D bölgesinde bireyin hem ekonomik, hem de siyasal özgürlüklerinin söz konusu olduğu bir sivil toplum düzeni mevcuttur. Bu bölgede ekonomik düzen olarak piyasa ekonomisi, siyasal sistem olarak demokrasi söz konusudur.

Kanaatimizce, ideal toplum düzeni "sivil toplum düzeni"dir. Sivil toplum düzeninde bireylerin siyasal ve ekonomik özgürlükleri güvence altına alınmış, devletin güç, yetki, görev ve fonksiyonları ise etkin bir şekilde anayasal-yasal-kurumsal normlarla sınırlandırılmıştır.

Ekonomik ve siyasal özgürlük arasındaki ilişkiyi farklı açıdan matris üzerinde ele alabiliriz (Bkz: Şekil-1B). Matriste I numaralı alanda siyasal özgürlük düzeyi yüksek, ancak ekonomik

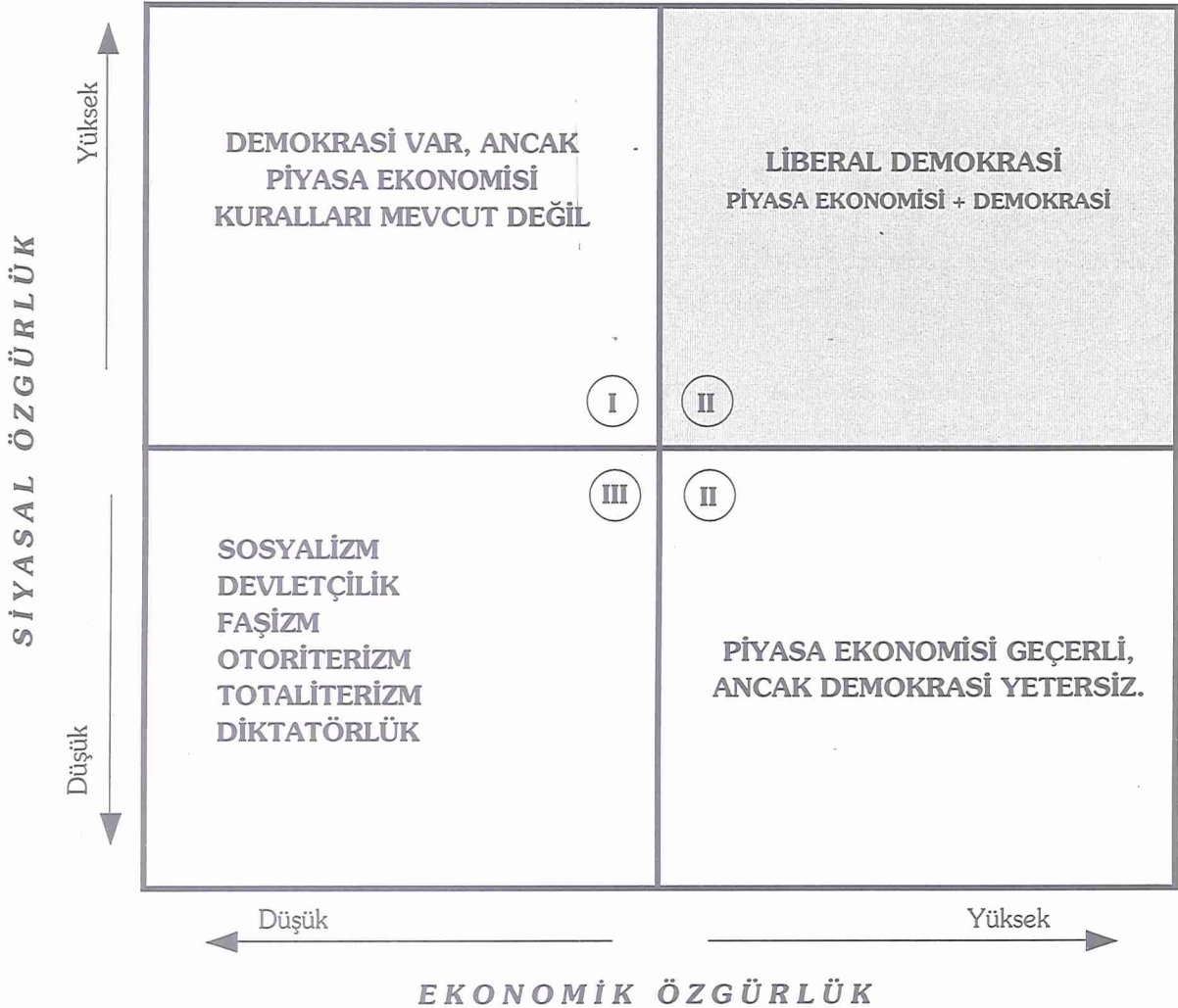
özgürlük düzeyi düşüktür. Başka bir ifadeyle, bu bölgede bireylerin temel siyasal hak ve özgürlüklerinin etkin bir şekilde güvence altına alınmış olduğu demokratik bir yönetim mevcuttur. Ancak, bu alanda piyasa ekonomisi değil, devletçi ekonominin kuralları işlemektedir. Ekonomik düzen sosyalizm veyahut devlet ağırlıklı bir model olabilir. Önemle belirtelim, sosyalizm ile demokrasi bir arada yaşayamayacak iki ayrı sistemdir. Zira, sosyalizmde bireylerin ekonomik yaşamını düzenleyen devlettir. Devletin bu ölçüde geniş olduğu bir sistemde siyasal özgürlüklerin her zaman tehlikede olması mümkündür.

IV numaralı alanda ise piyasa ekonomisi kuralları geçerli olup, siyasal özgürlükler söz konusu değildir veya sınırlıdır. Başka bir ifadeyle; ekonomik alanda devletin faaliyetleri sınırlandırılmıştır. IV numaralı alan gerçek yaşamda bulunması güç bir bölgeyi oluşturmaktadır. Dünyada piyasa ekonomisi kuralları ile yönetilen ancak, demokratik hak ve özgürlüklerin söz konusu olmadığı ülkeleri bulmak gerçekten güçtür. Asya-Pasifik ülkelerinde güçlü piyasa ekonomisi mevcut olmasına karşın bu ülkelerde otoriterizmin varlığından söz edilmektedir. Ancak bu ülkelerdeki otoriterizm, daha ziyade çalışma ahlâkı ve disiplinini ifade etmektedir.

III numaralı alanda ise hem siyasal hem de ekonomik özgürlüklerin düzeyi düşüktür. Bu bölgede demokrasi değil, otoriter ve totaliter bir rejim; piyasa ekonomisi değil, devlet ağırlıklı bir ekonomik düzen modeli geçerlidir.

II numaralı alanda ise demokrasi ve piyasa ekonomisinin birarada olduğu bir düzen geçerlidir. Bu düzeni "sivil toplum düzeni" olarak adlandırıyoruz.

Şekil-1B: Ekonomik Özgürlük ve Siyasal Özgürlük Arasındaki İlişki

DÜNYADA EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER YÖNÜNDE ÜLKELERİN DURUMLARINI ARAŞTIRAN BAŞLICA KURULUŞLAR

Halen ekonomik özgürlükler yönünden dünya ülkelerinin durumunu araştıran başlıca üç kurum bulunmaktadır:

1. Fraser Enstitüsü: Merkezi Kanada'da bulunan bu kamu politikası araştırma enstitüsü uzun yıllardır ekonomik özgürlükler konusunda araştırmalar yapmakta, seminer ve sempozyumlar düzenlemektedir. Fraser Enstitüsü (The Fraser Institute) 1996 yılında Dünya Ekonomik Özgürlükler (Economic Freedom of the World) adlı bir araştırma yayınlamış ve 103 ülkeyi ekonomik özgürlükler yönünden karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Uluslararası bazı think - tank'lar ile işbirliği yapılarak hazırlanan bu çalışmada 1975-1995 yılları arasında dünyada ekonomik özgürlükler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Fraser Enstitüsü'nce 1997 yılında yayınlanan raporda ise 115 ülkenin ekonomik özgürlükler yönünden konumu araştırılmıştır.

2. Heritage Vakfı: ABD'nin ünlü think-tank'larından biri olan Heritage Foundation adlı kuruluş 1995 yılından itibaren Ekonomik Özgürlük İndeksi adı altında yıllık bir rapor yayınlamaktadır. Heritage Vakfı, 1997 yılı Ekonomik Özgürlük Araştırması'nı Wall Street Journal ile müştereken hazırlamıştır.

3. Freedom House: Merkezi New York'ta bulunan bu bağımsız think-tank dünyada özgürlükler konusunda yayınlar yapmaktadır. Uzun yıllardır siyasal özgürlükler konusunda yıllık bir rapor yayınlayan bu kuruluş, ilk kez 1996 yılında ekonomik özgürlükler konusunda ayrı bir rapor yayınlamıştır. Her yıl yayınlanması düşünülen bu raporda dünyada ülkelerin ekonomik yönden ne ölçüde özgür olduklarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmamızda yukarıda belirtilen her üç kuruluşun raporu da özetlenecektir. Ekonomik özgürlükleri ölçen bu üç kuruluşun araştırmasındaki metodoloji ve ekonomik özgürlük kriterleri kısmen farklılık göstermektedir. Dolayısıyla araştırmaların sonuçlarında bazı farklılıklar söz konusudur.

Fraser Enstitüsü'nün ekonomik özgürlükler araştırmasını yürüten James Gwartney ve Robert Lawson bu alanda uzun yıllardır araştırmalarıyla tanınan iktisatçılardır. Kanaatimizce Fraser Enstitüsü'nün araştırması diğer araştırmalardan daha fazla önem taşımaktadır. Heritage Foundation ve Freedom House adlı kuruluşların raporlarında uzun bir periyod yerine sadece bir tek yıl içerisinde dünya ülkelerinin ekonomik özgürlükler yönünden durumu analiz edilmektedir. Fraser Enstitüsü'nün araştırmasında ise 20 yıllık dönemde ekonomik özgürlüklerin gelişimini izlemek mümkündür. Ayrıca, Fraser Enstitüsü'nün yayınlanan araştırmasında ekonomik özgürlük ile ekonomik refah arasında ilişki ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. Bu nedenlerden ötürü biz bu çalışmada Fraser Enstitüsü'nün raporunu daha detaylı olarak sunmaya çalışacağız.

FRASER ENSTİTÜSÜ'NÜN EKONOMİK ÖZGÜRLÜK ARAŞTIRMASI

Ekonomik özgürlük, önceki açıklamalarımızda da belirtildiği üzere ekonomik birimlerin (üretici ve tüketiciler) iktisadi açıdan karar ve tercih özgürlüğünü ifade etmektedir. Ekonomik birimlerin karar ve tercihlerine dışarıdan müdahalelerde bulunulması ekonomik özgürlükleri sınırlandırmakta ve hatta bu özgürlükleri tamamen ortadan kaldırmaktadır. Fraser Enstitüsü tarafından geliştirilen Ekonomik Özgürlük İndeksi 17 kriter esas alınarak hesaplanmaktadır. (Bkz: Tablo - 1) Ekonomik özgürlük indeksinin hesaplanmasında izlenen metodoloji ise şu şekildedir:

• Her ülke belirtilen 17 ekonomik özgürlük kriteri yönünden değerlendirilerek her kritere 0 ila 10 arasında bir puan verilmiştir. 0, ekonomik özgürlüğün en düşük olduğu düzeyi, 10 ise ekonomik özgürlüğün en yüksek olduğu düzeyi göstermektedir.

• Ülkeler her kriter yönünden aldıkları puan ortalamasına göre ayrıca bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Buna göre 17 kriter açısından 10 üzerinden alınan puanlara göre ülkeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

Puanı	←	4.0 ve daha az olan ülkeler	= F ₍₋₎ Grubu
Puanı	←	4.0 - 4.9 arası olan ülkeler	= F Grubu
Puanı	←	5.0 - 5.9 arası olan ülkeler	= D Grubu
Puanı	←	6.0 - 6.9 arası olan ülkeler	= C Grubu
Puanı	←	7.0 - 7.9 arası olan ülkeler	= B Grubu
Puanı	←	8.0 - 8.9 arası olan ülkeler	= A Grubu
Puanı	←	9.0 - 10 arası olan ülkeler	= A ₍₊₎ Grubu

Puanlamada en özgür ülkeler A ve A(+), en az özgür ülkeler F ve F(-) olarak gösterilmektedir.

Fraser Enstitüsü'nün 1995 yılı ekonomik özgürlük indeks sıralamasında toplam 115 ülke yer almaktadır. Yapılan araştırmaya göre dünyada ekonomik yönden en özgür ülke Hong Kong'tur. Bu ülkeyi sırasıyla Singapur, Yeni Zelanda, ABD, Mauritius, İsviçre, İngiltere, Tayland, Kosta Rika, Malezya, Filipinler ve Avustralya izlemektedir. (Bkz: Şekil-2)

Ekonomik özgürlükler yönünden en alt sırada Cezayir yer almaktadır. Bu ülkeyi Hırvatistan, Suriye, Burundi, Haiti, İran, Nijerya ve Zaire gibi ülkeler izlemektedir.

Türkiye, 115 ülke arasında 4.5 indeks puanı ile 75. sırada yer almaktadır. Malawi ve Gabon Türkiye ile aynı indeks puanına sahip bulunmaktadır. Sıralamaya bakıldığında Nikaragua, Pakistan, Fas, Tanzanya, Tunus, Kenya, Kolombiya gibi ülkelerin ekonomik özgürlükler yönünden Türkiye'den daha iyi bir konumda buldukları görülmektedir.

Fraser Enstitüsü'nün 1997 yılında yayınladığı Ekonomik Özgürlük Araştırması içerisinde yer alan 1995 yılı indeks sıralaması incelendiğinde başlıca şu tesbitleri yapabiliyoruz:

• Asya Kaplanları olarak adlandırılan ülkeler ekonomik özgürlük sıralamasında ilk başlarda yer almaktadırlar. Araştırmada dünyanın ekonomik yönden en özgür ülkesinin Hong Kong olduğu tesbit edilmiştir. İkinci sırada yine bir Asya-Pasifik ülkesi olan Singapur yer almaktadır. Asya-Pasifik ülkelerinden Tayland 8. sırada, Malezya ve Filipinler aynı indeks puanı ile 10. sırada, Tayvan 16. sırada, Güney Kore ve Japonya 18. sırada, Endonezya 29. sırada yer almaktadır. Asya Pasifik bölgesinde ekonomik özgürlükler yönünden en geri durumda olan ülke Çin'dir. Çin genel sıralamada 81. sırada yer almaktadır.

• Sosyal refah devleti olarak tanımlanan İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya gibi ülkeler sıralamada diğer gelişmiş ülkelere oranla daha alt sıralarda yer almaktadırlar. Örneğin, İsveç ve Danimarka aynı indeks puanları ile 115 ülke arasında 42. sırada; Norveç ile Finlandiya ise 36. sırada yer almaktadır. Bu ülkelerde özellikle toplam kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı yüzde 50'nin üzerinde bulunmaktadır.

• Bölgeler itibarıyla baktığımızda Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin bir çoğu sıralamada en gerilerde bulunmaktadır. Suriye ve İran, Ortadoğu'da ekonomik özgürlüklerin çok yetersiz olduğu iki ülke durumundadır. Zaire, Nijerya, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Zimbabwe, Kongo, Nijer gibi Afrika ülkeleri sıralama en alt sıralarda yer almaktadırlar.

Tablo-1: Fraser Enstitüsü Araştırması'nda Yeralan Ekonomik Özgürlük Kriterleri

I. PARA ve ENFLASYON

(Mübadele aracı olarak paranın değerinin korunması)

- (1) Para arzındaki ortalama büyüme oranı, (4.7)
- (2) Yıllık enflasyon oranı, (5.3)
- (3) Vatandaşların ülke içinde döviz bulundurma ve sahip olma özgürlüğü, (3.0)
- (4) Vatandaşların dış ülkelerde banka hesabı açma özgürlüğü, (2.7).

II. DEVLET FAALİYETLERİ ve REGULASYONLAR

(Hangi mal ve hizmetlerin üretileceğine ve tüketileceğine karar verme özgürlüğü)

- (5) GSYİH'nin yüzdesi olarak toplam kamu harcamaları, (6.2)
- (6) KİT'lerin ulusal ekonomideki yeri ve önemi, (6.5)
- (7) Fiyat kontrolleri, (7.1)
- (8) Piyasaya giriş - çıkış ve rekabet özgürlüğü, (6.7)
- (9) Kanun önünde eşitlik ve vatandaşların eşit yargılama hakkına sahip olmaları, (4.7)
- (10) Bankacılık ve mali sektörde devlet müdahaleleri, (3.4).

III. VERGİLER

(Kazandığını istediği gibi kullanma özgürlüğü)

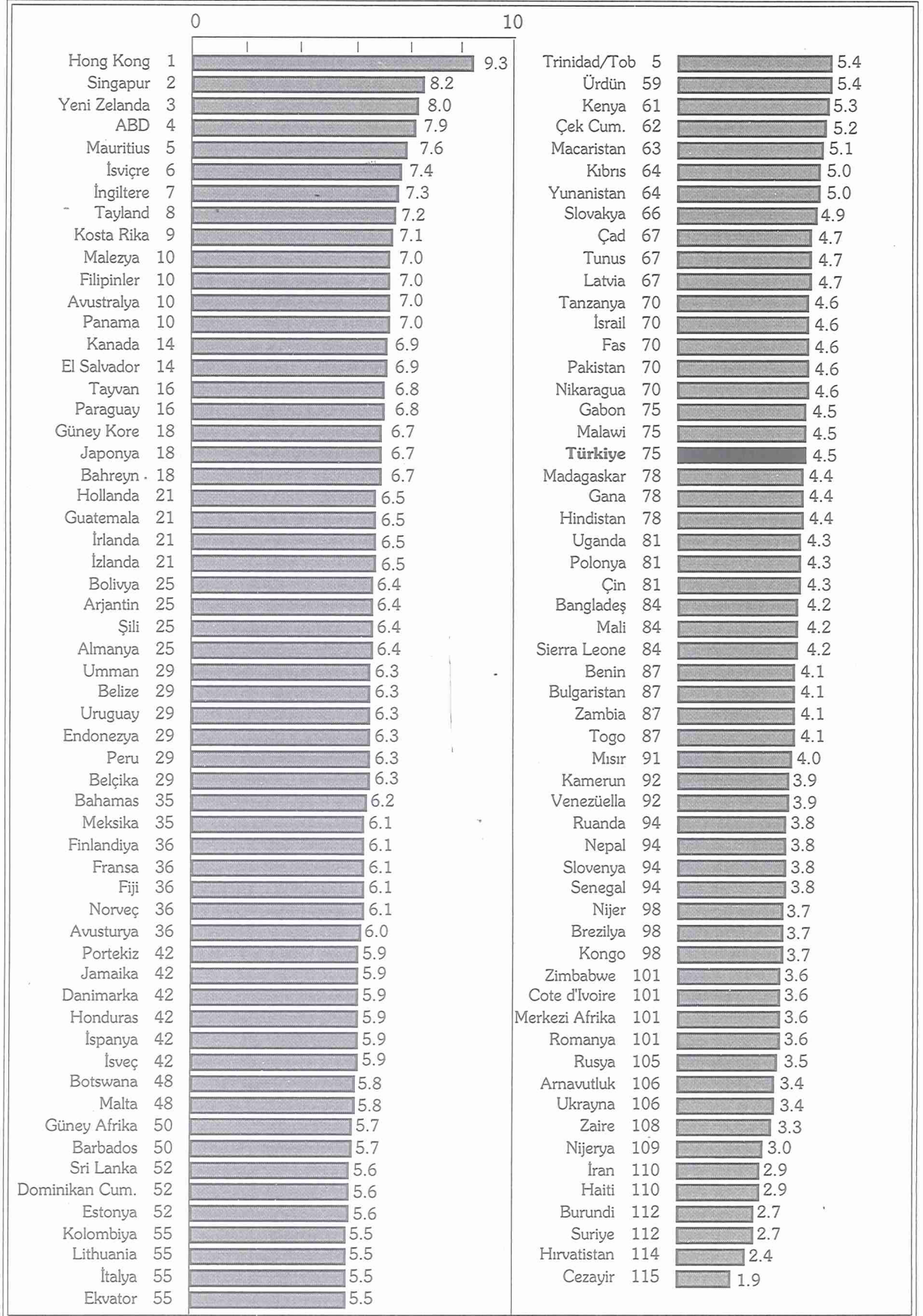
- (11) GSYİH'nin yüzdesi olarak transferler ve sübvansiyonlar, (10.9)
- (12) En yüksek marjinal vergi oranı, (12.7)
- (13) Askeri insangücü tedarikinde zorunlu askerliğin kullanılma düzeyi, (3.6).

IV. ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ SINIRLAMALAR

- (14) Uluslararası ticaret üzerindeki vergi yükü, (6.7)
- (15) Resmi döviz kuru ile resmi olmayan döviz kuru arasındaki fark, (6.2)
- (16) Ticaret sektörünün büyüklüğü, (3.7)
- (17) Uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamalar, (5.9).

Not: Parantez içindeki rakamlar indeks oluşumunda kriterlerin ağırlık puanlarını göstermektedir.

Şekil-2: Fraser Enstitüsü'nün Ekonomik Özgürlük Sıralaması (1995)

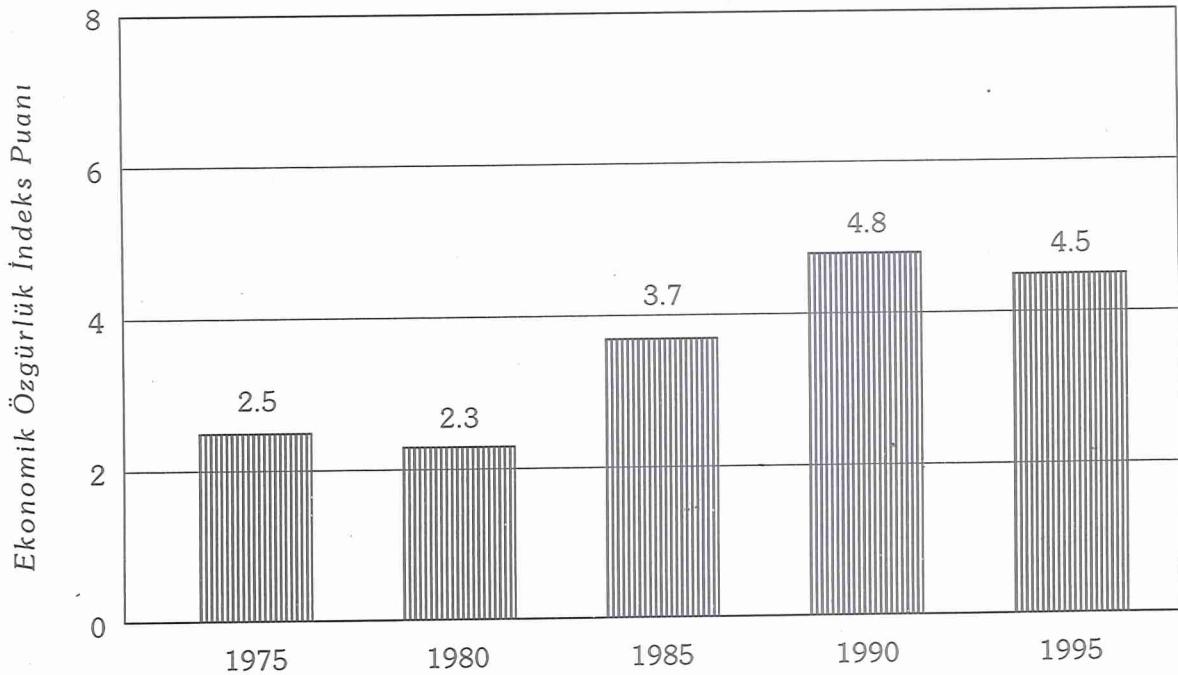
Kaynak: Gwarney and Lawson, 1997:27.

Fraser Enstitüsü'nün Ekonomik Özgürlük Araştırması'nda ülkelerin 1975 yılından itibaren ekonomik özgürlük yönünden gösterdikleri gelişme de incelenmektedir. Türkiye'nin durumuna baktığımızda, ekonomik özgürlükler yönünden aradan geçen yirmi yıllık zaman zarfında olumlu gelişmeler olduğu görülmektedir. 1975 yılında 2.5 olarak hesaplanan ekonomik özgürlük indeks puanı, 1995 yılında 4.5 olarak hesaplanmıştır. (Bkz: Şekil-3) Söz konusu kuruluşun yaptığı değerlendirmelere göre ülkemizde ekonomide serbestleşme yönünde başlıca şu olumlu gelişmeler olmuştur:

- Dış ticaret önemli ölçüde serbestleştirilmiştir. Uluslararası ticaret üzerindeki vergiler 1975 yılında yüzde 14.4 iken, bu oran 1990 yılında yüzde 2.8'e; 1995 yılında ise yüzde 1.5'a indirilmiştir. Bunun yanısıra tarife benzeri engeller aşağıya çekilerek uluslararası ticaret önemli ölçüde serbestleştirilmiştir. Bu gelişme neticesinde müteşebbisler açısından uluslararası ticaret özgürlüğü, tüketiciler açısından ise geniş bir tercih özgürlüğü mevcut olmuştur.
- Döviz kurları üzerindeki devlet müdahaleleri eskiye oranla önemli ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Döviz tevdiat hesaplarının serbestçe açılması ve bireylerin döviz bulundurması yönünde önemli mesafeler alınmıştır.
- Vergi oranları zaman içerisinde düşürülmüştür. Gerek gelir, gerekse kurumlar vergisi oranlarında indirim gerçekleşmiştir. Vergi oranlarının aşağıya çekilmesi, teşebbüs özgürlüğünün gelişmesi yönünden olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Fraser Enstitüsü'nün araştırmasında ülkemizde parasal istikrarsızlık ve enflasyon, kamu iktisadi teşebbüslerin ekonomi içindeki yeri, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı gibi kriterler yönünden ekonomik özgürlüklerin önemli ölçüde sınırlandırıldığı tespiti de yapılmaktadır.

Şekil-3: Fraser Enstitüsü Araştırması'na Göre Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Düzeyindeki Gelişme (1975 - 1995)

Kaynak: Gwarney and Lawson, 1997:188.

Fraser Enstitüsü Araştırması'na Göre Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Fraser Enstitüsü'nün yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre ekonomik yönden daha özgür olan ülkelerde kişi başına milli gelirin ve kişi başına milli gelirdeki büyüme hızının daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmada, ekonomik refahın kaynağının ekonomik özgürlük olduğu ve ekonomik özgürlük ile ekonomik refah arasındaki ilişkinin kesinlikle tesadüfi olmadığı vurgulanmaktadır.

Ülkelerin ekonomik özgürlük indeks puanları ile kişi başına düşen gelir düzeyleri karşılaştırıldığında çok açık olarak ekonomik özgürlük indeks puanı yüksek olan ülkelerde ekonomik refah düzeyinin de yüksek olduğu görülebilmektedir. Şekil-4'de Dünya Bankası'nın gelir düzeyleri açısından yaptığı sınıflama esas alınarak ekonomik özgürlük ile ekonomik refah arasındaki ilişki bir matris üzerinde gösterilmiştir. Dünya Bankası kişi başına düşen GSYİH yönünden 0 ila 765 Dolar arasında gelire sahip olan ülkeleri "Düşük Gelirli Ülkeler", 766 ila 9386 Dolar arasında gelire sahip olan ülkeleri "Orta Gelirli Ülkeler", 9386 Doların üzerinde bir gelire sahip olan ülkeleri ise "Yüksek Gelirli Ülkeler" olarak tanımlamaktadır. Tablodan çok açık olarak yüksek gelirli ülkelerde ekonomik özgürlük indeks puanının yüksek, düşük gelirli ülkelerde ise ekonomik özgürlük indeks puanının düşük olduğu görülebilmektedir. Orta gelirli ülkelerin bir kısmında ekonomik özgürlük indeks puanı 5'in altında iken bir kısmında 5'in üzerinde bulunmaktadır. Ancak, önemle belirtelim ki orta gelirli ülkeler kategorisinde yer alan ve daha yüksek indeks puanına sahip olan ülkelerde kişi başına düşen GSYİH, indeks puanı düşük olan ülkelere göre daha yüksektir. Örnek vermek gerekirse, Tayland, Kosta Rika, Panama, Malezya gibi ülkelerde kişi başına GSYİH 5000 Doların üzerinde bulunmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise şudur; ekonomik özgürlük indeks puanı 5 ve üzerinde olan ülkelerin büyük çoğunluğu "yüksek gelirli ülkeler"den oluşmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra şimdi ekonomik özgürlük ve ekonomik refah arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için ekonomik özgürlük düzeyi en yüksek olan 20 ülke ile en düşük 20 ülkenin bir karşılaştırmasını yapalım (Bkz: Tablo-2 ve Tablo-3).

Tablo-2' de Fraser Enstitüsü'nün 1997 Ekonomik Özgürlük sıralamasında yer alan ilk yirmi ülkede kişi başına düşen GSYİH ve 1975-1995 yılları arasında kişi başına düşen GSYİH'daki büyüme hızı yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere Hong Kong, Singapur, ABD, Kanada, Japonya ve İsviçre' de 1995 yılında kişi başına düşen GSYİH 20.000 Doların üzerinde; Yeni Zelanda, İngiltere, Tayvan, Avustralya'da 15.000 Doların üzerindedir. 20 ülkede ortalama kişi başına düşen GSYİH 14.349 ABD Doları'dır. Söz konusu büyüme hızı %3' tür. Hong Kong, Singapur, Malezya, Tayvan, Güney Kore gibi Asya Pasifik ülkeleri söz konusu dönemde ortalama yıllık yüzde 5'in üzerinde bir büyüme hızını gerçekleştirmişlerdir.

Tablo-3' te ekonomik özgürlükler yönünden dünyada en geri 20 ülkedeki ekonomik refah göstergeleri yer almaktadır. 20 ülke içerisinde 1995 yılı itibarıyla kişi başına milli geliri 10.000 Doların üzerinde olan bir ülke bulunmamaktadır. Bir tek Slovenya'da kişi başına GSYİH 8200 Dolardır. Diğer ülkelerin bir çoğunda kişi başına GSYİH 5000 Doların altında bulunmaktadır. Bu ülkelerin bir kısmının da petrol zengini oldukları unutulmamalıdır. Bazı ülkelerde ise örneğin, Nijer, Zaire, Haiti, Burundi ve Arnavutluk'ta kişi başına GSYİH 1000 Dolar bile değildir. Bu ülkeler dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır. 20 ülkenin tamamında ise ortalama kişi başına GSYİH 2847 Dolardır.

Tablo-2: Fraser Enstitüsü Araştırması'na Göre Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi
En Yüksek 20 Ülkede Ekonomik Refah Düzeyi

Sıra	Ülke Adı	Kişi Başına GSYİH (1995) SGP	Kişi Başına GSYİH'daki Yıllık Büyüme (1985 - 1995)
1.	Hong Kong	22950	4.8
2.	Singapur	22770	6.2
3.	Yeni Zelanda	16360	0.8
4.	ABD	26980	1.3
5.	Mauritius	13210	5.4
6.	İsviçre	25860	0.2
7.	İngiltere	19260	1.4
8.	Tayland	7540	8.4
9.	Kosta Rika	5850	2.8
10.	Malezya	9020	5.7
11.	Filipinler	2850	1.5
12.	Avustralya	18940	1.4
13.	Panama	5980	-0.4
14.	Kanada	21130	0.4
15.	El Salvador	2610	2.8
16.	Tayvan	15059 (a)	5.1 (b)
17.	Paraguay	3650	1.2
18.	Güney Kore	11450	7.7
19.	Japonya	22110	2.9
20.	Bahreyn	13400	1.8 (c)
	20 Ülke Ortalaması	14349	3.0

(a) 1996

(b) 1990 - 1996 ortalaması

(c) 1990 - 1994 ortalaması

Kaynak: Fraser Institute, Economic Freedom of the World 1997, (Annual Report).

Kişi Başına GSYİH ve kişi başına GSYİH'daki yıllık büyüme rakamları tarafımızdan şu kaynaktan alınmıştır: World Bank, World Development Indicators, 1997. Washington DC. 1997.

Tablo-3: Fraser Enstitüsü Araştırması'na Göre Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Düşük 20 Ülkede Ekonomik Refah Düzeyi

Sıra	Ülke Adı	Kişi Başına GSYİH (1995) SGP	Kişi Başına GSYİH'daki Yıllık Büyüme (1985 - 1995)
1.	Cezayir	5300	-2.4
2.	Hırvatistan	3250	-
3.	Suriye	5320	0.9
4.	Burundi	630	-1.3
5.	Haiti	910	-5.2
6.	İran	4810	2.9 (c)
7.	Nijerya	1220	1.2
8.	Zaire	930	-12.10 (b)
9.	Ukrayna	2400	-9.2
10.	Arnavutluk	475	-4.0 (a)
11.	Rusya	4480	-5.1
12.	Romanya	4360	-3.8
13.	Merkezi Afrika Cum.	1070	-2.4
14.	Cote d' Ivoire	1580	-
15.	Zimbabve	2030	-0.6
16.	Kongo Cum.	2050	-3.2
17.	Brezilya	5400	-0.8
18.	Nijer	750	-
19.	Senegal	1780	-
20.	Slovenya	8200	-
	20 Ülke Ortalaması	2847	-2.6

(a) 1990 - 1996 ortalaması

(b) 1990 - 1992 ortalaması

(c) 1990 - 1995 ortalaması

Kaynak: Fraser Institute, Economic Freedom of the World 1997, (Annual Report).

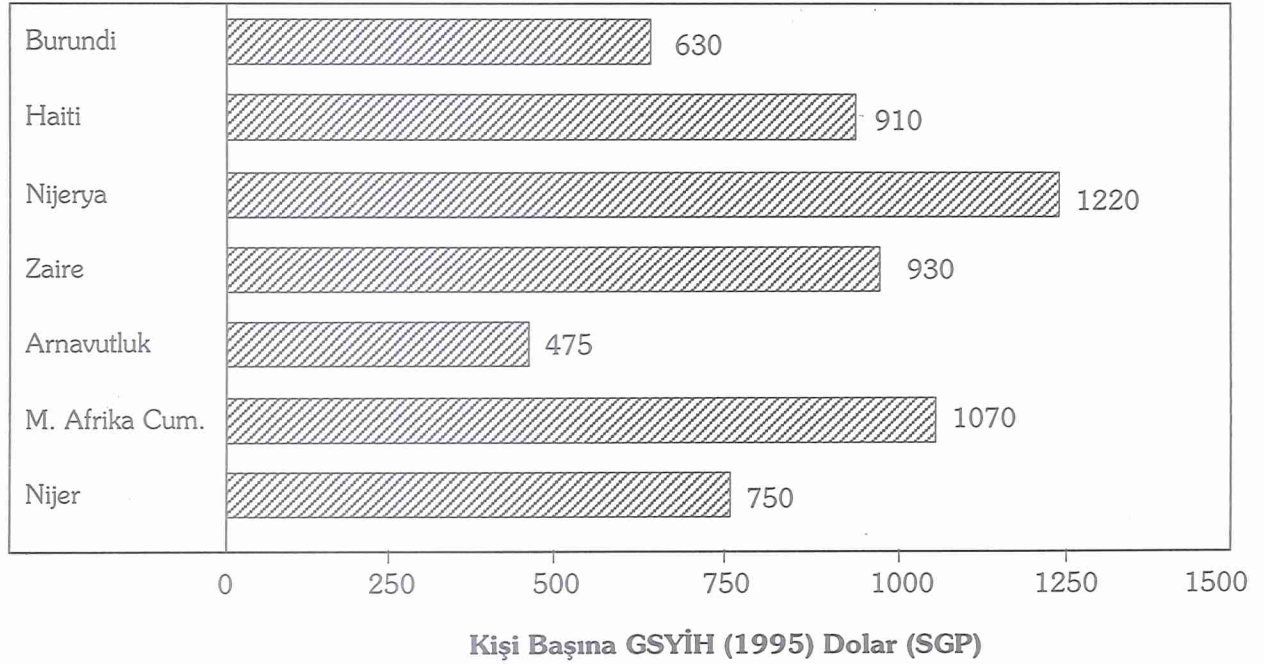
Kişi Başına GSYİH ve kişi başına GSYİH'daki yıllık büyüme rakamları tarafımızdan şu kaynaktan alınmıştır: World Bank, World Development Indicators, 1997. Washington DC. 1997

Şekil-5: Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Yüksek Olan Ülkelerle Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Düşük Ülkelerin Ekonomik Refah Yönünden Karşılaştırılması

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN YÜKSEK ÜLKELERDE EKONOMİK REFAH

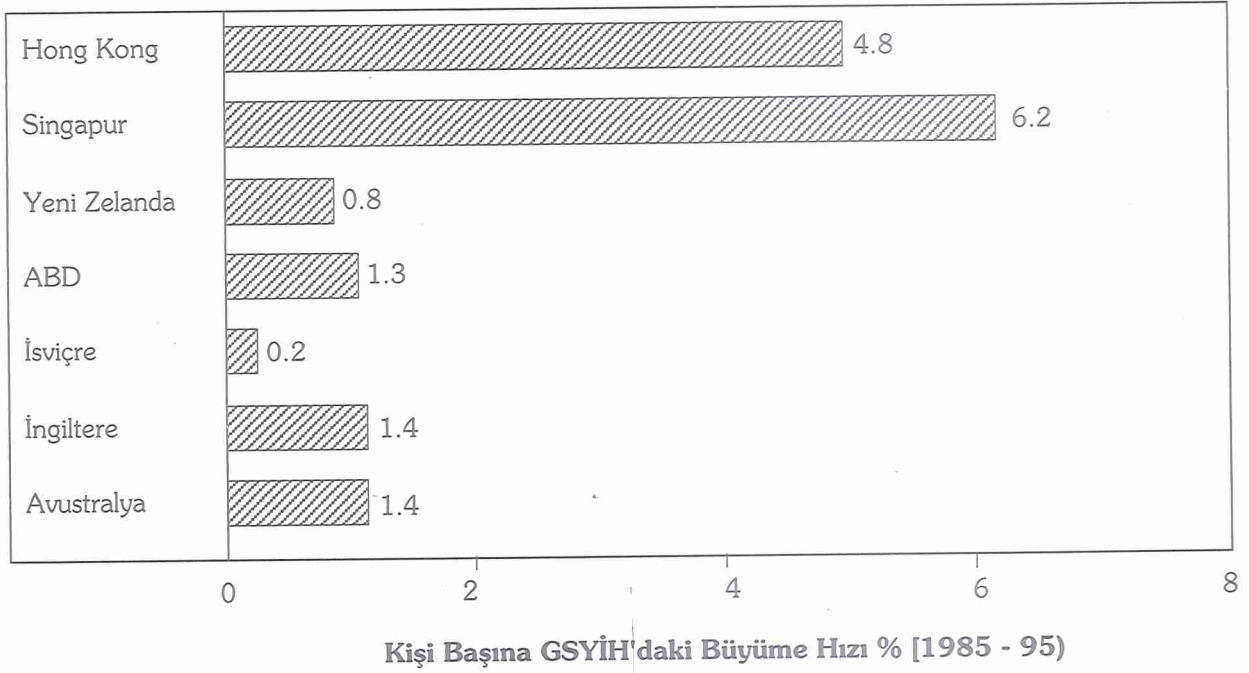

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN DÜŞÜK ÜLKELERDE EKONOMİK REFAH

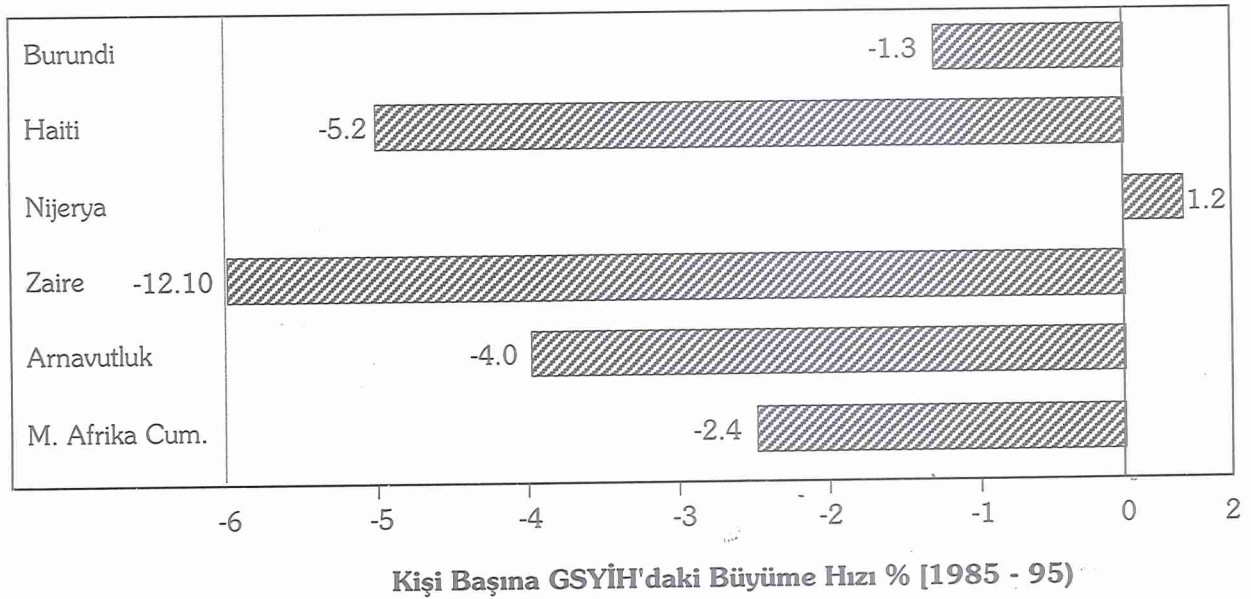

Şekil-6: Dünyada Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Yüksek Olan Ülkelerle Ekonomik Özgürlük Düzeyi En Düşük Ülkelerin Ekonomik Büyüme Yönünden Karşılaştırılması

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN YÜKSEK ÜLKELERDE EKONOMİK BÜYÜME

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ EN DÜŞÜK ÜLKELERDE EKONOMİK BÜYÜME

Kişi başına GSYİH'daki büyüme yönünden değerlendirildiğinde, 20 ülkenin hemen tamamında negatif büyümenin gerçekleştiği görülmektedir. Zaire'de 1975-95 yılları arasında kişi başına GSYİH - 12.1 olarak gerçekleşmiştir. Yani bu ülkede 1975-1995 yılları arasında kişi başına GSYİH yüzde 12.1 azalmıştır. Ukrayna'da ise durum farklı değildir. 20 ülke arasında pozitif büyüme hızının gerçekleştiği ülkeler İran (yüzde 2.9), Nijerya (yüzde 1.2) ve Suriye (yüzde 0.9) dir. 20 ülkenin tamamında 1975-1995 yılları arasında kişi başına GSYİH'da gerçekleşen ortalama büyüme oranı negatif (-2.6) olmuştur.

Ekonomik özgürlük ve ekonomik refah düzeyi arasındaki ilişkiyi çok daha net olarak şekiller üzerinde de analiz edebiliriz. (Bkz:Şekil-5 ve Şekil-6) Şekillerde dünyada piyasa ekonomisini en ileri düzeyde uygulayan Hong-Kong, Singapur, Yeni Zelanda, ABD, İsviçre, İngiltere ve Avustralya ile dünyada piyasa ekonomisi yönünden en geri durumda olan (ekonomide serbestlik/özgürlük düzeyi en geri olan) Burundi, Haiti, Nijerya, Zaire, Arnavutluk ve Merkezi Afrika Cumhuriyeti'nde ekonomik refah düzeyleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

HERİTAGE VAKFI-WALL STREET JOURNAL'UN EKONOMİK ÖZGÜRLÜK ARAŞTIRMASI

Merkezi ABD'nin Washington D.C. şehrinde bulunan kamu politikası araştırma enstitülerinden Heritage Foundation adlı kuruluş 1995 yılından bu yana her yıl Ekonomik Özgürlük İndeksi (The Index of Economic Freedom) başlığını taşıyan bir araştırma yayınlamaktadır. Heritage Foundation tarafından yayınlanan araştırmada "Ekonomik Özgürlük" düzeyi başlıca 10 kriter ve 50 bağımsız değişken çerçevesinde tespit edilmiş bulunmaktadır. (Bkz: Tablo-1) Kriterler şunlardır:

1. Ticaret Politikası: Serbest ticaretin geçerli olduğu ülkeler ekonomik yönden daha özgür olarak kabul edilmektedir.
2. Vergi Politikası: Vergi yükünün düşük olduğu ülkeler, vergi yükünün nisbeten daha ağır olduğu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha özgür olarak kabul edilmektedir.
3. Kamu Harcamaları Düzeyi: Toplam kamu harcamalarının milli gelir içerisindeki payı ekonomik özgürlüğü ölçmeye yarayan kriterlerden biri diğeridir. Bu oranın düşük olduğu ülkelerde özel kesimin ulusal ekonomi içindeki payı daha fazladır. Dolayısıyla piyasa ekonomisinin daha geniş olduğu ülkeler, daha özgür ülkeler kategorisinde yer almaktadır.
4. Para Politikası: Bir ülkede para arzındaki artış yüzdesi ve enflasyon oranı da ekonomik özgürlüğün derecesini belirlemektedir. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde doğal olarak ekonomik özgürlük derecesi düşük olarak hesaplanmaktadır.
5. Yabancı Sermaye: Ülkede yabancı sermaye girişini serbestleştirmek, o ülkenin ekonomik yönden özgür olduğu anlamına gelmektedir.
6. Bankacılık: Devletin bankacılık sektöründeki payı ve bu sektöre yaptığı müdahaleler de ekonomik özgürlüğü hesaplamak için kullanılan kriterlerden birisidir.
7. Ücret ve Fiyat Kontrolleri: Devletin mal ve hizmet piyasalarıyla emek piyasasına yaptığı müdahalelerin derecesi ekonomik özgürlük derecesini de belirlemektedir.
8. Mülkiyet Hakkı: Özel mülkiyetin anayasal ve yasal normlarla güvence altına alındığı, ülkelerde ekonomik özgürlük düzeyinin daha fazla olduğu kabul edilmektedir. Mülkiyet özgürlüğü, ekonomik özgürlüğün temelini oluşturmaktadır.

9. Regülasyonlar: Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine yaptığı müdahaleler ve regülasyonların kapsamı da, ekonomik özgürlük derecesini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Örneğin; işyeri açma ruhsatı alınmasındaki bürokratik formalitelerin fazlalığı regülasyonların fazla olduğu anlamına gelmektedir.

10. Karaborsa: Ekonomideki karaborsa ve kaçakçılık faaliyetlerinin düzeyi, o ülkenin ekonomik yönden özgür olup olmadığını tesbit etmeye imkan vermektedir. Karaborsanın geniş olduğu ülkelerde devletin ekonomiye daha fazla müdahale ettiği varsayımı ile bu ülkelerdeki ekonomik özgürlüğün düşük olduğu belirtilmektedir.

Heritage Foundation adlı kuruluş yukarıda belirtilen 10 kriteri esas alarak her ülke için ekonomik özgürlük indeks puanını tesbit etmektedir. Her ülkeye 1 ile 5 arasında bir puan verilmektedir. İndeks puanına göre ülkeler şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

<u>Toplam İndeks Puanı</u>	<u>Ülke Kategorisi</u>
0-1.99	Özgür
2.00 - 2.99	Genelde Özgür
3.00 - 3.99	Genelde Özgür Olmayan
4.00 - 5.00	Özgür Olmayan

Tablo-4: Heritage Vakfı - Wall Street Journal Araştırmasına Göre Ekonomik Özgürlük Kriterleri

I. TİCARET

1. Ortalama tarife oranı nedir?
2. Dış ticaret üzerinde önemli tarife dışı engeller var mı?
3. Gümrük işlemlerinde kaçakçılık ve yolsuzluk olayları var mı?

II. VERGİLEME

4. En üst gelir dilimine uygulanan gelir vergisi oranı nedir?
5. Ortalama gelir düzeyine uygulanan vergi oranı nedir?
6. Kurumlar vergisinde en üst oran nedir?
7. Başka ne tür vergiler mevcuttur?

III. DEVLETİN EKONOMİYE MÜDAHALESİ

8. Ulusal ekonomi içinde toplam kamu harcamalarının oranı nedir?
9. KİT'lerin ülke ekonomisi içindeki yeri nedir?
10. Toplam üretim içinde devletin payı nedir?

IV. PARA POLİTİKASI

11. 1985-1994 yılları arasındaki ortalama enflasyon oranı nedir?
12. 1995 yılı için enflasyon oranı kaç olarak gerçekleşmiştir?

V. ULUSLARARASI SERMAYE AKIŞI VE YABANCI SERMAYE

13. Ülkede yabancı sermayeye ilişkin bir yasa mevcut mu?
14. Yabancı sermaye ile ilgili yasa yatırımcılara mülkiyet hakkı imkanı sağlıyor mu?
15. Yabancı yatırımcıların yatırım kararları üzerinde sınırlamaları var mı?

16. Yabancı sermaye üzerinde reformans koşulları ve sınırlamalar var mı?
17. Yabancılar mülkiyet sahibi olabilirler mi?
18. Yerli ve yabancı yatırımcılara aynı kanunlar mı uygulanıyor, yoksa farklı kanunlar mı?
19. Yabancı yatırımcılar ülke içinde kazandıkları geliri istediği şekilde kullanabilmekte midirler?
20. Yabancı yatırımcılara ülke içinde finansman kolaylıkları mevcut mu?

VI. BANKACILIK

21. Devlet ticaret bankalarına sahip mi?
22. Yabancı bankalar için şube açma izini var mı?
23. Devlet, ticaret bankalarının kredi dağıtım mekanizmasına müdahalede bulunuyor mu?
24. Bankalar üzerinde devlet müdahaleleri mevcut mu?
25. Bankalar her tür finansal hizmetler (örneğin, gayrimenkul, alım-satım, menkul kıymet alım - satımı)' de bulunabiliyor mu?

VII. ÜCRET VE FİYAT KONTROLLERİ

26. Devlet tarafından belirlenen bir asgari ücret var mı?
27. İşletmeler, mal ve hizmet fiyatlarını serbestçe belirleyebiliyorlar mı?
28. Devlet herhangi bir ürünün fiyatını tesbit ediyor mu?
29. Devlet herhangi bir ürünün fiyatını tesbit ediyorsa, ne ölçüde fiyat mekanizmasına müdahalede bulunuyor?
30. İşletmelere sağlanan teşvikler mevcut mu? Devlet, teşviklerle ne ölçüde fiyat mekanizmasına müdahalede bulunuyor?

VIII. MÜLKİYET HAKLARI

31. Devletin hukuk kurallarının ve yasalara müdahalesi söz konusu mu?
32. Sözleşme serbestisine ilişkin bir ticaret hukuku mevcut mu?
33. Anlaşmazlıklar olduğunda, sözleşmeye yabancı bir hakem firmanın aracılık yapmasına izin verilebilir mi?
34. Özel mülkiyete, devlet tarafından el konulabilir mi?
35. Adalet ve yargı sistemi içerisinde rüşvet ve yolsuzluklar yaygın mı?
36. Yargısal kararlar uzun zamanda mı alınıyor?
37. Özel mülkiyet hukuki yönde güvence altına alınmış mıdır?

IX. REGULASYON

38. Bir işyeri açmak için ruhsat almak gerekli midir?
39. İşletme açılışı için ruhsat alınması kolay mı?
40. Bürokraside yolsuzluklar yaygın mı?
41. İşletmelerin işleyişine devlet müdahalesi sözkonusu mu?
42. İşletmelerin uyması zorunlu sıkı çevre temizliği kuralları, tüketicinin korunması yasası ve sağlık düzenlemeleri mevcut mu?
43. Mevcut reformlar ne ölçüde işletmeler üzerinde bir yük oluşturuyor?

X. KARABORSA / KAYIT DIŞI EKONOMİ

44. Kayıt dışı ekonomi içerisinde faaliyet gösteren işçi sayısı fazla mı?
45. Kayıt dışı ekonomi içerisinde faaliyet gösteren ulaştırma araçlarının sayısı fazla mı?
46. Kayıt dışı tarım sektörü ne ölçüde büyük?
47. Kayıt dışı imalat sektörü ne ölçüde büyük?
48. Kayıt dışı ekonomide yürütülen hizmetler ne kadar geniş?
49. Entellektüel mülkiyet hakları üzerindeki haklar (Örneğin; korsan yazılımlar vs.) yaygın mı?
50. Gümrük kaçakçılığı yaygın mı?

Bu açıklamalardan sonra şimdi söz konusu araştırmanın genel sonuçlarını özetlemeye çalışalım. Heritage Foundation-Wall Street Journal adlı kuruluşların 1997 Ekonomik Özgürlük Araştırması'nda toplam 150 ülkenin ekonomik özgürlükler yönünden durumu analiz edilmiştir. 150 ülkeden 8'i "özgür", 64'ü "genelde özgür", 60'ı "genelde özgür olmayan", geri kalan 18'i ise "özgür olmayan" ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Söz konusu araştırmaya göre dünyanın ekonomik yönden en serbest ülkesi Hong Kong olarak tesbit edilmiştir. Bu ülkeyi Singapur izlemektedir. Üçüncü sırada 1971 yılında İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Bahreyn yer almaktadır. Araştırmada Bahreyn'i sırasıyla şu ülkeler izlemektedir: Yeni Zelanda, İsviçre, ABD, İngiltere, Tayvan, Bahamalar, Hollanda, Çek Cumhuriyeti (Bkz: Tablo-5).

Araştırma sonuçlarına göre dünyada ekonomik özgürlükler sıralamasında "özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer alan ülkeler ise sırasıyla şunlardır: Kuzey Kore, Laos, Küba, Irak, Vietnam, Somali, Libya, İran, Azerbaycan, Angola, Myanmar, Zaire, Suriye, Sudan, Ruanda, Surinam, Mozambik ve Haiti.

Türkiye, araştırmada 150 ülke arasından 50. sırada yer almaktadır. Türkiye ile aynı kategoride yer alan ve aynı indeks puanına sahip olan ülkeler şunlardır: Batı Saoma, Suudi Arabistan, Filipinler, İsrail, Guatemala, Barbados, Kosta Rika. Türkiye'nin ekonomik özgürlük kriterlerine göre puanları ise Tablo-6'da gösterilmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere ticaret politikası yönünden ülkemize 1+ puanı verilmiştir. Bu ülkemizde uluslararası ticaret özgürlüğünün geniş ölçüde mevcut olduğu anlamına gelmektedir. Söz konusu araştırmada ülkemizde özel mülkiyetin etkin bir şekilde korunduğu, dolayısıyla "mülkiyet özgürlüğünün" mevcut olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası sermaye hareketleri ve yabancı sermaye girişi yönünden Türkiye'ye verilen puan 2 dir. Bu düşük bankacılık sektöründe de devlet müdahalelerinin fazla olmadığı; banka ve mali kuruluşların serbestçe faaliyetlerini sürdürdükleri belirtilmektedir (Bkz: Tablo-3).

Türkiye'de ekonomik özgürlükleri sınırlayan iki önemli politika; vergi ve para politikasıdır. Vergi oranlarının ve vergi yükünün ağır olması dolayısıyla müteşebbislerin yatırım ve teşebbüs özgürlükleri önemli ölçüde sınırlanmaktadır. Ülkemizde uzun yıllardan beri devam eden kronik enflasyon da ekonomik özgürlükleri önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Tablo-5: Heritage Vakfı ve Wall Street Journal'ın Ekonomik Özgürlük İndeks Sıralaması (1996)

Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı
1.	Hong Kong	50.	Barbados	100.	Dominikan Cumh.
2.	Singapur	50.	Guatemala	100.	Gine
3.	Bahreyn	50.	İsrail	100.	Mısır
4.	Yeni Zelanda	50.	Filipinler	104.	Burkina Faso
5.	İsviçre	50.	Suudi Arabistan	104.	Guyana
5.	ABD	50.	Swaziland	106.	Kamboçya
7.	İngiltere	50.	TÜRKİYE	106.	Malawi
7.	Tayvan	50.	Batı Samoa	108.	Bulgaristan
9.	Bahamalar	59.	Bolivya	108.	Kamerun
9.	Hollanda	59.	Botswana	108.	Etyopya
11.	Çek Cumh.	59.	Yunanistan	108.	Gambiya
11.	Danimarka	59.	Endonezya	108.	Nepal
11.	Japonya	59.	Zambiya	108.	Nikaragua
11.	Lüksemburg	64.	Macaristan	108.	Venezuela
15.	Kanada	64.	Peru	115.	Arnavutluk
15.	Belçika	64.	Uganda	115.	Lesotho
15.	Birleşik Arap Emir.	67.	Benin	115.	Rusya
18.	Avustralya	67.	Gabon	118.	Bangladeş
18.	Avusturya	67.	Latvia	118.	Hırvatistan
20.	İrlanda	67.	Lübnan	118.	Hindistan
20.	Almanya	67.	Malta	118.	Nijer
22.	Şili	67.	Namibya	118.	Zimbabwe
23.	Finlandiya	73.	Dijiboti	123.	Kongo
23.	Tayland	73.	Güney Afrika	123.	Ukrayna
25.	Estonya	75.	Ekvator	125.	Burundi
26.	Kuveyt	75.	Kenya	125.	Çad
27.	Norveç	75.	Slovak Cumh.	125.	Çin
27.	Güney Kore	78.	Kolombiya	125.	Moritanya
27.	Sri Lanka	78.	Gana	129.	Beyaz Rusya
27.	İsveç	78.	Litvanya	129.	Gürcistan
31.	Fransa	78.	Mali	129.	Sierre Leone
31.	İzlanda	78.	Pakistan	132.	Yemen
31.	Panama	78.	Papua Yeni Gine	132.	Haiti
34.	El Salvador	78.	Slovenya	132.	Mozambik
34.	Trinidad - Tobago	85.	Honduras	132.	Surinam
36.	Kıbrıs	86.	Polonya	136.	Ruanda
36.	İtalya	87.	Fuji	136.	Sudan
36.	Jamaika	87.	Nijerya	136.	Suriye
36.	Malezya	89.	Cezayir	136.	Zaire
36.	Portekiz	89.	Madagaskar	140.	Myanmar
36.	İspanya	89.	Senegal	141.	Angola
42.	Arjantin	89.	Tanzanya	142.	Azerbeycan
43.	Belize	93.	Moğolistan	143.	İran
43.	Ürdün	94.	Brezilya	147.	Libya
43.	Uruguay	94.	Fildişi Sahilleri	143.	Somali
46.	Paraguay	94.	Meksika	143.	Vietnam
46.	Fas	98.	Moldova	147.	Irak
46.	Umman	98.	Romanya	148.	Küba
46.	Tunus	99.	Cape Verde	148.	Laos
50.	Kosta Rika	100.	Ermenistan	148.	Kuzey Kore

Kaynak: Holmes, Johnson and Kirkpatrick, 1997, s. xxix - xxxii.

Tablo-6: Heritage Vakfı ve Wall Street Journal'a Göre Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Yönünden Karnesi

Ekonomik Özgürlük Kriteri	Puan	Puan Açıklaması
1. Ticaret Politikası	1+	Çok düşük düzeyde korumacılık.
2. Vergileme		
2.1. Gelir vergileri	5	Çok yüksek vergi oranı.
2.2. Kurumlar vergisi	5	Çok yüksek oran.
2.3. Genel olarak vergiler	5	Çok yüksek oran
3. Devletin Ekonomiye Müdahalesi	2	Düşük düzeyde devletin ekonomiye müdahalesi sözkonusu.
4. Para Politikası	5	Çok yüksek enflasyon
5. Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Yabancı Sermaye	2	Yabancı sermaye üzerinde sınırlama yok.
6. Bankacılık	2	Bankacılık üzerinde fazla müdahale ve sınırlamalar yok.
7. Ücret ve fiyat kontrolleri	3	Ücret ve fiyatlar üzerinde normal düzeyde kontroller var.
8. Mülkiyet hakları	2	Mülkiyet hakları yüksek düzeyde güvence altında.
9. Devlet Regülasyonları	3	Regülasyonlar çok fazla değil. Normal düzeyde.
10. Karaborsa	3	Karaborsa faaliyetleri çok fazla değil. Normal düzeyde.

Not: Ekonomik özgürlük kriterlerine 0 ila 5 arasında bir puan veriliyor. 0, ülkenin ekonomik özgürlük yönünden en iyi durumda olduğunu, 5 ise en kötü durumda olduğunu ifade ediyor.

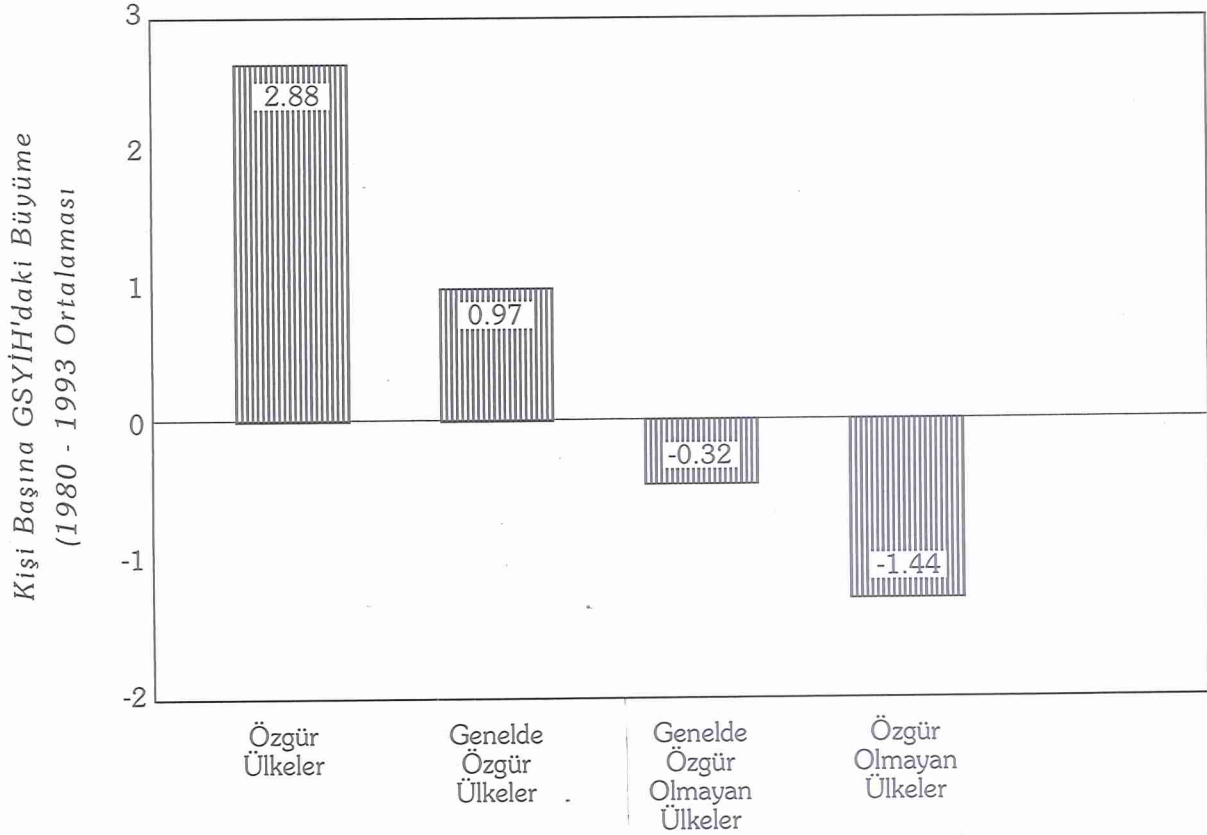
Bölgeler itibariyle baktığımızda dünyada ekonomik özgürlükler yönünden en ileri ülkelerin Amerika, Avrupa ve kısmen Asya-Pasifik bölgesinde toplanmış olduğunu görüyoruz. Afrika ve Ortadoğu bölgesinde "özgür" kategorisinde yer alan tek ülke Bahreyn'dir. Dünyada "özgür olmayan" ülkelerin çoğunluğunun da bu bölgede olduğu dikkati çekmektedir. Asya Pasifik bölgesinde Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Yeni Zelanda gibi ülkeler ekonomik yönden dünyanın en serbest ülkeleri iken, bu bölgede yer alan Vietnam, Kuzey Kore, Laos, Myanmar gibi ülkeler "özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer almaktadırlar. Amerika kıtasında ise Küba, Haiti ve Surinam ekonomik özgürlüklerin çok yetersiz olduğu ülkelerdir. Şekil-7' den anlaşıldığı üzere Türkiye, Ortadoğu bölgesinde "genelde özgür" ülkeler arasında yer almaktadır.

Bu açıklamalardan sonra şimdi Heritage Vakfı ve Wall Street Journal gazetesinin müştereken yayınladıkları araştırmaya göre ekonomik özgürlük ile ekonomik refah arasındaki ilişkiyi analiz etmeye çalışalım. Heritage Foundation ve Wall Street Journal sponsorluğunda yayınlanan 1997 Ekonomik Özgürlük Araştırması sonuçları ekonomik özgürlükler ile ekonomik refah arasında çok yakın bir ilişki olduğunu; ekonomik yönden daha serbest olan ülkelerde ekonomik refah düzeyinin de oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. 150 ülke topluca değerlendirildiğinde "özgür ülkeler"de 1980-1993 yılları arasında kişi başına GSYİH'nin büyüme ortalamasının 2.88 olduğu; buna karşın "özgür olmayan ülkeler" de bu oranın -1.44 olarak gerçekleştiği tesbiti yapılmaktadır. "Genelde özgür ülkeler" kategorisinde yer alan ülkelerdeki büyüme hızı ortalamasının söz konusu dönemde 0.97; "genelde özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer alan ülkelerde ise bu oranın -0.32 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu sonuçlar çok açık olarak ekonomik refahın kaynağının, ekonomik özgürlük olduğu hipotezini doğrulamaktadır (Bkz: Şekil-8).

Şekil-7: Heritage Vakfı - Wall Street Journal Araştırmasına Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Bölgesel Görünümü

	AMERİKA	AVRUPA	ASYA - PASİFİK	AFRİKA	ORTADOĞU
ÖZGÜR	ABD	İngiltere İsviçre	Singapur Hong Kong Tayvan Yeni Zelanda		Bahreyn
GENELDE ÖZGÜR	Kanada Peru Bolivya Paraguay Arjantin Uruguay Şili	İrlanda Norveç İsveç Finlandiya Estonya Latvia Danimarka Lüksemburg Fransa İspanya	Japonya Avustralya Endonezya Malezya Filipinler Güney Kore Tayland	Fas Tunus Uganda Malawi Botswana Namibya Swaziland Gabon Benin	İsrail Türkiye Kuveyt S. Arabistan Umman B. Arap. Emir. Kıbrıs
GENELDE ÖZGÜR DEĞİL	Meksika Brezilya Kolombiya Venezüella Guyana Ekvador Dominikan Cumh. Bahamalar Honduras Nikaragua	Lithuania Ukrayna Moldova Romanya Beyaz Rusya Bulgaristan Slovak Cumh. Polonya Slovenya Arnavutluk	Hindistan Pakistan Bangladeş Nepal Çin Moğolistan Kamboçya Sri Lanka	G. Afrika Etyopya Kenya Tanzanya Mısır Çad Kongo Kamerun Nijer Nijerya	Yemen
ÖZGÜR DEĞİL	Küba Haiti Surinam		Vietnam Kuzey Kore Laos Myanmar Azerbaycan	Mozambik Angola Zaire Ruanda Burundi Somali Sudan Libya	Irak Suriye Iran

Şekil-8: Heritage Vakfı'nın Araştırmasına Göre Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Kaynak: Kim R. Holmes, Bryan T. Johnson and Melanie Kirkpatrick, 1997 Index Of Economic Freedom, Washington DC: The Heritage Foundation. And Dow Jones & Co. Inc. 1997, s.9.

Söz konusu araştırmada ekonomik özgürlükler sıralamasında yer alan ilk on ülke ile sıralamanın sonunda yer alan son on ülke karşılaştırıldığında yine çok açık olarak ekonomik özgürlükler seviyesinin yüksek olduğu görülebilmektedir (Tablo-7). Söz konusu araştırmaya göre ekonomik özgürlük sıralamasında ilk on sırada yer alan ülkelerde kişi başına reel GSYİH yaklaşık 15.000 Doların üzerindedir. ABD, İsviçre, Hong Kong ve Singapur'da ise 1995 yılına ait reel kişi başına GSYİH 20.000 Dolardan daha fazladır. Buna karşın ekonomik özgürlüklerin en az olduğu 10 ülkede ise kişi başına GSYİH'nın çok düşük olduğu görülmektedir. Örneğin, Angola'da reel kişi başına GSYİH 1310, Vietnam'da 240, Azerbaycan'da 1460 Dolardır. Bu kategoride yer alan ülkelere göre kişi başına milli gelirin en yüksek olduğu ülke Libya ve İran'dır. Libya'da reel kişi başına GSYİH 6125, İran'da ise 5766 Dolardır. Her iki ülkenin de petrol zengini ülkeler olduğu unutulmamalıdır.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik refah arasındaki ilişkiyi bir başka şekil üzerinde çok daha çarpıcı olarak ortaya koyabiliriz. Şekil-9' da "Asya Kaplanları" ve "Afrika Kaplanları" olarak adlandırılabilir olan ülkelerin ekonomik yönünden bir karşılaştırılması yapılmıştır. 1965 yılında kişi başına GSYİH'nın 1000 Doların altında olan Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Togo, Zaire, Sudan, Nijer, Madagaskar, Senegal ve Gana gibi ülkeler aradan geçen 30 yıllık zaman zarfında ekonomik refah düzeylerini yükseltememişlerdir. Hatta bu Afrika ülkelerinin çoğunluğunda 1994 yılı kişi başına milli gelir 1965 yılı milli gelir rakamından daha da aşağıda bulunmaktadır.

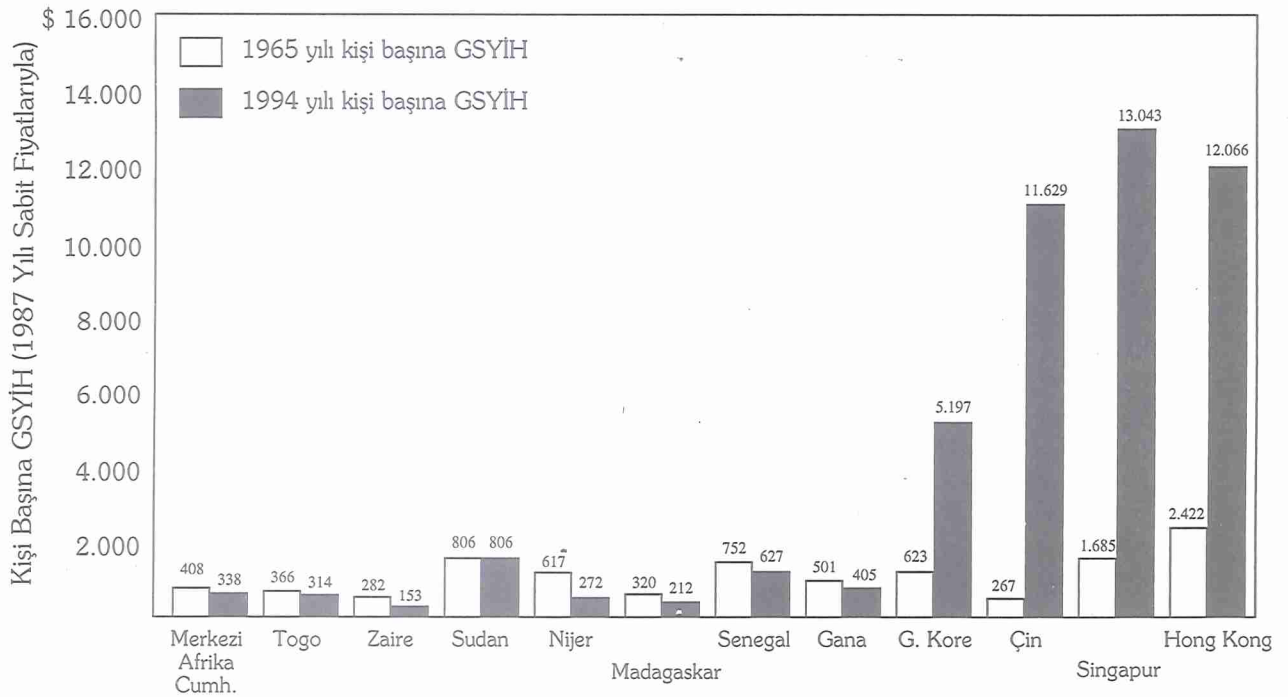
Tablo-7: Heritage Vakfı ve Wall Street Journal Araştırmasına Göre Dünyada Ekonomik Özgürlükler Yönünden En İleri ve En Geri 10 Ülkede Ekonomik Refah Karşılaştırması

Ekonomik Özgürlük Sıralamasında İlk 10 Ülke	Kişi Başına Reel GSYİH (1995) SGP	Ekonomik Özgürlük Sıralamasında En Sonda Yeralan 10 Ülke	Kişi Başına Reel GSYİH (SGP) 1995
1. Hong Kong	22.950	1. Kuzey Kore	3965*
2. Singapur	22.770	2. Laos	2484*
3. Bahreyn	13.400	3. Küba	3000*
4. Yeni Zelanda	16.360	4. Irak	3159*
5. İsviçre	25.860	5. Vietnam	240
6. ABD	26.980	6. Somali	-
7. İngiltere	19.260	7. Libya	6125*
8. Tayvan	15.059	8. İran	5766
9. Bahamalar	14.710	9. Azerbaycan	1.460
10. Hollanda	19.950	10. Angola	1.310

Kaynak: Heritage Foundation, World Bank ve UNDP.

* 1995 yılı rakamlarının bazı ülkeler için mevcut olmaması dolayısıyla 1994 yılı rakamları esas alınmıştır. 1994 yılı GSYİH rakamları UNDP, Human Development Report 1997'dan alınmıştır.

Şekil-9: Asya Kaplanları İle Afrika Kaplanlarının Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah Yönünden Karşılaştırılması

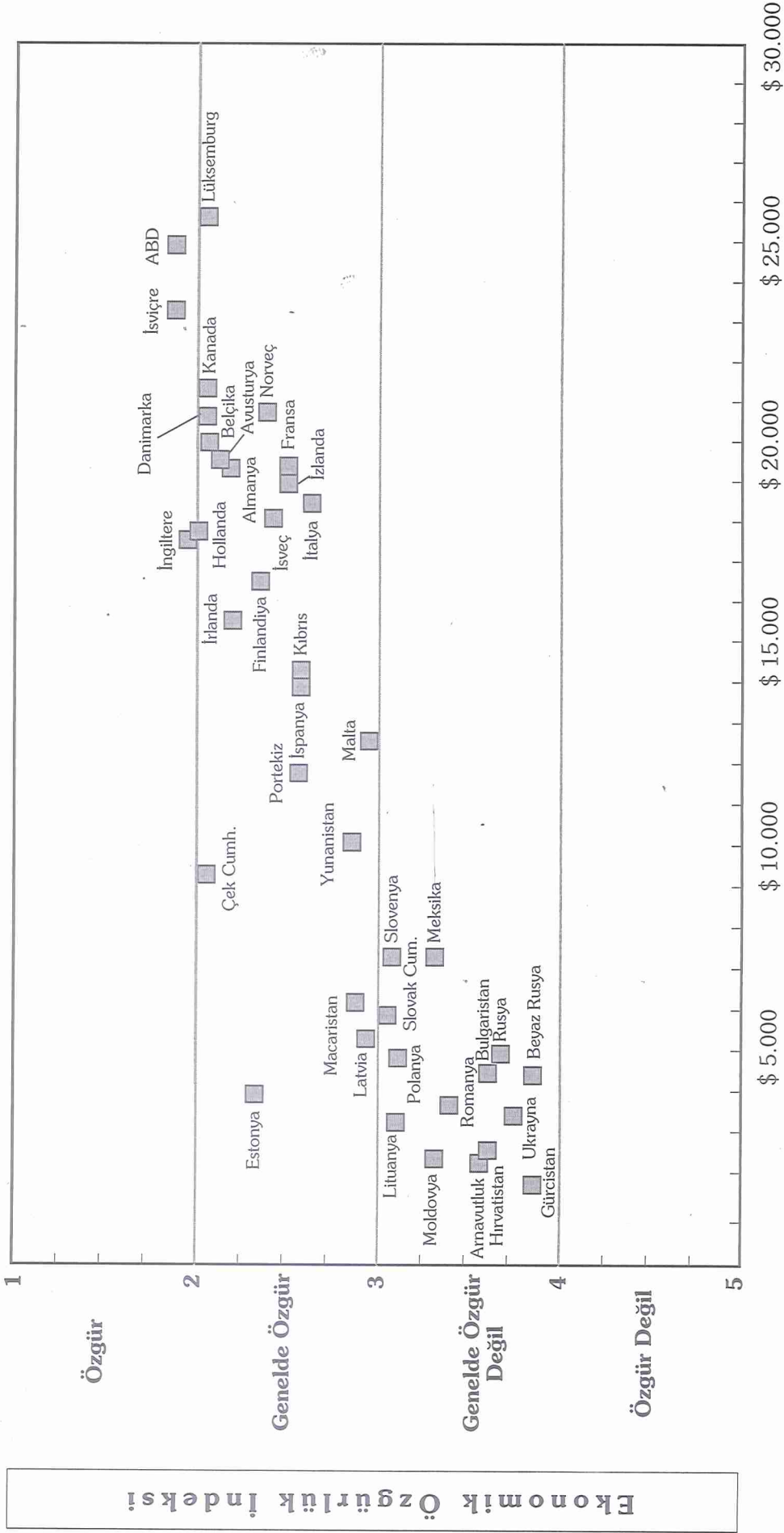
Buna karşın Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Güney Kore aradan geçen 30 yılda kişi başına milli gelirlerini çok önemli ölçüde artırmışlardır. Hong Kong'ta 1965 yılında 2422 Dolar olan kişi başına GSYİH, 1994 yılında 12.066'ya yükselmiştir. Singapur'daki gelişme de aynı şekilde dikkat çekicidir. Bu ülkede 1965 yılında 1685 Dolar olan kişi başına milli gelir 1994 yılında 13043 Dolara yükselmiştir. Tayvan ve Güney Kore'deki benzer gelişmeleri grafik üzerinde gözlemlemek mümkündür.

Ekonomik özgürlük ve ekonomik refah arasındaki ilişkiyi bölgeler itibariyle de değerlendirmek mümkündür. (Bkz: Şekil-10, 11, 12) Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinde kişi başına GSYİH'sı 10.000 Doların üzerinde olan tüm ülkeler, ekonomik özgürlük indeksi sıralamasında "özgür" ve "genelde özgür" kategorisinde yer almaktadırlar. Buna karşın kişi başına milli geliri 10.000 Doların altında olan ülkelerin büyük çoğunluğunun "genelde özgür olmayan" ülkeler kategorisinde yer aldığı görülebilmektedir.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde yer alan ülkeleri değerlendirdiğimizde de yine benzer sonuca ulaşabiliyoruz. Ekonomik özgürlük düzeyi arttıkça ülkelerin ekonomik refah düzeyleri de yükselmektedir. Bu bölgede ekonomik özgürlük sıralamasında 9. sırada yer alan Bahamalar'da ekonomik refah düzeyi de diğer ülkelere göre yüksektir. Buna karşın ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden en geri durumda olan Küba'da reel kişi başına GSYİH (1993 yılı itibariyle) 1000 Doların altında bulunmaktadır.

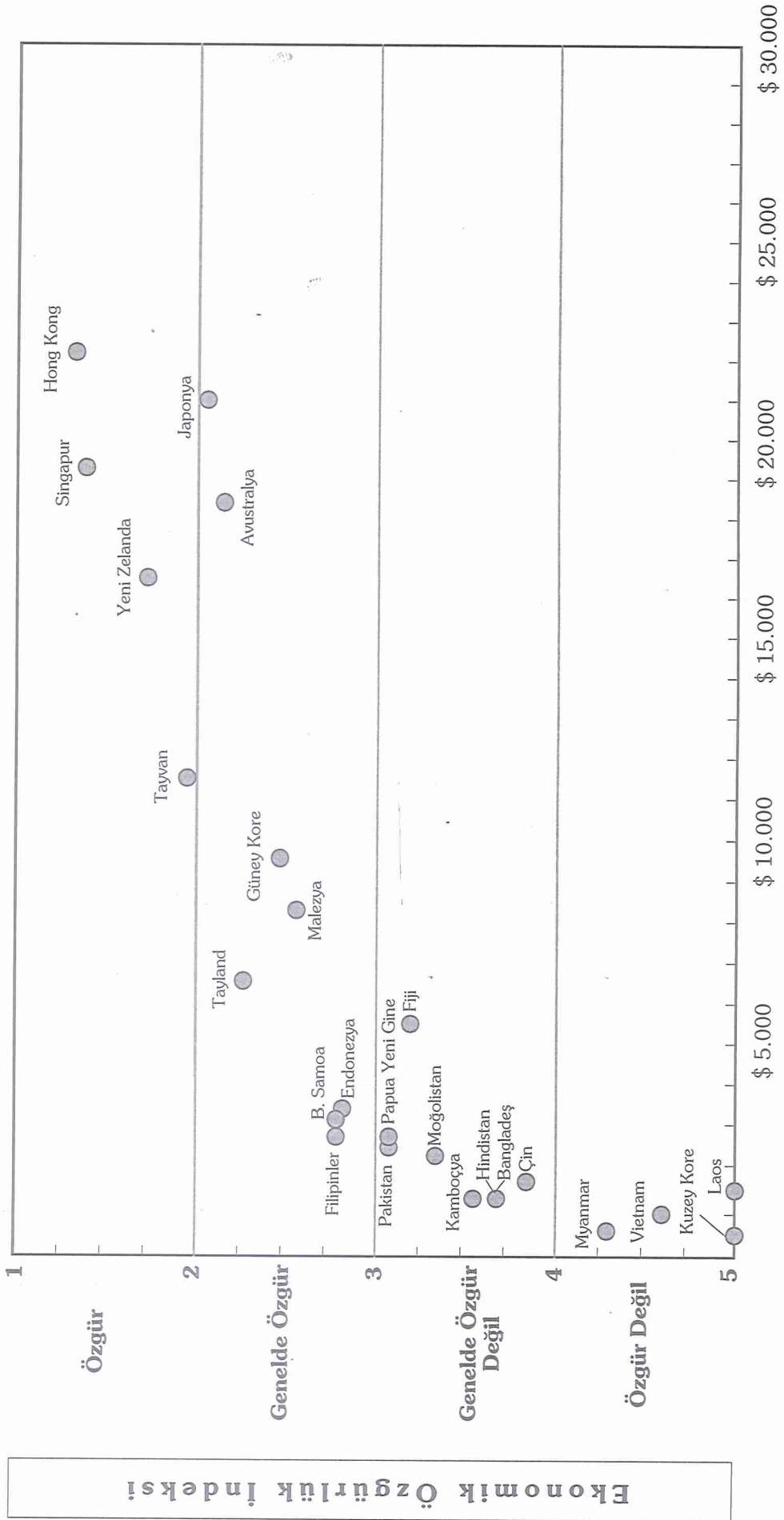
Asya-Pasifik bölgesinde ise dünyanın ekonomik yönden en serbest ülkeleri olan Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, Japonya, Avustralya, Tayvan, Güney Kore gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerde önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere kişi başına GSYİH oldukça yüksektir. Kuzey Kore, Laos, Vietnam, Myanmar gibi ekonomik özgürlük indeks sıralamasında "özgür olmayan" ya da "baskı altında" (repressed) şeklinde sınıflandırılan ülkelerde ise kişi başına GSYİH 2000 Doların altında bulunmaktadır.

Şekil-10: Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgesinde Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi

Kaynak: Holmes, Johnson and Kirkpatrick, 1997.

Şekil-12: Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Refah İlişkisi

Kişi Başına GSYİH (1993) [Satınalma Gücü Paritesi ile.]

Kaynak: Holmes, Johnson and Kirkpatrick, 1997.

Üçüncü Bölüm

İNSANİ GELİŞME ve YAŞAM KALİTESİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Sosyal gelişme olmadan ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi, geniş bir halk kesiminin yoksulluk içinde yaşaması ve belirli bir ayrıcalıklı kesimin zenginlik içinde yaşaması sonucunu doğurur."

John F. Kennedy

YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI VE YAŞAM KALİTESİNİN BOYUTLARI

Bu bölümde insani gelişme ve yaşam kalitesi yönünden dünyada çeşitli ülkelerin ve Türkiye'nin konumunu tesbit etmeye çalışacağız. İnsani gelişme, bireylerin en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini, sağlıklı bir ortamda doğmalarını ve gelişebilmelerini, eğitim yoluyla kendilerinin ve içinde yaşadıkları toplumun gelişmesine katkıda bulunabilmelerini ifade eder. Tüm bu olanaklar "yaşam kalitesi"nin göstergeleridir. Buradan hareketle, yaşam kalitesinin iyi olması durumunda insani gelişmenin olacağından sözedebiliriz. İnsani gelişme ve yaşam kalitesi son derece görece olduğundan bu kavramları tanımlamak kolay değildir.

İnsani gelişme (human development) son yıllarda yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Bu kavramı ilk kullanan ve geliştiren Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme) adlı uluslararası kuruluştur. İnsani geliştirme kavramından önce uzun yıllar ekonomi biliminde ve diğer ilgili sosyal bilim dallarında "sosyo-ekonomik gelişme" ve "ekonomik kalkınma" kavramları kullanılmaktaydı. Sosyo-ekonomik gelişme ve ekonomik kalkınma, daha ziyade az gelişmiş ülkelerin ekonomik göstergeler (kişi başına düşen GSYİH'nın büyümesi, sanayileşme, bankacılık ve mali kurumların gelişmesi vs.), sosyal göstergeler (nüfus artış hızının dengeli olması, temel eğitim ve sağlık imkanlarının sağlanması vs.), bilim ve teknoloji göstergeleri (gazete, radyo, televizyon kullanımı, telefon, fax, bilgisayar kullanımı vs.) yönünden gelişmesini ifade etmek üzere yaygın olarak kullanılırdı. Bugün hala bu kavramlar yaygın olarak kullanılmaktadır. Ekonomik büyüme (economic growth) kavramı ise sosyo-ekonomik gelişme ve ekonomik kalkınma kavramından farklı bir anlam taşımaktadır. Ekonomik büyüme, toplam piyasa üretiminin artmasını ifade eden kantitatif bir kavramdır. Bir başka ifadeyle, ekonomik büyüme, GSYİH'nın artması ya da, kişi başına düşen milli gelirin büyümesi, ekonomik kalkınmanın sadece bir yönünü oluşturur. Ekonomik kalkınma, ekonomik büyümenin ifade ettiği "kantitatif" anlamın dışında "kalitatif" bazı göstergeleri de içerir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, eğitim ve sağlık imkanlarının artması, doğurganlık oranının dengeli olması, bebek ölüm oranlarının azalması, gelir dağılımının adil olması vs. ekonomik kalkınmanın başlıca göstergeleridir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşıldığı üzere, insani gelişme ve yaşam kalitesi kavramları ile "ekonomik büyüme" ve "ekonomik kalkınma" kavramları arasında çok yakın bir ilişki ve dahası benzerlik vardır. Tekrar belirtelim ki, insani gelişme daha ziyade yaşam kalitesinin iyileştirilmesi üzerinde durur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Kurumu (UNDP)'nin her yıl gerçekleştirdiği İnsani Gelişme Araştırması'nın sonuçlarını ortaya koymadan önce çeşitli ülkelerde yaşam kalitesine ilişkin bazı göstergeleri sunmaya çalışalım.

Tablo-1' de gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşam kalitesinin çeşitli boyutları karşılaştırılmalı olarak verilmiştir. Tabloda yeralan başlıca yaşam kalitesi göstergeleri yönünden ülkeler arasında çok belirgin farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak, ekonomik refah yönünden gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında çok önemli farklılıklar söz konusudur. ABD, Kanada, İsviçre, Norveç gibi gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 20 000 Doların üzerinde iken, Zaire, Nijer, Etyopya, Gine gibi ülkelerde 1000 Doların altındadır. Ülkemizde 1995 yılı itibariyle kişi başına düşen GSYİH Satınalma Gücü Paritesi (SGP) cinsinden 5580 Dolardır. Ülkemizde ekonomik refah düzeyi görece olarak Zaire, Nijer, Etyopya gibi ülkelerin çok üzerinde iken, öte yandan gelişmiş ülkelerin çok gerisindedir.

Tablo-1: Çeşitli Ülkelerde Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Ülke Adı	Kişi Başına GSYH Dolar (SGP) 1995	Bebek Ölüm Oranı % (a) 1995	Doğurganlık Oranı (b) 1995	Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı		Sağlık İmkanların- dan Yararlanıla- bilen Nüfus % 1994-95	Yoksulluk (c) 1981-95
				1995			
				Erkek	Kadın		
GELİŞMİŞ ÜLKELER							
ABD	26980	8	2.1	*	*	85	-
Kanada	21130	6	1.7	*	*	85	-
İsviçre	25860	6	1.5	*	*	100	-
İsveç	18540	4	1.7	*	*	100	-
Lüksemburg	37930	6	1.7	*	*	100	-
Hollanda	19950	6	1.6	*	*	100	-
İngiltere	19260	6	1.7	*	*	96	-
Norveç	21940	5	1.9	*	*	100	-
Singapur	22770	4	1.7	-	-	100	-
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER							
Türkiye	5580	48	2.7	8	28	94	-
Malezya	9020	12	3.4	11	22	94	8.6
Arjantin	8310	22	2.7	4	4	89	-
Şili	9520	12	2.3	5	5	71	15.0
Yunanistan	11710	8	1.4	-	-	96	-
Endonezya	3800	51	2.7	10	22	55	14.5
Rusya	4480	18	1.4	-	-	-	1.1
AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER							
Zaire	490	-	-	13	32	9	-
Nepal	1170	91	5.3	59	86	6	53.1
Nijer	750	119	7.4	79	93	15	61.5
Afganistan	-	158	6.9	53	85	8	-
Kongo	2050	90	6.0	17	33	9	-
Gine	550	128	6.5	50	78	6	26.3
Etyopya	450	112	- 7.0	55	75	10	33.8

* Bu ülkelerde okuma yazma oranı yüzde 100 olduğundan dolayı rakam yazılmamıştır.

(a) 1000 kişiye düşen bebek ölüm yüzdesi,

(b) Kadın başına doğum yüzdesi,

(c) Günde 1 dolardan daha az bir gelirle yaşayan nüfus yüzdesi.

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 7-9.

Ekonomik refah dışında yaşam kalitesinin ikinci boyutu olarak "bebek ölüm oranları" yönünden ülkeler karşılaştırıldığında yine ülke grupları açısından ciddi farklılıklar bulunduğu hemen görülebilmektedir. 1000 kişiye düşen bebek ölüm oranları Afganistan'da 158, Gine'de 128, Nijer'de 119 dur. Türkiye'de ise doğan 1000 bebekten yaklaşık 50'si ölmektedir. Bu sayı gelişmiş ülkelerde 10'un altındadır.

Doğurganlık oranı da yaşam kalitesini belirleyen ve etkileyen bir diğer unsurdur. Gelişmiş ülkelerde kadın başına doğurganlık oranı 2'nin altında iken, bu oran tabloda yer alan az gelişmiş ülkelerde 5'in üzerindedir. Türkiye'de ise 1995 yılı itibariyle doğurganlık oranı yüzde 2.7 olarak hesaplanmıştır.

Yaşam kalitesinin hiç şüphesiz en önemli göstergeleri arasında eğitim ve sağlık imkanları yer alır. Yetişkin kadın ve erkeklerde okuma yazma oranı gelişmiş ülkelerde yüzde 100'lere ulaşmıştır. Buna karşın az gelişmiş ülkelerde eğitimsizlik hala çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 1994-95 yılı verilerine göre Nepal'da kadınların yüzde 86'sı, Nijer'de yüzde 93'ü, Afganistan'da ise yüzde 85'i okuma yazma bilmemektedir. Bu rakam inanılması güç bir cehaletin gerçek boyutlarını ortaya koymaktadır. Yetişkin erkeklerde ise okuma yazma oranları bir ölçüde daha yüksektir. Bununla birlikte, hala az gelişmiş ülkelerin birçoğunda yetişkin erkeklerin sadece yarısı okuma yazma bilmektedir. Türkiye'de ise kadınların yüzde 28'inin okuma yazma bilmediği, erkeklerde ise bu oranın yüzde 8 olduğu tesbit edilmiştir.

Yaşam kalitesinin bir diğer boyutu olan sağlık imkanları yönünden de gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında uçurum bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde nüfusun hemen tamamı temel sağlık imkanlarına sahip iken, az gelişmiş ülkelerde ancak yüzde 10 ila 15 arasında bir nüfus yüzdesi temel sağlık imkanlarına sahip bulunmaktadır. Tablodaki veriler az gelişmiş ülkelerdeki sağlık imkanlarının ne ölçüde yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde nüfusun yüzde 94'ünün temel sağlık imkanlarına sahip olduğu tesbit edilmiştir.

Tabloda yaşam kalitesinin bir diğer boyutu olarak yoksulluk ele alınmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde nüfusun önemli kısmı günde 1 Dolardan daha az bir gelirle yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Örneğin Nijer ve Nepal'da nüfusun yüzde 50'sinden fazlası aile başına günlük 1 Dolardan daha az bir gelirle yoksulluk içerisinde yaşamlarını sürdürmektedir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarla yaşam kalitesinin bazı boyutlarını çeşitli ülkeler itibariyle ele almış bulunuyoruz. Önemle belirtelim ki, yaşam kalitesi kavramının başkaca boyutları da bulunmaktadır. Bu nedenle diğer bazı kriterlerin de ülkelerarasındaki karşılaştırmalarda dikkate alınması gerekir. Şimdi yaşam kalitesinin ölçülmesi konusunda UNDP'nin geliştirdiği "İnsani Gelişme" nin dünyada ve Türkiye'de ne düzeyde olduğunu tesbit etmeye çalışalım.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI'NIN İNSANİ GELİŞME ARAŞTIRMASI

Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) adını taşıyan ünite tarafından 1990 yılından bu yana İnsani Geliştirme Raporu adını taşıyan bir yıllık araştırma yayınlanmaktadır. Bu raporda ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için İnsani Gelişme İndeksi (Human Development Index) adı verilen bir indeks geliştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, yayınladığı raporda ülkeler arasındaki gelişme düzeyinin sadece kişi başına milli gelirdeki artışla (ekonomik büyüme) ölçülmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Bir ülkedeki milli gelir artışının yüksek olması, o ülkenin

gelişmiş ülke olarak kabul edilmesi için yeterli değildir. Ekonomik büyüme kavramının dışında "sosyo-ekonomik gelişme" kavramı ülkeler arasındaki refah ve yaşam standardını açıklamak için daha doğrudur. Başlıca bu gerekçelerden hareketle hazırlanan Gelişme Raporu'nda sosyo-ekonomik gelişme düzeyi başlıca üç kriterden yola çıkarak tespit edilmektedir. (Bkz: Şekil-1)

1- *Yaşam standardı*: Kişi başına düşen milli gelirin yerel geçim maliyetlerine uyarlanmasıyla hesaplanmaktadır. Buna "Satınalma Gücü Paritesi" (SPG) adı verilmektedir.

2- *Eğitim standardı*: İnsani gelişme indeksinin hesaplanmasında kullanılan ikinci kriter, ülkenin eğitim düzeyidir. İndekste eğitim düzeyini tespit etmek için iki ayrı faktörden yararlanılmaktadır.

- Yetişkinler arasındaki okuma-yazma oranı:

- Ortalama eğitim süresi (okullaşma indeksi): Eğitim standardı, okuma yazma indeksi ile okullaşma indeksinden oluşmaktadır. Okuma yazma oranı, indeksin hesaplanmasında üçte iki, diğeri ise üçte bir ağırlık taşımaktadır.

3- *Sağlık standardı*: Bir ülkedeki ortalama yaşam süresi beklentisi esas alınarak sağlık standardı insani gelişme indeksine dahil edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporunda ülkeler, yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde oluşturulan İnsani Gelişme İndeksine göre üç kategoriye ayrılmaktadır:

- Yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkeler: İndeks puanı 0.800 ila 1.0 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

- Orta düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler: İndeks puanı 0.500 ila 0,799 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

- Düşük düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler: İndeks puanı 0 ila 0.499 arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

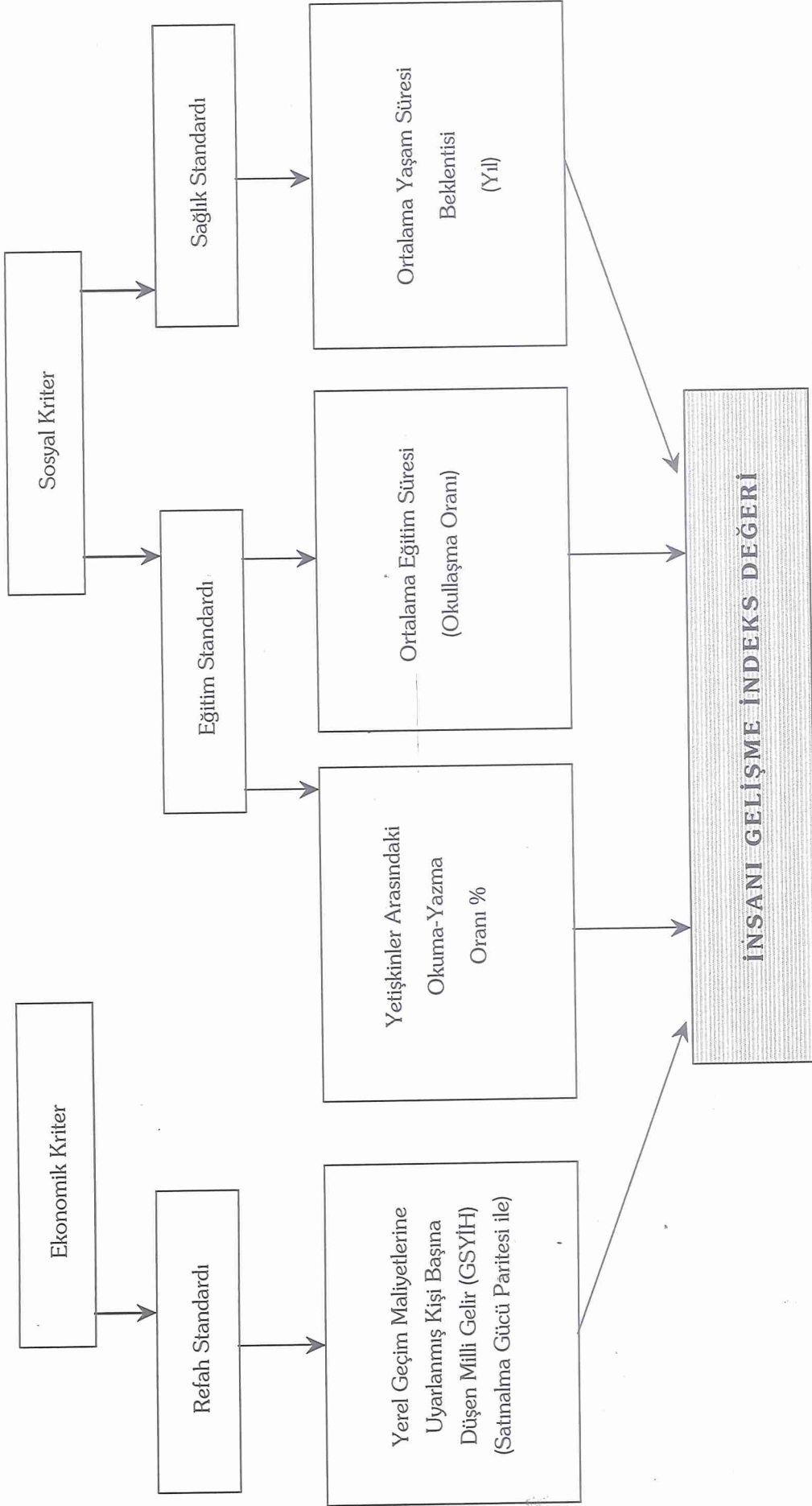
UNDP'nin 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu'nda tesbit ettiği insani gelişme indeks sıralaması Tablo-2'de yer almaktadır. 175 ülkeyi kapsayan indekste ilk sırada Kanada yer almaktadır. İkinci sırada Fransa, üçüncü sırada Norveç, dördüncü sırada ABD ve beşinci sırada ise İzlanda bulunmaktadır. Bu ülkeleri Batı'nın gelişmiş ülkeleri izlemektedir. İlk 20 ülke arasında Batı ülkeleri dışında 7. sırada Japonya; 9. sırada Yeni Zelanda ve 14. sırada Avustralya yer almaktadır.

Kanada bir önceki yıl insani gelişme sıralamasında da birinci sırada yer almaktadır. Bu ülkede 1994 yılı verilerine göre yaşam beklentisi 79 yıl; okuma yazma oranı yüzde 99; okullaşma oranı yüzde 100; satınalma gücü paritesi cinsinden reel GSYİH ise 21.459 Dolar olarak hesaplanmıştır.

İnsani gelişme indeks sıralamasında en altta Sierra Leone yer almaktadır. Bu ülkeyi Ruanda, Nijer, Burkina Faso, Mali, Etyopya, Burundi, Eritre, Gine, Mozambik gibi ülkeler izlemektedir. Sierra Leone'nin insani gelişme düzeyi Kanada'nın aksine çok aşağılarda bulunmaktadır. Bu ülkede ortalama yaşam beklentisi 33 yıl olarak tahmin edilmiştir. Sierra Leone'da yetişkinler arasındaki okuma yazma oranı yüzde 30, okullaşma oranı yüzde 28, reel GSYİH ise 643 Dolar'dır. Kanada ile bu ülke karşılaştırıldığında ilginç bazı tesbitler yapabiliyoruz:

- İnsani gelişme yönünden dünyada 175 ülke arasında ilk sırada yer alan Kanada'da bir insanın yaşam süresi, insani gelişme sıralamasında en alt sırada yer alan Sierra Leone'dan bir kat daha fazladır.

Şekil-1: UNDP Araştırmasına Göre İnsani Gelişme İndeks Kriterleri

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1997' den yararlanılarak tarafımıza oluşturulmuştur.

- Kanada'da okuma-yazma oranı yüzde 99 olarak hesaplanmıştır. Buna karşın Sierre Leone'da yetişkinler arasında okuma yazma bilenlerin oranı Kanada'da okuma yazma bilenlerin üçte birinden daha azdır. Okullaşma oranı açısından da iki ülkede zıtlıklar dikkat çekicidir. Sierre Leona' da okullaşma oranı yüzde 28 gibi çok düşük bir düzeydedir. Kanada' da ise bu oran yüzde 100' dür.

- Refah standardı açısından değerlendiriliğinde durum çok daha şaşırtıcı ve ürkütücüdür. Kanada'da reel GSYİH, Sierre Leone'dakinden tam 33 kat daha fazladır. Yerel geçim maliyetlerine uyarlanmış reel kişi-başına GSYİH açısından kıyaslandığında Kanada'daki rakamın Sierre Leone'dakinden yaklaşık 10 kat fazla olduğu dikkati çekiyor.

Türkiye söz konusu araştırmada 74. sırada yer almaktadır. 1996 yılında yayınlanan araştırmada ise Türkiye 174 ülke arasında 84. sırada yer almaktaydı. Bu yıl yayınlanan araştırma sonuçlarına göre Türkiye daha üst sıralara kaymıştır. Türkiye'nin insani gelişme kriterleri yönünden durumu ise şu şekildedir:

- Ortalama yaşam beklentisi 68.2 yıl.
- Okuma - yazma oranı yüzde 81.6.
- Okullaşma oranı yüzde 63.
- Reel GSYİH (satınalma gücü paritesi cinsinden) 5.193 Dolar.

Türkiye yapılan sınıflamada "orta düzeyde insani gelişme" kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, insani gelişme yönünden Suudi Arabistan, İran, Bulgaristan, Rusya, Libya gibi ülkelerin daha gerisinde yer almaktadır. Komşumuz Yunanistan 20. sırada bulunmakta olup, insani gelişme yönünden Türkiye'nin çok ilerisindedir.

Kişi başına düşen gelir yönünden yapılan "az gelişmiş", "gelişmekte olan" ve "gelişmiş" ülke sınıflamaları açısından değerlendirildiğinde ise şu tesbitleri yapabiliyoruz (Bkz: Tablo-3).

- Tüm dünyada ortalama yaşam beklentisi 63 yıl olarak tahmin edilmektedir. 175 ülke ortalamasına göre dünyada okuma - yazma oranı yüzde 77.1; okullaşma oranı yüzde 60; ortalama kişi başına reel GSYİH 5.798 Dolar'dır.

- Sanayileşmiş ülkelerde ortalama yaşam beklentisi 74 yıl; okuma - yazma oranı yüzde 98.5; okullaşma oranı yüzde 83; reel kişi başına düşen GSYİH ise 15.986 Dolar olarak hesaplanmıştır.

- Gelişmekte olan ülkelerde ise insani gelişme düzeyi, gelişmiş ülkelerden haliyle daha düşüktür. Gelişmekte olan ülkelerde ortalama yaşam beklentisi yaklaşık 62 yıl olarak tahmin edilmektedir. Okuma - yazma oranı yaklaşık yüzde 70; okullaşma oranı ise yüzde 56 olarak hesaplanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen GSYİH ortalaması ise yaklaşık 3000 Dolar civarındadır.

Tablo-2: İnsani Gelişme İndeksi (1994)

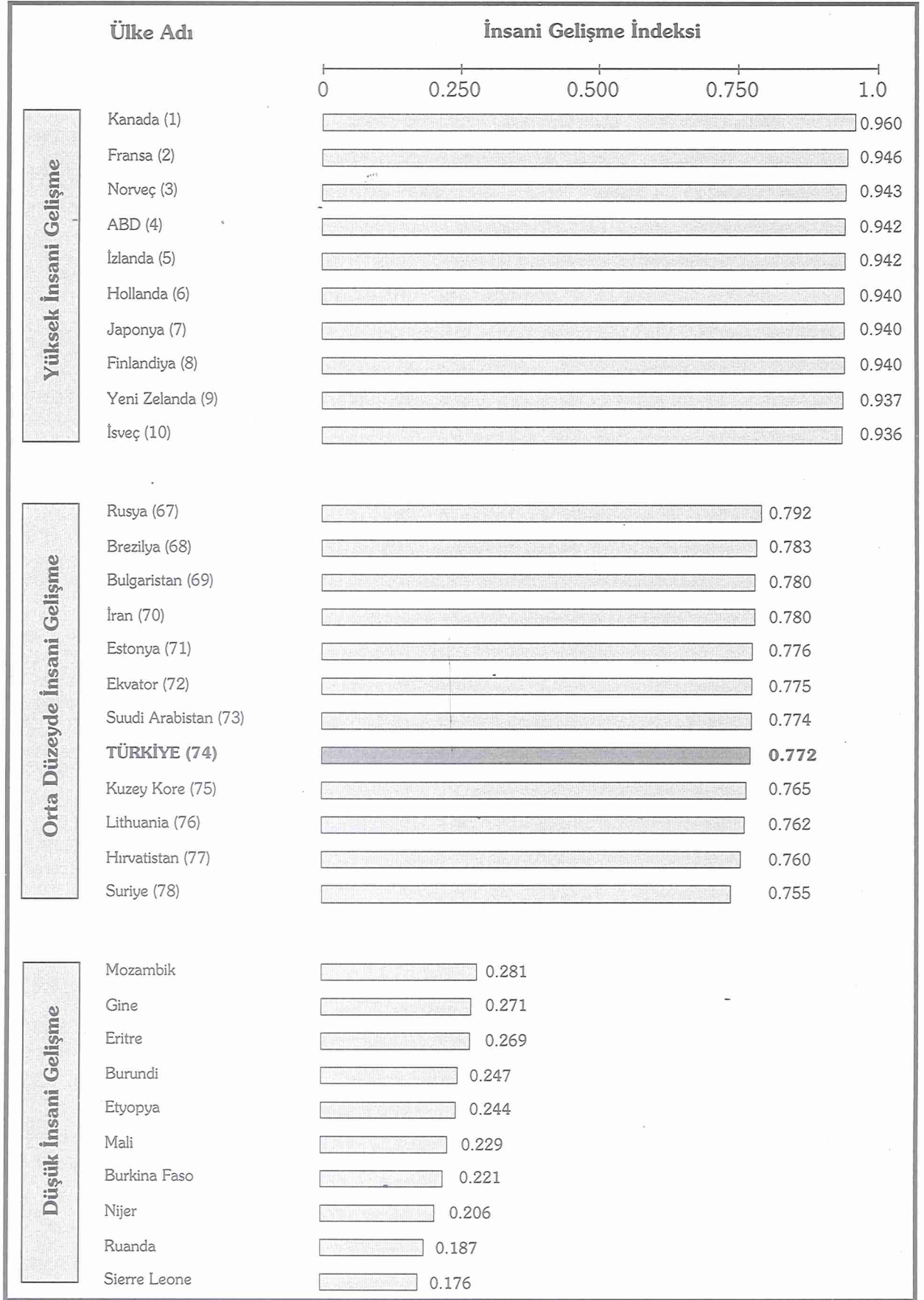
Ülke Sıralaması	Yaşam Beklentisi (Yıl)	Okuma-Yazma Oranı %	Okullaşma Oranı %	Reel Kişi Başına GSYİH (SGP)	Yerel Geçim Maliyetlerine Uyarlanmış Reel Kişi Başına GSYİH (SGP)	İnsani Gelişme İndeksi Değeri
	1994	1994	1994	1994	1994	1994
Yüksek İnsani Gelişme	74.6	97.0	80	17.052	6.040	0.907
1 Kanada	79.0	99.0	100	21.459	6.073	0.960
2 Fransa	78.7	99.0	89	20.510	6.071	0.946
3 Norveç	77.5	99.0	92	21.346	6.073	0.943
4 ABD	76.2	99.0	96	26.397	6.101	0.942
5 İzlanda	79.1	99.0	83	20.566	6.071	0.942
6 Hollanda	77.3	99.0	91	19.238	6.067	0.940
7 Japonya	79.8	99.0	78	21.581	6.074	0.940
8 Finlandiya	76.3	99.0	97	17.417	6.041	0.940
9 Yeni Zelanda	76.4	99.0	94	16.851	6.039	0.937
10 İsveç	78.3	99.0	82	18.540	6.064	0.936
11 İspanya	77.6	97.1	90	14.324	6.029	0.934
12 Avusturya	76.6	99.0	87	20.667	6.072	0.932
13 Belçika	76.8	99.0	86	20.985	6.072	0.932
14 Avustralya	78.1	99.0	79	19.285	6.068	0.931
15 İngiltere	76.7	99.0	86	18.620	6.065	0.931
16 İsviçre	78.1	99.0	76	24.967	6.098	0.930
17 İrlanda	76.3	99.0	88	16.061	6.037	0.929
18 Danimarka	75.2	99.0	89	21.341	6.073	0.927
19 Almanya	76.3	99.0	81	19.675	6.069	0.924
20 Yunanistan	77.8	96.7	82	11.265	5.982	0.923
21 İtalya	77.8	98.1	73	19.363	6.068	0.921
22 Hong Kong	79.0	92.3	72	22.310	6.075	0.914
23 İsrail	77.5	95.0	75	16.023	6.037	0.913
24 Kıbrıs	77.1	94.0	75	13.071	6.021	0.907
25 Barbados	75.9	97.3	76	11.051	5.979	0.907
26 Singapur	77.1	91.0	72	20.987	6.072	0.900
27 Lüksemburg	75.9	99.0	58	34.155	6.130	0.899
28 Bahamas	72.9	98.1	75	15.875	6.036	0.894
29 Antigua ve Barbuda	74.0	96.0	76	8.977	5.947	0.892
30 Şili	75.1	95.0	72	9.129	5.950	0.891
31 Portekiz	74.6	89.6	81	12.326	6.014	0.890
32 Kore	71.5	97.9	82	10.656	5.974	0.890
33 Kosta Rika	76.6	94.7	68	5.919	5.853	0.889
34 Malta	76.4	86.0	76	13.009	6.021	0.887
35 Slovenya	73.1	96.0	74	10.404	5.970	0.886
36 Arjantin	72.4	96.0	77	8.937	5.946	0.884
37 Uruguay	72.6	97.1	75	6.752	5.895	0.883
38 Brunei Darussalam	74.9	87.9	70	30.447	6.125	0.882
39 Çek Cumhuriyeti	72.2	99.0	70	9.201	5.951	0.882
40 Trinidad ve Tobago	72.9	97.9	67	9.124	5.949	0.880
41 Dominika	72.0	94.0	77	6.118	5.868	0.873
42 Slovakya	70.8	99.0	72	6.389	5.882	0.873
43 Bahreyn	72.0	84.4	85	15.321	6.034	0.870
44 Birleşik Arap Emirlikleri	74.2	78.6	82	16.000	6.036	0.866
45 Panama	73.2	90.5	70	6.104	5.868	0.864
46 Fiji	71.8	91.3	79	5.763	5.763	0.863
47 Venezüella	72.1	91.0	68	8.120	5.930	0.861
48 Macaristan	68.8	99.0	67	6.437	5.884	0.857
49 Saint Kitts and Nevis	69.0	90.0	78	9.436	5.955	0.853
50 Meksika	72.0	89.2	66	7.384	5.913	0.853
51 Kolombiya	70.1	91.1	70	6.107	5.868	0.848
52 Seychelles	72.0	88.0	61	7.891	5.925	0.845
53 Kuveyt	75.2	77.8	57	21.875	6.074	0.844
54 Grenada	72.0	98.0	78	5.137	5.137	0.843
55 Katar	70.9	78.9	73	18.403	6.063	0.840
56 Saint Lucia	71.0	82.0	74	6.182	5.872	0.838
57 Saint Vincent	72.0	82.0	78	5.650	5.650	0.836
58 Polonya	71.2	99.0	79	5.002	5.002	0.834
59 Tayland	69.5	93.5	53	7.104	5.906	0.833
60 Malezya	71.2	83.0	62	8.865	5.945	0.832
61 Mauritius	70.7	82.4	61	13.172	6.022	0.831
62 Beyaz Rusya	69.2	97.9	80	4.713	4.713	0.806
63 Belize	74.0	70.0	68	5.590	5.590	0.806
64 Libya	63.8	75.0	91	6.125	5.869	0.801

Orta Düzeyde İnsani Gelişme		67.1	82.6	64	3.352	3.352	0.667
65	Lübnan	69.0	92.0	75	4.863	4.863	0.794
66	Surinam	70.7	92.7	71	4.711	4.711	0.792
67	Rusya	65.7	98.7	78	4.828	4.828	0.792
68	Brezilya	66.4	82.7	72	5.362	5.362	0.783
69	Bulgaristan	71.1	93.0	66	4.533	4.533	0.780
70	İran	68.2	68.6	68	5.766	5.766	0.780
71	Estonya	69.2	99.0	72	4.294	4.294	0.776
72	Ekvador	69.3	89.6	72	4.626	4.626	0.775
73	Suudi Arabistan	70.3	61.8	56	9.338	5.953	0.774
74	TÜRKİYE	68.2	81.6	63	5.193	5.193	0.772
75	Kuzey Kore	71.4	95.0	75	3.965	3.965	0.765
76	Lithuania	70.1	98.4	70	4.011	4.011	0.762
77	Hırvatistan	71.3	97.0	67	3.960	3.960	0.760
78	Suriye	67.8	69.8	64	5.397	5.397	0.755
79	Romanya	69.5	96.9	62	4.037	4.037	0.748
80	Makedonya	71.7	94.0	60	3.965	3.965	0.748
81	Tunus	68.4	65.2	67	5.319	5.319	0.748
82	Cezayir	67.8	59.4	66	5.442	5.442	0.737
83	Jamaika	73.9	84.4	65	3.816	3.816	0.736
84	Ürdün	68.5	85.5	66	4.187	4.187	0.730
85	Türkmenistan	64.7	97.7	90	3.469	3.469	0.723
86	Küba	75.6	95.4	63	3.000	3.000	0.723
87	Domanik Cumh.	70.0	81.5	68	3.933	3.933	0.718
88	Umman	70.0	35.0	60	10.078	5.965	0.718
89	Peru	67.4	88.3	81	3.645	3.645	0.717
90	G. Afrika	63.7	81.4	81	4.291	4.291	0.716
91	Sri Lanka	72.2	90.1	66	3.277	3.277	0.711
92	Latvia	67.9	99.0	67	3.332	3.332	0.711
93	Kazakistan	67.5	97.5	73	3.284	3.284	0.709
94	Paraguay	68.8	91.9	62	3.531	3.531	0.706
95	Ukrayna	68.4	98.8	76	2.718	2.718	0.689
96	Batı Samoa	68.1	98.0	74	2.726	2.726	0.684
97	Bostwana	52.3	68.7	71	5.367	5.367	0.673
98	Filipinler	67.0	94.4	78	2.681	2.681	0.672
99	Endonezya	63.5	83.2	62	3.740	3.740	0.668
100	Özbekistan	67.5	97.2	73	2.438	2.438	0.662
101	Moğolistan	64.4	82.2	52	3.766	3.766	0.661
102	Arnavutluk	70.5	85.0	59	2.788	2.788	0.655
103	Ermenistan	70.8	98.8	78	1.737	1.737	0.651
104	Guyana	63.2	97.9	67	2.729	2.729	0.649
105	Gürcistan	73.1	94.9	69	1.585	1.585	0.637
106	Azerbaycan	71.0	96.3	72	1.670	1.670	0.636
107	Kırgızistan	67.8	97.0	73	1.930	1.930	0.635
108	Çin	68.9	80.9	58	2.604	2.604	0.626
109	Mısır	64.3	50.5	69	3.846	3.846	0.614
110	Moldova	67.7	98.9	67	1.576	1.576	0.612
111	Maldives	62.8	93.0	71	2.200	2.200	0.611
112	El Salvador	69.3	70.9	55	2.417	2.417	0.592
113	Bolivya	60.1	82.5	66	2.598	2.598	0.589
114	Swaziland	58.3	75.2	72	2.821	2.821	0.582
115	Tajikistan	66.8	96.7	69	1.117	1.117	0.580
116	Honduras	68.4	72.0	60	2.050	2.050	0.575
117	Guatemala	65.6	55.7	46	3.208	3.208	0.572
118	Namibya	55.9	40.0	84	4.027	4.027	0.570
119	Fas	65.3	42.1	46	3.681	3.681	0.566
120	Gabon	54.1	62.6	60	3.641e	3.641	0.562
121	Vietnam	66.0	93.0	55	1.208	1.208	0.557
122	Solomon Adaları	70.8	62.0	47	2.118	2.118	0.556
123	Cape Verde	65.3	69.9	64	1.862	1.862	0.547
124	Vanuatu	65.9	64.0	52	2.276	2.276	0.547
125	Sao Tome and Principe	67.0	67.0	57	1.704	1.704	0.534
126	Irak	57.0	56.8	53	3.159	3.159	0.531
127	Nikaragua	67.3	65.3	62	1.580	1.580	0.530
128	Papua New Guinea	56.4	71.2	38	2.821	2.821	0.525
129	Zimbabwe	49.0	84.7	68	2.196	2.196	0.513
130	Kongo	51.3	73.9	56	2.410	2.410	0.500

	Düşük İnsani Gelişme	56.1	49.9	47	1.308	1.308	0.403
131	Myanmar	58.4	82.7	48	1.051	1.051	0.475
132	Gana	56.6	63.4	44	1.960	1.960	0.468
133	Kamerun	55.1	62.1	46	2.120	2.120	0.468
134	Kenya	53.6	77.0	55	1.404	1.404	0.463
135	Ekvator Ginesi	48.6	77.8	64	1.673	1.673	0.462
136	Lao Halk Cum.	51.7	55.8	50	2.484	2.484	0.459
137	Lesotho	57.9	70.5	56	1.109	1.109	0.457
138	Hindistan	61.3	51.2	56	1.348	1.348	0.446
139	Pakistan	62.3	37.1	38	2.154	2.154	0.445
140	Komoros	56.1	56.7	39	1.366	1.366	0.412
141	Nijerya	51.0	55.6	50	1.351	1.351	0.393
142	Zaire	52.2	76.4	38	429	429	0.381
143	Zambia	42.6	76.6	48	962	962	0.369
144	Bangladeş	56.4	37.3	39	1.331	1.331	0.368
145	Cote d'Ivoire	52.1	39.4	39	1.668	1.668	0.368
146	Benin	54.2	35.5	35	1.696	1.696	0.368
147	Togo	50.6	50.4	50	1.109	1.109	0.365
148	Yemen	56.2	41.1	52	805	805	0.361
149	Tanzanya	50.3	66.8	34	656	656	0.357
150	Moritanya	52.1	36.9	36	1.593	1.593	0.355
151	Merkezi Afrika Cum.	48.3	57.2	37	1.130	1.130	0.355
152	Madagaskar	57.2	45.8	33	694	694	0.350
153	Kamboçya	52.4	35.0	58	1.084	1.084	0.348
154	Nepal	55.3	27.0	55	1.137	1.137	0.347
155	Bhutan	51.5	41.1	31	1.289	1.289	0.338
156	Haiti	54.4	44.1	29	896	896	0.338
157	Angola	47.2	42.5	31	1.600	1.600	0.335
158	Sudan	51.0	44.8	31	1.084	1.084	0.333
159	Uganda	40.2	61.1	34	1.370	1.370	0.328
160	Senegal	49.9	32.1	31	1.596	1.596	0.326
161	Malawi	41.1	55.8	67	694	694	0.320
162	Djibouti	48.8	45.0	20	1.270	1.270	0.319
163	Guinea-Bissau	43.2	53.9	29	793	793	0.291
164	Çad	47.0	47.0	25	700	700	0.288
165	Gambia	45.6	37.2	34	939	939	0.281
166	Mozambik	46.0	39.5	25	986	986	0.281
167	Gine	45.1	34.8	24	1.103	1.103	0.271
168	Eritre	50.1	25.0	24	960	960	0.269
169	Burundi	43.5	34.6	31	698	698	0.247
170	Etyopya	48.2	34.5	18	427	427	0.244
171	Mali	46.6	29.3	17	543	543	0.229
172	Burkina Faso	46.4	18.7	20	796	796	0.221
173	Niger	47.1	13.1	15	787	787	0.206
174	Ruanda	22.6	59.2	37	352	352	0.187
175	Sierra Leone	33.6	30.3	28	643	643	0.176

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1997.

Şekil-2: İnsani Gelişme Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri (1994)

Kaynak: UNDP, 1997.

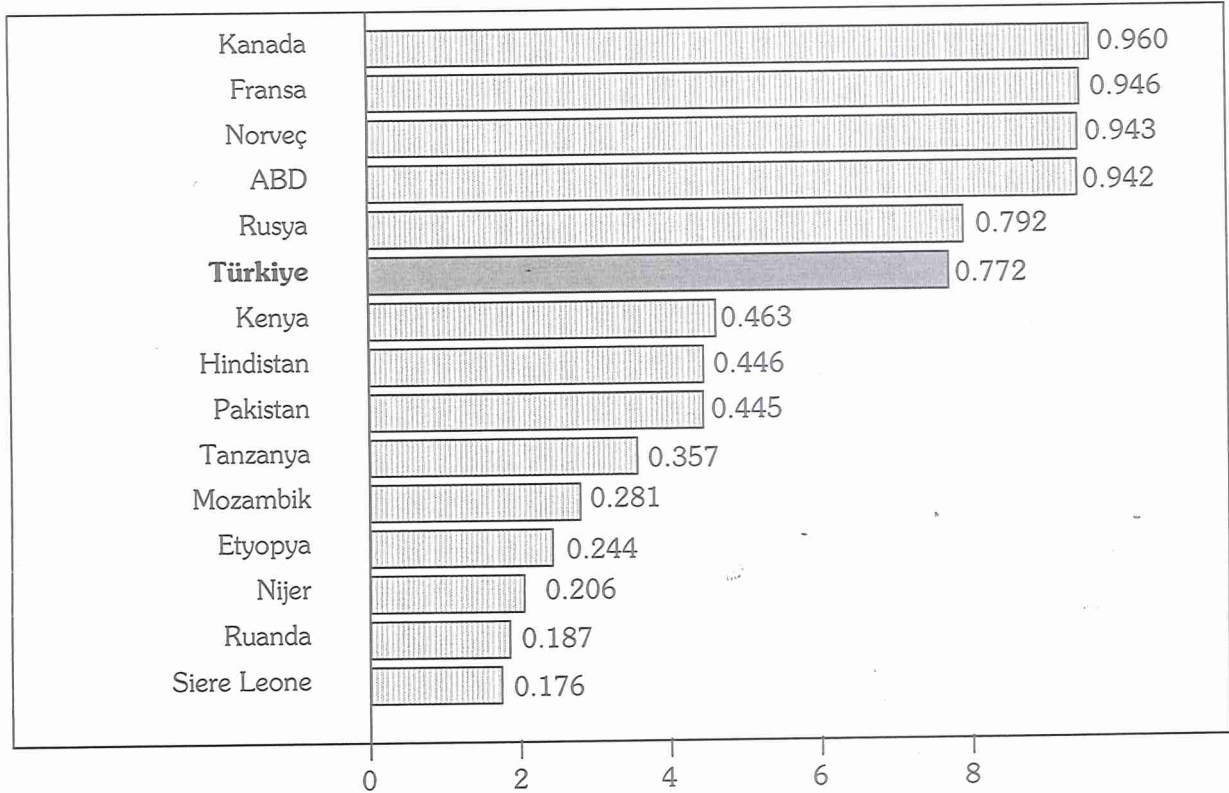
Tablo-3: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Gelişme Düzeyinin Karşılaştırılması

Kategori	Yaşam Beklentisi (Yıl) 1994	Okuma-Yazma Oranı % 1994	Okullaşma Oranı % 1994	Reel Kişi Başına GSYİH (SGP) 1994	Yerel Geçim Maliyetlerine Uyarlanmış Reel Kişi Başına GSYİH (SGP) 1994	İnsani Gelişme İndeksi Değeri 1994
1. Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler	61.8	69.7	56	2.904	2.904	0.576
1.1 Az Gelişmiş Ülkeler	50.4	48.1	36	965	965	0.336
1.2 Afrika Ülkeleri	50.0	55.9	42	1.377	1.377	0.380
2. Sanayileşmiş Ülkeler	74.1	98.5	83	15.986	6.037	0.911
3. Dünya	63.2	77.1	60	5.798	5.798	0.764

Kaynak: UNDP, 1997.

Tüm bu veriler çok açık olarak dünyada ülkeler arasında insani gelişme düzeyi açısından çok ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde insani gelişme düzeyi az gelişmiş ve yeni gelişmekte olan ülkelerekinden çok daha yüksektir. İnsani gelişme indeks değerlerine bakıldığında gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum hemen dikkati çekmektedir. (Bkz: Şekil-3) Kanada için tesbit edilen indeks değeri 0.960 iken, Sierre Leone'da indeks değeri 0.176 olarak tesbit edilmiştir. Kanada, maksimum insani gelişme indeks değeri olan 1'e yakın bulunmaktadır.

Şekil-3: Çeşitli Ülkelerde İnsani Gelişme İndeks Değerleri

Kaynak: UNDP, 1997.

TÜRKİYE'DE İNSANİ GELİŞME

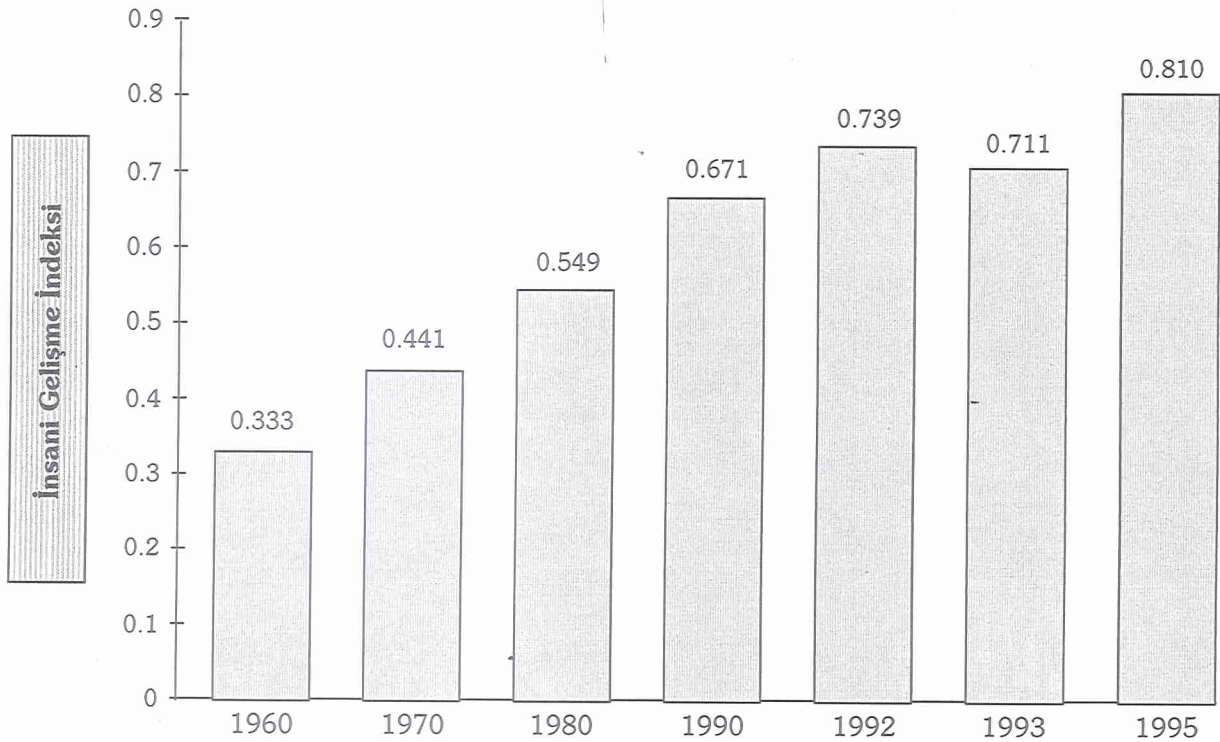
Yukarıdaki açıklamalarımızda insani gelişme yönünden Türkiye'nin dünya ülkeleri içerisindeki konumunu ortaya koymuş bulunuyoruz. Bu bölümde ise Türkiye coğrafyasında bölgeler, iller ve ilçeler itibariyle insani gelişmenin ne düzeyde olduğu analiz etmeye çalışacağız. Bu konuda aşağıdaki iki ayrı çalışmanın sonuçlarını özetleyeceğiz. İlk olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) işbirliği ile hazırlanan araştırmanın sonuçlarını, daha sonra da Devlet Planlama Teşkilatı uzmanları tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarını ele alacağız.

UNDP Türkiye İnsani Gelişme Raporunun Sonuçları

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda Türkiye 1993 yılı itibariyle 0.711 indeks değeri ile 84. sırada bulunuyor. UNDP ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) işbirliği ile hazırlanan *İnsani Gelişme Raporu, 1996 Türkiye* başlığını taşıyan raporda Türkiye'nin 1960 sonrasında İnsani gelişme düzeyini önemli ölçüde artırdığı belirtiliyor. 1960 yılında 0.333 olan indeks, 1995 yılında 0.810'a yükselmiştir. İnsani gelişme indeksinde en yüksek gelişme düzeyi 1 değeridir. Türkiye bu indeks değerine ulaşmak yönünde gelişme göstermektedir (Bkz: Şekil-4).

İnsani Gelişme Raporu'nun Türkiye özel bölümünde bölgeler itibariyle insani gelişme indeks değerleri de ortaya konulmuştur. Rapora göre ülkemizde insani gelişme yönünden en gelişmiş

Şekil-4: Türkiye'de İnsani Gelişme İndeksindeki Değişim (1960 - 1995)

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996, Turkey, Ankara: 1996.

bölge Ege ve Marmara'dır. Bu bölgeyi sırasıyla Orta Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri izlemektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ise insani gelişme yönünden en geri kalmış bölgedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ortalama yaşam beklentisi 67 yıl, okuma - yazma oranı yüzde 65.7, okullaşma oranı yüzde 49.1, kişi başına milli gelir ise 2855 Dolar düzeyindedir. Ege ve Marmara bölgesinde ise bu alanlarda gelişme düzeyi daha yüksektir. Ege ve Marmara bölgesinde okuma - yazma oranı yüzde 87.5, okullaşma oranı yüzde 65.7, kişi başına milli gelir ise 5223 Dolar düzeyindedir (Tablo-4).

Tablo-4: Türkiye'de Bölgeler İtibariyle İnsani Gelişme İndeksi, 1995

Bölge	Ortalama Yaşam Beklentisi (Yıl)	Okuma Yazma Oranı %	Okullaşma Oranı %	Kişi Başına GSYİH (SGP)	İnsani Gelişme İndeksi
Ege ve Marmara	69.7	87.5	65.7	5223	0.835
Akdeniz	67.7	81.6	57.8	5167	0.799
Orta Anadolu	67.2	84.2	65.3	5146	0.809
Karadeniz	69.5	78.3	57.3	3813	0.716
Doğu ve Güneydoğu Anadolu	66.9	65.7	49.1	2855	0.615
TÜRKİYE	68.0	81.9	59.8	5162	0.803

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996, Turkey, Ankara: 1996.

Rapora göre ülkemizde insani gelişme düzeyinin en yüksek olduğu ilin Ankara olduğu tesbit edilmiştir. İkinci sırada İstanbul yer almaktadır. Bu iki ilimizi sırasıyla Eskişehir, Kocaeli, İzmir, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ ve Bursa izlemektedir. Yüksek düzeyde insani gelişme düzeyine sahip 21 il bulunmaktadır. Orta düzeyde insani gelişme düzeyine sahip olan 52 ilimiz içerisinde Burdur ilk sırada yer almaktadır. Düşük insani gelişme düzeyine sahip olan sadece üç ilimiz bulunmaktadır. Bunlar Şırnak, Ağrı ve Muş'tur. Ağrı'da kişi başına milli gelir 1.317 Dolar düzeyindedir. Şırnak'ta okuma - yazma oranı yüzde 44, okullaşma oranı ise yüzde 25'tir (Bkz: Tablo-5).

Tablo-5: Türkiye'de İller İtibariyle İnsani Gelişme Düzeyi, 1995

Yüksek İnsani Gelişme Düzeyine Sahip İller	Yaşam Beklentisi (Yıl)	Okuma Yazma Oranı %	Okullaşma Oranı %	Kişi Başına GSYİH (SGP)	İnsani Gelişme İndeksi
1. Ankara	70.0	70.0	89.3	5.231	0.869
2. İstanbul	70.0	70.0	70.9	5.227	0.850
3. Eskişehir	68.7	68.7	77.0	5.175	0.845
4. Kocaeli	68.3	68.3	64.8	5.314	0.836
5. İzmir	68.3	68.3	70.8	5.238	0.835
6. Kırklareli	69.6	69.6	58.9	5.228	0.829
7. Edirne	69.2	69.2	70.6	5.160	0.829
8. Tekirdağ	69.4	69.4	58.4	5.206	0.826
9. Bursa	68.7	68.7	65.5	5.216	0.826
10. Bilecik	69.6	69.6	54.9	5.231	0.822
Orta Düzeyde İnsani Gelişme Düzeyine Sahip İller					
22. Burdur	70.5	70.5	59.4	4.719	0.798
23. Artvin	67.5	67.5	62.2	5.094	0.796
24. Nevşehir	68.5	68.5	56.2	5.020	0.795
25. Karaman	67.2	67.2	50.8	5.158	0.793
26. Hatay	69.2	69.2	60.4	4.951	0.791
Düşük İnsani Gelişme Düzeyine Sahip İller					
74. Şırnak	69.4	69.4	25.2	2.051	0.494
75. Ağrı	64.7	64.7	48.1	1.317	0.479
76. Muş	63.0	63.0	46.9	1.420	0.476

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996, Turkey, Ankara: 1996.

DPT Tarafından Yapılan "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" Araştırmasının Sonuçları

Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nde görevli uzmanlar tarafından hazırlanan İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nda Aralık 1993'teki idari yapı esas alınarak 76 ildeki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi tesbit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada sosyo-ekonomik gelişmeyi ölçmek üzere 58 adet değişken kullanılmıştır. (Bkz: Tablo-6) Bu değişkenler de kendi arasında demografi, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, altyapı ve diğer refah göstergeleri olmak üzere başlıca 10 alt kategori içerisinde incelenmiştir.

Araştırmada Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) adı verilen bir istatistiksel yöntem kullanılmıştır. Temel Bileşenler Analizi kullanılarak çok sayıda ve farklı özelliklerdeki bilgi setinin kapsadığı ortak ve temel anlam veya bilgi özünün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Söz konusu metodoloji kullanılarak 58 değişken, iller itibariyle analiz edilmiş ve sonuçta illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması tesbit edilmiş ve daha sonra da birbirine yakın iller biraraya getirilerek 5 ayrı il grubu oluşturulmuştur. İller için elde edilen sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve indeks değerleri baz alınarak, iller farklı gelişmişlik kademelerine göre 5 ayrı gruba ayrılmıştır. Böylece "homojen" il grupları tesbit edilmeye çalışılmıştır.

76 il arasında sosyo-ekonomik yönden en gelişmiş ilin İstanbul olduğu tesbit edilmiştir. İstanbul'u takiben ikinci sırada Ankara, üçüncü sırada ise İzmir yer almaktadır. 76 il içerisinde en geri kalmış ilimiz Muş'tur. Bu ili Şırnak, Ağrı ve Bingöl takip etmektedir (Bkz: Tablo-7).

Araştırmaya göre sosyo-ekonomik yönden en gelişmiş illerin Marmara ve Ege bölgelerinde, en geri kalmış illerin ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde toplandığı tesbit edilmiştir. Marmara bölgesi en yüksek indeks değerine sahip iken Doğu Anadolu en düşük indeks değerine sahip bulunmaktadır. Ege ve İç Anadolu bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik indeks değerleri birbirine yakın bulunmaktadır. Karadeniz bölgesi de, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun ardından sosyo-ekonomik gelişmenin en düşük olduğu üçüncü bölge durumundadır (Bkz: Şekil-6).

Tablo-6: DPT Araştırmasında Kullanılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Göstergeleri

DEMOGRAFİK GÖSTERGELER
Toplam Nüfus
Şehirleşme Oranı
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı
Nüfus Yoğunluğu
Yıllık Net Göç Oranı
Doğurganlık Oranı
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ
Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı
Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı
Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı
Mali kurumlar İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı
Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı
Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı
İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı
EĞİTİM GÖSTERGELERİ
Okur-Yazar Nüfus Oranı
Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı
İlkokullar Okullaşma Oranı
Ortaokullar Okullaşma Oranı
Liseleşme Oranı
SAĞLIK GÖSTERGELERİ
Bebek Ölüm Oranı
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı
Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı
Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı
Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı
SANAYİ GÖSTERGELERİ
Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı
İmalat Sanayi İşyeri Sayısı
İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı
İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı
Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi
Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri
TARIM GÖSTERGELERİ
Kırsal Nüfus Başına Tanımsal Üretim Değeri
Tanımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı
İNŞAAT GÖSTERGELERİ
Daire Sayısı
Şehirsel Nüfus Başına Konut Alanı
MALİ GÖSTERGELER
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı
Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
Banka Şube Sayısı
Fert Başına Banka Mevduatı
Toplam Banka Mevduatı İçindeki Payı
Toplam Banka Kredileri İçindeki Payı
Kırsal Nüfus Başına Tanımsal Kredi Miktarı
Fert Başına Sınai, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı
Fert Başına Belediye Giderleri
Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri
Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı
Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı
Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı
Fert Başına İhracat Miktarı
Fert Başına İthalat Miktarı
ALTYAPI GÖSTERGELERİ
Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı
Yeterli İçmesuyu Götürülen Nüfus Oranı
TCK Asfalt Yol Oranı
DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ
Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı
Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı
Fert Başına Telefon Kontör Değeri
Onbin Kişiye Düşen Faks Sayısı

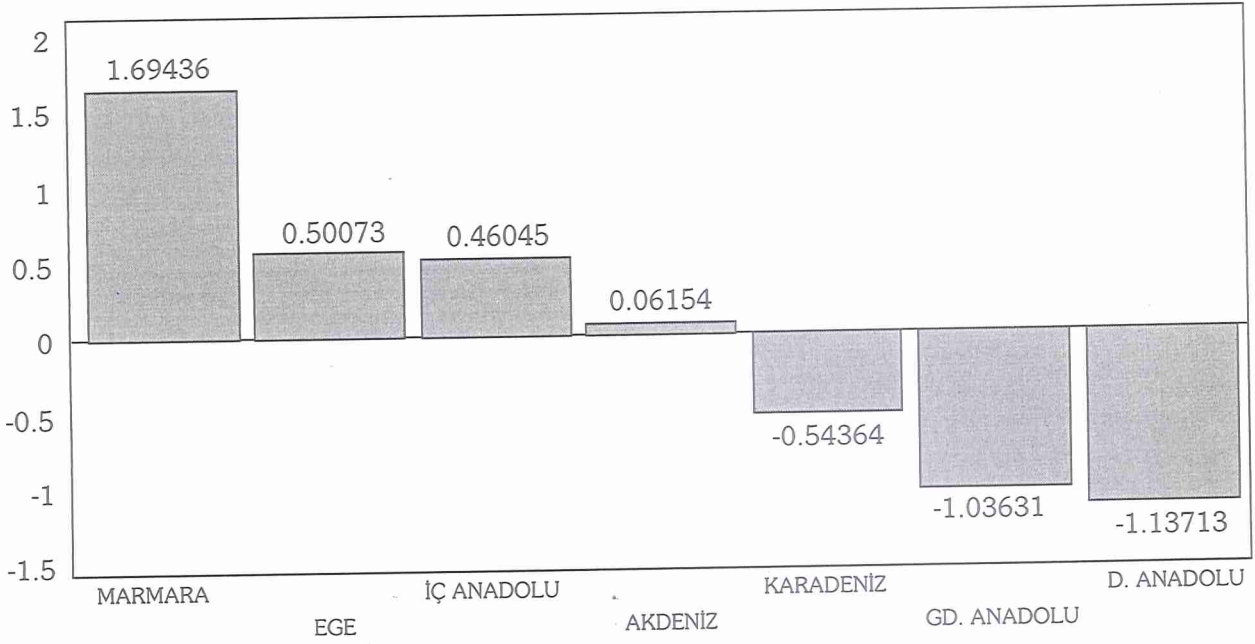
Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: 1996, s. 42.

Tablo-7: DPT Araştırmasına Göre Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

SIRA	İL	SIRA	İL
1	İSTANBUL	39	AMASYA
2	ANKARA	40	KARAMAN
3	İZMİR	41	AFYON
4	KOCAELİ	42	NİĞDE
5	BURSA	43	KASTAMONU
6	ESKİŞEHİR	44	ÇORUM
7	ANTALYA	45	GİRESUN
8	TEKİRDAĞ	46	ARTVİN
9	ADANA	47	ERZİNCAN
10	İÇEL	48	SİVAS
11	MUĞLA	49	AKSARAY
12	AYDIN	50	K. MARAŞ
13	BALIKESİR	51	BARTIN
14	KIRKLARELİ	52	TOKAT
15	KAYSERİ	53	ÇANKIRI
16	DENİZLİ	54	SİNOP
17	BİLECİK	55	ORDU
18	EDİRNE	56	ERZURUM
19	ZONGULDAK	57	DİYARBAKIR
20	ÇANAKKALE	58	YOZGAT
21	ISPARTA	59	ŞANLIURFA
22	MANİSA	60	TUNCELİ
23	UŞAK	61	ADİYAMAN
24	KONYA	62	KARS
25	GAZİANTEP	63	GÜMÜŞHANE
26	HATAY	64	BAYBURT
27	SAKARYA	65	BATMAN
28	BOLU	66	MARDİN
29	BURDUR	67	VAN
30	KIRIKKALE	68	SİİRT
31	KÜTAHYA	69	İĞDIR
32	NEVŞEHİR	70	HAKKARİ
33	ELAZIĞ	71	BİTLİS
34	TRABZON	72	ARDAHAN
35	SAMSUN	73	BİNGÖL
36	KIRŞEHİR	74	AĞRI
37	RİZE	75	ŞIRNAK
38	MALATYA	76	MUŞ

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: 1996, s. 51

Şekil-6: Türkiye'de Coğrafi Bölgeler İtibariyle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksi

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 1996, s. 71

Kademeli il grupları içerisinde ise birinci derece gelişmiş iller arasında beş ilimiz bulunmaktadır: İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa. İkinci derece gelişmiş iller arasında en başta Eskişehir yer almaktadır. Bu grupta yer alan diğer illerimiz şunlardır: Antalya, Tekirdağ, Adana, İçel, Muğla, Aydın, Balıkesir, Kırklareli, Kayseri ve Denizli. Üçüncü derece gelişmiş iller arasında 26 ilimiz bulunmaktadır. En fazla iller bu grupta toplanmıştır. Dördüncü derece gelişmiş iller arasında ise 17 ilimiz bulunmaktadır. En son beşinci grup gelişmiş iller arasında ise şu iller yer almaktadır: Tunceli, Adıyaman, Kars, Gümüşhane, Bayburt, Batman, Mardin, Van, Siirt, Iğdır, Hakkari, Bitlis, Ardahan, Bingöl, Ağrı, Şırnak ve Muş (Bkz: Tablo-8).

Sosyo-ekonomik gelişmişlik yönünden bu beş ayrı il grubu incelendiğinde beşinci derece gelişmiş illerin tamamının Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer aldığı görülmektedir. Dördüncü derece gelişmiş illerin çoğunluğu Karadeniz bölgesinde, bir kısmı da yine Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Üçüncü derece gelişmiş illerin çoğunluğunun İç Anadolu bölgesinde olduğu görülebilmektedir. İkinci derece gelişmiş illerin çoğunluğu Akdeniz bölgesinde, bir kısmı ise (Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir) ise Marmara bölgesinde toplanmıştır. Birinci derece gelişmiş iller içerisinde ise önceki açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa yer almaktadır.

Tablo-8: DPT Araştırmasına Göre Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları

1. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5. DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İSTANBUL	EŞKİŞEHİR	BİLECİK	KASTAMONU	TUNCELİ
ANKARA	ANTALYA	EDİRNE	ÇORUM	ADİYAMAN
İZMİR	TEKİRDAĞ	ZONGULDAK	GİRESUN	KARS
KOCAELİ	ADANA	ÇANAKKALE	ARTVİN	GÜMÜŞHANE
BURSA	İÇEL	İSPARTA	ERZİNCAN	BAYBURT
	MUĞLA	MANİSA	SİVAS	BATMAN
	AYDIN	UŞAK	AKSARAY	MARDİN
	BALIKESİR	KONYA	K. MARAŞ	VAN
	KIRKLARELİ	GAZİANTEP	BARTIN	SİİRT
	KAYSERİ	HATAY	TOKAT	İĞDIR
	DENİZLİ	SAKARYA	ÇANKIRI	HAKKARİ
		BOLU	SİNOP	BİTLİS
		BURDUR	ORDU	ARDAHAN
		KIRIKKALE	ERZURUM	BİNGÖL
		KÜTAHYA	DİYARBAKIR	AĞRI
		NEVŞEHİR	YOZGAT	ŞIRNAK
		ELAZIĞ	ŞANLIURFA	MUŞ
		TRABZON		
		SAMSUN		
		KIRŞEHİR		
		RİZE		
		MALATYA		
		AMASYA		
		KARAMAN		
		AFYON		
		NİĞDE		

Kaynak: DPT, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 1996, s. 68.

Dördüncü Bölüm

YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMINDAKİ ADALETSİZLİK YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Gelir dağılımını ekonomideki üretim ve verimlilik düzeyi belirler. Ekonomide üretim ve verimlilik ne kadar düşük olursa, gelirlerdeki eşitsizlikler de o kadar büyük olur. Üretim ve verimlilik ne kadar yüksekse, eşitsizlik de o kadar azdır."

Peter Drucker

Yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik bugün dünyanın yüz yüze bulunduğu en ciddi sorunlardan biri. En başta, ülkelerarasında kişi başına düşen milli gelir arasındaki farklılıklar dünyanın zengin ve yoksul milletlerini görmemize imkan sağlıyor. Ülkelerarasındaki "gelir yoksulluğu" yanısıra "sosyal imkanlar yoksulluğu" ve "insani yoksulluk" karşılaştırmaları da yoksulluğun dünyadaki başka boyutlarını ortaya koyuyor. Ayrıca, her ülkenin kendi içinde yaptığı kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı araştırmaları da gelir dağılımının ne ölçüde adil olduğunu tesbit edebilmemize imkan sağlıyor.

Bu bölümde dünyada ve Türkiye'de yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin boyutlarını ortaya koymaya çalışacağız. Öncelikle dünyada yoksulluk sorununu ele alacağız. Daha sonra da ülkemizde gelir dağılımı araştırmalarının sonuçlarını özetleyeceğiz.

DÜNYADA YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMINDAKİ ADALETSİZLİK

Bugüne değin yoksulluk konusunda yapılan araştırmalarda hep kişilerin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli bir gelir imkanına sahip olup olmadıkları konusu araştırılmıştır. Ancak yoksulluk, parasal bir gelire sahip olmanın ötesinde bireylerin insanca yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli asgari sosyal imkanlara sahip olup olmadıkları yönünden de araştırılabilir. Örneğin, dünyanın bir çok bölgesinde yeterli gelire sahip olmakla birlikte insani yaşam için gerekli şartlara ve imkanlara sahip olmayan bireyler bulunmaktadır. Buradan hareketle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) adlı kuruluş ilk kez 1996 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu içerisinde yoksulluğun bu farklı boyutlarını ele almış ve ölçmeye çalışmıştır. UNDP, 1996 yılında "gelir yoksulluğu" (human poverty) adı verilen yeni bir kavram geliştirmiştir. Sosyal imkanlar yoksulluğunun ölçülmesinde kullanılan kriterlerden farklı bir takım yeni kriterlerle insani yoksulluk ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde dünyada gelir yoksulluğu ve insani yoksulluğun hangi boyutlarda olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Daha sonra da ilk kez geçtiğimiz yıl hesaplanan sosyal imkanlar yoksulluğunun dünyadaki boyutlarını ele alacağız.

Dünyada Gelir Yoksulluğu

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), her yıl İnsani Gelişme Raporu adı altında bir rapor yayınlanmaktadır. UNDP tarafından 1996 ve 1997 yıllarında yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarında dünyada yoksulluğun süratle arttığı ve eğer önlemler alınmazsa dünyanın hızla "zenginler" ve "yoksullar" olmak üzere iki ayrı kutuba ayrılacağı ifade ediliyor. Her iki raporda yer alan bazı çarpıcı ifadeleri özetlemeye çalışalım:

- Gelişmiş ülkeler dünyada 23 Trilyon dolar dolayında olan GSYİH'nın 18 Trilyon dolarına yakın bir bölümüne sahip bulunuyor. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dünyadaki milli gelir pastasındaki payı ise sadece 5 Trilyon dolar civarında.

- Dünya nüfusunun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin toplam gelir içerisindeki payı son 30 yıl içerisinde yüzde 2.3'ten yüzde 1.4'e gerilemiş bulunuyor.

- Dünyada yoksul sayısı her geçen gün artıyor. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun üçte birinin, yani yaklaşık 1.3 milyar insanın yoksulluk içinde yaşadığı hesaplanıyor. Gelişmiş ülkelerde ise 100 milyondan fazla insanın yoksul durumda olduğu belirtiliyor. Afrika, Doğu ve Güneydoğu Asya bölgesinde yaşayan nüfusun çoğunluğunun gelir ve sosyal imkanlar yoksulluğu

sorunu ile yüzyüze buldukları ve bu bölgelerde yaşayan insanların birçoğunun yiyecek sıkıntısı içerisinde olduğu tesbiti yapılıyor (Bkz: Tablo-1).

Tablo-1: Dünyada Bölgeler İtibariyle Gelir Yoksulluğu İçinde Yaşayan Nüfus

Bölge	Yoksulluk Düzeyi (*)
Gelişmekte Olan Ülkeler	Nüfusun üçte biri (1.3. milyar insan) yoksulluk içinde yaşıyor.
Gelişmiş Ülkeler	100 milyondan fazla insan yoksulluk sınırı altında yaşıyor. 37 milyondan fazla insan işsiz.
Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Pasifik	Yaklaşık 446 milyon insan yoksulluk içinde yaşıyor.
Güney Asya	515 milyon insan yoksulluk içinde. Bu neredeyse dünyadaki nüfusun yarısı.
Arap Ülkeleri	10 milyondan fazla insan yiyecek sıkıntısı içinde.
Latin Amerika ve Karayipler	Yaklaşık 110 milyon insan yoksul.
Afrika	Yaklaşık 220 milyon insan yiyecek sıkıntısı içinde
Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu	Yaklaşık 120 milyon insan yoksulluk sınırının altında bulunuyor.

(*) Rakamlar 1990'lı yıllara ait tahminlerdir.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996 ve 1997.

• Dünyada halen 1000 doların altında kişi başına milli gelire sahip ülkeler mevcut. Zaire, Afganistan, Nijer, Etyopya, Mozambik, Angola, Somali, Çad, Ruanda, Liberya, Uganda, Malawi, Madagaskar gibi ülkeler dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alıyor. Tüm bu ülkelerde kişi başına reel GSYİH 300 dolar ile 1000 dolar arasında değişiyor.

• Gelişmiş ülkelerin birçoğunda kişi başına milli gelir 20.000 doların üzerinde bulunuyor. Kanada, ABD, Japonya, Norveç, Danimarka, Hong Kong gibi ülkelerde kişi başına reel milli gelir yoksul ülkelerdekini tam 20 katı düzeyinde.

• Ülkelerarası gelir dağılımındaki adaletsizliğin yanısıra, gerek gelişmiş, gerekse az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, ülke içinde nüfusun yüzde 20'lik kesimlerinin milli gelirden aldıkları paylar arasında ciddi farklılıklar mevcut. Örneğin, Brezilya, Panama, Guatemala, Gine Bissau gibi ülkelerde nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay sadece yüzde 2 olarak tahmin ediliyor. 1989 ve sonrası gelir dağılımı araştırmaları verilerine göre Gine, Güney Afrika, Şili, Venezuela, Kolombiya, Kenya, Rusya, Zambia, Honduras ve Kosta Rika'da en yoksul kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 3 ile yüzde 4 arasında değişiyor. Tüm bu sayılan ülkelerde en zengin kesimin milli gelirden aldığı pay ise yüzde 50'lerin üzerinde bulunuyor. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı adlı kuruluşun hesaplamalarına göre Brezilya'da en yoksul yüzde 20'lik kesimin kişi başına milli geliri sadece 574 dolar düzeyinde. Oysa bu ülkede kişi

Tablo-2: Dünyada Gelir Dağılımının En Bozuk Olduğu 15 Ülke [1990'lı Yıllar]

Ülke	Araştırma Yılı	Gelirin Nüfus Yüzdeleri Arasındaki Dağılımı				
		En Düşük % 20	İkinci % 20	Üçüncü % 20	Dördüncü % 20	Beşinci % 20
Brezilya	1989	2.1	4.9	8.9	16.8	67.5
Panama	1989	2.0	6.3	11.6	20.3	59.8
Guatemala	1989	2.1	5.8	10.5	18.6	63.0
Gine Bissau	1991	2.1	6.5	12.0	20.6	58.9
Gine	1991	3.0	8.3	14.6	23.9	50.2
Güney Afrika	1993	3.3	5.8	9.8	17.7	63.3
Şili	1994	3.5	6.6	10.9	18.1	61.0
Venezüella	1990	3.6	7.1	11.7	19.3	58.4
Kolombiya	1991	3.6	7.6	12.6	20.4	55.8
Senegal	1991	3.5	7.0	11.6	19.3	58.6
Kenya	1992	3.4	6.7	10.7	17.0	62.1
Rusya	1993	3.7	8.5	13.5	20.4	53.8
Zambia	1993	3.9	8.0	13.8	23.8	50.4
Honduras	1992	3.8	7.4	12.0	19.4	57.4
Kosta Rika	1989	4.0	9.1	14.3	21.9	50.7

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 222 - 223.

başına milli gelir 5370 dolar düzeyinde. Bu açıklamalarımızı Tablo-2 den izlemek mümkün. Tabloda dünyada kişisel gelir dağılımının en adaletsiz olduğu 15 ülkede yüzde 20'lik kesimlerin milli gelirden aldıkları pay gösterilmektedir.

• Zengin ve yoksullar arasındaki uçurumun çok büyük boyutlarda olduğu ülkeler dışında, genel olarak tüm dünya ülkelerinde nüfusun en alt yüzde 20'lik yoksul kesimin milli gelirden aldığı payın yüzde 10'un altında bulunduğunu belirtmekte yarar var. Tüm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanısıra gelişmiş ülkelerde de en yoksul kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 10'un altında bulunuyor. ABD'de en yoksul kesimin payı yüzde 4.7, İngiltere'de 5.8; Kanada'da 5.7; Avustralya'da 4.4; Fransa'da 5.6; Danimarka'da 5.4 olarak hesaplanmış bulunuyor.

• Dünyada gelir yoksulluğu yönünden en başta yer alan ülkeler sırasıyla şunlar: Gine Bissau, Zambia, Burkina Faso, Nijer, Senegal, Nepal, Guatemala, Hindistan, Lesotho, Kenya ve Uganda. Bu ülkelerin tümünde nüfusun yüzde 50'sinden fazlasının günlük geliri 1 Amerikan Doları'nın altında bulunuyor. Gine Bissau'da nüfusun yüzde 87'si, Zambia'da ise yüzde 85'i 1 doların altında bir gelirle yaşam mücadelesi veriyor. (Bkz: Tablo-3) Satın alma gücü paritesi cinsinden yapılan hesaplamalara göre günde 1 doların altında bir gelire sahip nüfusun büyük çoğunluğunun Afrika ve Güney Amerika'da yaşadığını belirtmekte yarar var. 1 dolarlık yoksulluk sınırı baz alındığında dünyada göreceli olarak iyi durumda olan gelişmekte olan ülkelere bazıları ise şunlar: Malezya, Estonya, Mısır, Polonya, Bolivya ve Kolombiya. Bu sayılan ülkelere nüfusun yüzde 10'un altındaki kısmı, günlük 1 doların altında bir gelirle yaşamlarını sürdürüyor.

Tablo-3: Dünyada Gelir Yoksulluğu
[Günde 1 Doların Altında Bir Gelirle Yaşamını Sürdüren Nüfus Yüzdesi] 1981-1995 (SGP)

Ülke Adı	%
Gine Bissau	87.0
Zambia	84.6
Burkina Faso	72.3
Nijer	61.3
Senegal	54.0
Nepal	53.1
Guatemala	53.3
Hindistan	52.5
Lesotho	50.4
Kenya	50.2
Uganda	50.0
Peru	49.4
Honduras	46.5
Ruanda	45.7
Zimbabve	41.0
Botswana	34.7
Etyopya	33.8
Moritanya	31.4
Çin	29.4
Ekvator	30.4
Nijerya	28.9
Filipinler	27.5
Gine	26.3
Brezilya	28.7
Panama	25.6
Güney Afrika	23.7
Kırgız Cumh.	18.9
Cote d'Ivoire	17.7
Dominikan Cumh.	19.9
Kosta Rika	18.9
Romanya	17.7
Tanzanya	16.4
Şili	15.0
Meksika	14.9
Endonezya	14.5
Slovak Cumh.	12.8
Venezuela	11.8
Pakistan	11.6
Kolombiya	7.4
Bolivya	7.1
Polonya	6.8
Estonya	6.0
Mısır	7.6
Malezya	5.6

Kaynak: World Bank , World Development Report, 1997, s. 215.

Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Yoksulluğu

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin verilerine göre dünyada az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğu yoksulluk sorunu ile karşı karşıya bulunuyor. Bölgeler itibariyle baktığımızda 1993 yılı verilerine göre Güney Asya nüfusunun yüzde 43'ü, Afrika kıtasındaki tüm nüfusun yüzde 39'u günlük 1 doların altında bir gelire yaşamlarını sürdürüyor. Tüm gelişmekte olan ülkeler nüfusunun ise yüzde 32'sinin belirlenen 1 dolarlık yoksulluk sınırı içinde yaşamlarını idame ettirdikleri tahmin ediliyor. (Bkz: Tablo-4)

Gelişmekte olan ülkelerde toplam yoksul nüfus 1.3 milyar olarak tahmin ediliyor. Bunun 515 milyonu Güney Asya'da, 446 milyonu ise Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Pasifik ülkelerinde yaşıyor. Bu veriler çerçevesinde dünyada yoksulların büyük çoğunluğunun Asya-Pasifik bölgesinde yaşadıklarını söyleyebiliriz. Tüm Asya-Pasifik bölgesindeki yoksul sayısı yaklaşık 1 milyar.

Bölgeler itibariyle gelişmekte olan ülkelerde kişisel gelir dağılımı sonuçlarına baktığımızda gelir dağılımının tüm bölgelerde genel olarak adaletsiz olduğunu gözlemliyoruz. Ancak, bölgeler arasında karşılaştırma yaptığımız takdirde özellikle Güney Amerika-Karayipler ve Afrika kıtasında gelir dağılımının çok daha bozuk olduğu görülüyor. Örneğin, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde nüfusun en yoksul kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 4.5 iken; nüfusun en zengin yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 53 düzeyinde bulunuyor. Yine göreceli olarak bölgeler arasında gelir dağılımının daha adil olduğu bölgelerin başında Avrupa ve Merkezi Asya bölgesi geliyor. Sanayileşmiş ve yüksek gelirli gelişmekte olan ülkelerde de kişisel gelir dağılımı diğer bölgelerdeki dağılımdan çok daha iyi durumda bulunuyor (Bkz: Tablo-5).

Tablo-4: Bölgeler İtibariyle Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Yoksulluğu

Bölge	Yoksulluk Sınırı (*) Altındaki Nüfus %		Yoksul Sayısı milyon (1993)
	1987	1993	
Arap Ülkeleri	5	4	11
Doğu Asya ve Güney Doğu Asya ve Pasifik	30	26	446
Doğu Asya ve Güney Doğu Asya ve Pasifik (Çin hariç)	23	14	94
Latin Amerika ve Karayipler	22	24	110
Güney Asya	45	43	515
Afrika	38	39	219
Gelişmekte Olan Ülkeler	34	32	1.301

Not: Yoksulluk sınırı günlük 1 dolar (1985 satınalma gücü paritesi ile) olarak alınmıştır.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1997, s.27.

Tablo-5: Bölgeler İtibariyle Gelişmekte Olan Ülkelerde En Yoksul ve En Zengin Kesimlerin Milli Gelirden Aldığı Pay (1990'lı Yıllar)

Bölge	En Yoksul %20'lik Kesimin Payı	En Zengin %20'lik Kesimin Payı
Doğu Asya ve Pasifik	6.5	44.3
Avrupa ve Merkezi Asya	8.8	37.8
Latin Amerika ve Karayipler	4.5	52.9
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6.9	45.4
Güney Asya	8.8	39.9
Afrika (Aşağı Sahra)	5.2	52.4
Sanayileşmiş ve Yüksek Gelirli Gelişmekte Olan Ülkeler	6.3	39.8

Kaynak: World Bank , World Development Indicators, 1997, s. 57.

Bu genel tablodan sonra şimdi az gelişmiş ve gelişmekte olan çeşitli ülkelerde gelir yoksulluğunu "kişisel gelir dağılımı" yönünden değerlendirmeye çalışalım. 1981 ve 1993 yılları arasında yapılan gelir dağılımı araştırmalarına göre, çeşitli az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde en yoksul yüzde 40'lık nüfusun milli gelirden aldığı payın çok düşük olduğu tahmin ediliyor. Örneğin; Brezilya, Panama, Güney Afrika, Guetemela, Honduras, Lesotha, Tanzanya ve Gine-Bissau gibi ülkelerde nüfusun en alt iki gelir diliminde bulunan yüzde 40'lık kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 10'un altında bulunuyor. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının yukarıda belirtilen ülkelere oranla nisbeten iyi olduğu ülkeler ise şunlar: Etyopya, Uganda, Ruanda, Nepal, Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka. Bu sayılan ülkelerde nüfusun en yoksul yüzde 40'lık kesiminin milli gelirden aldığı pay yaklaşık yüzde 20 civarında. (Bkz: Tablo-6)

Türkiye'deki durum diğer gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğu ile benzerlik gösteriyor. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1994 yılı gelir dağılımı araştırması verilerine göre, ülkemizde nüfusun en alt yüzde 40'lık kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 13.5. Eğer tablodaki istatistiksel verilerin doğruluğu kabul edilirse Etyopya, Uganda, Ruanda, Nepal, Bangladeş gibi ülkelerde gelir dağılımının ülkemize göre çok daha iyi olduğu görülebilir. Önemle belirtelim ki, bu karşılaştırma ülke içinde toplam milli gelirin nüfus yüzdeleri arasındaki dağılımı yönünden yapılmıştır. Bu ülkelerin tamamında mutlak yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun Türkiye'ye oranla çok daha fazla olduğu hesaplanmaktadır. Ancak tekrar belirtmek gerekirse, bu sayılan ülkelerde yoksulluğun dağılımı Türkiye'ye göre çok daha adil görülmektedir.

Tablo-6: Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Kişisel Gelir Dağılımı

Ülke Adı	En Düşük %40'lık Kesimin Milli Gelirden Aldığı Pay % (1981 - 1993)	En Yüksek %20'lik Kesimin Aldığı Payın En Düşük %20'lik Kesimin Payına Oranı % (1981 - 1993)
Etyopya	21.3	4.8
Gine - Bissau	8.6	28.0
Uganda	20.6	4.9
Senegal	10.5	16.7
Ruanda	22.8	4.0
Nepal	22.0	4.3
Moritanya	14.2	13.2
Cote d'Ivoire	18.0	6.5
Tanzanya	8.1	26.1
Bangladeş	22.9	4.1
Nijerya	15.2	9.6
Zambia	15.2	8.9
Hindistan	21.3	4.7
Pakistan	21.3	4.7
Lesotho	9.3	20.7
Gana	18.3	6.3
Kenya	10.1	18.2
Zimbabve	10.3	15.6
Fas	17.1	7.0
Vietnam	19.2	5.6
Nikaragua	12.2	13.2
Honduras	8.7	23.5
Guatemala	7.9	30.0
Bolivya	15.3	8.6
Çin	17.4	6.5
Endonezya	20.8	4.9
Güney Afrika	9.1	19.2
Filipinler	16.6	7.4
Peru	14.1	10.5
Sri Lanka	22.0	4.4
Dominikan Cumh.	12.1	13.2
Jamaika	15.9	8.1
Tunus	16.3	7.8
Botswana	10.5	16.4
Ürdün	16.8	7.3
Cezayir	17.9	6.7
Brezilya	7.0	32.1
Malezya	12.9	11.7
Tayland	15.5	8.3
Kolombiya	11.2	15.5
Meksika	11.9	13.6
Venezuela	14.3	10.3
Panama	8.3	29.9
Şili	10.2	18.3
Kosta Rika	13.1	12.7
TÜRKİYE	13.5	11.2

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996, s.170 ve 298.

Gelişmiş Ülkelerde Gelir Yoksulluğu

Yoksulluk sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil, tüm ülkelerin sorunu. Gelişmiş ülkelerde nüfusun en düşük yüzde 40'lık kesiminin milli gelirden aldığı pay, yaklaşık yüzde 15 ile yüzde 20 arasında bulunuyor. Örneğin, Kanada'da sözkonusu oran yüzde 17.5, ABD'de yüzde 15.7, Japonya'da yüzde 21.9, Hollanda'da ise yüzde 21.3. Yeni sanayileşen Hong Kong ve Singapur'da ise en yoksul yüzde 20'lik kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 15'ler düzeyinde (Bkz: Tablo-7).

Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler karşılaştırıldığında kişisel gelir dağılımının gelişmiş ülkelerde de bozuk olduğunu görebiliyoruz. Her iki kategorideki ülkelerde nüfusun en alt yüzde 40'lık kesiminin milli gelirden aldığı payın en fazla yüzde 20'ler düzeyinde olduğu dikkate alınırsa gelir dağılımında adaletsizliğin önemli bir sorun olduğu belirtilebilir. Ciddi bir gelir yoksulluğu içinde bulunan Etyopya, Uganda, Ruanda, Nepal, Bangladeş gibi ülkelerde nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı payın yüzde 20'lerin üzerinde olması dolayısıyla bu ülkelerdeki kişisel gelir dağılımının birçok gelişmiş ülkeye kıyasla daha iyi olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle, bu saydığımız ülkeler "yoksulluğu daha adil bir şekilde paylaşmaktadırlar."

Tablo-7: Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk ve Gelir Dağılımı (*)

Ülke Adı	En Düşük %40'lık Kesimin Milli Gelirden Aldığı Pay %	En Yüksek %20'lik Kesimin Aldığı Payın En Düşük %20'lik Kesimin Payına Oranı
Kanada	17.5	7.1
ABD	15.7	8.9
Japonya	21.9	4.3
Hollanda	21.3	4.5
Norveç	19.0	5.9
Finlandiya	18.4	6.0
Fransa	17.4	7.5
İsveç	21.2	4.6
İspanya	22.0	4.4
Avustralya	15.5	9.6
Belçika	21.6	4.6
Yeni Zelanda	15.9	8.8
İsviçre	16.9	8.6
İngiltere	14.6	9.6
Danimarka	17.4	7.1
Almanya	18.8	5.8
İtalya	18.8	6.0
Hong Kong	16.2	8.7
Singapur	15.0	9.6

(*) Veriler 1981 ve 1993 yılları arasında yapılan gelir dağılımı araştırma sonuçlarına dayalıdır.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, s. 170 ve 298.

Zengin ve Yoksul Arasındaki Uçurumun Boyutları

Kişisel gelir dağılımı yönünden zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumun boyutlarını ortaya koymadan önce dünyada ülkelerarasındaki gelir farklılıklarını bir şekil üzerinde göstermeye çalışalım. (Bkz: Şekil-1) 1995 yılı kişi başına düşen GSMH rakamları esas alındığında tüm dünya ülkelerinde ortalama kişi başına milli gelirin 4880 dolar olduğu görülmektedir. Dünya Bankası, kişi başına milli geliri 765 doların altında olan ülkeleri "Düşük Gelirli Ülkeler" olarak sınıflandırmaktadır. Bu kategoride yer alan 49 ülkede kişi başına GSMH ortalaması 430 dolardır. Nüfus itibariyle çok büyük iki ülke olan Çin ve Hindistan bir tarafa bırakılacak olursa bu kategorideki kişi başına düşen GSMH 290 dolardır.

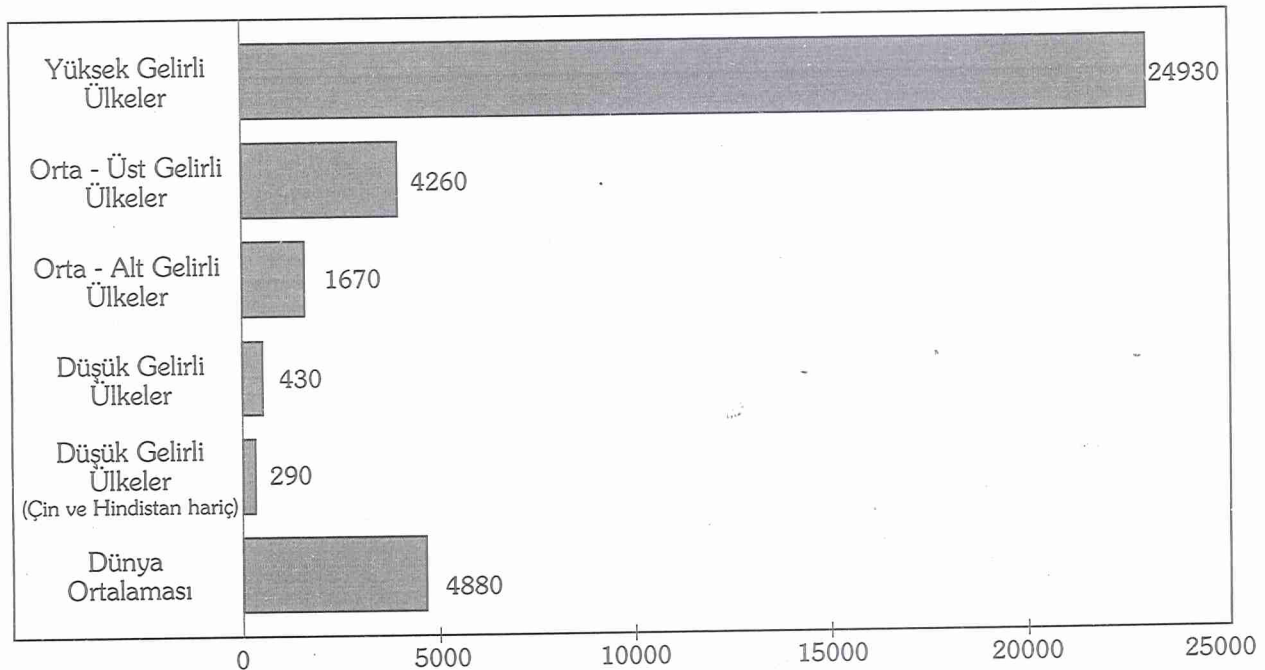
Dünya Bankası, 766-3035 dolar arasında gelire sahip olan ülkeleri "Orta-Alt Gelirli Ülkeler"; 3036-9385 dolar arasında bir gelire sahip olan ülkeleri ise "Orta-Üst Gelirli Ülkeler" olarak adlandırmaktadır. "Orta-Alt Gelirli Ülkeler" in tamamında kişi başına GSMH ortalaması 1670 dolar; "Orta-Üst Gelirli Ülkeler" in tamamında ise kişi başına GSMH ortalaması 4260 dolardır.

Yüksek gelirli ülkelerde (9386 dolar ve daha fazla bir gelire sahip ülkeler) ise kişi başına GSMH ortalaması 24.930 dolardır. Bu açıklamalarımızdan düşük ve yüksek gelirliiler arasındaki gelir uçurumunun çok büyük boyutlarda olduğunu görüyoruz.

Bu açıklamalardan sonra şimdi kişisel gelir dağılımı yönünden dünyada zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumun en az ve en fazla olduğu ülkeleri analiz etmeye çalışalım. Dünyada zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılıklarının en fazla olduğu ülkelerin başında Brezilya, Guetemala, Panama, Gine-Bissau gibi ülkeler geliyor. Zengin ile yoksul arasındaki uçurumun nisbeten az olduğu ülkeler ise sırasıyla şunlar: Japonya, Hollanda, İspanya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Belçika ve Almanya.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir kısmında yine zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılıkları ürkütücü boyutlarda değil. Örneğin, dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alan Hindistan ve Çin'de zengin ile yoksul arasındaki gelir uçurumun çok büyük olduğu söylenemez. Hindistan'da en zengin yüzde 20'lik kesimin milli gelirden aldığı pay, en yoksul yüzde 20'lik kesimin gelirinden sadece yüzde 4.7 oranında bir fazlalığa sahip. Çin'de ise bu oran yüzde 6.5 (Bkz: Tablo-8 ve Tablo-9).

Şekil-1: Ülke Grupları İtibariyle Kişi Başına GSMH (1995) Dolar

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 214 - 215.

Tablo-8: Zengin ile Yoksül Arasındaki Uçurumun En Fazla Olduğu Ülkeler (*)

Ülke Adı	En Yüksek %20'lik Kesimin Milli Gelirden Aldığı Payın En Düşük %20'lik Kesimin Payına Oranı %
Brezilya	32.1
Guatemala	30.0
Panama	29.9
Gine - Bissau	28.0
Tanzanya	26.1
Honduras	23.5
Lesotho	20.7
Güney Afrika	19.2
Şili	18.3
Senegal	16.7
Botswana	16.4
Zimbabve	15.6
Kolombiya	15.5
Nikaragua	13.2
Dominikan Cumh.	13.2
Meksika	13.6
TÜRKİYE	11.2

(*) Veriler 1981 - 1993 yılları arasında yapılan gelir dağılımı araştırma sonuçlarına dayalıdır.

Kaynak: UNDP, Human Development Report. 1996, s. 170 ve 298'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo-9: Zengin ile Yoksül Arasındaki Uçurumun En Az Olduğu Ülkeler(*)

Ülke Adı	En Yüksek %20'lik Kesimin Milli Gelirden Aldığı Payın En Düşük %20'lik Kesimin Payına Oranı %
Japonya	4.3
Hollanda	4.5
İspanya	4.4
İsveç	4.6
Norveç	5.9
Finlandiya	6.0
Belçika	4.6
Almanya	5.8
İtalya	6.0
Etyopya	4.8
Uganda	4.9
Ruanda	4.0
Nepal	4.3
Bangladeş	4.1
Hindistan	4.7
Pakistan	4.7
Endonezya	4.9
Sri Lanka	4.4
Çin	6.5
Gana	6.3

(*) Veriler 1981 - 1993 yılları arasında yapılan gelir dağılımı araştırma sonuçlarına dayalıdır.

Kaynak: UNDP, Human Development Report. 1996, s. 170 ve 298'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dünyada İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk (human poverty), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş yeni bir yoksulluk ölçütüdür. Gelir yoksulluğu, yaşamın idame ettirilmesi için asgari düzeyde gerekli gelir düzeyi ile ölçülüyor. Bu anlamda, gelir yoksulluğu, satın alma gücünden yoksun olma, yani "parasızlık" anlamına geliyor. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle bir ülkede belirli miktarda yiyecek satın almak için gerekli gelir, "yoksulluk sınırı" olarak tanımlanıyor. İnsani yoksulluk ise bir kısım bireylerin insanca yaşam imkanlarına sahip olmaması anlamına geliyor. UNDP, insani yoksulluğu üç kriterden yola çıkarak hesaplamaktadır:

1. *Yaşam Süresi*: Uzun bir yaşamdan yoksun olma insani yoksulluğun ilk göstergesi olarak kabul ediliyor. UNDP, hesaplamalarında 40 yaş esas almakta ve bu yaşın altındaki yaşam süresini insani yoksulluk olarak değerlendirmektedir.

2. *Eğitim*: Eğitim imkanlarından yoksun olma, insani yoksulluğun ikinci göstergesini oluşturuyor. Hesaplamalarda yetişkinler arasındaki okuma yazma bilmeme oranı insani yoksulluğun bir diğer kriterini oluşturmaktadır.

3. *Ekonomik ve Sosyal İmkanlar*: Bireylerin ekonomik ve sosyal imkanlardan yoksun olması, insani yoksulluğun bir diğer göstergesini oluşturuyor. UNDP aşağıda belirtilen başlıca üç veriden yararlanarak ekonomik ve sosyal imkanlara sahip olma düzeyini belirlemektedir:

- Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi.
- Sağlık imkanlarından yoksun olan nüfus yüzdesi.
- 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesi.

Yukarıda belirtilen üç kriterin (yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkanlar) ortalaması alınarak "insani yoksulluk indeks değeri" tesbit edilmektedir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi 1997 yılında yapılan insani yoksulluk araştırmasının sonuçlarını özetlemeye çalışalım. UNDP'nin 1997 İnsani Yoksulluk Araştırması 78 ülkeyi kapsıyor. Araştırmaya gelişmiş ülkelerin birçoğu dahil edilmemiş bulunuyor. Bunun nedeni, bu ülkelerde insani yoksulluğun çok ciddi ve önemli boyutlarda olmamasından kaynaklanıyor. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok gelişmekte olan ülke ile az gelişmiş ülke ise veri eksikliği dolayısıyla araştırma kapsamı dışında tutulmuş bulunuyor.

Söz konusu araştırmaya göre dünyada 78 ülke içerisinde insani yoksulluğunun en fazla olduğu ülke Nijer. Bu ülkeyi sırasıyla Sierro Leone, Burkina Faso, Etyopya, Mali, Kamboçya, Mozambik ve Gine izliyor. Bu ülkelerin tamamında insani yoksulluk indeks değeri yüzde 50 ve üzerinde bulunuyor. Bu rakam, söz konusu ülkelerde nüfusun yüzde 50'sinden fazlasının insani yoksulluk içinde olmaları anlamına geliyor.

İnsani yoksulluğun en fazla olduğu Nijer'de nüfusun yüzde 66'sı insanca yaşam olanaklarından yoksun bulunuyor. Bu ülkede nüfusun yüzde 43'ü 40 yaşına gelmeden ölüyor. Nijer'de yetişkinler arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 86.9. Nüfusun yüzde 68'i sağlıklı içme suyundan; nüfusun yüzde 36'sı temel sağlık hizmetlerinden yoksun bulunuyor; 5 yaşın altındaki çocuk nüfusun yüzde 50'si ise yetersiz besleniyor. (Bkz: Tablo-10)

İnsani yoksulluk sıralamasında göreceli olarak en iyi durumda olan ülkelerin başında ise Trinidad-Tobago, Küba, Şili, Singapur, Kosta Rika gibi ülkeler yer alıyor. Bu ülkelerde insani yoksulluk indeks değeri 10'un altında bulunuyor. Daha açık bir ifadeyle, bu ülkelerde nüfusun sadece yüzde 10'unun altında bulunan bir kesim insani yaşam olanaklarından yoksun

durumdadır.

UNDP, dünyada insani yoksulluğun ne boyutlarda olduğu konusunda bir tahmin yapmış bulunuyor. Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz gibi dünyada yaklaşık 1.3 milyar insanın "gelir yoksulluğu" içinde olduğu tahmin ediliyor. UNDP verilerine göre 1990'lı yıllarda insani yoksulluğun gelişmekte olan ülkelerdeki boyutları şu şekildedir (Bkz: Şekil-2):

- Sağlıksız koşullar dolayısıyla 40 yaşından daha önce ölen insan sayısının yaklaşık 500 milyon olduğu hesaplanmış bulunuyor.
- Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan insan sayısının yaklaşık 1.2 milyar olduğu tahmin ediliyor.
- Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı yaklaşık 842 milyon olarak hesaplanıyor.
- Temel sağlık imkanlarından yoksun insan sayısı ise 766 milyon.

Gelişmekte olan ülkelerde bölgeler itibariyle insani yoksulluğun boyutlarını da Tablo-11' den izlemek mümkün. Tablodaki tahmini hesaplamalara göre insani yoksulluğun özellikle Güney Asya ve Afrika'da ciddi boyutlarda olduğu görülüyor. "Eğitim yoksulu" ya da "bilgi yoksulu" olarak adlandırabileceğimiz nüfus sayısı sadece Güney Asya'da 407 milyon. Toplam okuma yazma bilmeyenlerin sayısının tüm gelişmekte olan ülkelerde 842 milyon olduğu dikkate alınır, "eğitim yoksulları"nın yarısının Güney Asya'da yaşadığını söyleyebiliriz.

"Sağlık yoksulu" olarak adlandırabileceğimiz insanların büyük çoğunluğu ise Güney Asya ve Afrika'da yaşıyor. Güney Asya'da 264 milyon, Afrika'da ise 205 milyon insanın temel sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı tahmin ediliyor.

Dünyanın halen birçok bölgesinde insanlar sağlıklı içme suyuna sahip değiller. Örneğin, Doğu Asya'da yaşayan insanların yaklaşık 400 milyonu temiz su içme imkanından yoksun. Afrika'da ise bu rakam yaklaşık 250 milyon.

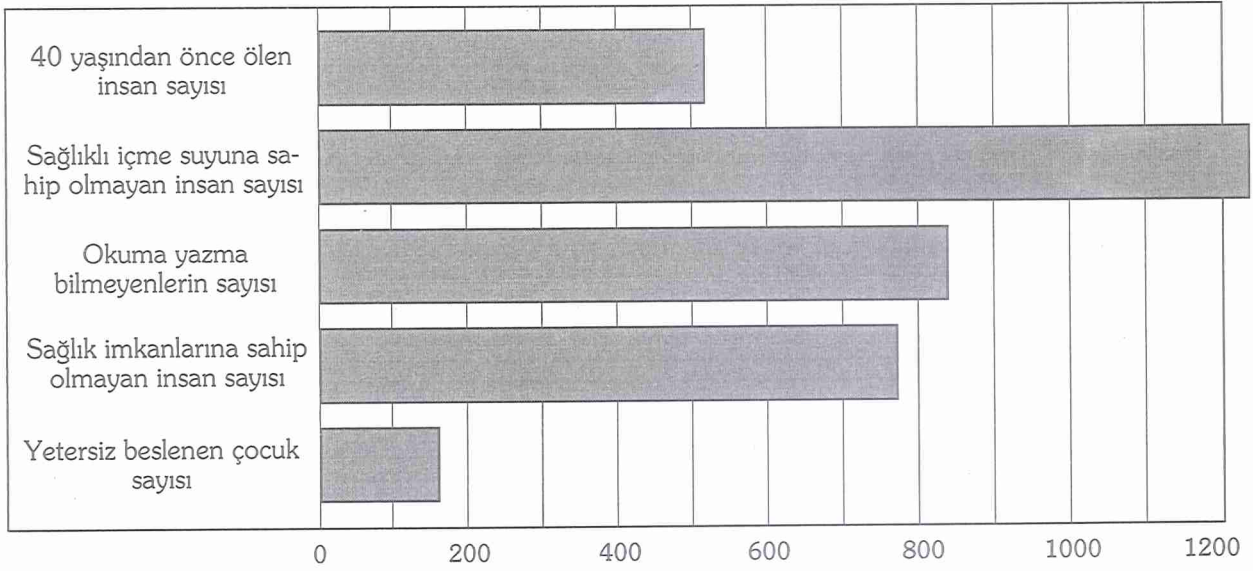
"Hayat fakiri" ya da "yaşam yoksulu" insanların sayısı da dünyada sanıldığından çok daha fazla. UNDP'nin 1997 yılı verilerine göre yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkelerde ortalama yaşam beklentisi 75 yıl olarak hesaplanmış bulunuyor. Oysa dünyanın birçok bölgesinde insanların birçoğu 40 yaşına gelmeden yaşama veda ediyorlar. Gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık 500 milyon insanın 40 yaşından önce öldükleri tahmin ediliyor. Yaklaşık 200 milyon insan sadece Güney Asya'da çok erken yaşta sağlıksız ve ağır yaşam koşulları neticesinde yaşama veda ediyor.

Tablo-10: İnsani Yoksulluk İndeksi

Ülke Sıralaması	Yaşam Yetersizliği [40 yaşından önce ölüm oranı] % 1990	Eğitim ve Bilgi Yetersizliği [Yetişkinler okuma yazma bilmeme oranı] % 1994	Sosyal İmkanlar Yetersizliği				İnsani Yoksulluk İndeksi Değeri %
			(1)	(2)	(3)	(4)	
			Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus % 1990-96	Sağlık hizmetlerine sahip olmayan nüfus % 1990-95	5 yaşın altında yetersiz beslenen çocuklar % 1990-96	(1), (2), (3) ortalaması	
1 Trinidad-Tobago	5.4	2.1	3	0	7	3	4.1
2 Küba	6.2	4.6	11	0	1	4	5.1
3 Şili	4.6	5.0	15	3	1	6	5.4
4 Singapur	3.2	9.0	0	0	14	5	6.6
5 Kosta Rika	4.1	5.3	4	20	2	9	6.6
6 Kolombiya	6.3	8.9	15	19	8	14	10.7
7 Meksika	8.3	10.8	17	7	14	13	10.9
8 Ürdün	9.2	14.5	2	3	9	5	10.9
9 Panama	6.2	9.5	7	30	7	15	11.2
10 Uruguay	5.4	2.9	25	18	7	17	11.7
11 Tayland	8.9	6.5	11	10	26	16	11.7
12 Jamaika	4.3	15.6	14	10	10	11	12.1
13 Mauritius	6.2	17.6	1	0	16	6	12.5
14 Bir. Arap Emirlikleri	3.6	21.4	5	1	6	4	14.9
15 Ekvator	9.9	10.4	32	12	17	20	15.2
16 Mongolia	16.0	17.8	20	5	12	12	15.7
17 Zimbabve	18.4	15.3	23	15	16	18	17.3
18 Çin	9.1	19.1	33	12	16	20	17.5
19 Filipinler	12.8	5.6	14	29	30	24	17.7
20 Dominikan Cumh.	10.2	18.5	35	22	10	22	18.3
21 Libya	16.2	25.0	3	5	5	4	18.8
22 Sri Lanka	7.9	9.9	43	7	38	29	20.7
23 Endonezya	14.8	16.8	38	7	35	27	20.8
24 Suriye	10.3	30.2	15	10	12	12	21.7
25 Honduras	10.8	28.0	13	31	18	21	22.0
26 Bolivya	19.6	17.5	34	33	16	28	22.5
27 İran	11.7	31.4	10	12	16	13	22.6
28 Peru	13.4	11.7	28	56	11	32	22.8
29 Botswana	15.9	31.3	7	11	15	11	22.9
30 Paraguay	9.2	8.1	58	37	4	33	23.2
31 Tunus	10.5	34.8	2	10	9	7	24.4
32 Kenya	22.3	23.0	47	23	23	31	26.1
33 Vietnam	12.1	7.0	57	10	45	37	26.2
34 Nikaragua	13.6	34.7	47	17	12	25	27.2

35	Lesotho	23.9	29.5	44	20	21	28	27.5
36	El Salvador	11.7	29.1	31	60	11	34	28.0
37	Cezayir	10.6	40.6	22	2	13	12	28.6
38	Kongo	22.1	26.1	66	17	24	36	29.1
39	Irak	15.4	43.2	22	7	12	14	30.7
40	Myanmar	25.6	17.3	40	40	43	41	31.2
41	Kamerun	25.4	37.9	50	20	14	28	31.4
42	Papua Yeni Gine	28.6	28.8	72	4	35	37	32.0
43	Gana	24.9	36.6	35	40	27	34	32.6
44	Mısır	16.6	49.5	21	1	9	10	34.8
45	Zambiya	35.1	23.4	73	25	28	42	35.1
46	Guatemala	14.5	44.3	36	43	27	35	35.5
47	Hindistan	19.4	48.8	19	15	53	29	36.7
48	Ruanda	42.1	40.8	34	20	29	28	37.9
49	Togo	28.4	49.6	37	39	24	33	39.3
50	Tanzanya	30.6	33.2	62	58	29	50	39.7
51	Lao Halk Cumh.	32.7	44.2	48	33	44	42	40.1
52	Zaire	30.0	23.6	58	74	34	55	41.2
53	Uganda	39.0	38.9	62	51	23	45	41.3
54	Nijerya	33.8	44.4	49	49	36	45	41.6
55	Fas	12.3	57.9	45	30	9	28	41.7
56	Merkez Afrika Cum.	35.4	42.8	62	48	27	46	41.7
57	Sudan	25.2	55.2	40	30	34	35	42.2
58	Gine-Bissau	43.2	46.1	41	60	23	41	43.6
59	Namibya	21.1	60.0	43	41	26	37	45.1
60	Malawi	38.3	44.2	63	65	30	53	45.8
61	Haiti	27.1	55.9	72	40	28	47	46.2
62	Bhutan	33.2	58.9	42	35	38	38	46.3
63	Cote d'Ivoire	23.1	60.6	25	70	24	40	46.3
64	Pakistan	22.6	62.9	26	45	38	36	46.8
65	Moritanya	31.7	63.1	34	37	23	31	47.1
66	Yemen	25.6	58.9	39	62	39	47	47.6
67	Bangladeş	26.4	62.7	3	55	67	42	48.3
68	Senegal	25.3	67.9	48	10	20	26	48.7
69	Burundi	33.8	65.4	41	20	37	33	49.0
70	Madagaskar	32.1	54.2	71	62	34	56	49.5
71	Gine	41.3	65.2	45	20	26	30	50.0
72	Mozambik	43.8	60.5	37	61	27	42	50.1
73	Kamboçya	31.9	65.0	64	47	40	50	52.5
74	Mali	28.4	70.7	55	60	31	49	54.7
75	Etyopya	35.7	65.5	75	54	48	59	56.2
76	Burkina Faso	36.1	81.3	22	10	30	21	58.3
77	Sierra Leone	52.1	69.7	66	62	29	52	59.2
78	Nijer	43.2	86.9	46	68	36	50	66.0

Şekil-2: Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Yoksulluk İçindeki Nüfus [Milyon]

Kaynak: UNDP, 1997, s.27.

Tablo-11: Gelişmekte Olan Ülkelerde Bölgeler İtibariyle İnsani Yoksulluk

Bölge veya Ülke Grubu	Yetişkinler de okuma yazma bilmeyenler 1995 (1000)	Sağlık imkanlarından yoksul insanlar 1990 - 95 (1000)	Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan insanlar 1990 - 96 (1000)	5 yaşın altında yetersiz beslenen çocuklar 1990 - 96 (1000)	Doğum sırasında ölen anne sayısı (*) 1990	40 yaşından önce ölüm oranı 1990' lar
Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler	842	766 (a)	1.213	158	471	507
Az Gelişmiş Ülkeler	143	241	218	34	1.030	123
Arap Ülkeleri	59	29	54	5	380	26
Doğu Asya	167	144	398	17	95	81
Latin Amerika ve Karayipler	42	55	109	5	190	36
Güney Asya	407	264	230	82	554	184
Güney Doğu Asya ve Pasifik	38	69	162	20	447	52
Afrika	122	205	249	28	971	124

(a) Türkiye ve Kıbrıs hariç

(*) Her 100.000 doğum başına.

Kaynak: UNDP, 1997, s. 27.

Dünyada Sosyal İmkanlar Yoksulluğu

UNDP tarafından ilk kez 1996 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda geliştirilen "sosyal imkanlar yoksulluğu" (capability poverty) kavramı öyle anlaşılıyor ki, 1997 yılında yayınlanan UNDP raporunda daha da geliştirilerek "insani yoksulluk" kavramına dönüştürülmüş bulunuyor. 1997 yılında yayınlanan raporda insani yoksulluk kavramının henüz çok yeni ve geliştirilmeye muhtaç olduğu belirtiliyor. Sosyal imkanlar yoksulluğu, her ne kadar, "insani yoksulluk" konseptine dönüştürülmüşse de her iki kavramın içeriği ve hesaplama esas teşkil eden kriterleri farklı bulunmaktadır. Bu nedenle aşağıda sosyal imkanlar yoksulluğu kavramını ve dünyadaki boyutlarını kısaca ele almakta yarar görüyoruz. Böylece insani yoksulluk ve sosyal imkanlar kriterlerini ve indeks sıralamasını karşılaştırmak imkanı söz konusu olabilecektir.

Önemle belirtelim ki, UNDP'nin uzun yıllardır üzerinde çalıştığı "sosyal imkanlar yoksulluğu" (capability poverty) ölçütü ve aynı şekilde "insani yoksulluk" (human poverty) ölçütü metodolojisi ve kapsadığı kriterler yönünden eleştirilebilir. Nitekim, UNDP'de uzun yıllardır üzerinde çalıştıkları bu yeni yoksulluk ölçütlerinin geliştirilmeye muhtaç olduğunu belirtmektedir. Biz bu çalışmamızda bu konudaki tartışmalardan ziyade, sadece sosyal imkanlar yoksulluğu kavramını ve dünya ülkelerinin bu yoksulluk ölçütü yönünden ne durumda olduklarını tesbit etmeye çalışacağız.

UNDP tarafından geliştirilen Sosyal İmkanlar Yoksulluğu İndeksi başlıca üç kriterden hareketle ölçülmektedir. Bu kriterler;

1- *Sağlıklı büyüme kriteri:* 5 yaşın altında olan ve uluslararası standartlarda bir ağırlığın altındaki çocukların toplam nüfus içindeki yüzdesi ele alınmaktadır.

2- *Sağlıklı üreme imkanı:* Eğitim sahibi sağlık personeli olmaksızın gerçekleştirilen doğum yüzdesi ikinci kriteri oluşturmaktadır.

3- *Kadınlarda okuma yazma imkanı:* 15 yaş ve üstünde olup okuma yazma bilmeyen kadınların toplam nüfus içindeki yüzdesi üçüncü kriteri oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen üç kriter için hesaplanan yüzdeler birleştirilerek tek yüzdeye dönüştürülmekte ve bu oran "sosyal imkanlar yoksulluğu" olarak adlandırılmaktadır.

Önemle belirtelim ki, UNDP tarafından geliştirilen "sosyal imkanlar yoksulluğu" indeksi, yoksulluğu bireylerin milli gelirden aldığı paya göre ölçmemektedir. Söz konusu indeks, bireylerin belirli yaşam standardına sahip olmada ne ölçüde yetersiz olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo-12' de sosyal imkanlar yoksulluğu indeksi sıralaması yer almaktadır. 1993 yılına ait olan indeks sadece gelişmekte olan ülkeleri kapsamaktadır. İndeks sıralamasında ilk sırada Şili yer almaktadır. İkinci sırada Trinidad ve Tobago, üçüncü sırada Uruguay, dördüncü sırada Kosta Rika, beşinci sırada Arjantin yer almaktadır. 101 ülkeyi kapsayan araştırmada Türkiye 31. sırada bulunuyor. İndeks sıralamasında en altta Nepal yer almakta, bu ülkeyi Bangladeş, Afganistan, Nijerya, Etiyopya ve Bhutan izlemektedir. Örneğin, Nepal'de kadınların yüzde 94'ü bir sağlık personeli olmaksızın doğum yapmakta, 5 yaşın altındaki çocuk nüfusun yüzde 51'i normal bir kiloya sahip bulunmakta ve kadınların (15+) yüzde 87'si okuma yazma imkanına sahip bulunmamaktadır.

Tablodan açıkça anlaşıldığı üzere, parasal gelir yoksulluğu ile sosyal imkanlar yoksulluğu arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Kişi başına reel GSYİH'sı göreceli olarak düşük olan ülkelerde sosyal imkanlar yoksulluğu da yüksektir.

Tablo-12: Dünyada Sosyal İmkanlar Yoksulluğu (1993)

Bölge veya Ülke Grubu	Sosyal İmkanlar yoksulluğu indeks değeri	Sağlık personeli olmaksızın yapılan doğumlar % (1983 - 94)	Beş yaşın altında olup yeterli beslenemeyen çocuklar % (1985 - 95)	Kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı % (1993)	Kişi başına reel GSYİH (Satın alma gücü paritesi) (Dolar) 1993
1 Şili	2.8	2	1	5.5	8.900
2 Trinidad ve Tobago	4.1	2	7	3.4	8.670
3 Uruguay	4.7	4	7	2.6	6.500
4 Kosta Rika	6.1	7	6	5.4	5.680
5 Arjantin	6.3	13	2	4.1	8.350
6 Barbados	6.5	10	6	3.6	10.570
7 Panama	7.2	4	7	10.5	5.890
8 Hong Kong	7.3	0	9	12.9	21.560
9 Singapur	7.7	0	8	15.0	19.350
10 Küba	7.8	10	8	5.4	3.000
11 Kore Cum.	8.6	11	11	3.9	9.170
12 Birleşik Arap Emirlikleri	9.9	1	7	21.8	20.940
13 Brezilya	10.0	5	7	18.0	5.500
14 Kuveyt	10.8	1	5	26.4	21.630
15 Jamaika	12.3	18	7	11.7	3.180
16 Dominik Cumh.	12.4	8	10	18.8	3.690
17 Moğolistan	12.6	1	12	24.4	2.090
18 Kolombiya	13.4	19	12	9.4	5.790
19 Ürdün	14.2	13	6	23.3	4.380
20 Ekvator	15.0	16	17	12.5	4.400
21 Venezuela	15.2	31	5	10.1	8.300
22 Paraguay	15.9	34	4	10.1	3.340
23 Meksika	16.9	23	14	13.6	7.040
24 Çin	17.5	6	17	29.1	2.300
25 Guyana	18.4	30	22	3.0	2.140
26 Sri Lanka	19.3	6	38	13.8	3.030
27 Vietnam	20.1	5	45	10.5	1.040
28 Mauritius	2.6	15	24	32.8	12.510
29 Malezya	20.6	13	25	23.7	8.360
30 Tayland	21.1	29	16	8.6	6.350
31 Türkiye	21.2	24	10	29.1	4.210
32 Zimbabve	22.3	30	16	21.4	2.100
33 Honduras	22.4	19	19	28.8	2.100
34 Libya	22.9	24	4	30.7	6.125
35 Nikaragua	24.3	27	12	34.1	2.280
36 Lübnan	24.9	55	9	10.6	2.500
37 Swaziland	25.1	39	10	24.4	2.940
38 Suudi Arabistan	25.1	10	13	52.4	12.600
39 El Salvador	25.6	34	11	31.5	2.360
40 Peru	25.7	48	11	18.4	3.320
41 Gabon	28.4	20	15	50.1	3.861
42 Filipinler	28.8	47	33	6.1	2.590
43 İran	29.8	30	16	43.6	5.380
44 Tunus	29.9	31	10	48.4	4.950
45 Botswana	30.4	22	27	42.2	5.220
46 Güney Afrika	30.4	29	43	19.2	3.127
47 Bolivya	31.6	53	16	25.1	2.510

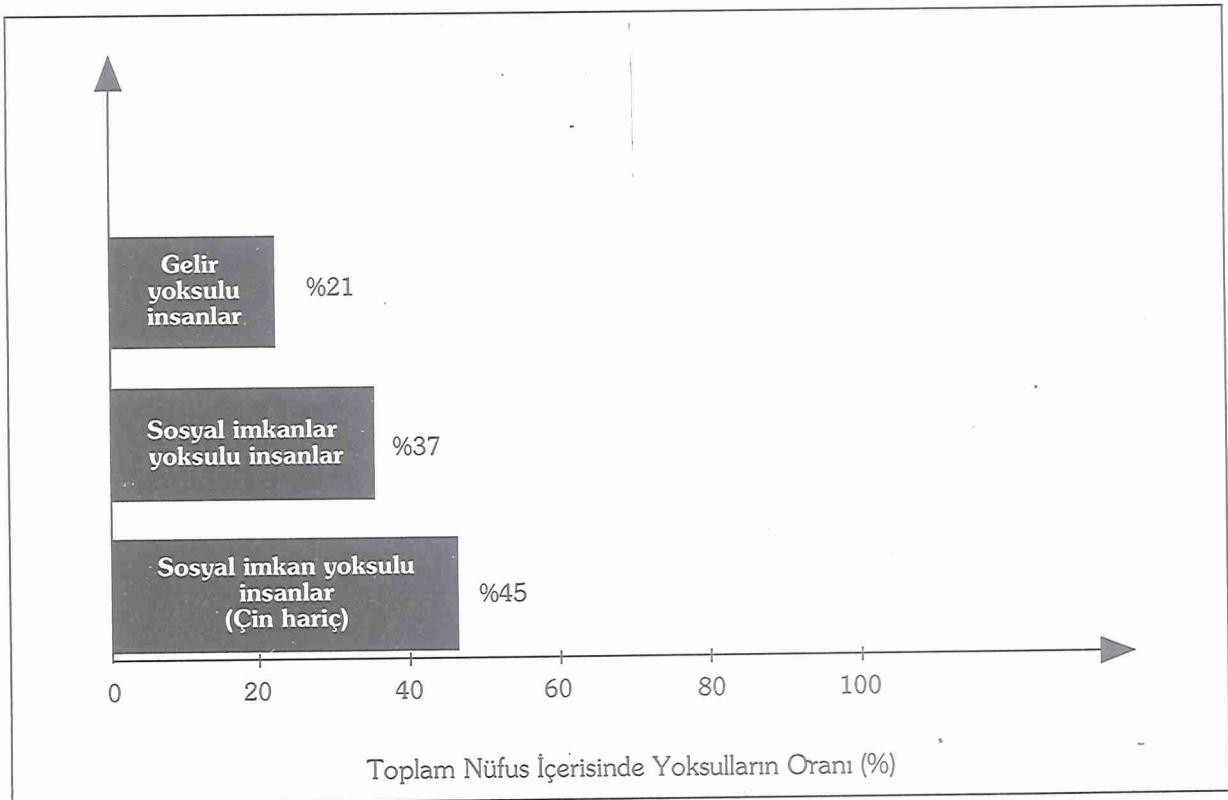
48	Suriye	32.7	39	12	47.0	4.196
49	Kamerun	33.5	36	14	51.0	2.220
50	Kenya	33.8	46	22	33.2	1.400
51	Myanmar	34.4	43	37	23.4	650
52	Zambia	35.1	49	25	31.3	1.110
53	Maldives	35.5	43	56	7.4	2.200
54	Madagaskar	36.7	44	39	27.0	700
55	Gambiya	38.0	20	17	76.9	1.190
56	Lesotho	38.6	60	16	40.0	980
57	Gana	39.3	41	27	49.5	2.000
58	Tanzanya	39.4	47	25	46.1	630
59	Irak	39.9	50	12	57.7	3.413
60	Kongo	41.7	65	24	36.2	2.750
61	Kamboçya	42.0	53	38	35.0	1.250
62	Endonezya	42.3	64	40	23.1	3.270
63	Mısır	43.7	59	9	63.0	3.800
64	Malawi	44.1	45	27	60.2	710
65	Sudan	44.3	31	34	68.0	1.350
66	Zaire	44.7	66	33	35.1	300
67	Guatemala	45.0	49	34	52.4	3.400
68	Togo	45.4	46	24	65.7	1.020
69	Uganda	45.9	62	23	52.3	910
70	Merkezi Afrika Cumh.	46.0	54	32	52.1	1.050
71	Cote d'Ivoire	46.7	55	12	72.6	1.620
72	Liberya	47.1	42	20	79.3	843
73	Cezayir	49.5	82	9	54.2	5.570
74	Fas	49.7	69	9	71.2	3.270
75	Papua Yeni Gine	49.8	80	30	39.4	2.530
76	Senegal	50.9	54	20	51.4	1.710
77	Ruanda	51.5	74	29	56.2	740
78	Nijerya	51.6	63	36	76.8	1.540
79	Benin	51.9	55	24	57.9	1.650
80	Lao Halk Cumh.	54.6	52	52		1.458
81	Gine	56.0	64	24	79.9	1.800
82	Gine-Bissau	56.6	73	37	59.9	860
83	Haiti	57.8	80	34	59.5	1.050
84	Mali	59.4	68	31	79.2	530
85	Burkina Faso	59.7	58	30	91.6	780
86	Moritanya	60.8	60	48	74.7	1.610
87	Pakistan	60.8	65	40	77.0	2.160
88	Çad	61.2	85	31	67.6	690
89	Hindistan	61.5	67	53	64.0	1.240
90	Sierre Leone	62.3	75	29	83.3	860
91	Yemen	62.7	84	30	74.0	1.600
92	Somali	63.7	98	39	54.0	712
93	Angola	64.0	85	35	72.1	674
94	Burundi	66.1	81	38	79.1	670
95	Mozambik	66.9	75	47	78.6	540
96	Bhutan	68.2	93	38	73.8	790
97	Etyopya	70.1	86	48	76.5	420
98	Nijerya	71.7	85	36	93.9	790
99	Afganistan	72.5	91	40	86.5	819
100	Bangladeş	76.9	90	66	75.0	1.290
101	Nepal	77.3	94	51	87.0	1.000

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 1996.

UNDP'nin hesaplamalarına göre 1993 yılı itibariyle gelişmekte olan ÷lkelerde n÷fusun yüzde 37'si sosyal imkanlar yoksulluğu içerisinde bulunuyor. Çin hariç, t÷m gelişmekte olan ÷lkelerde sosyal imkanlar yoksullarının toplam n÷fusun içindeki payı yüzde 45. Gelir yoksulluğu içerisinde olan insanların toplam n÷fusun içindeki payı ise yüzde 21. (Bkz: Şekil-3) Bu açıklamalar çerçevesinde d÷nyada sosyal imkanlar yoksulluğunun, gelir yoksulluğu kadar ciddi bir sorun teşkil ettiğini s÷yleyebiliriz.

Bazı gelişmekte olan ÷lkelerde sosyal imkanlar ve gelir yoksulluğunun boyutları ise Tablo-13'te yer almaktadır. Tablodaki verilere g÷re Bangladeş'te sosyal imkanlar yoksullarının toplam n÷fusun içindeki payı yüzde 76.9 dur. Bu ÷lkede n÷fusun neredeyse yarısı ise gelir yoksulu konumundadır. Hindistan, Pakistan ve Gine-Bissau'da sosyal imkanlar yoksullarının toplam n÷fusun içindeki payı yüzde 50'nin ÷zerinde bulunmaktadır. Öte yandan, tabloya bakıldığında ÷lkelerin çoğunluğunda sosyal imkanlar yoksulluğunun, gelir yoksulluğundan daha ciddi bir sorun olduğu g÷r÷lebiliyor.

Şekil-3: Gelişmekte Olan ÷lkelerde Sosyal İmkanlar Yoksulluğu ve Gelir Yoksulluğu (1993)

Tablo-13: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sosyal İmkanlar Yoksulluğu ve Gelir Yoksulluğu (1993)

Ülke	Sosyal İmkanlar Yoksulluğu (Yoksul sayısının nüfusa oranı)	Gelir Yoksulluğu (Yoksul sayısının nüfusa oranı)
Bangladeş	76.9	47.5
Hindistan	61.5	25.4
Pakistan	60.8	34.0
Gine-Bissau	56.6	49.0
Fas	49.7	13.1
Uganda	45.9	55.0
Endonezya	42.3	16.7
Gana	39.3	35.9
Kenya	33.8	37.0
Tunus	29.9	14.1
Peru	25.7	32.0
Zimbabve	22.3	25.5
Tayland	21.1	21.8
Sri Lanka	19.3	22.4
Çin	17.5	10.9
Venezuela	15.2	31.3

Kaynak: UNDP, 1996, s. 27.

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMINDAKİ ADALETSİZLİK

Ülkemizde bugüne değin resmi kurumlar, çeşitli özel kuruluşlar ve bağımsız bireyler tarafından çeşitli tarihlerde çok sayıda gelir dağılımı araştırması yapılmıştır. Aşağıda gelir dağılımı konusunda ülkemizde yapılan araştırmaları "kişisel gelir dağılımı", "fonksiyonel gelir dağılımı", "sektörel gelir dağılımı" ve "bölgesel gelir dağılımı" başlıkları altında inceleyeceğiz.

Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı

Ülkemizde kişisel gelir dağılımı konusunda ilk araştırma 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nda görevli iki uzman tarafından yapılmıştır. DPT, daha sonra 1968 ve 1973 yıllarında iki ayrı araştırma daha yapmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ise ilk gelir dağılımı araştırmasını kırsal alanla sınırlı tutmuş ve bu çalışma 1973 yılında yapılmıştır. DİE bunu takiben 1978 yılında Kentsel Yerler Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anket Sonuçları'nı yayınlamıştır. DİE, 1987 ve son olarak da 1994 yılına ilişkin hanehalkı gelir dağılımı araştırmalarını yapmıştır. Bu resmi araştırmaların dışında ülkemizde çeşitli akademisyenlerin yapmış olduğu bazı gelir dağılımı araştırmaları da bulunmaktadır. Bu araştırmalardan birisi, ülkemizin en etkin sivil toplum kuruluşlarından birisi olan TUSİAD'ın sponsorluğunda hazırlanmıştır.

Ülkemizde kişisel gelir dağılımı konusunda yapılan ilk çalışma olan DPT (1963) araştırmasına göre nüfusun en alt yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 4.5 iken, en son 1994 yılında DİE tarafından yapılan araştırmada bu oran yüzde 4.9 olarak hesaplanmıştır. DPT

araştırmasına göre 1963 yılında nüfusun en üst yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 57'dir. DİE tarafından 1994 yılında yapılan çalışmada bu oran yüzde 54.9 olarak tesbit edilmiştir. Metodolojileri farklı olan ve iki farklı kurum tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında ülkemizde gelir dağılımındaki adaletsizlik sorununun aynen varlığını devam ettirdiği görülmektedir. (Tablo-14)

Daha anlamlı olması açısından DİE 1973, 1987 ve 1994 yıllarında yapılan gelir dağılımı araştırmalarını karşılaştırmak gereklidir (Bkz: Tablo-15, Şekil-4). Bu karşılaştırmalardan elde edilebilecek önemli sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz.

Tablo-14: Türkiye'de Resmi Gelir Dağılımı Araştırmalarının Sonuçları

Hane halkı Yüzdeleri	DPT (1963)	DPT (1968)	DPT (1973)	DİE Kırsal (1973-74)	DİE Kent (1978-79)	DİE 1987	DİE 1994
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Birinci %20	4.5	3.0	3.5	3.5	6.3	5.2	4.9
İkinci %20	8.5	7.0	8.0	11.1	12.0	9.6	8.6
Üçüncü %20	11.5	10.0	12.5	14.4	13.0	14.0	12.6
Dördüncü %20	18.5	20.0	19.5	18.7	21.0	21.1	19.0
Beşinci %20	57.0	60.0	56.0	52.2	47.0	49.9	54.9

Kaynaklar:

1. Tolgay Çavuşoğlu ve Yusuf Hamurdan, Gelir Dağılımı Araştırması, 1963. DPT Yayın No: 500, Ankara, 1966.
2. Tuncer Bulutay, Serim Timur ve Hasan Ersel, Türkiye'de Gelir Dağılımı, 1968. AÜ. SBF Yayınları, No: 325, Ankara. Sevinç Matbaası, 1971.
3. DPT, Gelir Dağılımı Araştırması, 1973, Ankara. DPT Yayınları No: 1495, 1976.
4. DİE, Kırsal Kesim Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamaları, 1973 - 1974, Ankara. DİE Yayınları, No: 881, DİE Matbaası, 1979.
5. DİE, Kentsel Yerler Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anket Sonuçları, 1978 - 1979, Ankara. DİE Yayınları, No: 999. DİE Matbaası, 1982.
6. DİE, 1987, Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları - Gelir Dağılımı-, Ankara. DİE Yayınları, No: 1441, DİE Matbaası, 1990.
7. DİE, 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi, Ankara, 1996.

Türkiye genelinde 1973 yılında yoksul kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 3.5; en zengin kesimin payı ise yüzde 56.5 olarak hesaplanmıştır. 1987 yılında yoksul kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 5.24'e yükselmiş, 1994 yılında ise yüzde 4.86'ya düşmüştür. Gelir dağılımındaki bu iyileşme ve daha sonra kötüleşme olgusu gini katsayısından da anlaşılmaktadır. 1973 yılında 0.51 olan gini katsayısı, 1987 yılında 0.43'e inmiş (yani kişisel gelir dağılımında bir iyileşme olmuş); 1994 yılında ise 0.49'a yükselmiştir (yani, kişisel gelir dağılımında tekrar bir kötüleşme olmuştur.)

2. Kentsel alanlarda 1987 yılında en yoksul yüzde 20'lik kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 5.43 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 4.83 inmiştir. Beşinci yüzde 20'lik kesimi temsil eden en zenginlerin payında ise bir artış olmuştur. 1987 yılında en zenginlerin milli gelirden aldığı pay yüzde 50.93 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 57.22'ye yükselmiştir.

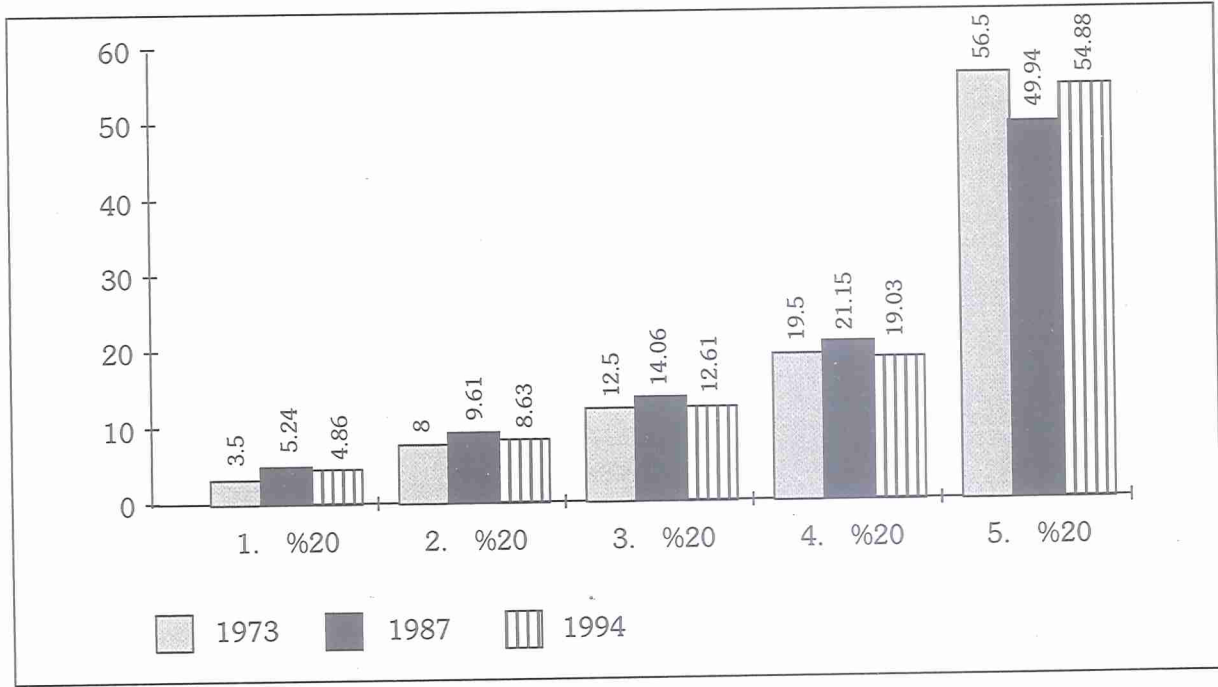
3. Kırsal kesimde ise 1987 ile 1994 yılları arasında geçen zaman zarfında gelir dağılımında bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. 1987 yılında 0.41 olan gini katsayısı 1994 yılında da yine aynı oranda hesaplanmıştır.

Tablo-15: Türkiye'de 1973, 1987 ve 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Kişisel Gelir Dağılımı

Hanelerin Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Gelirleri ve Gini Katsayısı								
Göstergeler	Türkiye			Kent (20.001 + nüfuslu yerleşim yerleri)		Kır (20.001 - nüfuslu yerleşim yerleri)		
	1973	1987	1994	1987	1994	1987	1994	
	Birinci %20	3.50	5.24	4.86	5.43	4.83	5.21	5.57
İkinci %20	8.00	9.61	8.63	9.33	8.19	10.03	10.14	
Üçüncü %20	12.50	14.06	12.61	13.6	11.87	14.98	14.80	
Dördüncü %20	19.50	21.15	19.03	20.71	17.90	21.97	21.79	
Beşinci %20	56.50	49.94	54.88	50.93	57.22	47.82	47.70	
Gini Katsayısı	0.51	0.43	0.49	0.44	0.51	0.41	0.41	

Kaynak: Ensari, 1997:18

Şekil-4: Türkiye'de 1973, 1987 ve 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Kişisel Gelir Dağılımı

Kaynak: Ensari, 1997:18

Tablo-16: 1994 DİE Araştırmasına Göre Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı (1994)

Hane Halkı		Kullanılabilir Gelirden Alınan Pay %		
		Türkiye	Kent	Kır
Birinci	%20	4.9	4.8	5.6
İkinci	%20	8.6	8.2	10.1
Üçüncü	%20	12.6	11.9	14.8
Dördüncü	%20	19.0	17.9	21.8
Beşinci	%20	54.9	57.2	47.7

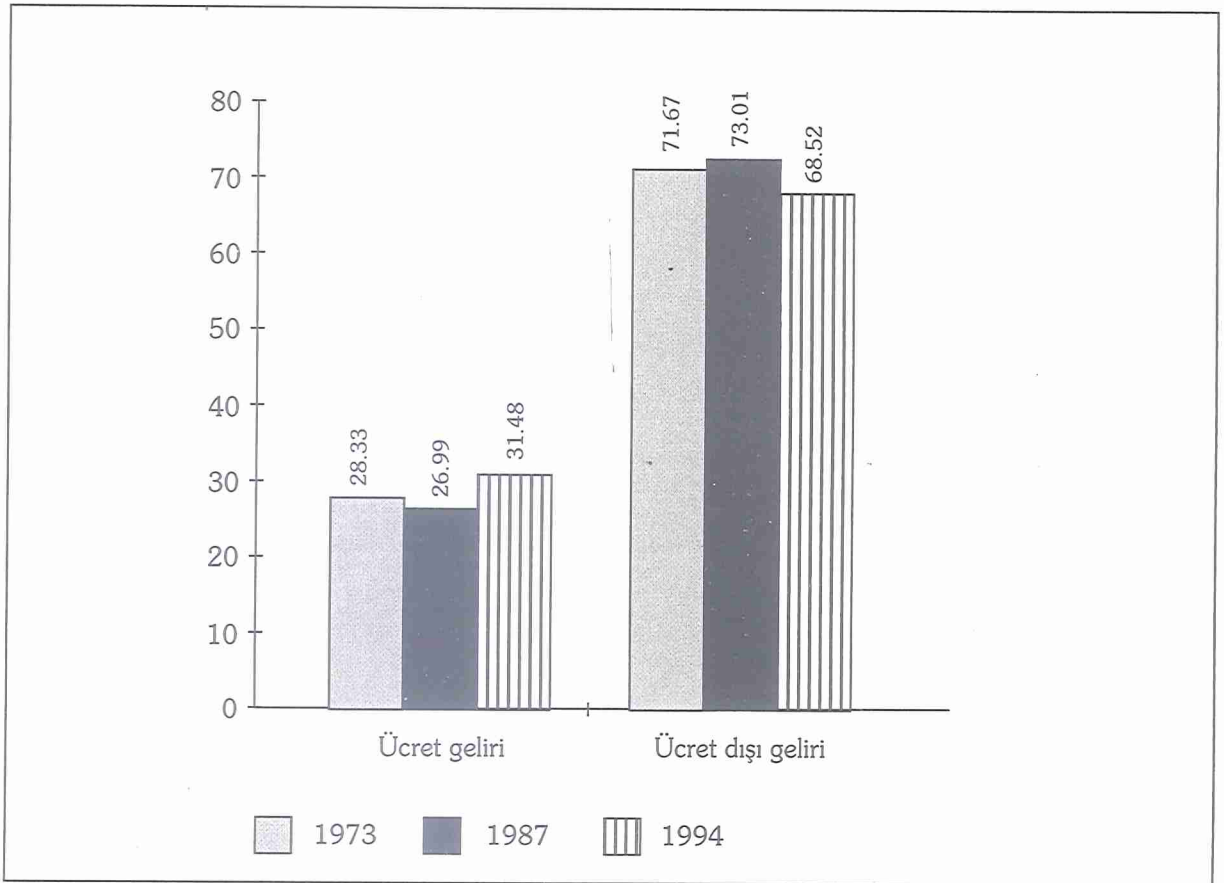
Kaynak: DİE, 1994 Yılı Hane Halkı Gelir Dağılımı.

Türkiye'de Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin kişiler arasındaki bölüşümünü ortaya koyarken, fonksiyonel gelir dağılımı, üretim faktörü sahiplerinin milli gelirden ne kadar pay aldığını gösterir. Daha açık bir ifadeyle, emek, sermaye, müteşebbis ve doğal kaynaklardan oluşan üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları pay, fonksiyonel gelir dağılımını göstermektedir.

Ülkemizde en son 1994 DİE gelir dağılımı araştırmasına göre ücretli kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 31.48; ücretlilerin dışında kalan kesimlerin toplam milli gelirdeki payı ise yüzde 68.52 olarak hesaplanmıştır. 1973 ve 1987 DİE araştırmaları ile 1994 yılı DİE gelir dağılımı araştırması sonuçları karşılaştırıldığında ücret ve ücret dışı gelirin kompozisyonunda çok önemli bir değişme olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, 1994 yılı araştırması sonuçları ücretli kesimin milli gelirden aldığı payın bir ölçüde arttığını göstermektedir. (Bkz: Şekil-5)

Şekil-5: Türkiye'de 1973, 1987 ve 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Fonksiyonel Gelir Dağılımı (Ücret ve Ücret Dışı Gelirlerin Karşılaştırılması)

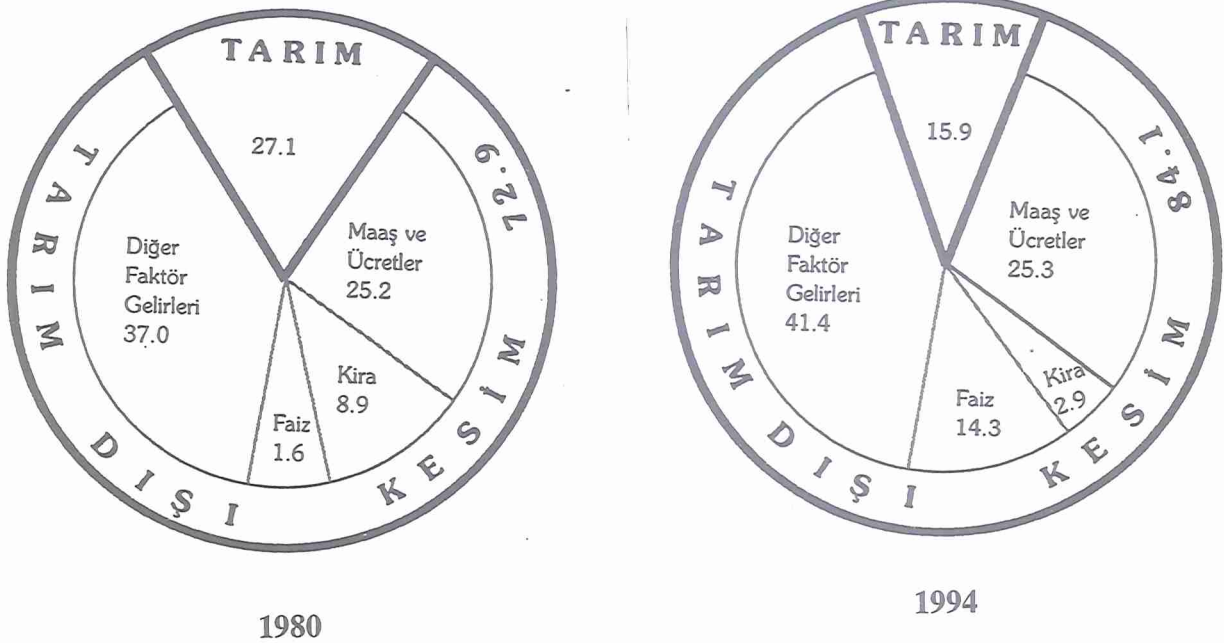
Kaynak: Ensari, 1997:19

DİE araştırması dışında DPT'den iki araştırmacının 1980-1994 yıllarını kapsayan fonksiyonel gelir dağılımı araştırması sonuçları da ülkemizde üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payın adaletsiz olduğunu göstermektedir. 1980-1994 döneminde toplam yurt içi faktör gelirleri içinde tarım kesiminin payı sürekli azalırken, sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmenin sonucu olarak tarım-dışı kesimin payının arttığı görülmektedir. 1980 yılında tarım kesiminin yurt içi faktör gelirleri içindeki payı yüzde 27.1 iken, 1994 yılında bu oran yüzde 15.9'a inmiştir. Tarım-dışı kesimin payı ise sözkonusu dönemde yüzde 72.9'dan yüzde 84.1'e yükselmiştir (Şekil-6).

Tarım-dışı kesim içinde toplam maaş ve ücretlerin payı 1980'de yüzde 25.2 iken, bu oran 1986 yılında yüzde 17'ye kadar düşmüş, 1987 yılından itibaren tekrar artış göstererek 1994 yılında yüzde 25.3 seviyesine ulaşmıştır.

Faiz gelirlerinin faktör gelirleri içerisindeki payı ise 1980 yılında yüzde 1.6'dan, 1994 yılında yüzde 14.3'e kadar yükselmiştir. Başlıca kar gelirlerinden oluşan diğer faktör gelirlerinde artış söz konusu olmuştur. 1980 yılında kar gelirinin faktör gelirleri içindeki payı yüzde 37'den 1994 yılında yüzde 41.4'e yükselmiştir. Kira gelirlerinin toplam yurtiçi faktör gelirleri içindeki payı 1980'de yüzde 5.9 iken, bu oran sürekli azalarak 1994 yılında yüzde 2.9'a kadar inmiştir.

Şekil-6: Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı, 1980 ve 1994

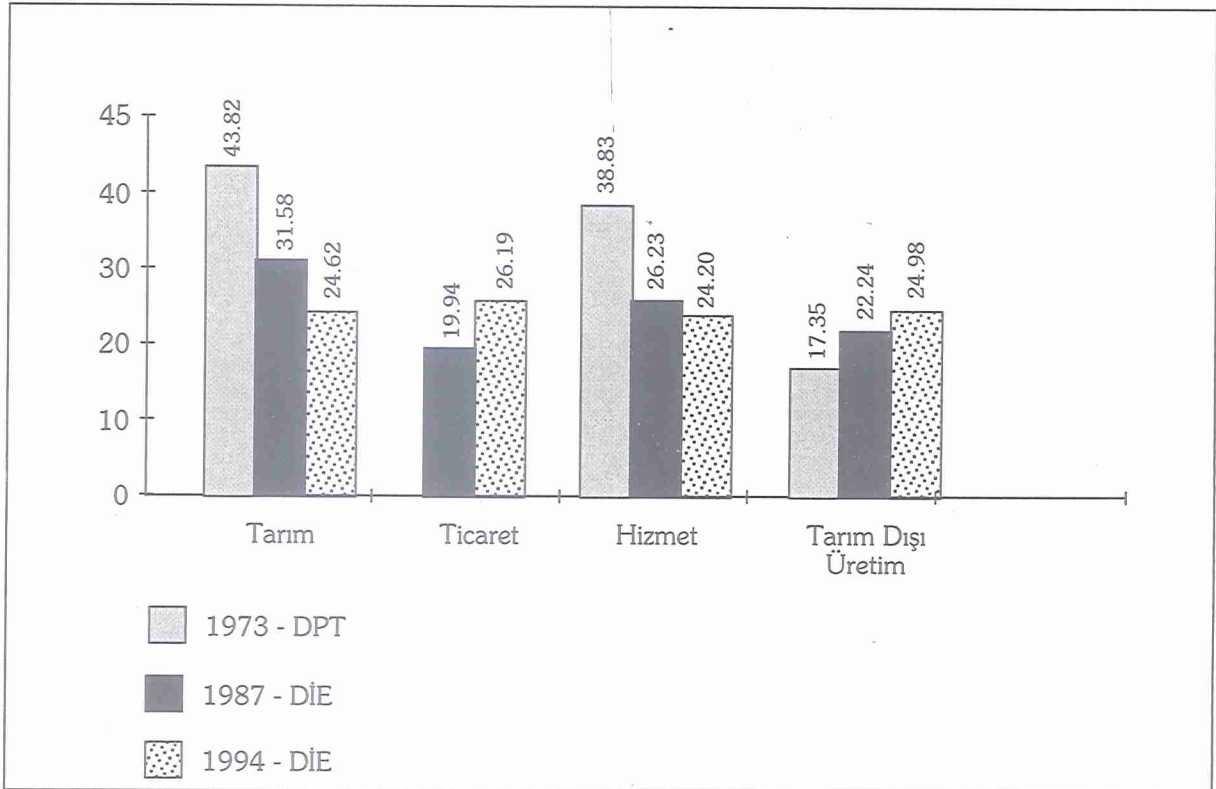
Kaynak: Adil Temel ve Mehmet Ali Kelleci, "Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımında Gelişmeler (1980 - 1994)", Yeni Türkiye, Sayı 6, Eylül - Ekim 1995, s. 174'den yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Türkiye'de Sektörel Gelir Dağılımı

Milli gelirin üretime katkıda bulunan sektörler arasındaki dağılımı da önem arz etmektedir. 1994 DİE gelir dağılımı sonuçlarına göre ülkemizde tarım kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 24.6, ticaret kesiminin payı yüzde 26.1, hizmet sektörünün payı yüzde 24.2, tarım-dışı üretimin payı ise yüzde 24.9 olarak hesaplanmıştır. 1994 DİE araştırması, 1973 ve 1987 yılı araştırmaları ile karşılaştırıldığında şu sonuçlar elde edilmektedir (Bkz: Şekil-7):

- 20 yıllık süre içerisinde ülkemizde tarım kesiminin milli gelir içerisindeki payı önemli ölçüde azalmıştır. 1973 yılında yüzde 43.8'lik pay, 1994 yılında yüzde 25'e düşmüştür.
- İkinci olarak, ülkemizde ticaret sektörü giderek büyümüştür. 1987 DİE araştırmasına göre ticaret sektörünün milli gelirden aldığı pay yaklaşık yüzde 20 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 26.1'e yükselmiştir.
- Hizmet sektörünün payı ise 20 yıllık dönem içerisinde azalmıştır. 1973 yılında hizmet sektörünün payı DPT tarafından yüzde 38.8 olarak hesaplanmıştır. 1994 DİE araştırmasında ise bu pay yüzde 24.2'dir.
- Son olarak tarım-dışı kesimin payında söz konusu 20 yıllık dönem içerisinde bir artış olduğunu şekil üzerinden gözlemleyebiliyoruz.

Şekil-7: Türkiye'de 1973, 1987 ve 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Sektörel Gelir Dağılımı

Kaynak: Ensari, 1997:20.

Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülkede gelirin ne ölçüde adaletli dağıldığını araştırırken, bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını da dikkate almak gerekir. Nitekim bu amaçla, gelir dağılımı araştırmalarında bölgesel gelir dağılımına ilişkin veriler toplanmakta ve bunların analizi yapılmaktadır.

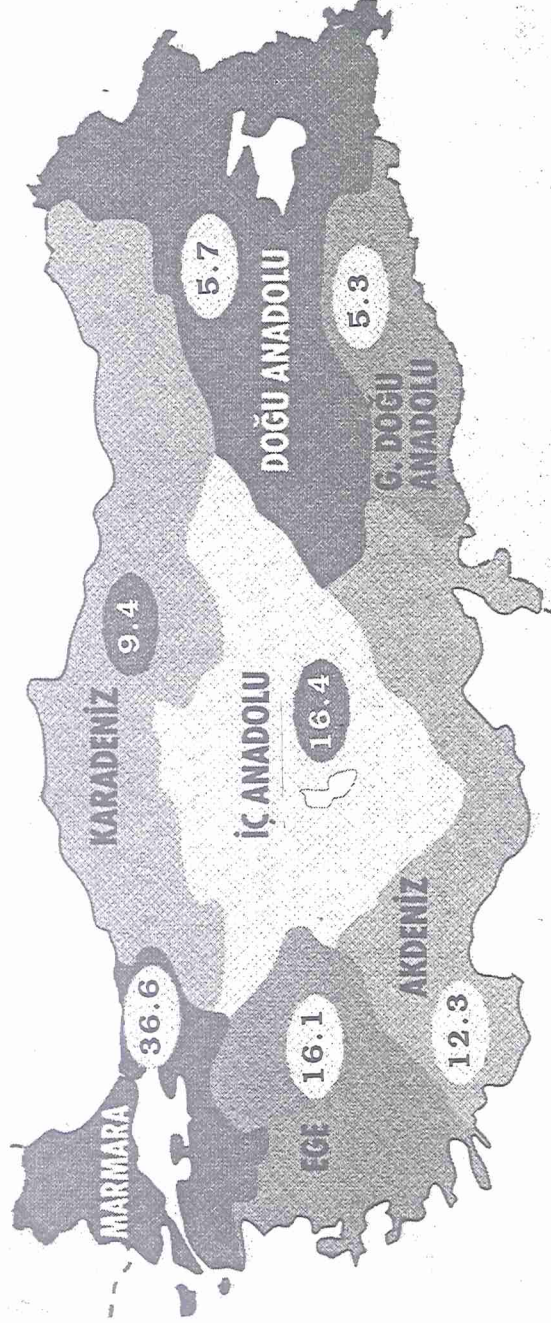
DİE'nin 1996 yılı hesaplamalarına göre, ülkemizde bölgelerin milli gelirden aldıkları pay oranı maalesef dengeli değildir. Tek başına Marmara Bölgesi, toplam ülke milli gelirinden yüzde 36.6 pay almaktadır. Marmara ve Ege bölgelerinin birlikte toplam milli gelirden almış oldukları pay yüzde 52.7 dir. Buna karşın Güney Doğu Anadolu bölgesinin milli gelirden aldığı pay sadece yüzde 5.3, Doğu Anadolu bölgesinin aldığı pay yüzde 3.9'dur. Bu iki bölgenin toplam payı ise yüzde 9.2 dir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin payı, Marmara-Ege bölgelerinin milli gelirden almış oldukları paydan 5 kat daha azdır. Bu veriler çok açık olarak ülkemizde Doğu ve Batı bölgelerindeki gelir uçurumunun boyutlarını göstermektedir. (Bkz: Şekil-8)

İller itibariyle baktığımızda yine gelir dengesizliği çok çarpıcı bir şekilde görülebilmektedir. 1444 dolar ve altında kişi başına milli gelire sahip olan illerin çoğunluğunun Doğu bölgesinde toplandığı dikkat çekmektedir. Buna karşın kişi başına düşen milli gelirin en fazla olduğu iller Batı Anadolu ve Akdeniz'de toplanmıştır. Kişi başına düşen GSYİH yönünden Kocaeli ilk sırada bulunmaktadır. Kocaeli'de kişi başına düşen GSYİH 1996 yılı itibariyle 7096 dolar olarak hesaplanmıştır. Buna karşın Muş tüm illerimiz içerisinde 657 dolar ile en düşük gelire sahip bulunmaktadır. Ağrı'da ise kişi başına GSYİH 667 Dolar olarak hesaplanmıştır. (Bkz: Şekil-9)

1973, 1987 ve 1994 yıllarındaki bölgesel gelir dağılımı araştırması sonuçları karşılaştırıldığında, ülkemizde geçen 20 yıllık zaman zarfında bölgeler arasındaki gelir uçurumunun ve yaşam standardının daha da kötüye gittiği görülmektedir. Üç ayrı gelir dağılımı araştırması sonuçlarını karşılaştırdığımızda şu tespitleri yapabiliyoruz (Bkz: Tablo-17):

- Marmara-Ege bölgelerinin milli gelirden aldığı pay sürekli olarak artmıştır. 1973 yılında yüzde 37.7; 1987 yılında yüzde 45 olarak hesaplanan pay, 1994 yılında yüzde 52.4'e yükselmiştir.
- Akdeniz bölgesinin milli gelirden aldığı payda ciddi bir değişme olmadığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesi, 1987 ve 1994 yıllarında milli gelirden yaklaşık yüzde 10'lar civarında bir pay sahibi olabilmıştır. 1973 yılında ise bölgenin milli gelirden aldığı pay yüzde 13.1'dir.
- İç Anadolu bölgesinin milli gelirden almış olduğu pay sürekli azalmıştır. 1973 yılında yüzde 23.4 olan pay, 1994 yılında 15.4'e inmiştir.
- Karadeniz bölgesinde ise durum farklı olmuştur. Bu bölgede 1973 yılında yüzde .15' ler dolayında olan gelir payı, 1987 yılındaki hesaplamalarda yüzde 8.9 olarak hesaplanmıştır. Bu dramatik düşüşün ardından geçen 7 yıllık zaman zarfında bu bölgenin milli gelirden almış olduğu pay ancak yüzde 10'lara yükselebilmştir.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin durumunda ise verilere bakıldığında bir iyileşme olmadığı görülebilmektedir. 1994 yılı hesaplamalarına göre bu iki bölgenin milli gelirden aldığı pay yüzde 10 düzeyindedir.

Şekil-8: Türkiye'nin Bölgesel Gelir Dağılımı Haritası (1996 DİE Araştırması)
(Milli Gelir Pastasından Hangi Bölge Ne Kadar Pay Alıyor?)

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Tablo-17: Türkiye'de 1973, 1987 ve 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Bölgesel Gelir Dağılımı

Coğrafi Bölgelere Göre Hanehalkı Sayısı ve Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı						
Bölgeler	1994		1987		1973	
	Hanehalkı Sayısı -	Toplam Gelir	Hanehalkı Sayısı	Toplam Gelir	Hanehalkı Sayısı	Toplam Gelir
Toplam	100	100	100	100	100	100
Marmara - Ege	42.26	52.48	36.96	44.99	33.78	37.73
Akdeniz	12.48	11.06	13.44	10.66	15.18	13.15
İç Anadolu	17.91	15.42	24.27	21.52	21.89	23.47
Karadeniz	12.81	10.86	10.60	8.92	14.50	15.76
Doğu - G. Doğu Anadolu	14.55	10.18	14.72	13.91	14.66	9.89

Kaynak: Ensari, 1997:21.

Ülkemizde bölgeler arasındaki gelir uçurumunu ve dengesizliğini ve yine bölgelerin kendi içerisinde geliri ne ölçüde adil dağıttıklarını tesbit etmek için bölgelerde kişisel gelir dağılımının durumunu incelemek gerekir. Kişisel gelir dağılımının göreceli olarak en kötü olduğu bölge Marmara bölgesi iken; en iyi durumda olduğu bölge Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesidir. Marmara bölgesinde nüfusun en yoksul kesiminin milli gelirden aldığı pay oranı yüzde 4.3, nüfusun en zengin yüzde 20'lik kesiminin payı ise yüzde 61.1 dir. Yani, Marmara bölgesinde en zengin yüzde 20'lik kesimin geliri en yoksul yüzde 20'lik kesimin gelirinden yüzde 14.2 daha fazladır.

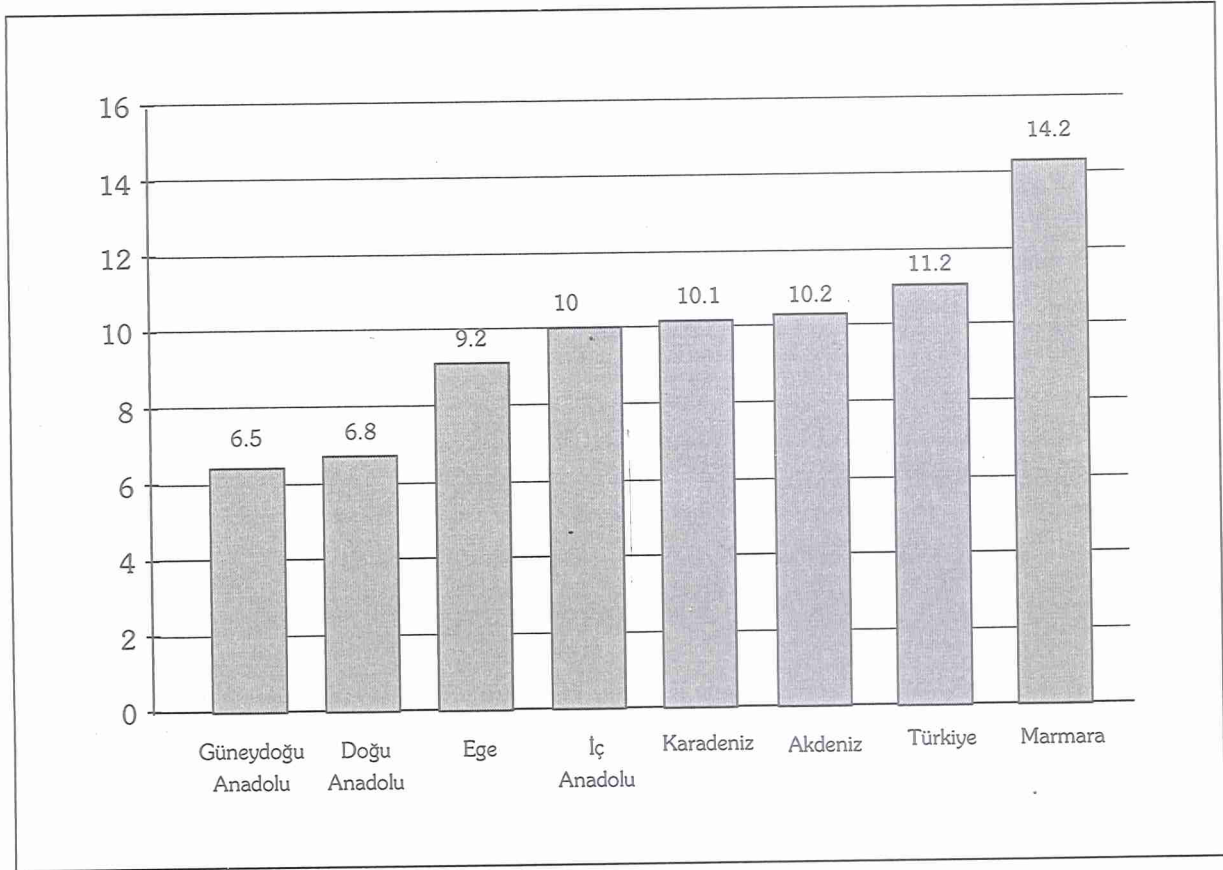
Tablo-18: Türkiye'de Bölgeler İtibariyle Yüzde 20'lik Kesimlerin Milli Gelirden Aldıkları Pay

	En Alt Yüzde 20	II. Yüzde 20	III. Yüzde 20	IV. Yüzde 20	En Üst Yüzde 20
Marmara	4.3	7.5	10.7	16.4	61.1
Ege	5.4	9.7	14.1	20.9	49.9
Akdeniz	5.2	9.1	13.2	19.6	52.9
İç Anadolu	5	9.1	13.8	21.9	50.2
Karadeniz	5.1	9.5	13.8	20.1	51.5
Doğu Anadolu	6.3	11.3	16.2	23.1	43.1
Güneydoğu Anadolu	7.1	11.1	14.9	20.8	46.1
Türkiye	4.9	8.6	12.6	19	54.9

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Buna karşın, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde en yoksul kesimin il gelirinden aldığı pay yüzde 7.1; en zengin kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 46.1 dir. Bu bölgemizde en zengin geliri, en yoksul kesimin gelirinden yüzde 6.5 daha fazladır. Bu oran Doğu Anadolu bölgesinde yüzde 6.8 dir (Bkz. Tablo-18, Şekil-8).

Şekil-8: Türkiye'nin Bölgeler Arasındaki Gelir Uçurumu [Bölgeleri İtibariyle En Üst Yüzde 20'lik Kesimin Gelirinin En Alt Yüzde 20'lik Kesimin Gelirine Oranı

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Türkiye'de Bölgeler İtibariyle Yoksul Hane ve Fert Sayısı

Devlet Planlama Teşkilatı uzmanlarından Recep Dumanlı'nın yaptığı bir araştırmaya göre ülkemizde 1987 yılında toplam hane halkının yüzde 15.1'nin; toplam fert sayısının ise yüzde 14.2'sinin yoksul olduğu hesaplanmıştır. Kent ve kır ayrımı dikkate alındığında yoksulların çok önemli bir oranının kırsal alanlarda yaşadığı tesbit edilmiştir. 1987 yılında DİE Hane Halkı Gelir Tüketim Harcamaları Anketi esas alınarak yapılan hesaplamalara göre ülkemizde kentsel bölgelerde yaşayan hane halkının yüzde 4.7'sinin, fertlerin ise yüzde 4.4'ünün yoksulluk içinde olduğu; kırsal bölgelerde yaşayan hane halkının yüzde 10.4'ünün, fertlerin ise yüzde 9.8'inin yoksulluk içinde yaşadığı tesbiti yapılmaktadır (Bkz: Dumanlı, 1995).

Söz konusu araştırmaya göre ülkemizde 1987 itibariyle toplam yoksul hane sayısı 1.675.790 olarak hesaplanmıştır. Yoksul hanelerin yüzde 31.2'si kentsel, yüzde 68.7'si ise kırsal alanlarda bulunmaktadır. Yoksul fert sayısı ise Türkiye genelinde 7.525.998 olarak hesaplanmıştır (Bkz: Tablo-20 ve Tablo 21).

Aynı araştırmaya göre bölgeler itibariyle yoksul hanelerin ve fertlerin dağılımı ise şöyledir: (Bkz: Tablo-20) Türkiye toplamı açısından değerlendirildiğinde Ege-Marmara bölgesinin toplam yoksul hane içindeki oranı yüzde 3.7 dir. Buna karşın Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoksul hanelerin Türkiye toplamı içerisinde payı yüzde 34'tür. İç Anadolu bölgesinde yoksul hanelerin Türkiye geneline oranı da yüzde 32 olup, oldukça yüksektir. Söz konusu oranlar Akdeniz bölgesinde yüzde 19.8; Karadeniz bölgesinde ise 10.4'tür.

Yoksul fert sayısının bölgeler itibariyle dağılımı da yukarıdaki tabloya benzerdir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu yoksul fert sayısı yönünden ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgedeki yoksul fert sayısının Türkiye geneli içerisindeki payı yüzde 43.8'dir. Yoksul fert sayısının en az olduğu bölge ise Ege ve Marmara'dır. Bu iki bölgedeki toplam yoksul nüfusun Türkiye toplamı içerisindeki payı yüzde 3'tür.

Kırsal ve kentsel alanlar itibariyle değerlendirildiğinde ise yoksulluğun genel olarak kırsal alanlarda çok daha yaygın olduğu gözlemlenebilmektedir.

Tablo-19: Türkiye'de Yoksul Hane ve Fert Sayısı (1987)

Bölgeler	Kır + Kent		Kır		Kent	
	Yoksul Fert Sayısı	Yoksul Hane Sayısı	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane Sayısı	Fert Sayısı
Ege - Marmara	226.482	62.598	62.598	226.482	0	0
Akdeniz	1.395.913	331.735	256.545	1.093.296	75.190	302.617
İç Anadolu	1.979.478	536.501	335.736	1.212.889	200.765	766.589
Karadeniz	627.612	175.713	129.892	455.174	45.821	172.483
Doğu - G. Doğu Anadolu	3.296.513	569.243	367.231	2.211.053	202.012	1.085.460
TÜRKİYE	7.525.998	1.675.790	1.152.002	5.198.894	523.788	2.327.104
%	100.0	100.0	68.7	69.1	31.3	30.9

Kaynak: Dumanlı, 1995; 229.

Tablo-20: Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Yoksulluğun Bölgeler İtibariyle Yüzde Dağılımı (1987)

Bölgeler	Kır + Kent		Kır		Kent	
	Yoksul Fert Sayısı	Yoksul Hane Sayısı	Hane Sayısı	Fert Sayısı	Hane Sayısı	Fert Sayısı
Ege - Marmara	3.74	3.01	5.43	4.36	0.00	0.00
Akdeniz	19.80	18.55	22.27	21.03	14.36	13.00
İç Anadolu	32.01	26.30	29.14	23.33	38.33	32.94
Karadeniz	10.49	8.34	11.28	8.76	8.75	7.41
Doğu - G. Doğu Anadolu	33.97	43.80	31.88	42.53	38.57	46.64
TÜRKİYE	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Dumanlı, 1995; 229.

Tablo-21: Türkiye'de Bölgelere Göre Yoksul Hanelerin Oranı (1987)

Bölgesi	Yoksul Hane	Kent (%)	Kır (%)
Ege - Marmara	62.598	0.0	100.00
Akdeniz	331.735	22.67	77.33
İç Anadolu	536.501	37.42	62.58
Karadeniz	175.713	26.08	73.92
Doğu - G. Doğu Anadolu	569.243	35.49	64.51
TÜRKİYE	1.675.790	31.26	68.74

Kaynak: Dumanlı, 1995; 229.

Beşinci Bölüm

ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Malların ucuzluğu ve kalitesi ancak üreticilerin serbest bırakılması ve rekabet ile etkin bir şekilde sağlanabilir.."

John Stuart Mill

Dünya ekonomisindeki globalleşme ve serbestleşme trendi ile birlikte "uluslararası rekabet gücü" kavramı çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası rekabet gücü, her ne kadar makroekonomik açıdan ülkelerin rekabet gücünü karşılaştıran bir kavram olarak görünse de esasen mikroekonomik üretici birimlerinin (firmaların) uluslararası piyasada rekabet yönünden üstünlüklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan bir kavramdır. Bir ülkenin rekabet gücü, o ülkenin ürettiği malların diğer ülke mallarıyla fiyat ve kalite yönünden yarışabilecek düzeyde olması demektir.

Bu bölümde uluslararası rekabet gücünü analiz eden çalışmalardan önce rekabet gücünü belirleyen etkenlerin bir değerlendirmesi yapılacaktır. Daha sonra ise dünyada rekabet gücünü ölçen iki uluslararası kuruluşun 1997 yılında yayınladıkları araştırmaların sonuçlarını ele alacağız.

ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN ETKENLER

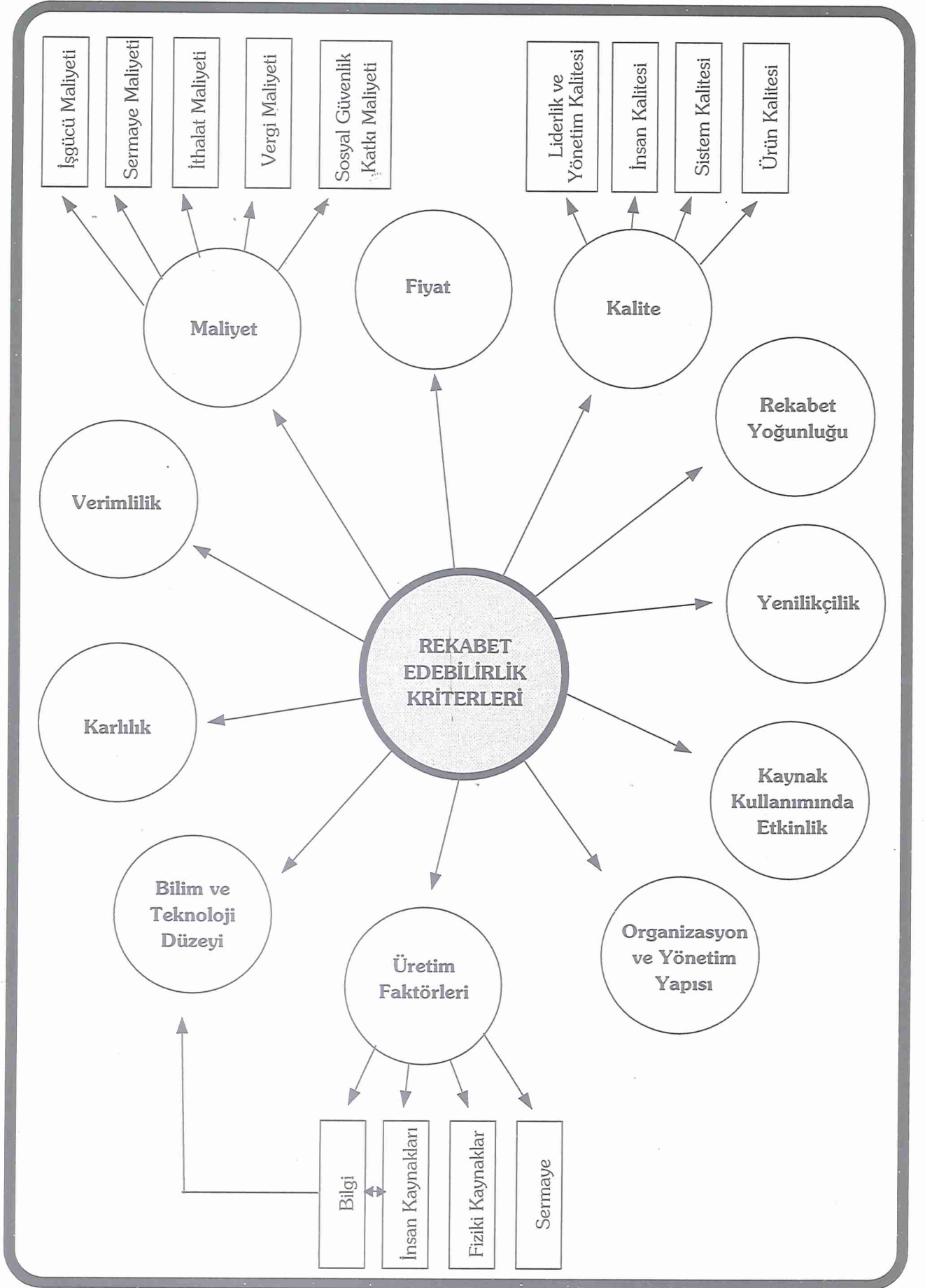
Firmaların rekabet gücünü belirlemede rol oynayan bir değil, pek çok etken mevcuttur. En başta bir firmanın ürettiği ürünün maliyetleri, fiyatı ve kalitesi ile o firmanın uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini ortaya koymaktadır. Ancak uluslararası rekabet gücünü belirleyen başka etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler arasında, firmanın faaliyette bulunduğu sektördeki rekabet yoğunluğu, firmanın malın fiyatını tesbit etmede ne ölçüde güçlü olduğu, sektördeki ölçek ekonomileri, işgücünün verimliliği, firmanın organizasyon ve yönetim biçimi, kapasite kullanım oranı, sermaye piyasalarındaki finansman koşulları ve benzeri faktörler sayılabilir.

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen etkenleri esasen iki ana kategoride toplamak mümkündür: firma içi etkenler ve firma dışı etkenler. Firma içi etkenler arasında yukarıda da belirtildiği üzere firmanın ürettiği malların kalitesi, maliyeti ve fiyatı önem taşımaktadır. Maliyetler arasında da işgücü maliyeti, sermaye maliyeti, ithalat maliyeti, vergi maliyeti, sosyal güvenlik maliyeti ve benzeri maliyet faktörlerini gözönüne almak gerekir. Bunun dışında verimlilik, kârlılık, firmada kullanılan bilgi teknolojisi, organizasyon ve yönetim yapısı, kaynakların etkin kullanımı, yenilikçilik ve yaratıcılık gibi faktörler uluslararası rekabet gücünü belirleyen başlıca firma içi etkenlerdir (Bkz: Şekil-1).

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenler ise yine bir değil, pek çoktur. (Bkz: Şekil-2) Bunlar arasında en başta devletin ekonomideki yeri ve ekonomiye olan müdahaleleri önem taşımaktadır. Devletin ekonomideki görev ve fonksiyonlarının genişlemesine paralel olarak firmalar bundan olumsuz etkilenirler. Devletin büyümesi demek, kamu harcamalarının artması demektir. Artan kamu harcamaları ise en başta vergiler ile finanse edileceğinden, bu dolaylı olarak firmaların vergi yükünün artması anlamına gelir. Devletin KİT'ler ve sosyal güvenlik kuruluşları ile ekonomide aktif olarak yer aldığı ekonomilerde bu kuruluşların zararlarının bütçeden karşılanması söz konusu olacağından, sonuç olarak yine özel firmaların bundan olumsuz etkilenmeleri gündeme gelecektir. Devlet, özel şirket ve firmaları teşvikler yoluyla desteklemeye kalkıştığında da yine muhtemel "teşvik kollamacılık" adını verebileceğimiz rüşvet ve yolsuzluk olayları yaygınlaşacaktır. Öte yandan, devletin büyümesi; bürokrasi ve kırtasiyeciliğin artması anlamına gelir. Bu da nihai olarak rüşvet, kayırmacılık, yolsuzluklar ve benzeri türde yozlaşmaları yaygınlaştırır.

Devletin ekonomide yeri dışında uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenler arasında uluslararası ticaret sistemi önem taşır. Bilindiği üzere uluslararası ticaret sistemleri deyince bundan korumacılık veya serbest ticaret sistemleri anlaşılır. Serbest ticaret sisteminde devletin uluslararası ticarete bir müdahalesi söz konusu değildir. Korumacılık adı verilen dış

Şekil-1: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi Etkenler

ticaret sisteminde ise adından da anlaşıldığı üzere devletin bazı sektörleri dış rekabetin muhtemel olumsuz etkilerine karşı koruması geçerlidir. Korumacılık rekabet gücünün gelişmesinin önündeki engellerden birisidir. Sürekli devlet koruması ve desteği altında olan şirketlerin rekabet güçlerini kendiliğinden arttırmaları beklenemez. Buna karşın serbest ticaretin geçerli olduğu bir uluslararası ticaret sisteminde firmalar, rakip firmalarla yarışabilmek için sürekli olarak kaliteyi artırma, maliyetleri minimize etme, kaynakları etkin kullanma zorunluluğunu hissederler. Bu netice olarak firmanın rekabet gücünü yükseltir.

Uluslararası rekabet gücünü etkileyen firma dışı etkenler arasında tüketicilerin bilinç düzeyi de önem taşır. Sürekli kaliteyi arayan, mal ve hizmetlerde yenilikleri isteyen bilinçli tüketici kesimi firmaların sürekli gelişme içerisinde olmaları üzerinde baskı oluşturur.

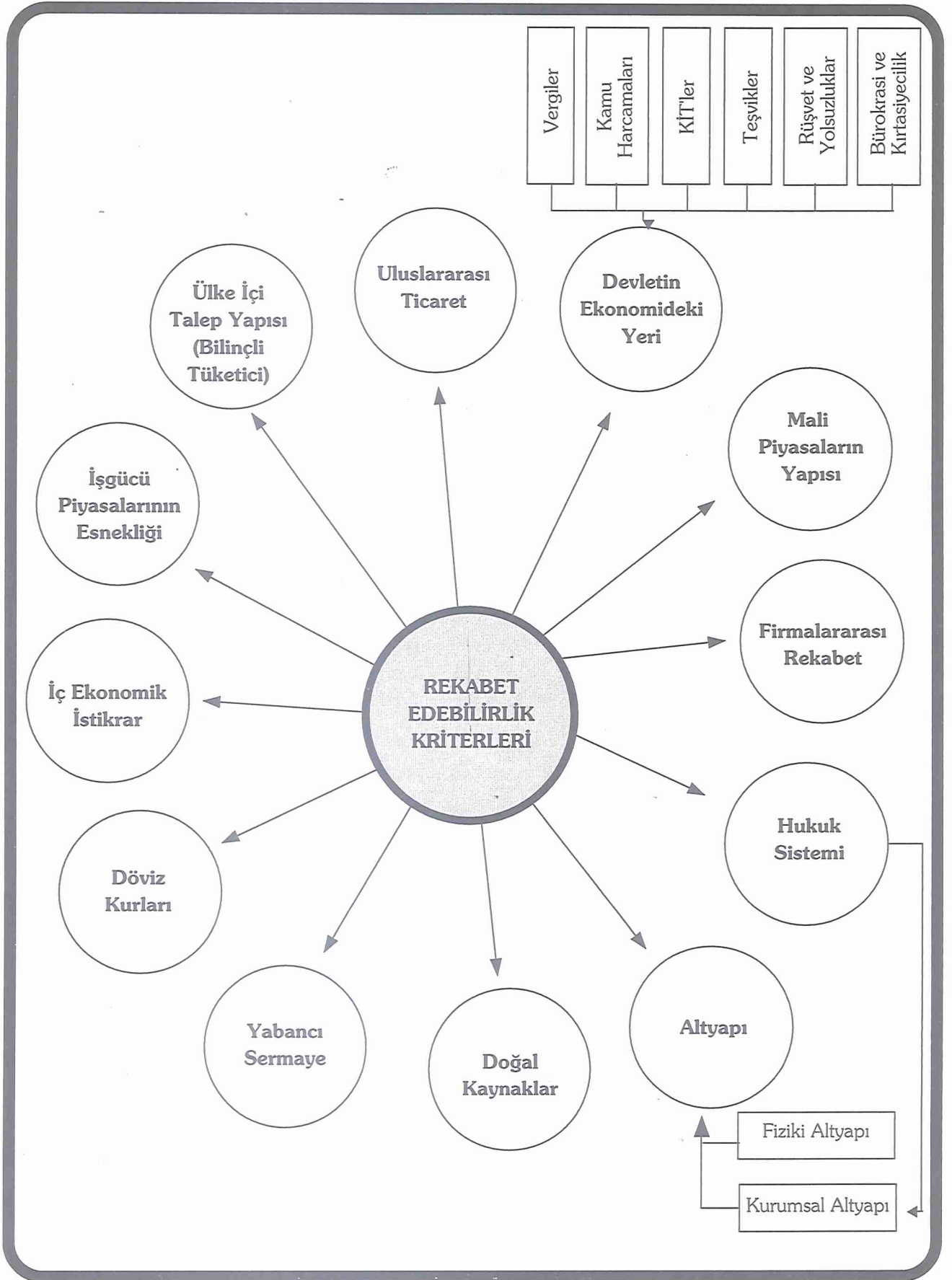
Rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenlerden bir diğeri işgücü piyasalarındaki esneklik düzeyidir. İşgücü piyasalarının katı iş hukuku kuralları ile düzenlendiği ve devletin bu piyasalara müdahalelerinin olduğu ülkelerde özel firmalar bu düzenleme ve müdahalelerden olumsuz yönde etkilenmektedir. Bir taraftan bir sosyal hak olarak iş güvencesi sağlanmaya çalışılırken öte yonde firmaya katkısı çok az olan çalışanların işten çıkarılması güçleşmektedir. Bu da doğal olarak firmanın kârlılık ve verimlilik yapısını bozmaktadır.

Ülke içi ekonomik istikrar da uluslararası rekabet gücünü etkileyen faktörlerden bir diğeridir. Enflasyon, firmaların maliyetlerini çok olumsuz yönde etkilemekle kalmamakta, yatırım kararları üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinde istikrar olması, rekabet gücünün artması açısından önem taşımaktadır. Fiyat istikrarının yanısıra, döviz kurlarında da bir istikrarın varlığı gereklidir. Döviz kurlarında ani ve sık değişimlerin olduğu ülkelerde bu müteşebbislerin ve ihracatçıların sağlıklı kararlar almalarını engellemektedir. Sadece ülke içi yatırımcılar için değil, yabancı yatırımcılar için de ülke içi istikrar ve döviz kurlarında istikrar önem kazanmaktadır. Yabancı sermayeye açık olan ülkelerde ülke içi rekabeti tanıyan ve bilen yerli yatırımcılar uluslararası rekabete kısa zamanda uyum gösterebilmektedirler. Bu bakımdan yabancı sermayenin de uluslararası rekabet gücünü olumlu etkileyen bir etken olduğunu belirtmek gerekir.

Bir ülkenin doğal kaynakları ve doğal zenginlikleri hiç şüphesiz o ülkenin rekabet gücünü çok olumlu yönde etkiler. Yerüstü ve yeraltı zenginliklerine sahip olan ve aynı zamanda iklim koşulları üretim için elverişli olan ülkelerde rekabet gücünün yüksek olması beklenir.

Uluslararası rekabet gücünü etkileyen diğer firma dışı etkenler arasında hukuk sistemi, doğal kaynaklar, piyasadaki rekabet düzeyi ve mali piyasaların gelişmişlik düzeyi vesaire faktörler de önem taşır. Hukuk sistemi, bir ülkedeki kurumsal altyapıyı ifade eder. Gerek özel hukuk, gerekse kamu hukuku kurallarının çok iyi düzenlenmiş olduğu ülkelerde piyasa ekonomisi daha da güçlenir. Fiziki altyapı (maddi altyapı) da, rekabet gücü açısından önem taşır. Enerji, ulaştırma ve haberleşme alanlarında iyi bir altyapıya sahip olan ülkelerde firmaların dış firmalarla rekabet etme gücü artar. Ülke içindeki rekabet düzeyi de son derece önemlidir. Kendi ülkesinde rekabeti tanıyan firmalar, uluslararası rekabete girmekten de çekinmeyeceklerdir. Özetle tüm bu saydığımız faktörler uluslararası rekabet gücü üzerinde çok olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Şekil-2: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma Dışı Etkenler

ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ VE TÜRKİYE'NİN KONUMU

Halen dünyada rekabeti ölçen iki bağımsız kuruluş bulunmaktadır: Dünya Ekonomik Forumu ve Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü. Bu iki kuruluş halen İsviçre'de faaliyet göstermekte ve her yıl dünyada rekabet edebilirlik (competitiveness) üzerine bir araştırma yayınlamaktadırlar. Uluslararası çevrelerde saygınlığı olan bu iki kuruluşun 1997 yılında yayınladıkları araştırmaların sonuçlarını özetlemeye çalışalım.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 1997 Global Rekabet Araştırması'nın Sonuçları

Merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum: WEF) adlı uluslararası bir araştırma enstitüsü, her yıl Global Rekabet Raporu (Global Competitiveness Report) adlı altında bir rapor yayınlamaktadır. Bu raporda Global Rekabet İndeksi adı verilen indeks yardımıyla bir ülkenin uluslararası rekabet gücü açısından yeri tahmin edilmektedir.

Global Rekabet Araştırması'nda "rekabet edebilirlik" (competitiveness) bir ülkenin ekonomik refah ve yaşam standardını yükseltebilmesi için gerekli ekonomik güç olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu araştırmada uluslararası rekabet gücünün tesbit edilmesinde yararlanılan başlıca kriterler 'Tablo-1' de yer almaktadır. Bu kriterlerin hemen hemen tamamını biz önceki açıklamalarımızda uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma içi firma dışı etkenler olarak açıklamış bulunuyoruz.

Global Rekabet İndeksi, Dünya Ekonomik Forumu'nun 8 ana kategoride topladığı toplam 155 kriter esas alınarak hesaplanmaktadır. Bu indeks, 0 ile 2 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. 0 ülkenin rekabet gücünün en düşük düzeyde olduğunu, 2 ise ülkenin rekabet gücünün en yüksek olduğunu ifade etmektedir. Önce her yapısal faktör, alt grupları ile birlikte dikkate alınarak puanlanıyor. Bir ülkenin genel indeks puanının hesaplanmasında ilk dört kriter (dışa açıklık, devletin ekonomideki yeri, finansal piyasalar ve işgücü piyasanın yapısı) istatistiki verilerden yararlanılarak puanlanıyor. Diğer dört faktör (altyapı, teknoloji, yönetim ve sivil kurumların yapısı) ise anket çalışmalarından yararlanılarak puanlanıyor. Anketler, Dünya Ekonomik Forumu'nun dünyanın çeşitli ülkelerinde özel sektörde üst düzey yöneticilik yapan kimselerle yapılan görüşmelere ve yazışmalara dayanıyor.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 1997 yılında yayınladığı Global Rekabet Raporu'nda 53 ülkenin uluslararası rekabet gücü incelenmiş bulunuyor. Her ne kadar araştırma dünyadaki ülkelerin yaklaşık dörtte birini kapsıyorsa da, rapor rekabet gücünün önemini vurgulaması ve diğer ülkelere mesaj vermesi açısından değer taşıyor.

1997 yılı Global Rekabet İndeksi sıralamasında en başta Singapur yer alıyor. Bu ülkeyi Hong Kong, ABD, Kanada, Yeni Zelanda, İsviçre, İngiltere, Tayvan, Malezya, Norveç, Lüksemburg, Hollanda gibi ülkeler izliyor. Araştırmaya göre 53 ülke arasında global rekabet gücü sıralamasında en alt sırada Rusya yer alıyor. Rusya'yı, Ukrayna, Zimbabve, Polonya, Vietnam, Yunanistan, Venezuela, Macaristan, Hindistan, Güney Afrika, Ürdün gibi ülkeler izliyor. (Bkz: Tablo-2)

Dünya Ekonomik Forumu'nun araştırmasına göre Türkiye 53 ülkeyi kapsayan sıralamada 36. sırada yer alıyor. Söz konusu kuruluşun 1996 yılında yayınladığı raporda ise Türkiye 49 ülke arasında 42. sırada yer almaktaydı. Buradan hareketle, Dünya Ekonomik Forumu'na göre Türkiye'nin rekabet gücünün bir ölçüde arttığı söylenebilir.

Tablo-1: Dünya Ekonomik Forumu'nun Uluslararası Rekabet Gücünü Belirlemede Kullandığı Global Rekabet İndeksi Kriterleri

1. Ekonomide Açıklık ve Serbestleşme Düzeyi

1.1. Döviz Kurları

- Serbest piyasada döviz kurunun getirisi
- Reel döviz kuru
- Döviz kurlarının ihracat üzerindeki etkisi

1.2. Uluslararası Ticaret

- Ortalama tarife oranı
- Ticaret politikaları
- Bölgesel ticari entegrasyon
- Korumacılık
- Uluslararası ticaret için kolaylıklar
- İhracata verilen önem
- İhracata sağlanan teşvikler

1.3. Yabancı Sermaye

- Sınır ticaretindeki serbestlik
- Yabancı sermaye ile stratejik işbirliği
- Yabancı sermayenin korunma düzeyi
- Yatırım teşvikleri
- Yabancı yatırımcıların yatırım yaptığı ülkede şirket sahibi olma durumu
- İhalelerin yabancı yatırımcılara açıklık düzeyi

1.4. Mali Piyasalar

- Yurt içindeki şirketlerin yabancı ülkelerdeki sermaye piyasalarına katılabilme imkanı
- Yabancı yatırımcıların diğer ülkelerde sermaye piyasalarına serbestçe katılabilme düzeyi

2. Devletin Ekonomideki Rolü

2.1. Devletin Ekonomideki Büyüklüğü

- Kamu harcamaları
- Devletin kontrolündeki üretim düzeyi

2.2. Maliye Politikası ve Tasarruflar

- Kamu tasarrufları
- Devletin sosyal güvenlik harcamalarının kişi başına GSYİH içindeki payı
- Merkezi devlet bütçe dengesi (Bütçe açığının büyüklüğü)

2.3. Vergileme

- Ortalama kurumlar vergisi oranı
- Ortalama bir çalışan tarafından ödenen marjinal gelir vergisi oranı
- KDV oranı
- Maaş ve ücretler üzerinden alınan vergi düzeyi
- Kurumlar vergisi
- Sermaye kazançları vergisi
- Amortisman kolaylıkları
- Şahıslar üzerinden alınan vergiler

2.4. Devletin Ekonomiye Müdahalesi

- KİT'ler
- Devlet müdahalesinin özel teşebbüsler üzerindeki etkisi
- Fiyat Kontrolleri
- Devlet teşvikleri

2.5. Bürokrasi

- Rüşvet ve yolsuzluklar
- Devlet yönetimindeki şeffaflık
- Bürokrasinin özel teşebbüsler üzerindeki etkisi

3. Mali Piyasaların Gelişme Düzeyi

3.1. Mali Derinlik

- Bankacılık sektöründe aktiflerin büyüklüğü
- Piyasalara açılan kredi büyüklüğü

3.2. Mali Aracılıkta Etkinlik

- Faiz oranı
- Mali piyasalardaki gelişme düzeyi
- Risk sermayesi
- Bankacılık sektörünün sanayi üzerindeki etkisi
- Sanayiye açılan krediler düzeyi
- Sermaye maliyeti
- Mali aracı kurumlara olan güven
- Sermaye piyasası

3.3. Risk ve Finansal İstikrar

- Finansal sektörde risk düzeyi
- Ülkenin kredibilitesi
- Gayrisafi yurt içi tasarruflar

4. Altyapı Düzeyi

4.1. Ulaşım

4.2. Telekomünikasyon

4.3. Enerji ve diğer altyapı

5. Teknoloji Düzeyi

5.1. Kalifiye işgücü

5.2. Araştırma ve geliştirme

5.3. Bilgisayar kullanım düzeyi

5.4. Teknoloji düzeyi

6. Altyapı Düzeyi

6.1. Teşebbüs gücü

6.2. Stratejik planlama yönetimi

6.3. Müşteri odaklı yönetim

7. İşgücü Piyasalarının Esnekliği

7.1. İşgücü

7.2. İşgücünün bilgi ve beceri düzeyi

7.3. İşgücü maliyeti

7.4. İşgücü piyasasındaki regülasyonlar

7.5. Endüstriyel ilişkiler

8. Sivil Kurumların Durumu

8.1. Hukukun üstünlüğü

8.2. Mülkiyet hakkı ve özgürlüğü

Önemle belirtelim ki, Global Rekabet İndeksi kişi başına milli gelir dışında bir takım sosyo-ekonomik göstergeler (8 yapısal faktör) esas alınarak bir ülkenin gelecek 5-10 yıl içerisindeki büyüme potansiyelini ortaya koymayı amaçlıyor. Global rekabet indeksi, bir ülkenin orta vadede ne tür bir gelişme trendi içerisinde olduğunu görmemiz açısından önem taşıyor. Şüphesiz, indeks sıralaması bir tahminden öteye gitmiyor. Bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısal faktörlerinde ani bir iyileşme veya bozulma ülkenin rekabet indeksindeki yerini de pekala değiştirebiliyor.

Ülkeleri coğrafi bölgeler itibarıyla değerlendirdiğimizde, Singapur, Hong Kong, İsviçre ve Lüksemburg gibi coğrafi açıdan küçük, ancak ekonomisi önemli ölçüde dışa açık olan ülkelerin rekabet gücünün yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Rekabet gücü sıralamasında Singapur 1. sırada, Hong Kong 2. sırada, İsviçre 6. sırada, Lüksemburg ise 11. sırada yer almaktadır. Bu ülkelerde 1991-1996 yılları arasında kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı yüzde 4.7 olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılı kişi başına GSYİH'daki büyüme oranı ise yüzde 2.8 dir.

Japonya, Güney Kore, Çin, Endonezya, Tayvan, Tayland, Malezya, Filipinler'den oluşan ve ekonomisi önemli ölçüde imalata ve bu malların ihracına dayanan ülkelerde de rekabet gücünün yüksek olduğu görülüyor. Bu ülkelerde ise 1991-1996 yılları arasında gerçekleşen kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı ortalaması yüzde 6.8'dir. 1996 yılı gerçekleşen rakamı ise yüzde 5.4 tür.

ABD, Avustralya, Kanada, İrlanda, İngiltere ve Yeni Zelanda'dan oluşan Anglo-Sakson ülkelerinde ise kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı 1991-96 yılları arasında ortalama yüzde 2.7, Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 1.4, reform yolundaki gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde -2.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlardan anlaşıldığı üzere uluslararası rekabet gücü sıralamasında ilk sıralarda yer almakla birlikte Anglo-Sakson ülkelerindeki büyüme hızı ortalaması imalata ve ihracata dayalı Asya-Pasifik ülkelerinin ve "Entropot" olarak tanımlanan coğrafi açıdan küçük olan ve ekonomisi önemli ölçüde dışa açık olan yeni sanayileşen ülkelere göre daha düşüktür. Ukrayna, Slovakya, Vietnam, Rusya, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nden oluşan ve "reform yolundaki gelişmekte olan ülkeler" olarak tanımlanan ülkelerin ise rekabet gücünün görece olarak diğer ülke kategorilerine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu ülke grubunda 1991-96 yılları arasında kişi başına GSYİH'da gerçekleşen büyüme hızı ortalaması yüzde -2.8 dir. 1996 yılında ise bu ülkelerde kişi başına GSYİH'daki gerçekleşen büyüme hızı yüzde 1.6 olmuştur. (Bkz: Tablo-3)

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan açıkça anlaşıldığı üzere rekabet gücü ile ekonomik büyüme hızı ve dolayısıyla ekonomik refah arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Rekabet gücü yüksek olan ülkelerde ekonomik refah düzeyinin daha yüksek olması asla tesadüfi değildir. Rekabet gücü ile ekonomik büyüme ve refah arasındaki ilişkiyi tüm ülkeler itibarıyla aşağıdaki şekiller üzerinde izlemek mümkündür. Şekillerden çok açık olarak görülebileceği üzere, rekabet indeks puanı daha yüksek olan ülkelerde kişi başına GSYİH'daki büyüme oranının diğer ülkelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz: Şekil-3 ve 4).

Tablo-2: Dünya Ekonomik Forumu'nun Global Rekabet İndeks Sıralaması (1996)

Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı
1	Singapur	28	Mısır
2	Hong Kong	29	Çin
3	ABD	30	Portekiz
4	Kanada	31	Belçika
5	Yeni Zelanda	32	Çek Çumh.
6	İsviçre	33	Meksika
7	İngiltere	34	Filipinler
8	Tayvan	35	Slovakya
9	Malezya	36	Türkiye
10	Norveç	37	Arjantin
11	Lüksemburg	38	İzlanda
12	Hollanda	39	İtalya
13	Şili	40	Peru
14	Japonya	41	Kolombiya
15	Endonezya	42	Brezilya
16	İrlanda	43	Ürdün
17	Avustralya	44	Güney Afrika
18	Tayland	45	Hindistan
19	Finlandiya	46	Macaristan
20	Danimarka	47	Venezuela
21	Kore	48	Yunanistan
22	İsveç	49	Vietnam
23	Fransa	50	Polonya
24	İsrail	51	Zimbabve
25	Almanya	52	Ukrayna
26	İspanya	53	Rusya
27	Avusturya		

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report 1997, Geneva: 1997

1996 Global Rekabet Raporu'nda, Rekabet İndeksi dışında bir de Pazar Büyüme İndeksi adı verilen bir indeks hesaplanmaktadır. Pazar büyüme indeksi, bir ülkenin dünya ticaretinden gelecek yıllarda alacağı payı göstermektedir. Pazar büyüme indeksi, ekonomik büyüme ile ülkenin coğrafi yönden büyüklüğü esas alınarak hesaplanan bir indekstir. 1997 yılında yayınlanan Global Rekabet Raporu'nda oluşturulan Pazar Büyüme İndeks sıralamasında ilk sırada ABD yer almaktadır. ABD'yi, Çin, Hindistan, Japonya, Endonezya, İngiltere ve Meksika gibi ülkeler izlemektedir. Pazar büyüme indeks sıralamasında en alt sırada, Global Rekabet İndeks sıralamasında olduğu gibi Rusya yer almaktadır. Rusya'yı, İtalya, Ukrayna, İzlanda, Lüksemburg, Macaristan, Yunanistan, Slovakya gibi ülkeler izlemektedir. Global Rekabet İndeks

Tablo-3: Bölgeler İtibariyle Rekabet Gücü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ülke Kategorisi	Kişi Başına GSYİH'da Büyüme % (1991 - 1996)	Kişi Başına GSYİH'da Büyüme % 1996
Avrupa Birliği (1)	1.4	1.6
Anglo - Sakson (2)	2.7	2.5
Latin Amerika (3)	4.3	1.7
Entrepot [Küçük ve oldukça açık ekonomiler](4)	4.7	2.8
Asya Ülkeleri (5)	6.8	5.4
Reform Yolunda Gelişmekte Olan Ülkeler (6)	-2.8	1.6

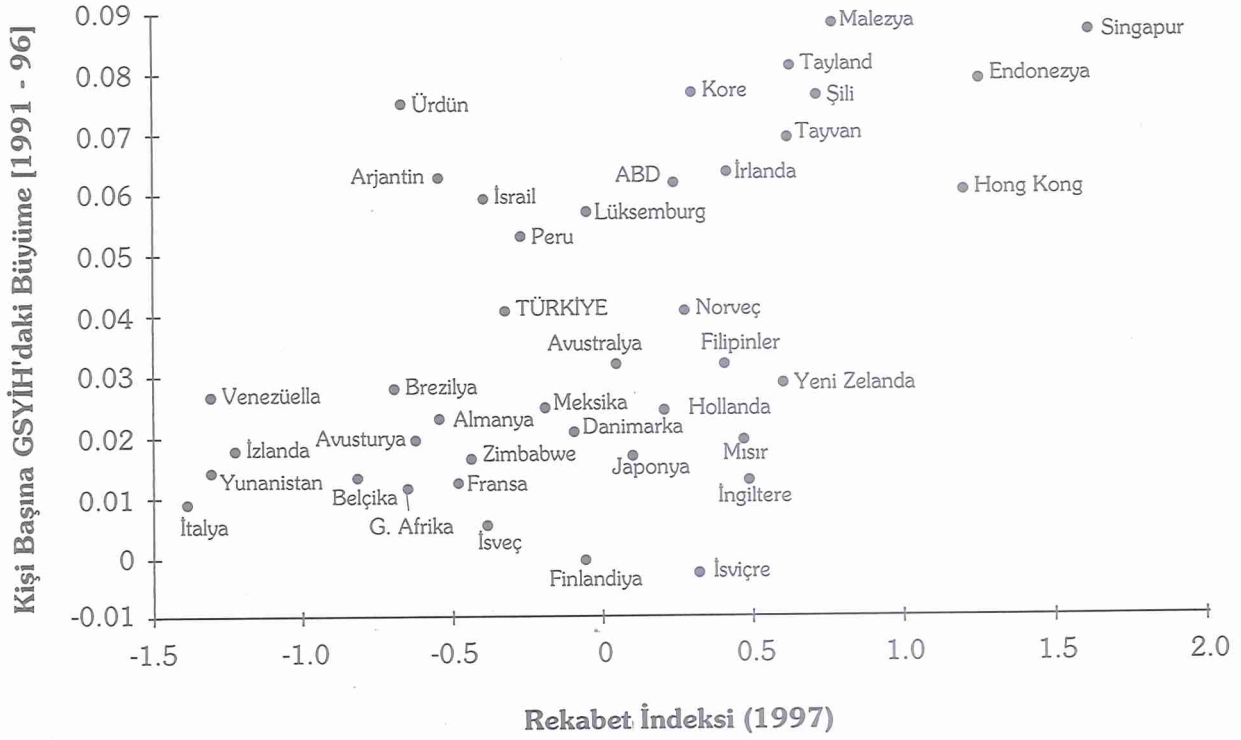
- (1) Avrupa Birliği kategorisi Lüksemburg hariç tüm üye ülkeleri kapsamaktadır. Lüksemburg küçük ve oldukça açık ekonomiler kategorisinde yer almaktadır.
- (2) Avustralya, Kanada, İrlanda, İngiltere, Yeni Zelanda ve ABD.
- (3) Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika, Peru ve Venezuela.
- (4) Hong Kong, Lüksemburg, Singapur ve İsviçre
- (5) Çin, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Filipinler, Tayland ve Tayvan.
- (6) Çek Cumh., Macaristan, Polonya, Rusya, Slovakya, Ukrayna ve Vietnam.

sıralamasında 1. sırada bulunan Singapur, pazar büyüme indeks sıralamasında 29. sırada yer almaktadır. Bunun nedeni, Singapur'un coğrafi açıdan küçük bir ülke olmasından kaynaklanmaktadır. Singapur, dünyanın en hızlı büyüyen ülkelerinden birisi olmakla birlikte coğrafi sınırları küçük olduğundan bu ülkenin pazar payının önümüzdeki yıllarda diğer ülkelere oranla azalacağı tahmin edilmektedir (Bkz: Tablo-4).

Dünya Ekonomik Forumu'nda çalışan araştırmacıların geliştirdiği Pazar Büyüme İndeksi sıralamasında Türkiye 15. sırada yer almaktadır. Buna göre ülkemizin önümüzdeki yıllarda dünya pazarından daha fazla pay alacağı tahmin edilmektedir.

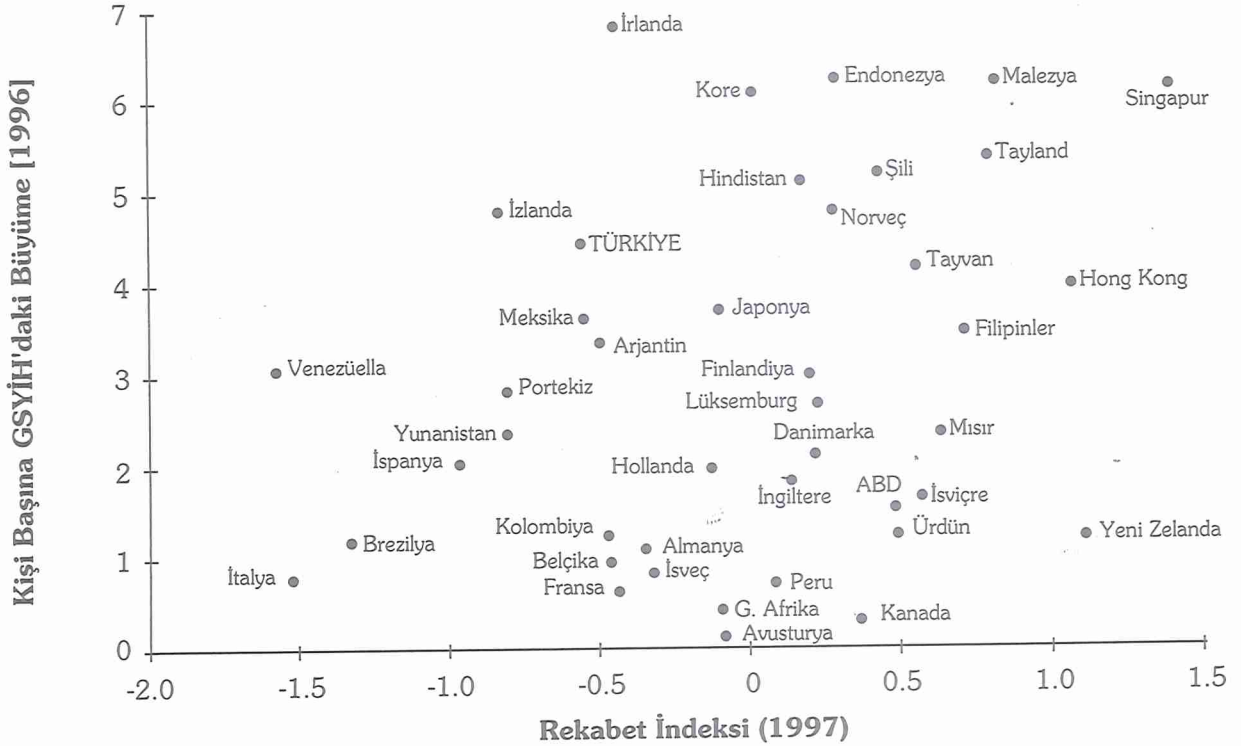
Dünya Ekonomik Forumu'nun bu değerlendirmeleri Dünya Bankası'nın 1997 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Göstergeleri raporunda yer alan değerlendirmelerle paralellik arz etmektedir. Dünya Bankası, Türkiye'yi hızla gelişen ve büyüyen pazarlardan biri olarak kabul etmektedir. Dünya Bankası, Türkiye yanısıra, Çin, Hindistan, Brezilya, Endonezya, Rusya, Meksika, Tayland, Pakistan, Arjantin gibi ülkeleri de dünyanın hızla gelişen "devleri" olarak tanımlamaktadır. Bu ülkelerin bir çoğu Dünya Ekonomik Forumu'nun Pazar Büyüme İndeksi sıralamasında ilk başlarda yer almaktadır (Bkz: Tablo-5).

Şekil-3: Uluslararası Rekabet Gücü İle Ekonomik Refah Arasındaki İlişki

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1997.

Şekil-4: Uluslararası Rekabet Gücü İle Kişi Başına Düşen GSYİH'daki Büyüme Arasındaki İlişki

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report 1997.

Tablo-4: Pazar Büyüme İndeksi [1996]

Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı
1	ABD	28	Peru
2	Çin	29	Singapur
3	Hindistan	30	Venezüella
4	Japonya	31	İsrail
5	Endonezya	32	İsveç
6	İngiltere	33	Norveç
7	Brezilya	34	Avusturya
8	Meksika	35	Yeni Zelanda
9	Kanada	36	Polonya
10	Tayland	37	Finlandiya
11	Almanya	38	Danimarka
12	Kore	39	Portekiz
13	Fransa	40	Belçika
14	Tayvan	41	İrlanda
15	Türkiye	42	Çek Cumh.
16	Malezya	43	Vietnam
17	Mısır	44	Ürdün
18	Avustralya	45	Zimbabve
19	Filipinler	46	Slovakya
20	İspanya	47	Yunanistan
21	Hollanda	48	Macaristan
22	Şili	49	Lüksemburg
23	G. Afrika	50	İzlanda
24	Hong Kong	51	Ukrayna
25	Arjantin	52	İtalya
26	Kolombiya	53	Rusya
27	İsviçre		

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report 1997, Geneva: 1997

Tablo-5: Dünya Bankasının "Dünyanın Hızla Kalkınan Devletleri" Olarak Tanımladığı Ülkeler (1995)

(Milyar \$)			Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSMH	Kişi Başına Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSMH	Mal ve Hizmet İhracatı	Net Yabancı Sermaye Yatırımı	Uluslararası Rezervler
Ülkeler	Nüfus (milyon)	GSMH (\$)					
Çin	1.201	745	3.522	2.940	147	38.0	80
Hindistan	929	325	1.357	1460	40	1.3	23
Brezilya	162	585	920	5.690	53	3.1	51
Endonezya	193	189	767	3.970	51	4.5	15
Rusya Federasyonu	147	328	683	4.640	94	1.5	18
Meksika	92	305	610	6.640	90	4.1	17
Tayland	59	160	456	7.760	70	2.3	37
Türkiye	62	166	352	5.680	36	1.0	14
Pakistan	130	60	289	2.230	8	0.3	3
Arjantin	36	269	288	8.640	24	3.9	16
TOPLAM	3.011	3.132	9.244	3.070	613	60.0	274
Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	3.614	5.179	13.439	3.027	1.395	91.0	515
Dünya	5.673	27.687	31.165	5.929	6.386	-	1.735

Kaynak: World Bank, World Development Indicators 1997, Washington DC, s. 129.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD)'nin Dünya Rekabet Araştırması'nın Sonuçları

Halen dünyada World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu) dışında uluslararası rekabet gücünü ölçen bir diğer kuruluş International Institute for Management Development (Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi) adlı kuruluştur. Merkezi İsviçre'nin Lozan kentinde bulunan bu uluslararası eğitim ve araştırma merkezi her yıl Dünya Rekabet Yılığ (World Competitiveness Yearbook) adıyla bir rapor yayınlamaktadır. Aşağıdaki 1997 yılında yayınlanan araştırmanın sonuçlarını inceleyeceğiz.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD), uluslararası rekabet gücünü 8 ana kriter ve toplam 244 alt kriter çerçevesinde belirlemektedir. Ana kriterler; yurtiçi ekonominin genel durumu, ekonominin dışa açıklık düzeyi, kamu sektörünün yapısı, finans sektörünün yapısı, altyapı, yönetim, bilim ve teknoloji ve insangücüdür (Tablo-6). Kriterlerin 84'ü istatistiki verilere dayalı olarak, geri kalanı ise ankete dayalı olarak analiz edilmiştir. Anket çalışmaları çeşitli ülkelerde siyaset ve iş dünyasının önde gelenleri ile yapılmıştır. 1997 yılında bu kriterler çerçevesinde 46 ülke analiz edilmiş ve ülkelerin rekabet gücü sıralaması tesbit edilmiştir. 46 ülkenin 28'i OECD ülkesi, 18'i ise yeni sanayileşen ülkelerdir.

Tablo-6: IMD'nin Uluslararası Rekabet Gücünü Tesbit İçin Kullandığı Kriterlerin Başlıcaları

- 1. Yurtiçi Ekonominin Genel Durumu (28 kriter)**
 - 1.1. Katma değer
 - 1.2. Sermaye birikimi
 - 1.3. Nihai tüketim
 - 1.4. Yaşam standardı
 - 1.5. Ekonomik tahminler vs.
- 2. Uluslararasılaşma [Dış Açıklık Düzeyi] [40 kriter]**
 - 2.1. Ödemeler dengesi
 - 2.2. İhracat
 - 2.3. İthalat
 - 2.4. Döviz kurları
 - 2.5. Yabancı sermaye yatırımları
 - 2.6. Korumacılık
 - 2.7. Dışa açıklık vs.
- 3. Kamu Sektörünün Yapısı ve Hükümet Politikaları [39 kriter]**
 - 3.1. Devlet borçları
 - 3.2. Kamu harcamaları
 - 3.3. Maliye politikaları
 - 3.4. Kamu sektöründe etkinlik ve verimlilik
 - 3.5. Devletin ekonomiye müdahalesi
 - 3.6. Adalet ve güvenlik hizmetlerinin durumu vs.
- 4. Finans Sektörünün Yapısı [20 kriter]**
 - 4.1. Sermaye maliyeti
 - 4.2. Sermaye elde edebilme imkanları
 - 4.3. Borsa dinamizmi
 - 4.4. Bankacılık sektörünün etkinliği
- 5. Altyapı [30 kriter]**
 - 5.1. Temel altyapı
 - 5.2. Teknolojik altyapı
 - 5.3. Enerji yeterliliği
 - 5.4. Çevre
- 6. Yönetim [27 kriter]**
 - 6.1. Verimlilik
 - 6.2. İşgücü maliyetleri
 - 6.3. Özel şirketlerin performansı
 - 6.4. Yönetimde etkinlik
- 7. Bilim ve Teknoloji [20 kriter]**
 - 7.1. AR - GE harcamaları
 - 7.2. AR - GE personeli
 - 7.3. Teknoloji yönetimi
 - 7.4. Bilimsel çevre
 - 7.5. Entellektüel mülkiyet hakları
- 8. İnsangücü [40 kriter]**
 - 8.1. Nüfus özellikleri
 - 8.2. İşgücü özellikleri
 - 8.3. İstihdam
 - 8.4. İşsizlik
 - 8.5. Eğitim düzeyi
 - 8.6. Yaşam kalitesi
 - 8.7. Davranışlar ve değerler

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997.

Şekil-5: IMD'nin Araştırmasına Göre Uluslararası Rekabet Gücü Sıralaması [1996]

(1) ABD	1
(2) Singapur	2
(3) Hong Kong	3
(15) Finlandiya	4
(6) Norveç	5
(7) Hollanda	6
(9) İsviçre	7
(5) Danimarka	8
(4) Japonya	9
(12) Kanada	10
(19) İngiltere	11
(8) Lüksemburg	12
(11) Yeni Zelanda	13
(10) Almanya	14
(22) İrlanda	15
(14) İsveç	16
(23) Malezya	17
(21) Avustralya	18
(20) Fransa	19
(16) Avusturya	20
(25) İzlanda	21
(17) Belçika	22
(18) Tayvan	23
(13) Şili	24
(29) İspanya	25
(24) İsrail	26
(26) Çin	27
(32) Arjantin	28
(30) Tayland	29
(27) Kore	30
(31) Filipinler	31
(36) Portekiz	32
(37) Brezilya	33
(28) İtalya	34
(34) Çek Cumh.	35
(39) Macaristan	36
(40) Yunanistan	37
(35) Türkiye	38
(41) Endonezya	39
(42) Meksika	40
(38) Hindistan	41
(33) Kolombiya	42
(43) Polonya	43
(44) G. Afrika	44
(45) Venezuella	45
(46) Rusya	46

Not: Parantez içindeki rakamlar ülkelerin 1995 yılı sıralamasındaki yerini göstermektedir.

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997.

Şekil-6: IMD Araştırmasına Göre Avrupa'da Rekabet Gücü Sıralaması [1996]

(8) Finlandiya	1
(2) Norveç	2
(3) Hollanda	3
(5) İsviçre	4
(1) Danimarka	5
(11) İngiltere	6
(4) Lüksemburg	7
(6) Almanya	8
(13) İrlanda	9
(7) İsveç	10
(12) Fransa	11
(9) Avusturya	12
(15) İzlanda	13
(10) Belçika	14
(17) İspanya	15
(14) İsrail	16
(20) Portekiz	17
(16) İtalya	18
(18) Çek Cumh.	19
(21) Macaristan	20
(22) Yunanistan	21
(19) Türkiye	22
(23) Polonya	23
(24) Rusya	24

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997.

IMD araştırmasına göre incelenen 46 ülke içerisinde uluslararası rekabet gücü en yüksek olan ülke ABD'dir. Bu ülkeyi Singapur, Hong Kong, Finlandiya, Norveç, Hollanda, İsviçre, Danimarka, Japonya, Kanada ve İngiltere gibi ülkeler izlemektedir. Araştırmada rekabet gücü en düşük ülke olarak Rusya tesbit edilmiştir. Bu ülkeyi Venezüella, Güney Afrika, Polonya, Kolombiya, Hindistan, Meksika, Endonezya ve Türkiye izlemektedir. Türkiye, genel sıralamada Yunanistan'dan sonra 38 sırada yer almaktadır (Bkz: Şekil -7).

IMD'nin 1997 yılı araştırma sıralaması değerlendirildiğinde başlıca şu sonuçlar elde edilmektedir:

1. Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Bunun dışında Kuzey Amerika bölgesinden ABD 1. sırada; Kanada ise 10. sıradadır. Okyanusya bölgesinden Yeni Zelanda 13. sırada, Avustralya ise 18. sıradadır.

2. Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinin yeni sanayileşen ülkelerinden Singapur 2.; Hong Kong 3.; Malezya 17., Tayvan 23.; Tayland 29.; Güney Kore; 30.; Endonezya ise 39. yer almaktadır. Singapur ve Hong Kong dışındaki Asya-Pasifik ülkelerinin rekabet gücünün gelişmiş batı ülkelerinin bir çoğunun gerisinde olduğu görülmektedir.

3. Güney Amerika ülkelerinden Şili 13. sırada, Arjantin 28. sırada, Brezilya 33. sırada, Meksika 40. sırada, Kolombiya 40. sırada, Venezuela ise 45. sıradadır. Son yıllarda hızla piyasa ekonomisine yönelik kararlar alan ve uygulayan Şili ve Arjantin'in ilk sıralarda yer alması şaşırtıcı değildir.

4. Afrika kıtasından araştırmaya dahil edilmiş olan tek ülke Güney Afrika'dır. Ancak bu ülke genel sıralamada en alt sıralarda yer almaktadır.

5. Avrupa ülkeleri arasında değerlendirildiğinde Türkiye, Rusya ve Polonya'dan sonra rekabet gücü en düşük üçüncü ülkedir. Toplam 24 Avrupa ülkesi arasında yapılan sıralamada rekabet gücü en yüksek ülke ise Finlandiya'dır. Bu ülkeyi Norveç, Hollanda ve İsviçre izlemektedir (Bkz: Şekil-6).

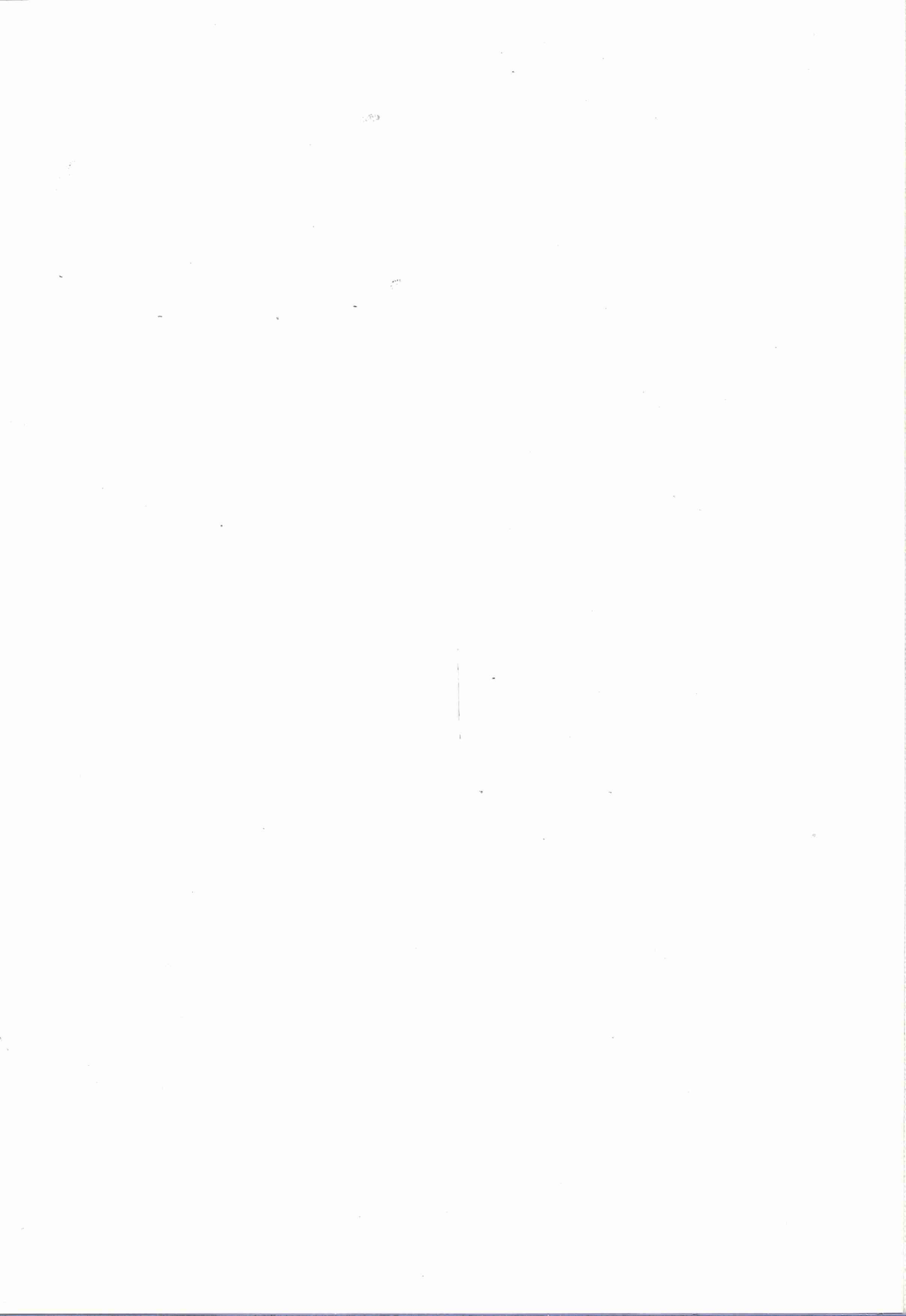
Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarımızda Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü diğer bir çok ülkeye nazaran düşük olduğu ve Türkiye'nin "rekabet gücü düşük ülkeler" kategorisinde değerlendirildiği tesbiti yapılmıştır. Bu bölümde ise ülkemizde uluslararası rekabet gücü açısından sektörlerin bir durum analizini yapmaya çalışacağız.

Önemle belirtelim ki, ülkemizde sektörlerin rekabet gücünü analiz eden çalışmaların sayısı son derece az ve yetersizdir. Bununla birlikte mevcut çalışmaları kısaca özetlemekte yarar vardır. İlk olarak TÜSİAD Sektör Çalışmaları Grubu'nun belirlemelerine göre ülkemizde sağlıklı rekabetin olduğu tek sektörün tekstil sektörü olduğu belirtilmektedir. Bu sektörde hem rekabetçi bir piyasanın varlığı, hem de üretim ölçeğinin genel olarak optimal olması dolayısıyla rekabetin sağlıklı olduğu belirtilmektedir. Yine TÜSİAD analizlerine göre ülkemizde üretim ölçeğinin büyük olduğu ancak buna karşın tekelci piyasa yapısının geçerli olduğu sektörler ise şunlardır: Petrokimya, cam, savunma sanayiine dönük elektronik üretimi ve petrol ürünleri. Yine tekelci piyasa yapısının geçerli olduğu alkollü içkiler, şigara, demiryolu taşımacılığı, kağıt ve kağıt ürünleri sektörlerinde üretim ölçeği orta büyüklüktedir. Bu belirtilen iki grubun tekelci piyasa yapısı (eksik rekabet), uluslararası rekabet gücünün bu sektörlerde düşük olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Rekabetçi piyasa yapısının mevcut olduğunu ve unlu mamüller, plastik ve tüketim malı olarak elektronik eşyalar sektörlerinde ise üretim ölçeği son derece küçüktür. Bu dezavantaj dolayısıyla bu belirtilen sektörlerin de rekabet gücünün düşük olduğu sonucuna varılmaktadır. Ülkemizde rekabetin geçerli olduğu ancak ölçek ekonomisi yönünden orta büyüklükte olan işletmelerin bir kısmı ise gıda, ilaç ve elektriksiz makinalar sektörlerinde bulunmaktadır. Bu sektörlerin de ölçekten doğan verimsizlik dolayısıyla uluslararası rekabet karşısında zorlanacağı söylenebilir. Gemi inşa, elektrikli makinalar, madeni eşya ve ölçü ve optik donanım araçlarında da yine küçük ölçekli üretim ve oligopolcu piyasa yapısı rekabet gücü üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

TÜSİAD'ın analizlerine göre Türkiye'nin teknolojik açıdan rekabetteki konumu ise şu şekildedir; ülkemizde cam, lastik, demir-çelik, inşaat, seramik, dokuma-giyim, gıda, turizm ve bitkisel ürünler "lokomotif sektör" olarak adlandırılmaktadır. Demir dışı madenler, kağıt, enerji, kimya, gübre, çimento vs. sektörler "gelişme sektörleri" olarak tanımlanmıştır. Petrokimya, içki, hayvancılık, elektriksiz makinalar vs. sektörler ise "büyümeye açık sektörler" olarak adlandırılmıştır.

Ülkemizde sektörel rekabet gücü analizleri üzerine yeni ve kapsamlı bir araştırma mevcut değildir. Konu ile ilgili olarak 1988 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde oluşturulan Özel İhtisas Komisyonu "Türk Sanayiinin AT Sanayi Karşısında Rekabet İmkanları" başlığı altında bir çalışma yapmıştır. Neredeyse 10 yıl önce yapılan bu çalışmanın sonuçlarının bugün için fazlaca anlamlı olduğunu söylemek olanağı yoktur. Konu ile ilgili olarak İktisadi Kalkınma Vakfı'nın bir araştırması ise 1986 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmanın da yeterince eski olduğu söylenebilir. Gerek DPT, gerekse İKV araştırmalarında hazır giyim, basın yayın, elektrikli makinalar, dayanıklı tüketim malları, cam, seramik, demir-çelik vs. sektörlerde rekabet gücünün yüksek olduğu belirtilmektedir.

Altıncı Bölüm

GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Ticaret serbest bırakıldığında daha fazla büyür ve gelişir."

Edmund Burke

GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON KAVRAMI

Dünya ekonomisi özellikle içinde yaşadığımız son çeyrek yüzyıl içerisinde hızla "globalleşme" sürecine girmiştir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında işbirliği imkanları genişlemiştir. Ülkeler arasında ticaret sınırlarının önündeki engeller giderek azalmaya ve ortadan kalkmaya başlamış; uluslararası ticaret hacmi genişlemiş, gelişmiş ülkelerden yeni gelişmekte olan ülkelere yüksek teknoloji transferi artmış, uluslararası finans piyasaları gelişmiş, ülkeler arasında işgücü akımı artmış, yabancı sermaye akışında önemli gelişmeler yaşanmıştır. İşte bu ilişkiler "global ekonomik entegrasyon" adı verilen bir olguyu gündeme getirmiştir. Global ekonomik entegrasyon, kısaca ülkeler arasında mal, emek ve sermaye hareketlerinin artması ve ülkelerin ekonomik işbirliği alanlarının gelişmesi demektir.

Bu bölümde global ekonomik entegrasyon yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin konumunu araştırmaya çalışacağız. Öncelikle global ekonomik entegrasyonun ne şekilde ölçüleceği konusunu açıklamak gerekir. Kanaatimizce, bir ülkenin diğer ülkeler ile ne derece ekonomik işbirliği içerisinde olduğunu tespit etmek için başlıca şu göstergelerden yararlanılabilir:

- *Uluslararası mal hareketleri:* Global ekonomik entegrasyonun en önemli boyutunu uluslararası ticaret oluşturmaktadır. Uluslararası ticaret hacmi ise ihracat ve ithalatın ayrı ayrı ve/veya birlikte GSYİH'ya oranlanması ile ölçülür.

- *Uluslararası sermaye hareketleri:* Uluslararası sermaye hareketleri, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımlarından oluşur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir firmanın yabancı bir ülkede doğrudan veya iştirak halinde yatırım yapması ve yatırımın yönetimine katılması demektir. Portföy yatırımları ise tasarruf sahiplerinin ya da yatırımcıların, bir kazanç elde etmek için uluslararası sermaye piyasalarından menkul kıymetler satın almaları şeklinde yaptıkları yatırımlardır. Özetle, global ekonomik entegrasyonun bir diğer boyutu olan uluslararası sermaye hareketlerinin büyüklüğünü doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve diğer ülke borsalarında yapılan hisse senedi ve tahvil alım satımı hacmi ile ölçmek mümkündür.

- *Uluslararası emek hareketleri:* Globalleşme, sadece mal ve sermaye için değil, emek (işgücü) için de geçerlidir. Dünya ekonomisinde işgücünün giderek daha yaygın bir akışkanlığı sözkonusudur. Bununla birlikte, birçok ülkede işsizlik sorununun ciddi boyutlarda olması dolayısıyla işgücünün serbest dolaşımı gelişmiş olan ülkeler için ağır yük getirebilmektedir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, vize ve diğer tedbirlerle işgücünün serbest dolaşımını engellemektedirler.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar çerçevesinde global ekonomik entegrasyonu, uluslararası mal, sermaye ve emek hareketlerinin genişleyerek ülkelerin birbirleri arasındaki ekonomik ilişkilerin artması ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşması olarak tanımlayabiliriz. Şimdi global ekonomik entegrasyon yönünden ülkelerin durumlarını analiz etmeye çalışalım.

GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYONUN BOYUTLARI VE GLOBAL EKONOMİK ENTEGRASYON İNDEKSİ

Dünya Bankası 1996 yılında yayınladığı Global Ekonomik Öngörüler ve Gelişmekte Olan Ekonomiler (Global Economic Prospects and the Developing Economies) başlığını taşıyan raporda bir indeks geliştirerek global ekonomik entegrasyon yönünden ülkelerin durumlarını tespit etmeye çalışmıştır. Uluslararası ticaret hacminin GSYİH'ya oranı, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı, ülkenin kredibilite durumu gibi kriterler esas alınarak Global Ekonomik Entegrasyon İndeks değeri tesbit edilmiştir. Söz konusu araştırmaya göre dünyada 1980-1995 yılları arasında global ekonomik entegrasyon yönünden en başarılı olan

ülkelerin başında Singapur, Mauritius, Hong Kong, Tayland gibi ülkeler gelmektedir. Türkiye'de 1.87 indeks puanı ile global ekonomik entegrasyon yönünden başarılı ülkelere arasında yer almaktadır.

Global ekonomik entegrasyon yönünden en başarısız ülkeler ise sırasıyla şunlardır: Irak, Peru, Kolombiya, Bulgaristan, Rusya, Cezayir, Suudi Arabistan ve Cezayir. Önemle belirtelim ki, Dünya Bankası'nın bu araştırması global ekonomik entegrasyonu tüm boyutlarıyla değerlendirmemektedir. Bununla birlikte uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerinin gelişimini bu araştırmadan görmek mümkündür (Bkz: Tablo-1).

Aynı araştırmaya göre dünyada global ekonomik entegrasyon yönünden en başarılı olan bölge Asya bölgesidir. Doğu Asya bölgesinde 1991-1993 yılları arasında reel kişi başına düşen GSYİH'daki büyüme hızı yüzde 8.2; kişi başına ihracattaki büyüme oranı yüzde 14.1, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH içerisindeki oranı yüzde 3.1, özel sermaye akışının GSYİH'ya oranı ise yüzde 2.5 olarak gerçekleşmiştir. Güney Asya bölgesi de global ekonomik entegrasyona uyum yönünden başarı sergilemiştir. Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ise özellikle kişi başına düşen ihracattaki büyüme yönünden başarılı bir performans göstermiştir. Avrupa'nın yeni gelişmekte olan ülkeleri ile Merkezi Asya'daki ülkeler ise global ekonomik entegrasyon yönünden en başarısız ülkeler durumundadırlar. Afrika bölgesi de global ekonomik entegrasyon göstergeleri yönünden başarılı bir performans gösterememişlerdir. Afrika kıtasındaki ülkelerin birçoğu hâlâ dışa kapalı bir ekonomik gelişme stratejisi izlemektedirler (Bkz: Tablo 2).

ULUSLARARASI TİCARET HAREKETLERİ VE TÜRKİYE

Global ekonomik entegrasyonun boyutlarından biri olan uluslararası ticaret hareketleri yönünden dünyadaki yerimizi daha ayrıntılı olarak tespit edebilmek için öncelikle dünya ticaretindeki serbestleşme eğilimlerini analiz etmek gerekir. Bu bölümde öncelikle dış ticaret alanındaki serbest ticaret teorisi ve korumacılık teorisi taraftarlarının görüşlerini özetlemeye çalışacağız. Daha sonra da uluslararasılaşma ve serbestleşme yönünde dünyadaki gelişmeleri ele alacağız.

Serbest Ticaret mi? Yoksa Korumacılık mı?

Bilindiği üzere, 19. ve 20. yüzyılda serbest ticaret ve korumacılık taraftarları arasındaki tartışmalar tüm hızıyla ve yoğunluğuyla devam etmiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren ise serbest ticaret taraftarlarının görüşleri hemen tüm dünyada daha fazla taraftar toplamaya başlamış ve ülkeler dış ticarete serbestleşme yönünde çok önemli mesafeler katetmişlerdir. Dış ticarete serbestleşme yönündeki gelişmeleri istatistiki veriler yardımıyla açıklamadan önce öncelikle konunun temelini oluşturan serbest ticaret ve korumacılık taraftarlarının görüşlerini ve aralarındaki tartışmaları kısaca özetlemekte yarar görüyoruz.

Serbest ticareti savunanlar gerek iç ticarete, gerekse dış ticarete devlet müdahalesini kabul etmemektedirler. Korumacılık tarafları ise dışa kapalı bir otarışımı savunmaktadırlar. Her iki kesimin de kendilerine göre gerekçeleri bulunuyor. Önce serbest ticaret taraflarının argümanlarını özetleyelim:

- Serbest ticaretle, işbölümü ve uzmanlaşmadan yararlanmak suretiyle ekonomik kaynaklar daha verimli ve etkin bir şekilde kullanılır.
- Serbest ticaret yapmak suretiyle geniş pazar imkanlarından yararlanmak mümkün olur ve geniş ölçekte üretim yapmanın doğal bir sonucu olarak birim başına üretim maliyetleri azalır.

Tablo-1: Çeşitli Ülkelerde Global Ekonomik Entegrasyon İndeks {GEE} Değerleri (1980-1995)

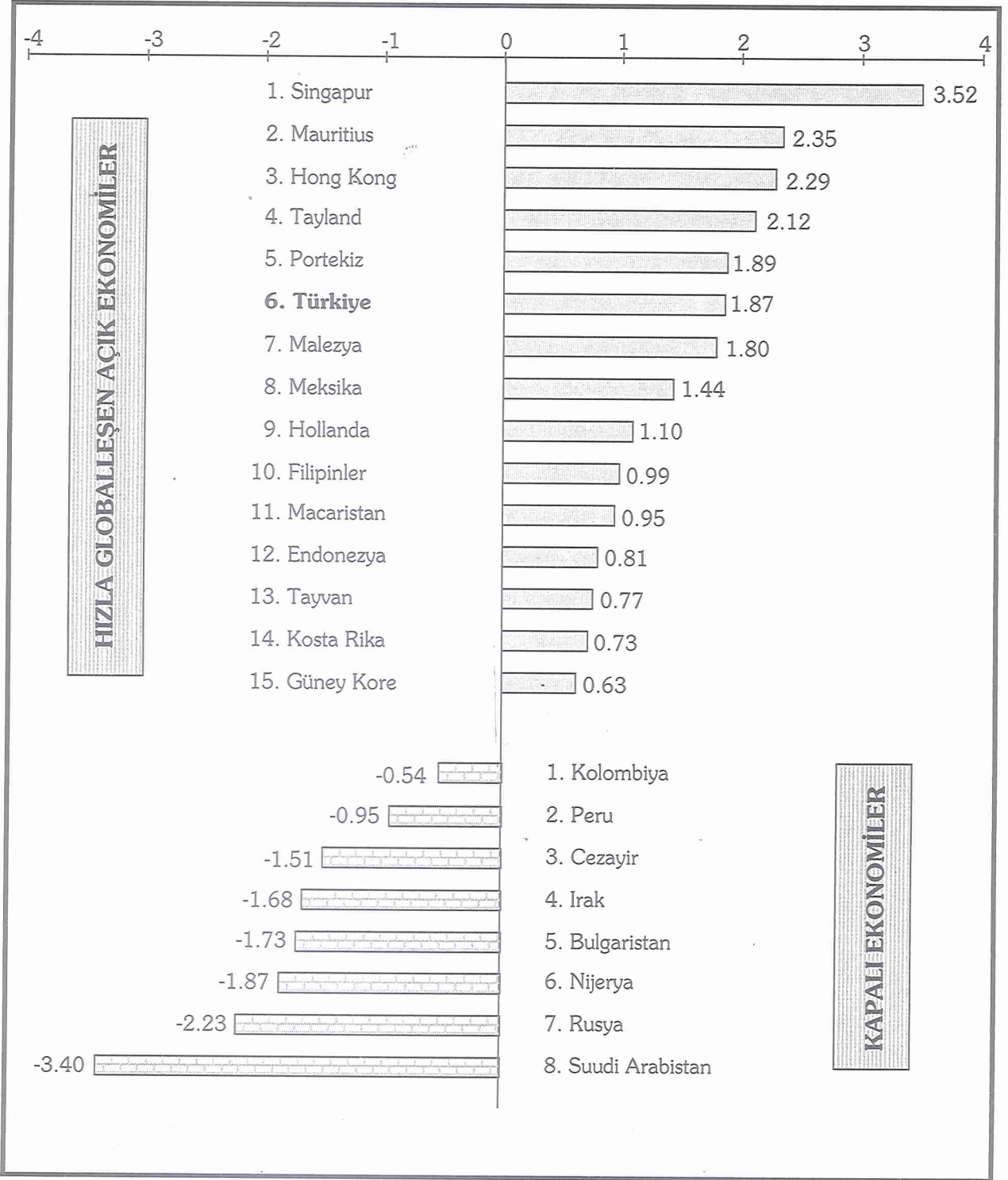
Ülke Adı	GEE Puanı
Singapur	3.52
Mauritius	2.35
Hong Kong	2.29
Tayland	2.12
Portekiz	1.89
TÜRKİYE	1.87
Malezya	1.80
Meksika	1.44
Hollanda	1.14
Filipinler	0.99
Macaristan	0.95
Endonezya	0.81
Tayvan	0.77
Kosta Rika	0.73
Güney Kore	0.63
↓	↓
Kolombiya	-0.54
Peru	-0.95
Cezayir	-1.51
Irak	-1.68
Bulgaristan	-1.73
Nijerya	-1.87
Rusya	-2.23
S. Arabistan	-3.40

Not: Global Ekonomik Entegrasyon (GEE) İndeks değerleri başlıca dört kriter için hesaplanan değerlerin ortalamasıdır. Kriterler şunlardır:

1. Ticaret hacminin GSYİH'ye oranındaki değişim oranı (1980-83'ten 1990-93'e)
2. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranındaki değişim yüzdesi (1983-85'ten 1993-95'e)
3. İhracat içerisinde imalat sektörünün payındaki değişim oranı (1981-83'den 1991-93'e)
4. Institutional Investor kredibilite sıralamasında değişiklik yüzdesi (1983-85'den 1993-95'e).

Kaynak: World Bank.; World Economic Prospects and Developing Economies, 1996.

Şekil-1: Global Ekonomik Entegrasyona Uyum Yönünden Gelişmekte Olan Ülkelerin Konumları (1980-1995)

Tablo-2: Global Ekonomik Entegrasyon Yönünden Bölgelerin Performans Düzeyleri

Bölge	Kişi başına reel GSYİH'daki büyüme 1991-95	Kişi başına ihracattaki büyüme 1991-95	GSYİH'nin yüzdesi olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1993-95	GSYİH'nin yüzdesi olarak diğer özel sermaye akışı 1993-95
Doğu Asya	8.0	14.1	3.1	2.5
Güney Asya	2.2	8.4	0.3	1.2
Yüksek Gelirli Ülkeler	1.2	5.0	0.6	0.4
Latin Amerika ve Karayipler	1.1	7.2	1.1	2.0
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	-0.2	0.4	0.4	0.3
Afrika	-1.5	-1.6	0.9	0.1
Avrupa ve Merkezi Asya	-7.7	1.0	1.4	2.1

Kaynak: World Bank, Global Economic Prospects and the Developing Economies, 1996.

• Uluslararası rekabet, işletmeleri daha etkin ve verimli çalışmaya, daha kaliteli ve ucuz mal ve hizmet sunmaya sevkeder.

• Serbest ticaret ve rekabet, teknolojik buluş ve yenilikleri artırır. Bu suretle üretim teknolojisi yenilenir.

• Serbest ticaret know-how'ın gelişmesine yardımcı olur.

• Serbest ticaret, iç ticaretteki aksak rekabet oluşumlarını ve haksız rekabeti ortadan kaldırır.

• Serbest ticaret sayesinde teknoloji ve kalifiye insan gücü transferi mümkün olur.

• Serbest ticaret, uluslararası emek ve sermaye hareketleri sayesinde ülke ekonomisinin büyümesini ve gelişmesini sağlar. Yabancı sermaye girişi ile yeni istihdam alanları açılır.

Korumacılığı savunanlar ise serbest ticarete şu eleştirileri yöneltmektedirler:

• Serbest ticaret, ülke ekonomisinde yeni kurulan ve gelişen sanayilerin korumasız bırakılmasına ve bunun sonucunda ulusal sanayinin gelişmemesine ve çöküşüne neden olabilir.

• Serbest ticaret, özellikle sermaye malları ithal eden ülkelerde ödemeler bilançosunda veya daha dar anlamda dış ticaret bilançosunda açıkların daha da artmasına neden olur.

• Serbest ticaret özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından dışa bağımlılığı artırabilir.

Önemle belirtelim ki, her iki akım savunucularının da görüşlerinde haklılık payları bulunuyor. İçinde yaşadığımız yüzyılın tecrübesi, serbest ticaretin ekonomik büyüme ve refah düzeyinin artması için gerekli olduğunu ortaya koyuyor. Bununla birlikte, ekonomik gelişmenin başlangıcında sektörlerde geçici korumacılığın gerekli olduğu da bir ölçüde kabul edilmek zorunda. Ancak, korumacılığın süreklilik kazanması sanayinin, dolayısıyla ekonominin gelişmesini olumsuz yönde etkiliyor.

Özetle, korumacılık giderek globalleşen dünyada artık eskimiş bir fikirden başka birşey değil. Ülkelerin ekonomilerini dışa açarak, uluslararası ekonomik ilişkilerini arttırmaları ve dünya ekonomisine entegre olmaları gerekiyor.

Bu açıklamalardan sonra şimdi dünya ticaretindeki serbestleşme yönündeki gelişmeleri özetlemeye çalışalım.

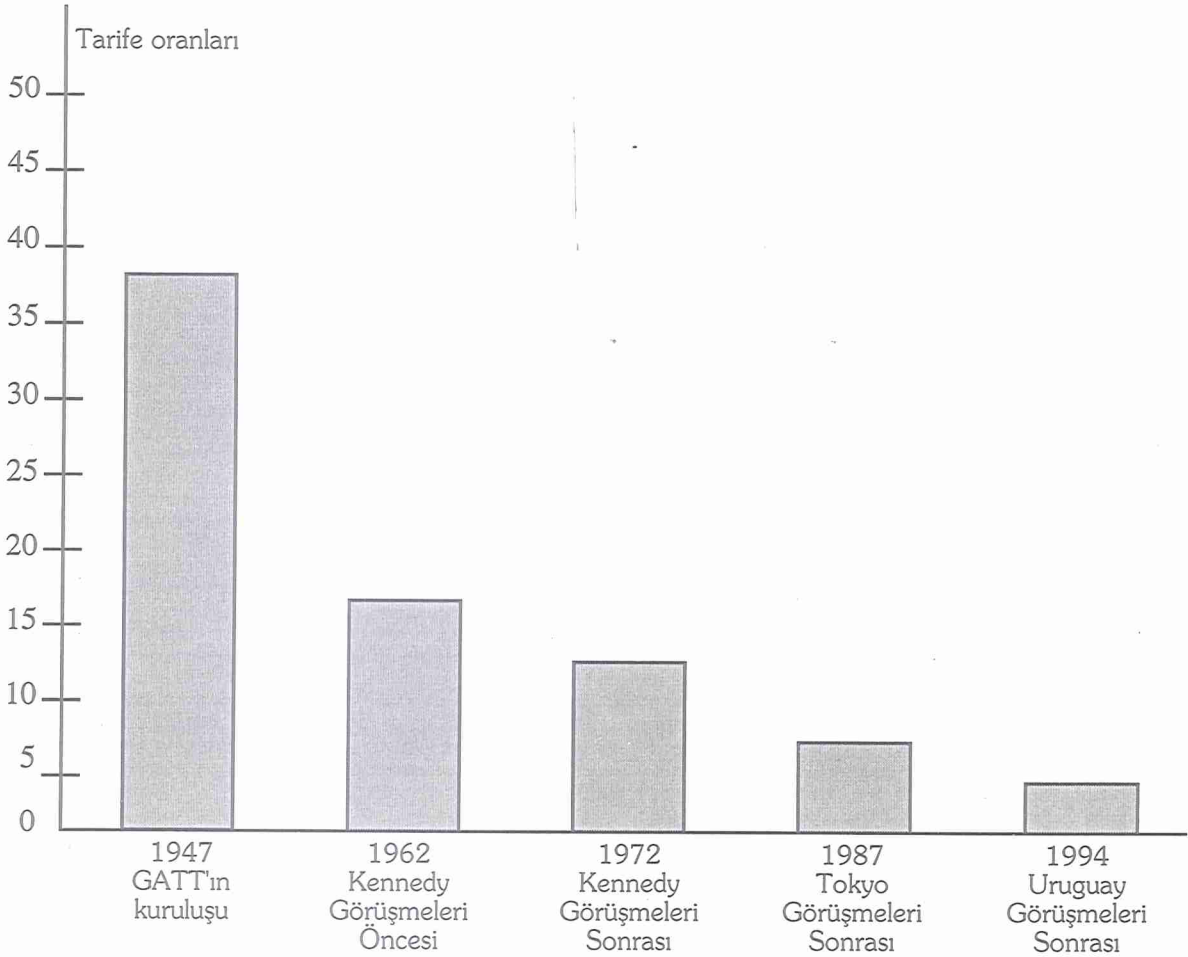
Dünya Ticaretinde Serbestleşme Trendi

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nın imzalandığı ve kurulduğu 1947 yılından günümüze değin dünya ticaretinde serbestleşme yönünde çok önemli mesafeler kaydedilmiştir. GATT çerçevesinde yapılan çok taraflı ticaret anlaşmaları ile tarife oranları zaman içerisinde azaltılmıştır. GATT'a üye olan ülkeler arasında ilk tur görüşmeler 1947 yılında Cenevre'de yapılmıştır. Bu yıl içinde ortalama yüzde 40'a yakın olan tarife oranları 1962 yılında yine İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan 6. Tur Kennedy Müzakereleri sonucunda yüzde 15'ler düzeyine indirilebilmiştir (Bkz: Şekil -2). Kennedy müzakereleri sonucunda gümrük vergilerinde ortalama yüzde 36 oranında bir indirim gerçekleştirilmiştir. En son 8. tur Uruguay Müzakereleri sonucunda da gümrük tarifelerinin indirilmesi yönünde önemli başarılar elde edilmiş ve bu görüşmeler çerçevesinde 15 Nisan 1994 tarihinde Nihai Senet imzalanmıştır. Bu senetle GATT'ın yerine Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuştur.

Bu açıklamalardan sonra şimdi dünyada çeşitli ülkelerin dış ticaret hareketlerini ne ölçüde serbestleştirdiklerini, bir başka ifadeyle dış ticaret üzerine ne tür engeller ve sınırlamalar getirdiğini analiz etmeye çalışalım.

1995 yılı verilerine göre dünyanın çeşitli ülkelerinde uluslararası ticaret üzerindeki vergi yüküne baktığımızda şu tespitleri yapabiliyoruz (Bkz: Tablo 3):

Şekil-2: GATT'ın Kuruluşundan Sonra Dünya Ticaretinde Serbestleşme

Kaynak: World Trade Organization, Trading Into the Future, 1997. s. 5.

Tablo-3: Uluslararası Ticaret Üzerindeki Vergi Oranları (1995)

Ülke Adı	İhracat ve İthalat Toplamı Üzerindeki Ortalama Vergi Oranı % (1995)	Ülke Adı	İhracat ve İthalat Toplamı Üzerindeki Ortalama Vergi Oranı % (1995)
ÇOK YÜKSEK VERGİ ORANI UYGULAYAN ÜLKELER (10 ve üzeri)		ÇOK DÜŞÜK VERGİ ORANI UYGULAYAN ÜLKELER (3 ve aşağısı)	
Ruanda	14.63	TÜRKİYE	3.97
Pakistan	13.62	İsviçre	2.29
Hindistan	12.70	Endonezya	2.21
Dominikan Cumhuriyeti	12.21	Malezya	2.08
Belize	10.85	Tayvan	1.97
		Güney Kore	1.96
YÜKSEK VERGİ ORANI UYGULAYAN ÜLKELER (5-10)		Avustralya	1.94
Fas	9.91	Japonya	1.60
Botswana	9.87	Meksika	1.52
Tunus	9.54	İrlanda	1.50
Rusya	8.80	Bahreyn	1.46
Madagaskar	8.49	Panama	1.39
Zimbabve	8.10	Yeni Zelanda	1.37
Sierre Leone	7.74	Çin	1.20
Kamerun	7.71	ABD	1.18
Ürdün	6.54	Çek Cumhuriyeti	1.13
Polonya	6.38	Umman	1.07
Gana	6.32	Latviya	0.88
Mauritius	6.26	Lithuania	0.74
Filipinler	6.17	Kanada	0.72
Zaire	6.05	İzlanda	0.67
Nikaragua	5.85	Avusturya	0.61
Nepal	5.29	Finlandiya	0.46
Türkiye	3.97	İsveç	0.43
		Estonya	0.38
		Norveç	0.32
		Hong Kong	0.30
		İsrail	0.24
		Singapur	0.11
		Yunanistan	0.05
		Danimarka	0.03
		İspanya	0.03
		İtalya	0.01
		Portekiz	0.01
		Almanya	0.00
		Belçika	0.00
		Hollanda	0.00

Kaynak: Fraser Institute, Economic Freedom of The World, 1997.

• Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında ihracat artı ithalat toplamı içerisindeki vergi payının çok düşük olduğunu görüyoruz. Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında uluslararası ticaret üzerindeki vergi oranı ortalama yüzde 2'nin altında bulunmaktadır.

• Tablodaki verilere göre dünyada korumacılığın benimsendiği ve uluslararası ticaret üzerindeki vergi payının çok yüksek olduğu başlıca ülkeler şunlar: Belize, Dominikan Cumhuriyeti, Hindistan, Pakistan, Ruanda. Bu ülkelerde uluslararası ticaret üzerindeki ortalama vergi oranı yüzde 10'un üzerinde bulunuyor.

1995 yılı rakamları itibariyle dünyada uluslararası ticaret üzerindeki vergi oranlarının yüksek olduğu diğer ülkelerin bazıları şunlar: Botswana, Rusya, Tunus, Zimbabve, Fas, Madagaskar, Kamerun, Sierre Leone, Zaire, Gana ve Ürdün. Bu sayılan ülkelerde dış ticaret üzerindeki vergi oranı yüzde 5 ila 10 arasında değişmektedir.

• Türkiye'deki oran ise 1995 yılı itibariyle yüzde 3.97 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de dış ticaret üzerindeki vergi oranlarının genel olarak yüksek olmadığı söylenebilir.

Öte yandan, Dünya Bankası'nın 1997 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators) başlığını taşıyan rapordaki veriler, serbest ticaret ya da korumacılık politikalarını uygulayan ülkeleri daha doğru bir şekilde tespit etmemize imkan vermektedir. Önceki açıklamalarımızda sadece uluslararası ticaret üzerine konulan vergi oranları yönünden ülkelerin durumları analiz edilmiştir. Oysa dış ticareti engelleyen ya da sınırlayan sadece vergiler değildir. Gümrük vergileri (tarifeler) dışında tarife-benzeri engeller de dış ticareti önemli ölçüde sınırlamaktadır. Dünya Bankası'nın da önemle belirttiği gibi, tarife dışı engeller bazen dış ticaret üzerindeki tarifelerden daha etkili olmakta ve dış ticaret hacmini sınırlamaktadır.

Dünya Bankası araştırmasına göre tarife ve tarife dışı engeller (miktar kısıtlamaları) yönünden değerlendirildiğinde korumacılığın en düşük olduğu başlıca ülkeler şunlardır: Hong Kong, Singapur, ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İspanya, İngiltere, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç ve Portekiz (Bkz: Tablo 4).

Korumacılığın çok yüksek olduğu ülkeler arasında ise en başlarda Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Çin, Mısır, Etyopya, İran, Kenya, Tanzanya gibi ülkeler yer almaktadır. Örneğin; Hindistan'da 1990-1993 yılları arasında gerçekleşen ortalama tarife oranı yüzde 56.3, tarife dışı engellerin oranı ise yüzde 62.6'dır. Bazı ülkelerde tarifeler düşük iken, tarife dışı engeller yüksek olduğu dikkat çekicidir. Bazı ülkelerde ise tersi söz konusudur. Açık bir ifadeyle, bazı ülkeler tarifelerle, bazıları ise tarife dışı engellerle ithalat üzerine sınırlamalar getirmektedirler.

Türkiye'de 1990-1993 dönemi için hesaplanan tarife oranı (gümrük vergisi oranı) yüzde 9.5; buna karşın tarife dışı engeller yüzde 96.4'tür. Bu hesaplamalara göre ülkemizde "gizli korumacılığın" söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası Ticaret Hacmi Yönünden Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Global ekonomik entegrasyonun ölçülmesinde kullanılan kriterlerden birisinin uluslararası ticaret hacminin GSYİH'ya oranı olduğunu daha önceki açıklamalarımızda belirtmiştik. Şimdi, dünyada ve Türkiye'de uluslararası ticaret hacmi yönünden ülkelerin durumlarını analiz etmeye çalışalım.

Uluslararası ticaret hacmi yönünden dünyadaki ülkelerin durumlarına baktığımızda 1995 yılı itibariyle başlıca şu ülkelerin ilk sıralarda yer aldıklarını görüyoruz: Hong Kong, Malezya, Estonya, Ürdün, Lesotho, Angola, Kongo, Özbekistan, Slovak Cumhuriyeti. Örneğin, Hong Kong'ta 1995 yılında ihracat ve ithalat toplamının GSYİH'ya oranı yüzde 297'dir. Malezya'da ise bu oran yüzde 197'dir (Bkz: Tablo 5).

Tablo-4: Dünyada Korumacılığın En Düşük ve En Yüksek Olduğu Ülkeler

Kategori ve Ülke Adı	Ortalama Tarife Oranı % (*) (1990-1993)	Tarife-Benzeri Engeller % (**) 1990-1993
KORUMACILIĞIN DÜŞÜK OLDUĞU ÜLKELER		
Hong Kong	0.0	0.5
Singapur	0.5	2.7
ABD	5.9	4.3
Belçika	6.7	13.4
Danimarka	6.7	13.4
Fransa	6.7	13.4
Almanya	6.7	13.4
İspanya	6.7	13.4
İngiltere	6.7	13.4
İrlanda	6.7	13.4
İtalya	6.7	13.4
Japonya	6.3	3.9
Hollanda	6.7	13.4
Yeni Zelanda	8.5	0.0
Norveç	5.7	5.4
Portekiz	6.7	13.4
KORUMACILIĞIN YÜKSEK OLDUĞU ÜLKELER		
Hindistan	56.3	62.6
Pakistan	51.0	14.5
Bangladeş	84.1	-
Çin	36.3	11.3
Mısır	28.3	45.2
Etyopya	28.8	22.5
İran	20.7	99.3
Kenya	35.1	37.8
Nijerya	34.3	8.8
Ruanda	34.8	-
Tanzanya	19.5	79.7
Türkiye	9.5	96.4
Zaire	-	100
Zimbabve	-	100
Malawi	-	91.3
Ekvator	12.3	63.6

Not: (*) Tüm ithal mallarına uygulanan ortalama tarife oranını göstermektedir.

()** Gümrük tarife listesinde tarife dışı engellere konu olan mal yüzdesini göstermektedir.

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, S. 253-255'den yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo-5: Uluslararası Ticaret Hacmi Yönünden Global Ekonomik Entegrasyonda En Başarılı Ülkeler Sıralaması (1995)

Ülke Adı	Uluslararası Ticaret Hacminin GSYİH'ya Oranı* (1995).
Hong Kong	297
Malezya	194
Estonya	160
Ürdün	145
Lesotho	138
Angola	132
Kongo	128
Özbekistan	125
Slovak Cumh.	124
Mauritius	120
Jamaika	121
Slovenya	113
Lithuania	108
Çek Cumh.	108
Namibia	110
Papua Yeni Gine	106
Moritanya	104
Gambia	103
Mozambik	102
Gabon	101
TÜRKİYE	45
Pakistan	36
Kolombiya	35
Peru	30
Haiti	17
Arjantin	16
Brezilya	15

Kaynak: World Bank, World Development Report 1997, s. 218-219.

* İhracat ve İthalat toplamının GSYİH'ya oranı, ekoniminin dışa açıklığını (uluslararasılaşma) ve ülkenin global ekonomiye entegrasyonunu gösteren bir orandır.

Türkiye ise uluslararasılaşma yönünden daha alt sıralarda yer almaktadır. Türkiye'de ihracat ve ithalat toplamının GSYİH'ya oranı yüzde 45'dir. Uluslararasılaşma yönünden dünyada en geri durumda olan ülkeler arasında ise Brezilya, Arjantin, Haiti, Peru, Kolombiya ve Pakistan gibi ülkeler yer almaktadır. Hemen belirtelim ki, uluslararası ticaret hacmi "uluslararasılaşma" nın sadece bir boyutunu ortaya koymaktadır.

Uluslararasılaşmanın boyutlarını ihracat ve ithalat büyüklüklerini ayrı ayrı analiz ederek de inceleyebiliriz. Aşağıda ihracat ve ithalat yönünden ülkelerin durumlarına ilişkin istatistiki veriler yer almaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nün verilerine göre, 1990-1996 yılları arasında dünyada ihracatta yıllık yüzde 10'un üzerinde bir büyümeyi gerçekleştiren ülkeler şunlardır: Malezya, Filipinler, Çin, Tayland, Singapur, Meksika, İrlanda, Kuveyt, Güney Kore, Endonezya, Arjantin, Hindistan ve İspanya. Malezya'da ihracatta ortalama yıllık büyüme hızı, söz konusu dönemde yüzde 18 olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo 6).

Tablo-6: 1990-1996 Yılları Arasında İhracatta En Fazla Büyüme Gerçekleştiren Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	İhracatta Ortalama Yıllık Büyüme
		Hızı (%)
1	Malezya	18
2	Filipinler	17
3	Çin	16
4	Tayland	16
5	Singapur	15
6	Meksika	15
7	İrlanda	13
8	Kuveyt	12
9	Güney Kore	12
10	Endonezya	12
11	Arjantin	12
12	Hindistan	11
13	İspanya	11

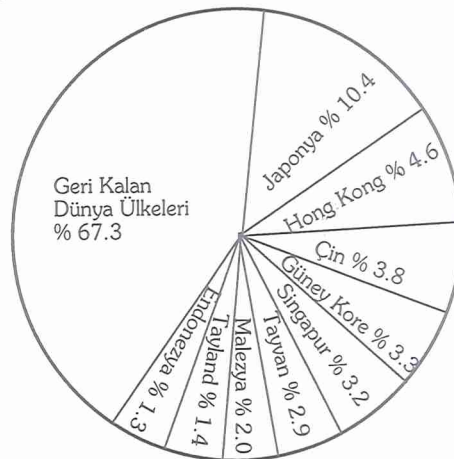
Kaynak: World Trade Organization.

Yine Dünya Ticaret Örgütü'nün verilerine göre dünyada 1996 yılında en fazla mal ihracatı yapan ülkeler sıralamasında en başta ABD yer almaktadır. ABD'nin 1996 yılında gerçekleşen ihracat tutarı 624 milyar dolardır. ABD'nin dünya ihracatındaki payı ise yüzde 15.8'dir. Dünya ihracat sıralamasında ABD'yi şu ülkeler izlemektedir: Japonya, Kanada, Hong Kong, Çin, Güney Kore, Singapur ve Tayvan. Avrupa Birliği'ne üye 15 ülkenin toplam ihracatı 800 milyar dolardır. ABD'den sonra en fazla ihracat yapan ülke olan Japonya'nın 1996 yılında gerçekleştirdiği ihracat tutarı 412.6 milyar dolar; dünya ihracatındaki payı ise yüzde 10'dur (Bkz: Tablo 7.).

30 ülkeyi kapsayan sıralamada Türkiye 26. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 1996 yılında gerçekleşen ihracatı 22 milyar dolardır. Ülkemizin dünya ihracatı içerisindeki payı ise yüzde 0.5'tir.

1996 yılında toplam 4 milyar dolar tutarındaki toplam dünya ihracatının yüzde 32.7'si Asya-Pasifik ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Japonya'nın dünya ihracat sıralamasındaki payı yüzde 10.4, Hong Kong'un yüzde 4.6; Çin'in ise yüzde 3.8'dir. Asya-Pasifik ülkeleri dışında kalan tüm dünya ülkelerinin toplam ihracattaki payı ise 1996 yılında yüzde 67.3 olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Şekil-3).

Şekil 3. Asya Pasifik Ülkelerinin Dünya İhracatındaki Payı % 1996

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report, 1996. s. 34.

Tablo-7: Dünyada En Fazla Mâl İhracatı Yapan Ülkeler Sıralaması (Milyar Dolar) 1996

Sıra	Ülke Adı	İhracat Tutarı (f.o.b.)	Toplam Dünya İhracatındaki Payı
1	Avrupa Birliği (15 ülke toplamı)	800.0	20.2
2	ABD	624.8	15.8
3	Japonya	412.6	10.4
4	Kanada	201.2	5.1
5	Hong Kong	180.9	4.6
6	Çin	151.1	3.8
7	Güney Kore	129.8	3.3
8	Singapur	125.1	3.2
9	Tayvan	116.0	2.9
10	Meksika	95.9	2.4
11	İsviçre	80.0	2.0
12	Malezya	78.4	2.0
13	Rusya	70.4	1.8
14	Avustralya	59.9	1.5
15	Suudi Arabistan	56.3	1.4
16	Tayland	54.8	1.4
17	Endonezya	49.9	1.3
18	Norveç	48.7	1.2
19	Brezilya	47.8	1.2
20	Hindistan	33.3	0.8
21	Güney Afrika	28.5	0.7
22	Birleşik Arap Emirlikleri	25.4	0.6
23	Polonya	24.7	0.6
24	Arjantin	23.8	0.6
25	Venezüella	22.2	0.6
26	TÜRKİYE	22.0	0.6
27	Çek Cumhuriyeti	21.9	0.6
28	Filipinler	20.7	0.5
29	İsrail	20.2	0.5
30	İran	18.3	0.5
	30 Ülke Toplamı	3645.0	92.2
	Dünya	3950.0	100.0

Kaynak: World Trade Organization.

Bu açıklamalardan sonra şimdi de ithalat büyüklükleri yönünden ülkelerin durumlarını tespit etmeye çalışalım. 1990-1996 yılları arasında ithalata en fazla büyümenin gerçekleştiği ülkeler sıralamasında ilk başta Arjantin yer almaktadır. Arjantin'de söz konusu dönemde ithalatta yıllık yüzde 34 artış gerçekleşmiştir. Polonya ise ikinci sırada yer almaktadır. Polonya'da söz konusu oran yüzde 22 olmuştur. Türkiye, yıllık ortalamada yüzde 11'lik büyüme oranıyla, 15. sırada yer almıştır (Bkz: Tablo 8.).

Dünya Ticaret Örgütü'nün 1997 yılında açıkladığı rakamlara göre, dünyada 1996 yılında en fazla ithalat yapan ülke ABD olmuştur. ABD'nin 1996 yılı toplam mal ithalatı 817.8 milyar dolardır ve toplam dünya ithalatındaki payı yüzde 17.8'dir. Avrupa Birliği'ne üye 15 ülkenin toplam ithalatı 1996 yılında 725 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Üçüncü sırada yer alan Japonya'nın ise 1996 ithalat tutarı 350 milyar dolardır. Japonya'yı 202 milyar dolarla Hong Kong; 175 milyar dolarla Kanada ve 150 milyar dolarla Güney Kore izlemektedir.

Asya-Pasifik ülkeleri ithalat yönünden de 30 ülke arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Dünya ithalatı sıralamasında Hong Kong 4. sırada; Güney Kore 6. sırada; Çin 7. sırada; Singapur 8. sırada; Tayvan 9. sırada yer almaktadır.

18. sırada yer alan Türkiye'de 1996 yılı gerçekleşen ithalat rakamı 42 milyar dolardır. Ülkemizin dünya ithalatı dağılımındaki payı yüzde 1'dir (Bkz: Tablo 9).

Tablo-8: 1990-1996 Yılları Arasında İthalatta En Fazla Büyüme Gerçekleştiren Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	İthalatta Ortalama Yıllık Artış Hızı %
1	Arjantin	34
2	Polonya	22
3	Malezya	18
4	Filipinler	18
5	Çin	17
6	Brezilya	17
7	Kolombiya	16
8	Birleşik Arap Emirlikleri	15
9	Şili	15
10	Meksika	14
11	Singapur	14
12	Güney Kore	14
13	Tayland	13
14	Endonezya	12
15	TÜRKİYE	11
16	İsrail	11
17	Tayvan	11

Kaynak: World Trade Organization.

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE TÜRKİYE

Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz gibi, global ekonomik entegrasyonun boyutlarından birisi doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yönünden dünyadaki ülkelerin durumlarını değerlendirdiğimizde 1995 yılı itibariyle en başarılı ülkelerin sırasıyla şu ülkeler olduğunu görüyoruz: Angola, Macaristan, Papua Yeni Gine, Vietnam, Malezya, Çek Cumhuriyeti, Trinidad

Tablo-9: Dünyada En Fazla Mal İthalatı Yapan Ülkeler Sıralaması (Milyar Dolar) 1996

Sıra	Ülke Adı	İthalat Tutarı (c.i.f.)	Toplam Dünya İthalatındaki Payı %
1	ABD	817.8	20.0
2	Avrupa Birliği	725.0	17.8
3	Japonya	349.6	8.6
4	Hong Kong	202.0	4.9
5	Kanada	175.0	4.3
6	Güney Kore	150.3	3.7
7	Çin	138.8	3.4
8	Singapur	131.5	3.2
9	Tayvan	102.5	2.5
10	Meksika	90.3	2.2
11	Malezya	78.6	1.9
12	İsviçre	78.5	1.9
13	Tayland	68.3	1.7
14	Avustralya	65.5	1.6
15	Brezilya	57.5	1.4
16	Rusya	44.4	1.1
17	Endonezya	42.8	1.0
18	TÜRKİYE	42.0	1.0
19	Polonya	38.3	0.9
20	Hindistan	37.5	0.9
21	Filipinler	34.5	0.8
22	Norveç	33.9	0.8
23	İsrail	31.1	0.8
24	Güney Afrika	30.4	0.7
25	Suudi Arabistan	29.8	0.7
26	Çek Cumhuriyeti	27.8	0.7
27	Birleşik Arap Emirlikleri	26.5	0.6
28	Arjantin	17.5	0.4
29	Şili	17.5	0.4
30	Macaristan	16.3	0.4
	30 Ülke Toplamı	3706.0	90.8
	Dünya	4084.0	100.0

Kaynak: World Trade Organization.

Tobago,Estonya. Bu saydığımız ülkelerde yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı yüzde 5'in üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo 10).

Türkiye'de ise 1995 yılında yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı yüzde 1'in altında olmuştur. Dünya Bankası verilerine göre yaptığımız sınıflamada yabancı sermaye/GSYİH oranının en düşük olduğu ülkeler Sierre Leona, Etyopya, Ruanda, Suriye ve El Salvador'dur.

1995 yılında özel sermayenin en fazla aktığı 10 ülkeyi Tablo 11'den görmek mümkündür. Tablodan anlaşıldığı üzere, 1995 yılında özel sermayenin en fazla yöneldiği ülkeler sırasıyla Çin, Brezilya, Meksika, Malezya, Endonezya, Tayland, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Filipinler olmuştur. Çin'e bir yıl içinde akan özel sermaye akışı yaklaşık 45 milyar dolardır. İkinci sırada Brezilya yer almaktadır. Brezilya'ya 1995 yılında akan özel sermaye tutarı yaklaşık 20 milyar dolardır. Türkiye'ye ise sözkonusu dönemde giren özel sermaye tutarı 2 milyar dolardır. Önemle belirtelim ki, özel sermaye, doğrudan yabancı sermaye yatırımları demek değildir. Özel sermaye akışı, bir ülkede özel ve kamu sektörü tarafından diğer ülkelere sağlanan borçlar (krediler) ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımlarından oluşmaktadır.

Tablo-10. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Yönünden Global Ekonomik Entegrasyonda En Başarılı Ülkeler Sıralaması (1995)

Ülke Adı	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının GSYİH'ya Oranı (1995)
Angola	10.7
Macaristan	10.3
Papua Yeni Gine	9.2
Vietnam	6.9
Malezya	6.8
Çek Cumh.	5.7
Trinidad ve Tobago	5.6
Estonya	5.0
Tanzanya	4.2
Kosta Rika	4.3
Jamaika	3.8
Nikaragua	3.7
Gana	3.6
Peru	3.3
Polonya	3.1
TÜRKİYE	0.5
Guatemala	0.5
Hindistan	0.4
Kenya	0.4
El Salvador	0.4
Suriye	0.4
Ruanda	0.1
Etyopya	0.1
Sierre Leone	0.1

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 232-235.

Tablo-11: 1995 Yılında Özel Sermayenin En Fazla Aktığı 10 Ülke ve Türkiye

Ülke Adı	Net Özel Sermaye Akışı (1995) (Milyar Dolar)
Çin	44.339
Brezilya	19.097
Meksika	13.068
Malezya	11.924
Endonezya	11.648
Tayland	9.143
Macaristan	7.841
Çek Cumh.	5.596
Polonya	5.058
Filipinler	4.605
TÜRKİYE	2.000

Not: Özel sermaye akışı, özel sektörden diğer ülkelere sağlanan borçlar (kredileri) ve doğrudan sermaye yatırımları ile portföy yatırımlarından oluşmaktadır.

Bölgeler itibariyle baktığımızda, dünyada özel sermayenin en fazla yöneldiği bölgenin Doğu Asya ve Pasifik bölgesi olduğunu görüyoruz. 1996 yılında bu bölgeye yaklaşık 109 milyar dolar özel sermaye akışının gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. İkinci sırada Latin Amerika ve Karayipler bölgesi gelmektedir. Bu bölgeye ise 1996 yılında akacağı tahmin edilen özel sermaye tutarı yaklaşık 75 milyar dolardır. Özel sermaye akışının en az olduğu bölgeler ise sırasıyla Ortadoğu/Kuzey Afrika; Güney Asya ve Orta ve Güney Afrika bölgeleridir. Bu üç bölgenin tamamına 1996 yılında yaklaşık 30 milyar dolar özel sermaye akışı olacağı tahmin edilmektedir. Bu, rakam olarak, Doğu Asya/Pasifik bölgesine olan özel sermaye akışının sadece üçte biridir (Bkz: Tablo 12).

1996 yılında tüm dünyada gerçekleşecek özel sermaye akışının yaklaşık 250 milyar dolar dolayında olacağı tahmin edilmektedir. 1990-1996 yılları gözlemlendiğinde dünyada gelişmekte olan ülkelere özel sermaye akışının süratle arttığı; buna karşın dış yardımların süratle azaldığı görülmektedir (Bkz: Şekil 4 ve 5).

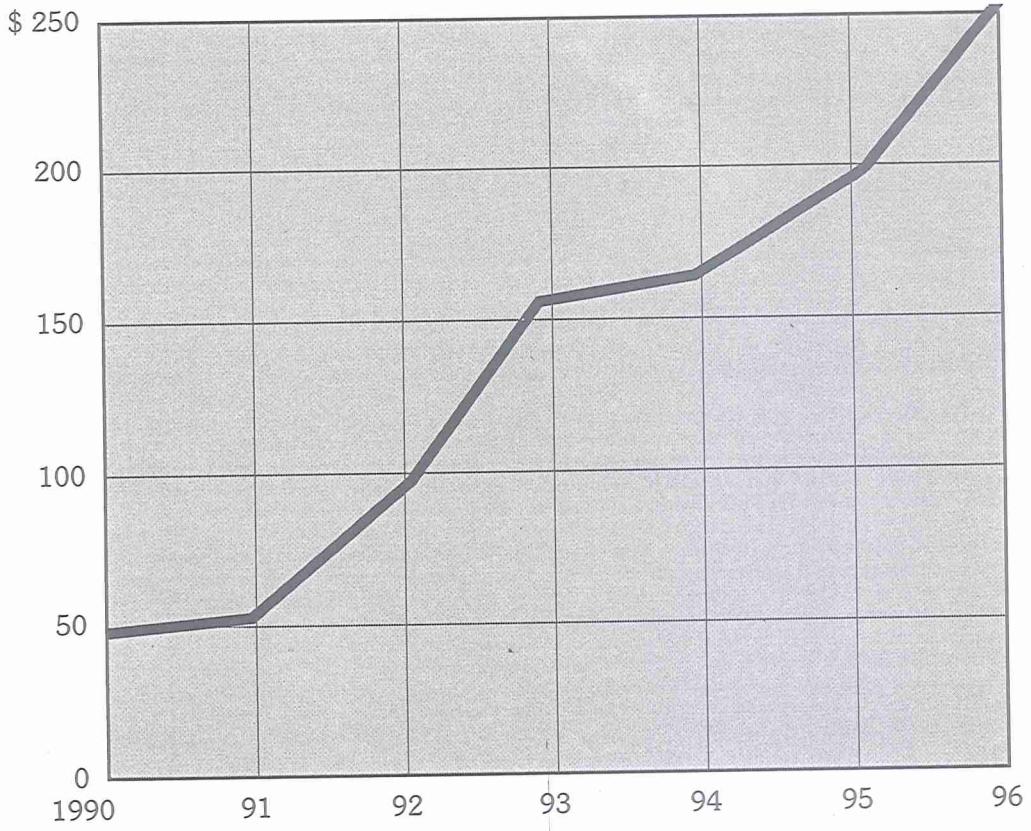
**Tablo-12: Bölgelere Göre Gelişmekte Olan Ünelere Akan Özel Sermaye Akışı
(Milyar Dolar)**

Bölgeler	1990	1994	1996*
Doğu Asya/Pasifik	19.3	71.0	108.7
Latin Amerika/Karayipler	12.5	53.6	74.3
Avrupa/Orta Asya	9.5	17.2	31.2
Orta ve Güney Afrika	0.3	5.2	11.8
Güney Asya	2.2	8.5	10.7
Ortadoğu/Kuzey Afrika	0.6	5.8	6.9

*Tahmin

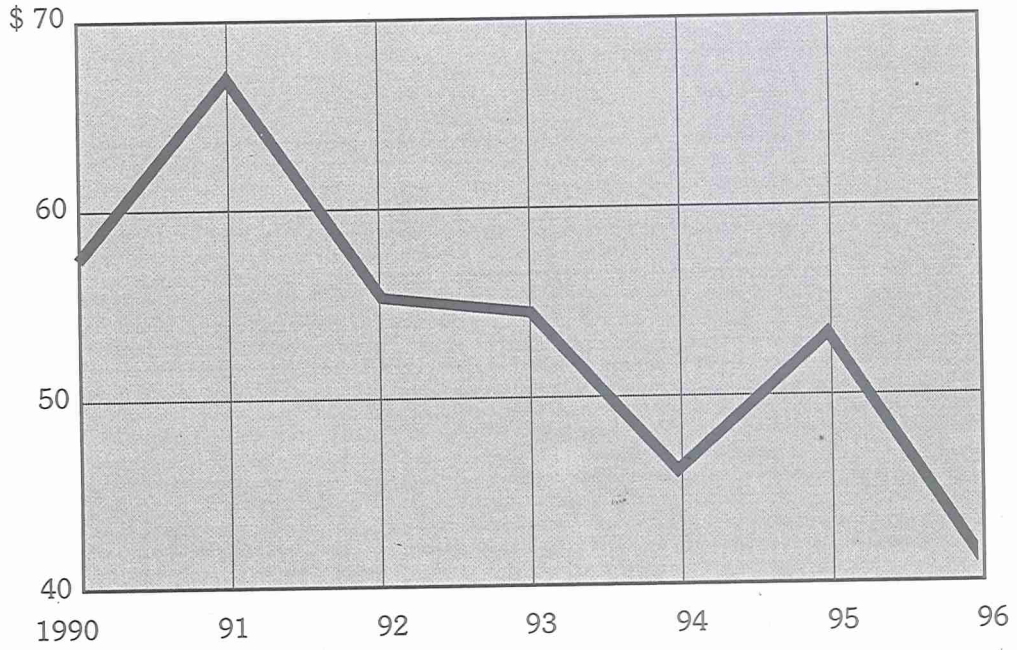
Kaynak: Lehner, 1997: s. 6.

Şekil-4. Gelişmekte Olan Ülkelere Özel Sermaye Akışı (1990-1996) (Milyar Dolar)

Kaynak: Lehner, 1997. s. 6.

Şekil-5: Gelişmekte Olan Ülkelere Yapılan Dış Yardımlar (1990-1996) (Milyar Dolar)

Kaynak: Lehner, 1997. s. 6.

Yedinci Bölüm

ULUSLARARASI KREDİBİLİTE ve
RİSKLİLİK YÖNÜNDEN
TÜRKİYE
DÜNYANIN NERESİNDE?

"Bugüne hazır olmayanın yarına hazır olması
daha güç olacaktır."

Ovid

ULUSLARARASI KREDİBİLİTE VE RİSKLİLİK ANALİZLERİ

Kamu ve özel sektör kuruluşları günümüzde uluslararası piyasalardan borçlanma ihtiyacı içerisinde oldukları zaman alacakları borçların anapara ve faizlerini zamanında ve eksiksiz olarak ödeyecekleri konusunda borç veren kuruluşlara güven vermek zorundadırlar. Aksi takdirde, borçlanmak o kadar kolay değildir. Günümüzde giderek artan uluslararası sermaye hareketleri ve borç ilişkileri neticesinde, borç talebinde bulunan kuruluşun kredibilitesini ölçen çeşitli uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. "Rating şirketleri" adı verilen bu kuruluşlar yayınladıkları raporlarla ülkelerin, kamu ve özel sektör kuruluşlarının risklilik ve kredibilite durumunu açıklamaktadırlar. Bu bölümde uluslararası düzeyde saygınlığı kabul edilen rating şirketlerinin araştırmaları esas alınarak ülkelerin ne ölçüde kredibiliteye sahip olduklarını ortaya koymaya çalışacağız. Bu analizlerden önce rating ve rating şirketlerinin işlemleri konusunda bazı açıklayıcı bilgiler vermek yararlı olacaktır.

Rating, uluslararası sermaye piyasalarına menkul kıymet arzederek borçlanan ya da bir menkul kıymet arzetmeksizin kredi talebinde bulunan kamu ve özel kuruluşların borçlanacakları miktarı zamanında ve eksiksiz olarak ödeme kabiliyetlerini mali analiz ve risk ölçümleri ile ortaya koyan bir işlemdir. Rating işlemi "rating şirketleri" adı verilen kuruluşlar tarafından yapılır. Bu tanım esas alındığında rating işleminin sadece ülkeler için değil, özel sektör kuruluşları (bankalar, özel şirketler vs.) için de yapıldığını söyleyebiliriz. Bir ülke açısından rating, kısaca ülkenin dış borç ödemelerinde erteleme ve/veya güçlüklerle karşılaşma olasılığını ölçmektedir. İlk defa uluslararası piyasalardan kredi talebinde bulunan ülkelerin "borç geri ödeme kabiliyetlerinin" (kredibilite) rating şirketleri tarafından yapılan değerlendirmelerde olumlu olması gerekir. Bunun yanı sıra, tekrar borçlanma ihtiyacı içerisinde olan ülkeler açısından, önceki borçların ne ölçüde düzenli ödendiği, erteleme olup olmadığı, borcu ödeyememe durumu olup olmadığı vs. konular borç veren açısından önem taşır.

Rating işleminin niçin yapıldığını yukarıda kısmen açıklamış bulunuyoruz. Daha geniş bir çerçevede rating işleminin iki amaca yönelik olarak yapıldığını söyleyebiliriz:

- Rating, ülkelerin, kamu ve özel kuruluşların borç ödeme kabiliyetini (kredibilite) tespit etmek için yapılır. Yapılan bu ilk işlem "kredibilite" (creditworthiness) çalışmasıdır.

- Rating, uluslararası piyasalarda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları yapılması halinde bu konuda riskin tesbit edilmesi için yapılır. Bu ikinci işlem ise "risklilik" oranını belirleme çalışmasıdır.

Rating, yabancı ülkelere, bankalardan veya sermaye piyasalarından borç/kredi temin etmek isteyen ülke ya da şirketler için yapılır. Bazı rating şirketleri, düzenli aralıklarla ülkelerin kredibilite ve risklilik durumunu ilan ederler. Buna karşın, bazı rating şirketleri sadece istek üzerine bu işlemi yaparlar. Bir başka ifadeyle, bazı rating şirketleri kredi arzı ya da talebinde bulunan hükümetlerin veya kuruluşların talebi üzerine değerlendirme işlemini yürütürler.

Rating şirketleri, bir ülkedeki risklilik durumunu çeşitli açılardan yaparlar. Risk türleri ve risk ölçüm metodları çok çeşitlidir. Genel olarak rating şirketleri tarafından ölçülen risk türleri şunlardır:

1. Ülke Riski: Bir ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal durumunu bütünüyle ele alarak o ülkenin yabancı yatırımcılar açısından ne ölçüde güvenli olduğunu genel olarak ortaya koyan bir

risktir. Ülke riski (country risk), ülkenin genel durumuna ilişkin göstergeler (enflasyon, ekonomik büyüme, dış borç toplamı, ödemeler dengesi açığı, fiyat kontrolleri, devletin ekonomiye müdahalesi, bürokrasi, rüşvet ve yolsuzluklar vs.) esas alınarak hesaplanır.

2. Hükümrancılık Riski: Bir ülkenin dış borç ödeyebilirlik riskini ifade eder. Hükümrancılık riski (sovereign risk) sadece dış borçlanmalara ilişkin analizleri içerir. Ülke riskinden farklıdır. Ülke riskinde genel ekonomik ve siyasal durumun bir analizi yapılarak o ülkenin yabancı yatırımcılar ve kredi arzında bulunanlar açısından ne ölçüde güvenilir olduğu tesbit edilir. Oysa hükümrancılık riskinde sadece, bir devletin borç ödeme kapasitesi ve kredibilitesi tayin edilmeye çalışılır.

3. Ekonomik Risk: Birtakım ekonomik göstergeler esas alınarak bir ülkenin, yabancı yatırımcılar ve kredi arzında bulunan kuruluşlar açısından ne ölçüde güvenilir olduğu tesbit edilmeye çalışılır. Örneğin, bir ülkede özel mülkiyetin korunma düzeyi, fiyat kontrolleri, yabancı sermaye üzerindeki vergiler vs. faktörler ekonomik risk göstergelerine örnektir. Kredi arzında bulunan kuruluşlar açısından ise ülkenin dış borç/GSMH oranı, borç erteleme durumu, ödeyememe (default) olasılığı önem taşır.

4. Siyasal Risk: Bir ülkedeki siyasal göstergeler esas alınarak ülkenin ne ölçüde riskli olduğu tespit edilmeye çalışılır. Örneğin, ülkede hükümetlerin değişme sıklığı, koalisyonla yönetilme durumu, askeri darbe ihtimali, insan hakları, şiddet olayları, terör vs. faktörler dikkate alınarak o ülkenin yabancı yatırımcılar ve kredi arzında bulunanlar açısından ne ölçüde riskli olduğu tesbit edilmeye çalışılır.

5. Sosyal Risk: Ülkedeki sosyal göstergeler (okuma-yazma oranı, işsizlik, yoksulluk, grevler vs.) kullanılarak ülkenin risklilik durumu analiz edilebilir. Sosyal göstergelerin olumsuz olması durumunda doğal olarak yabancı yatırımcıların o ülkeye olan ilgisinin az olacağı söylenebilir.

Tekrar belirtmek gerekirse, yukarıda belirtilen risk türlerinin ölçüm yöntemleri rating şirketlerine göre değişir. Rating şirketlerinin esas aldıkları risk türleri, risk göstergeleri ve metodoloji farklı olunca sonuçlar da genellikle farklı olabilir. Bu bakımdan rating şirketlerinin değerlendirmeleri yapılırken risk göstergelerinin ve risk ölçme yönteminin dikkate alınması gerekir.

ULUSLARARASI RATING ŞİRKETLERİNİN KREDİBİLİTE VE RİSKLİLİK ARAŞTIRMALARI

Son yıllarda rating şirketlerinin sayılarında önemli artışlar olmakla birlikte, halihazırda dünyada saygınlığı kabul edilen tanınmış rating kuruluşu sayısı sınırlıdır. ABD kökenli olan, ancak birçok ülkede şubesi bulunan Standard and Poor's ve Moody's dünyanın halen en tanınmış iki rating şirketi durumundadır. ABD dışında merkezi, İngiltere, Japonya ve Kanada'da bulunan rating şirketleri de bulunuyor. Ayrıca uluslararası çevrelerde bankacılık ve finans alanında tanınmış Euromoney ve Institutional Investor dergileri de her yıl ülkelerin kredibilitesini ve risklilik derecesini ölçen araştırmalar yayınlıyorlar. Dünyada halen kredibilite ve risklilik araştırmaları yapan başlıca rating şirketleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Şimdi bu tanınmış rating şirketlerinin ülke kredibilitesi ve riskliliği konusunda yapmış oldukları en son değerlendirmeleri sunmaya çalışalım.

Tablo-1: Dünyada Tanınmış Başlıca Rating Kuruluşları

ABD Moody's (Moody's Investor Service) Standart and Poor's Corporation Fitch (Fitch Investors Service) Duff and Phelps Credit Rating Co. Thomson Political Risk Services Bankwatch (Thom)
KANADA Canadia Bond Rating Services (CBRS) Dominion Bond Rating Services (DBRS)
JAPONYA Japanese Credit Rating Agency (JCRA) Nippon Investors Service Inc. (NIS) Japanese Bond Rating Institute (JBRI)
İNGİLTERE IBCA, Ltd. Business Environment Risk Index (BERI)
RATING ARAŞTIRMALARI YAYINLAYAN DİĞER KURULUŞLAR Euromoney dergisi, İngiltere Economist Intelligence Unit. (Ekonomist dergisinin yan kuruluşu) Institutional Investor dergisi, ABD.

POLITICAL RISK SERVICES (PRS) ADLI KURULUŞUN ÜLKE RİSK SIRALAMASI

Merkezi ABD'de bulunan International Business Communications (IBC) adlı kuruluşun yan ünitelerinden biri olan Political Risk Services (PRS) Uluslararası Ülke Risk Rehberi (International Country Risk Guide) adı altında her yıl belirli aylarda yayınladıkları raporlarda ülkelerin risklilik durumlarını analiz etmektedir. PRS, her ülke için çeşitli kriterleri esas alarak ekonomik risk, politik risk, finansal risk durumunun analizini yapmaktadır. Ayrıca bu üç riskin bileşiminden oluşan bir Ülke Riski (Country Risk) araştırmasını yayınlamaktadır.

PRS'nin araştırmasında ülkelere 0 ile 100 arasında değişen puanlar verilmektedir. Puanlara göre risk derecelendirmesi ise şu şekilde yapılmaktadır:

Risk Puanı	Risk Kategorisi
00.0-49.5 arası	Çok Yüksek Risk
50.0-59.5 arası	Yüksek Risk
60.0-69.5 arası	İlmlı Risk
70.0-79.5 arası	Düşük Risk
80.0-100 arası	Çok Düşük Risk

Söz konusu kuruluşun Aralık 1996 tarihinde yaptığı değerlendirmelere göre Ülke Risk Sıralaması Tablo 2'de gösterilmiştir. Tablodan anlaşıldığı üzere dünyada "düşük riskli ülkeler" kategorisinde başlıca gelişmiş ülkeler ve Hong Kong, Singapur, Güney Kore gibi yeni sanayileşen ülkeler yer almaktadır. Çok düşük riskli ülkeler kategorisinde ilk sırada Norveç yer almaktadır. Bu ülkeyi Singapur, İsviçre, Danimarka, Hollanda, Japonya gibi ülkeler izlemektedir.

Tablo-2: Political Risk Services Adlı Kuruluşun Ülke Risk Sıralaması (Aralık 1996)

ÇOK YÜKSEK RİSKLİ ÜLKELER		ÇOK DÜŞÜK RİSKLİ ÜLKELER	
1. Zaire	(32.0)	1. Norveç	(92.5)
2. Sudan	(32.5)	2. Singapur	(91.0)
3. Irak	(35.0)	3. İsviçre	(89.5)
4. Gine Bissau	(44.0)	3. Danimarka	(89.5)
5. Kuzey Kore	(45.5)	3. Hollanda	(89.5)
6. Angola	(48.5)	3. Japonya	(89.5)
7. Mozambik	(49.0)	3. Avusturya	(89.5)
7. Haiti	(49.0)	8. İrlanda	(88.5)
9. Nijerya	(50.5)	9. Belçika	(87.5)
10. Nijer	(52.5)	10. ABD	(86.0)
11. Gine	(53.0)	11. Portekiz	(85.5)
12. Yugoslavya Fed.	(53.5)	11. Güney Kore	(85.0)
13. Madagaskar	(54.5)	11. Yeni Zelanda	(85.0)
14. Honduras	(55.5)	11. Hong Kong	(85.0)
15. Zambiya	(56.0)	11. Almanya	(85.0)
15. Zimbabve	(56.0)	11. Finlandiya	(85.0)
15. Mali	(56.0)	11. Kanada	(85.0)
15. Myanmar	(56.0)	18. İsveç	(84.0)
19. Nikaragua	(56.5)	19. Çek Cumhuriyeti	(83.5)
20. TÜRKİYE	(57.0)	20. İtalya	(82.5)
21. Kamerun	(57.0)	21. Şili	(82.0)
22. Togo	(58.0)	22. Malezya	(81.5)
23. Cezayir	(59.0)	23. Tayland	(81.0)
24. Malawi	(59.5)	24. İspanya	(80.5)
24. Ekvator	(59.5)		

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 265-267.

"Yüksek riskli ülkeler" kategorisinde ise başlıca şu ülkeler bulunmaktadır: Zaire, Sudan, Mozambik, Kuzey Kore, Irak, Haiti, Gine Bissau ve Angola. Bu ülkelerin risk puanları 50'nin altında bulunmaktadır. Bu sayılan ülkeler arasında ise göreceli olarak en fazla riskli olan ülkeler Zaire, Sudan ve Irak'tır.

Türkiye, 57.0 risk puanı ile "yüksek riskli ülkeler" kategorisinde yer almaktadır. Türkiye ile aynı kategoride yer alan bazı ülkeler şunlardır: Cezayir, Kamerun, Gine, Honduras, Madagaskar, Malawi, Nijer, Nijerya, Nikaragua, Zambiya ve Zimbabve (Bkz: Tablo-2). PRS'nin rating sıralamasında Türkiye 116 ülke arasında 20. sırada yer almaktadır (Bkz: Şekil-1).

INSTITUTIONAL INVESTOR'UN ÜLKE RİSK SIRALAMASI

Ülke riskini ölçen kuruluşlardan birisi ABD'de faaliyet gösteren Institutional Investor şirkettir. Bu şirket aynı adla yayınladığı aylık bir dergi içerisinde yılda iki kez ülkelerin risk durumlarına ilişkin bir araştırma yayınlamaktadır.

Institutional Investor, 75 ile 100 arasında dünyaca tanınmış bankaların sağladıkları enformasyon çerçevesinde her ülkeye 0 ile 100 arasında değişen puanlar vermektedir. 100, ülkenin kredibilitésinin en üst düzeyde olduğunu, risklilik durumunun ise en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Institutional Investor'un 121 ülkeyi kapsayan 1996 yılı ülke risk sıralaması değerlendirildiğinde çok düşük riskli ülkeler kategorisinde (bir başka ifadeyle en yüksek kredibilitésini olan ülkeler kategorisinde) en başta İsviçre'nin yer aldığını görüyoruz. Bu ülkeyi sırasıyla Japonya, Almanya, ABD, Hollanda ve İngiltere izlemektedir (Bkz: Tablo-3).

Çok yüksek riskli ülkeler kategorisinde ise sırayla Sudan, Sierre Leone, Zaire, Irak, Yugoslavya Federasyonu gibi ülkeler bulunmaktadır. Türkiye 121 ülke arasında 41.1 puanı ile 40. sırada "yüksek riskli ülkeler" kategorisinde yer almaktadır (Bkz: Şekil-2).

Institutional Investor dergisinin özel bankacılık ve finans sektörü açısından yaptığı değerlendirme sonuçları da Tablo-4'de yer almaktadır. Buna göre tabloda değerlendirilen ülkeler içerisinde en yüksek riskin olduğu ülke Rusya'dır. Bu ülkeyi sırasıyla Venezuela, Peru, Brezilya, Arjantin ve Türkiye izlemektedir. Anlaşıldığı üzere Türkiye, bankacılık ve finans sektörü açısından yüksek riskli bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Bankacılık ve finans sektörünün en güvenli olduğu ülkelerin başında ise İsviçre, Lüksemburg, Danimarka, Japonya, Singapur gibi ülkeler yer almaktadır (Bkz: Tablo-4).

Tablo-3: Institutional Investor'ün Değerlendirmelerine Göre Dünyanın En Yüksek ve En Düşük Riskli Ülkeleri [Eylül 1996]

ÇOK YÜKSEK RİSKLİ ÜLKELER		ÇOK DÜŞÜK RİSKLİ ÜLKELER	
1. Sudan		1. İsviçre	(91.9)
2. Sierre Leone		2. Japonya	(91.1)
3. Zaire		3. Almanya	(90.9)
4. Irak		4. ABD	(90.7)
5. Yugoslavya Fed.		5. Hollanda	(89.2)
6. Nikaragua		6. İngiltere	(88.1)
7. Mozambik		7. Fransa	(87.1)
8. Nijerya		8. Avusturya	(86.0)
9. Uganda		9. Singapur	(83.7)
10. Özbekistan		10. Norveç	(83.1)
11. Ukrayna		11. Danimarka	(80.7)
12. Zambiya		12. Belçika	(79.6)
13. Togo		13. Kanada	(79.4)
14. Mali		14. İrlanda	(74.5)
15. Tanzanya		15. İsveç	(74.2)
16. Malawi		16. İspanya	(73.6)
17. Kazakistan		17. Finlandiya	(73.1)
18. Senegal		18. İtalya	(72.4)
19. Rusya		19. G. Kore	(72.1)
20. Suriye		20. Avustralya	(71.7)
21. İran		21. Portekiz	(69.2)
22. Lithuania		22. Malezya	(67.7)
23. Latvia		23. Hong Kong	(65.3)
24. Lübnan		24. Tayland	(63.2)
25. Libya		
.....		
40. Uruguay			
41. Filipinler			
42. TÜRKİYE	(41.1)		
43. Slovak Cumh.			
44. Meksika			
TOPLAM 121 ÜLKE			

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 265-267.

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT'İN ÜLKE RİSK SIRALAMASI

Economist dergisi'nin bir yan kuruluşu olan Economist Intelligence Unit (EIU) yaklaşık 100 ülkede ülke risk analizleri üzerine her yıl belirli aralıklarla raporlar yayınlayan bir kuruluştur. EIU'nun ülke risk sıralamasını açıklamadan önce bu kuruluşun analiz ettiği risk türlerini kısaca belirtelim (Bkz: Şekil-1):

1. *Politik Risk*: Ülkede siyasal istikrarsızlık durumu, savaş tehlikesi, rüşvet ve yolsuzluklar düzeyi, bürokrasi ve kırtasiyecilik vs. kriterlerden hareketle ülkenin politik risk puanı tesbit edilmektedir.

2. *Ekonomi Politikası Riski*: Temel makro ekonomik göstergeler (enflasyon, bütçe açıkları, döviz kuru, dış ticaret vs.) esas alınarak "ekonomi politikası riski" adı altında bir risk ölçümü yapılmaktadır.

3. *Ekonomik Yapı Riski*: Ekonomik büyüme, yurt içi tasarruflar, ödemeler dengesi, dış borç yapısı vs. göstergeler esas alınarak "ekonomik yapı riski" analiz edilmektedir.

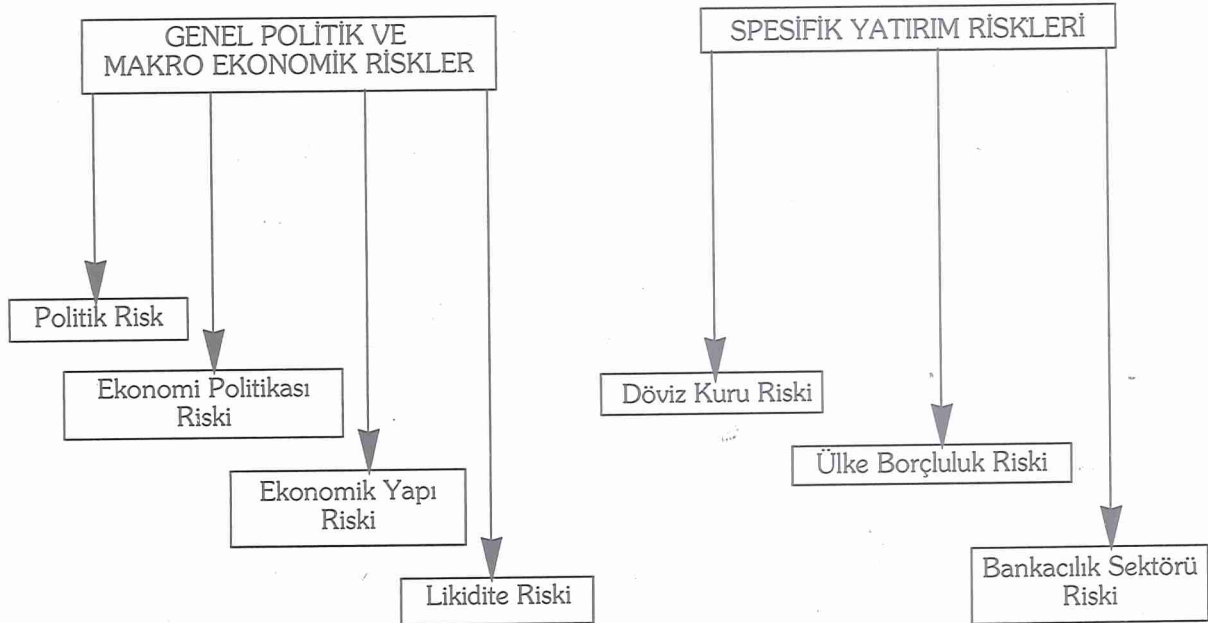
4. *Likidite Riski*: M2/rezerv oranı, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, döviz rezervleri vs. dikkate alınarak ülkenin likidite yönünden ne ölçüde riskli olduğu analiz edilmektedir.

5. *Döviz Kuru Riski*: Dolara karşı yapılan devalüasyon esas alınarak ülke parasının istikrarlı olup olmadığı ölçülmektedir.

6. *Borçluluk Riski*: Ülkenin temel dış borç göstergeleri esas alınarak ülkenin ne ölçüde borçlu olduğu analiz edilmektedir.

7. *Bankacılık Sektörü Riski*: Bankacılık sektörüne ilişkin temel göstergeler analiz edilerek bu sektörün ne ölçüde riskli olduğu analiz edilmektedir.

Şekil-1: Economist Intelligence Unit (EIU) Adlı Kuruluşun Değerlendirdiği Risk Türleri

Kaynak: EIU raporlarındaki açıklamalardan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo-4: Institutional Investor'un Özel Bankacılık ve Finans Sektörü İçin Yaptığı Risk Sıralaması

Sıra No.	Ülke Adı	Risk Puanı	Sıra No.	Ülke Adı	Risk Puanı
1	İsviçre	50	26	Çek Cumh.	42
2	Lüksemburg	49	26	İsrail	42
3	Danimarka	48	28	İzlanda	41
3	Japonya	48	28	İtalya	41
3	Singapur	48	28	Polonya	41
3	Tayvan	48	28	Güney Afrika	41
7	Avusturya	47	28	İspanya	41
7	Belçika	47	33	Kolombiya	40
7	Almanya	47	33	Macaristan	40
7	Hollanda	47	33	Meksika	40
11	Kanada	46	33	İsveç	40
11	Hong Kong	46	37	Mısır	39
11	G. Kore	46	37	Endonezya	39
11	Yeni Zelanda	46	39	Çin	38
11	Norveç	46	39	Yunanistan	38
11	İngiltere	46	39	Ürdün	38
11	ABD	46	42	Hindistan	37
18	Avustralya	44	42	Filipinler	37
18	Fransa	44	44	TÜRKİYE	36
18	İrlanda	44	45	Arjantin	35
21	Şili	43	46	Brezilya	34
21	Finlandiya	43	46	Peru	34
21	Malezya	43	48	Venezuela	33
21	Portekiz	43	49	Rusya	29
21	Tayland	43			

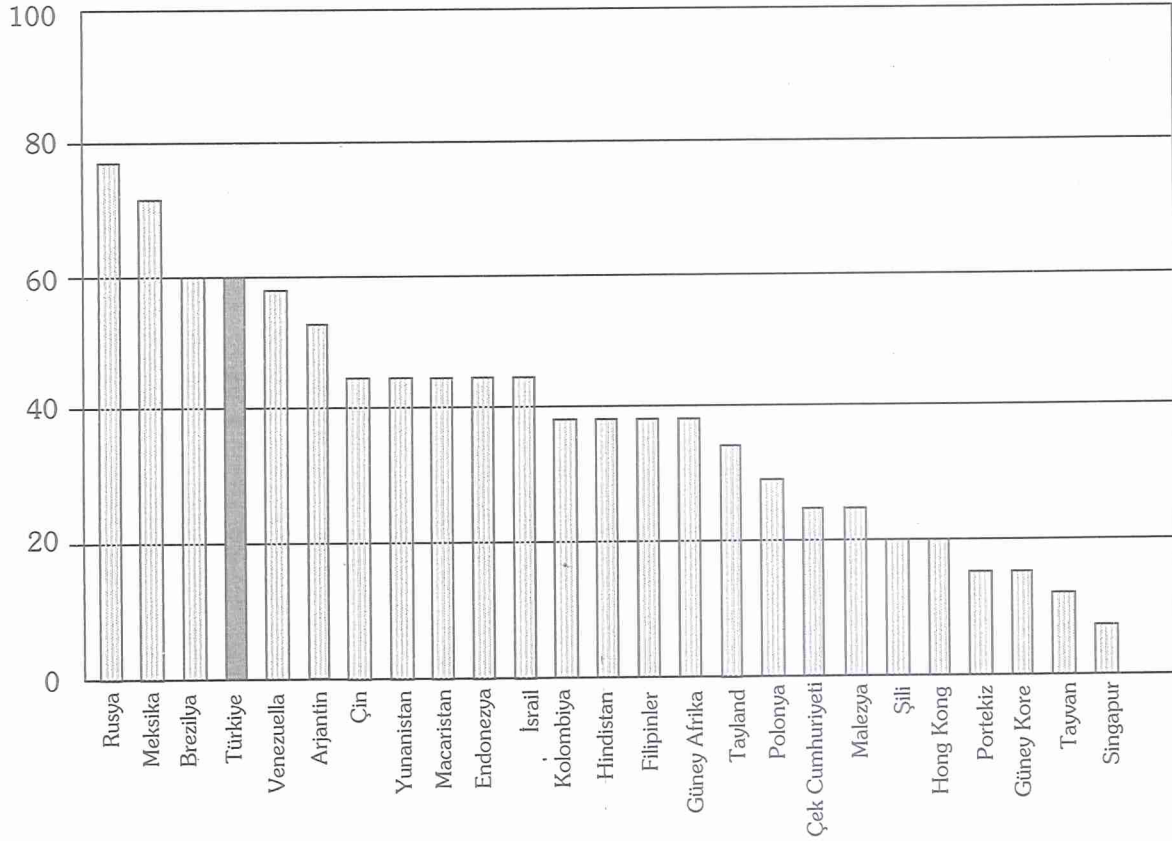
Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 1996. s. 184.

EIU, yukarıda belirtilen spesifik risk araştırmalarından hareketle ayrıca bir "ülke risk" değerlendirmesi yapmaktadır. Sözkonusu kuruluşun 1996 yılında yaptığı araştırmanın sonuçları Şekil üzerinde yer almaktadır. Şekilden anlaşıldığı üzere Türkiye, uluslararası yatırımcılar açısından en riskli ülkeler sıralamasında Rusya, Meksika ve Brezilya'dan sonra gelmektedir. EIU'nun araştırmasına göre Singapur, Tayvan, Güney Kore, Portekiz, Hong Kong gibi ülkeler çok düşük riskli ülkeler durumunda bulunmaktadırlar (Şekil-2).

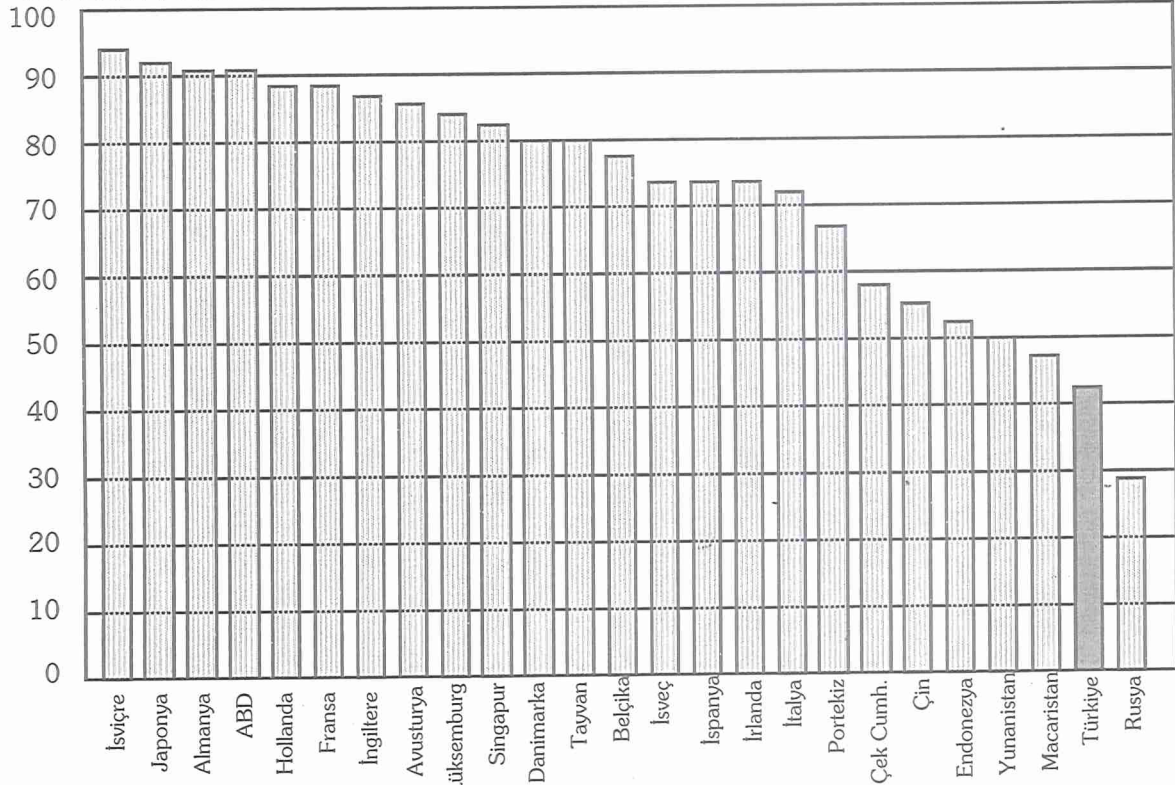
EIU ayrıca "ülke kredibilitesi" ni de ölçmektedir. Ülke kredibilitesi ile ülkenin uluslararası kuruluşlardan ve piyasalardan borçlanma imkanı değerlendirilmektedir. Dünyada kredibilitesi en yüksek olan ülkeler sırasıyla İsviçre, Japonya, Almanya, ABD, Hollanda, Fransa, İngiltere, Avusturya gibi ülkelerdir. Türkiye, bu açıdan da başlıca gelişmiş ve yeni gelişmekte olan ülkeler arasında Rusya ile birlikte en sonda yer almaktadır (Şekil-2).

Şekil-2: Economist Intelligence Unit'in Çeşitli Ülkeler için Yaptığı Kredibilite ve Risk Değerlendirmesi.

I. ÜLKE RİSK SIRALAMASI

II. ÜLKE KREDİBİLİTE SIRALAMASI

Kaynak: MESS, Dünyada ve Türkiye'de Rekabet, İstanbul, 1997, s. 66 [Orjinal kaynak: EIU.]

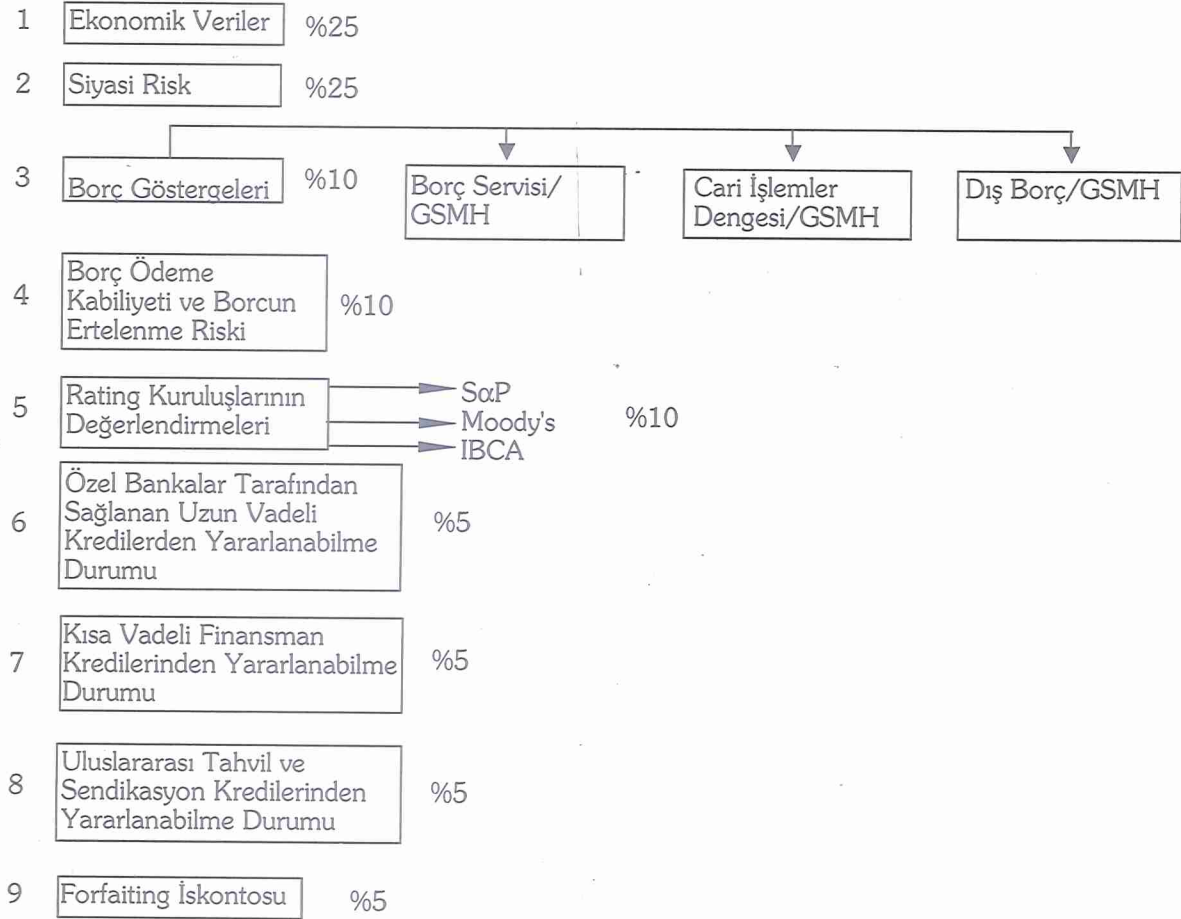
EUROMONEY'İN ÜLKE RİSK SIRALAMASI

Avrupa'nın tanınmış ekonomi ve finans dergilerinden biri olan Euromoney ülke riskliliği ve kredibilitesi üzerine yılda iki kez araştırma yayınlamaktadır. Euromoney, birtakım ekonomik, siyasal ve finansal göstergelerden yararlanarak (Bkz: Şekil-3) ülkenin risklilik durumunu ve kredibilitesini ölçmektedir.

1996 yılının Eylül ayında yayınlanan araştırmada toplam 178 ülke incelenmiştir. Söz konusu araştırmaya göre Lüksemburg dünyada en düşük riskli ve en yüksek kredibilitesi olan ülke olarak tespit edilmiştir. Bu ülkeyi İsviçre, ABD, Hollanda, ve İngiltere izlemektedir. Gelişmiş ülkelerin pek çoğu "çok yüksek kredibilitesi olan ülkeler" kategorisinde yer almaktadır.

Türkiye 57.5 puan ile "düşük kredibilitesi olan ülkeler" kategorisinde yer almaktadır. Türkiye ile yakın puana sahip olan bazı ülkeler şunlardır: Arjantin, Kolombiya, Meksika, Güney Afrika, Hindistan. Kredibilitesi çok düşük olan ülkeler kategorisinde ise Afganistan, Irak, Küba, Azerbaycan, Angola, Kuzey Kore, Sudan, Tacikistan gibi ülkeler yer almaktadır (Bkz: Tablo-5).

Şekil-3: Euromoney Dergisinin Ülke Riskliliğinin Tesbitinde Kullandığı Kriterler ve Ağırlık Puanları.

Kaynak: Euromoney, September-1996. (Yukarıdaki tablo Euromoney Dergisi'ndeki açıklamalardan yararlanılarak tarafımızdan düzenlenmiştir).

Tablo-5: Euromoney Dergisi'nin Değerlendirmelerine Göre Dünyanın En Yüksek ve En Düşük Riskli Ülkeleri [Eylül 1996]

YÜKSEK RİSKLİ ÜLKELER		DÜŞÜK RİSKLİ ÜLKELER	
1. Afganistan	(3.92)	1. Lüksemburg	(99.51)
2. Surinam	(4.78)	2. İsviçre	(98.84)
3. Kuzey Kore	(5.39)	3. ABD	(98.37)
4. Irak	(9.42)	4. Hollanda	(97.88)
5. Küba	(11.50)	5. İngiltere	(96.14)
6. Tacikistan	(14.45)	6. Fransa	(95.74)
7. Somali	(14.97)	7. Singapur	(95.66)
8. Sao Tome ve Principe	(15.65)	8. Almanya	(95.65)
9. Liberya	(16.30)	9. Avusturya	(95.18)
10. Yeni Kaledonya	(16.36)	10. Norveç	(94.97)
11. Azerbaycan	(16.86)	11. Danimarka	(94.84)
12. Libya	(17.08)	12. Japonya	(94.01)
13. Antigua - Barbuda	(17.67)	13. Belçika	(93.36)
14. Angola	(17.68)	14. İrlanda	(92.26)
15. Zaire	(20.22)	15. Yeni Zelanda	(91.97)
.....			
.....			
127.TÜRKİYE	(57.51)	53. Türkiye	(57.51)

Not: Parantez içindeki rakamlar ülke risk puanlarını göstermektedir. Risk puanları 0 ile 100 arasında değişmektedir. 0 en yüksek riski, 100 ise en az riski ifade etmektedir.

Kaynak: Euromoney, September, 1996.

STANDARD AND POOR'S ÜLKE RİSK SIRALAMASI

Standard and Poor's un 1997 yılında yayınladığı rapora göre dünyada yabancı sermaye yatırımları açısından en güvenilir ülkenin Singapur olduğu tespit edilmiştir. 61 ülkeyi kapsayan araştırmaya göre Singapur dışında yatırımcılar açısından en güvenilir 10 ülke arasında yer alan diğer ülkeler sırasıyla şunlardır: Çek Cumhuriyeti, İsrail, Polonya, Slovenya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka ve Finlandiya.

61 ülke içerisinde risklilik oranının en yüksek olduğu ülkeler ise sırasıyla Cezayir, Nijerya, Beyaz Rusya, Güney Afrika, İrani, Rusya, Ukrayna, Hindistan, Kazakistan, Pakistan, Romanya, Suudi Arabistan, Ekvator, Çin ve Türkiye'dir. Ülkemizin risk puanı 14 ve 61 ülke arasında 47. sırada bulunuyor. Standard and Poor's, 10 puanını normal bir risk oranı olarak değerlendiriyor ve 10 üzerindeki risk puanının "yüksek risk" anlamına geldiğini belirtiyor. Bu anlamda Türkiye, yabancı yatırımcılar açısından risk taşıyan ülkelere biri durumunda bulunuyor (Bkz: Tablo 6).

Tablo-6: Standard and Poors'a Göre Yabancı Sermaye Yatırımları Açısından Ülke Risk Sıralaması (1997)

Sıra No	Ülke Adı	Risk Puanı	Sıra No	Ülke Adı	Risk Puanı
1	Singapur	2	31	Kanada	7
2	Çek Cumhuriyeti	3	32	Meksika	7
3	İsrail	3	33	Brezilya	8
4	Polonya	3	34	Malezya	8
5	Slovenya	3	35	Tayland	8
6	Avustralya	5	36	Arjantin	10
7	Avusturya	5	37	Bulgaristan	10
8	Belçika	5	38	Filipinler	10
9	Danimarka	5	39	Slovakya	11
10	Finlandiya	5	40	Mısır	12
11	Fransa	5	41	Hong Kong	12
12	Almanya	5	42	Endonezya	12
13	Yunanistan	5	43	Venezuela	12
14	Macaristan	5	44	Arnavutluk	13
15	İrlanda	5	45	Kuveyt	14
16	İtalya	5	46	Peru	14
17	Japonya	5	47	TÜRKİYE	14
18	Güney Kore	5	48	Çin	15
19	Hollanda	5	49	Ekvator	16
20	Yeni Zelanda	5	50	Suudi Arabistan	18
21	Norveç	5	51	Romanya	19
22	Portekiz	5	52	Pakistan	22
23	İspanya	5	53	Kazakistan	23
24	İsveç	5	54	Hindistan	29
25	İsviçre	5	55	Ukrayna	30
26	Tayvan	5	56	Rusya	35
27	İngiltere	5	57	İran	40
28	ABD	5	58	Güney Afrika	44
29	Şili	6	59	Beyaz Rusya	45
30	Kolombiya	6	60	Nijerya	55
			61	Cezayir	70

Kaynak: Standard and Poor's.

TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI KREDİBİLİTESİ ÜZERİNE DİĞER DEĞERLENDİRMELER

Önceki açıklamalarımızda dünyanın tanınmış rating şirketlerinden PRS, EIU, Institutional Investor ve Euromoney ve Standard & P'un yaptığı risklilik ve kredibilite araştırmalarının sonuçlarını özetlemiş bulunuyoruz.

Aşağıda ise Standard and Poor's Moody's, JCR, IBCA, D&P, adlı uluslararası rating şirketlerinin 1990 yılı başlarından günümüze değin Türkiye'ye ilişkin olarak yapmış oldukları değerlendirmelerin sonuçlarını değerlendireceğiz (Bkz: Tablo 7).

1997 yılı içerisinde yapılan değerlendirmelerde rating şirketleri Türkiye'nin dış borçlarını ödeyebilirlik yönünden sıkıntı içinde olabileceği tespitini yapmışlardır. Moody's, 1997 Mart'ında Türkiye'ye B1 puanı vermiş ve kredi arzında bulunanlara "borç geri ödemede sorun çıkabilir" mesajını vermiştir. Yine bir Amerika rating şirketi olan Duff and Phelps ise Türkiye'nin ödeme kapasitesinin olumsuz geliştiğine işaret etmiştir.

Yıllar itibariyle bakıldığında Türkiye hakkında yapılan değerlendirmelerin çok olumlu olduğunu söyleme imkanı yoktur. Çeşitli rating şirketlerinin değerlendirmelerinde Türkiye için "riskli ülke", "yatırım yapılmamalı", "spekülatif ülke", "borç ödeme kapasitesi uygun değil" değerlendirmelerinin yaygın olduğu gözlemlenebiliyor.

Tablo-7: Rating Kuruluşlarının Türkiye'ye Verdikleri Kredi Notundaki Gelişmeler

Tarih	Rating Kuruluşu	Kredi Notu ve Anlamı
1991	S&P	BBB (Borç ödeme kapasitesi uygun değil)
Mayıs 1993	S&P	BB (Ödeme kapasitesi olumsuz değişiyor)
Ocak 1994	Moody's	BA1 (Kabul edilebilir risk düzeyinin altında)
	JCR	BBB (Borç ödemeleri olumlu)
Mart 1994	S&P	BB (Ödeme kapasitesinde risk var)
Nisan 1994	S&P	B+ (Spekülatif ülke gözetim altında)
Haziran 1994	Moody's	BA3 (Yatırım yapılmamalı)
Ağustos 1994	IBCA	B (Riskli yüksek)
	S&P	B+ (Göstergeler iyi izlemede çıktı)
	JCR	BB+ (Riskli ülke)
Temmuz 1995	D&P	BB (Ödeme kapasitesinde risk var)
	S&P	B+ (Uzun dönem borçlarda pozitif görüş)
Eylül 1995	IBCA	BB (Ödeme kapasitesi olumsuz gelişiyor)
Ekim 1995	S&P	B+ (Uzun dönemli borçlarda negatif görüş)
Aralık 1995	S&P	Not değişimi yok. Uyarı.
Temmuz 1996	S&P	B+ (İzlemeye alındı. Uyarı yapıldı.)
	Moody's	BA3 İzleme kapsamında.
Kasım 1996	JCR	BB- İzlemeden çıktı. Riskli.
Aralık 1996	IBCA	B+ (Uzun vadeli borçlarda görüş negatif)
	S&P	B (Riskli yüksek)
Mart 1997	D&P	BB (Ödeme kapasitesi olumsuz gelişiyor)
	Moody's	B1 (Borç geri ödemede sorun çıkabilir)

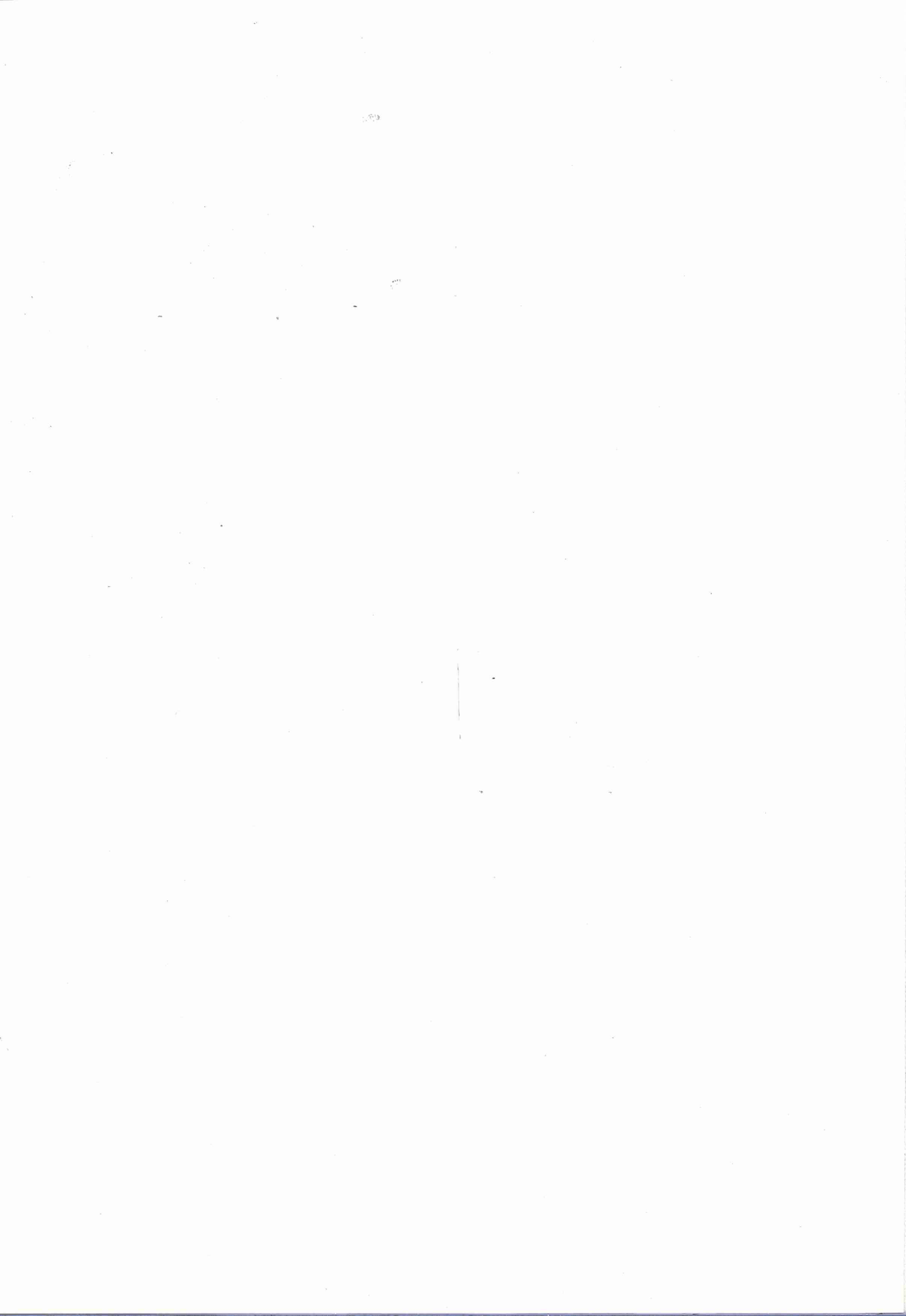
Notlar: S&P: Standard and Poor's Corporation
Moody's: Moody's Investor Service
JCR: Japanese Credit Rating Agency
D&P: Duff and Phelps Credit Rating Co.

Sekizinci Bölüm

BİLİM VE TEKNOLOJİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Hammadde, emek, zaman, mekan, sermaye ve öteki girdilere olan ihtiyacı azalttığı için, bilgi her şeyi ikame etmekte, ileri bir ekonominin merkezi haline gelmektedir. Ve bu gerçekleştikçe değeri hızla artmaktadır."

Alvin - Heidi Toffler

Dünyada bilgi ve iletişim teknolojisi alanında başdöndürücü gelişmeler yaşanmaktadır. Gelişmiş bilgisayarlar giderek yaşamın her alanında kullanılmakta, sanayide robotlardan yararlanılmakta, yeni iletişim teknolojileri sayesinde "bilgi otoyolları" kanalıyla insanlar çok daha süratle haberleşebilmektedirler. Günümüzde bilgi otoyolları ile bilginin kaynağı ve tüketici arasındaki uzaklık giderek önemsiz bir hale gelmiştir. İnsanlar dünyanın öteki ucundaki kişi ve kurumlarla telefon, faks, video konferans gibi teknolojiler sayesinde konuşabilmekte, yazılabilmekte, karşılıklı görüntülü bir ortamda tartışabilmektedirler. Çağımızda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde "bilgi sektörü" adı verilen bir büyük sektör doğmuştur.

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (International Telecommunication Union) 1997 yılında yayınladığı bir raporda bilgi sektörünün büyüklüğünün yaklaşık 1.370 milyar dolar olduğunu tahmin etmektedir. 1996 yılında, bilgi pazarında en büyük payın iletişim hizmetlerine (% 43) ait olduğu hesaplanmaktadır. Dünya bilgi pazarında iletişim cihazlarının payının yüzde 14; bilgisayar hizmetlerinin payının yüzde 18; donanım hizmetlerinin payının yüzde 17; yazılım hizmetlerinin payının ise yüzde 8 olduğu hesaplanmaktadır. Bu derece büyük bir sektörün gelişmesi ile bir çok yeni meslek doğmuş ve yeni istihdam alanları ortaya çıkmıştır (Bkz: Şekil-1).

Her geçen gün bilgi, bir üretim faktörü olarak daha fazla önem kazanmaktadır. Bilgi ile birlikte kalifiye insangücünün önemi artmakta, vasıfsız işgücünün önemi ise azalmaktadır. Bilgili insan, gelişmenin itici gücünü oluşturmaya başlamıştır.

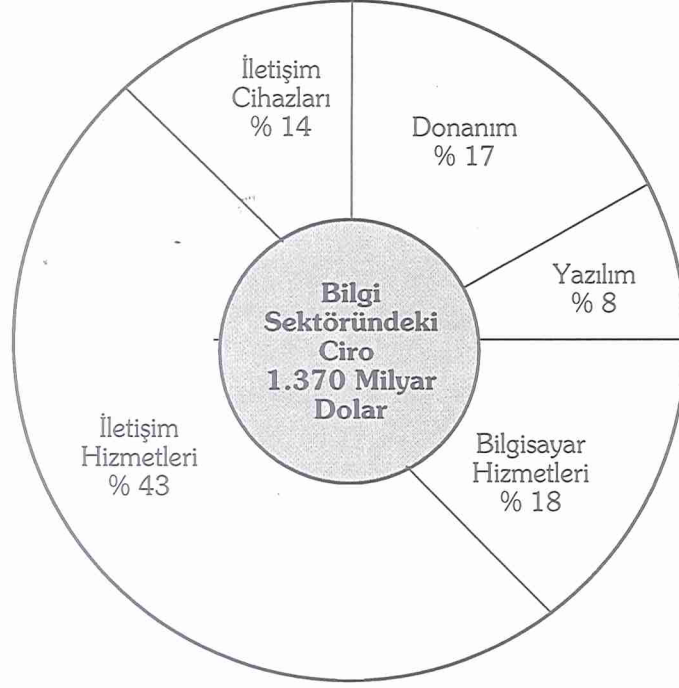
Bu açıklamalardan sonra şimdi, "bilgi çağının neresindeyiz?" ya da "bilgi toplumunun neresindeyiz?" sorusunu çeşitli istatistiki göstergeler yardımıyla cevaplamaya çalışalım. Bu bölümde başlıca, aşağıdaki temel bilim ve teknoloji göstergeleri yönünden ülkelerin konumlarını inceleyeceğiz.

- Bilim ve teknoloji alanında yapılan Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranı,
- Ar-Ge hizmetlerinde istihdam edilen bilim adamı ve mühendis sayısı,
- Yüksek teknoloji ihracatı,
- Kişisel bilgisayar kullanımı,
- İnternet kullanıcıların sayısı,
- Gazete, radyo, TV, telefon, faks vs. kullanım imkanları,
- Kişi başına düşen eğitim harcaması.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE AR-GE HARCAMALARININ GSYİH'YA ORANI

Dünyanın çeşitli ülkelerinde araştırma ve geliştirme harcamalarının GSYİH'ya oranları Tablo-1' de gösterilmiştir. Tabloda uzun bir dönem ortalaması esas alınmıştır. Buna göre 1981-92 yılları arasında ABD, İsveç, Fransa, Finlandiya, İngiltere gibi ülkelerde Ar-Ge harcamaları/GSYİH oranı yüzde olarak 2'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de sözkonusu dönemde Ar-Ge harcamaları/GSYİH oranı binde 8 olarak gerçekleşmiştir. Dünyada araştırma ve geliştirme harcamalarının GSYİH'ya oranı bakımından en geri ülkeler arasında Kolombiya, Ekvator, Nijerya, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Guatemala, Peru, Meksika, Libya, Sri Lanka, Libya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerdeki oran binde 2 ve altındadır.

Şekil-1: Dünyada Bilgi Sektörünün Büyüklüğü (1996).

Kaynak: Kalkan, 1997: 6.

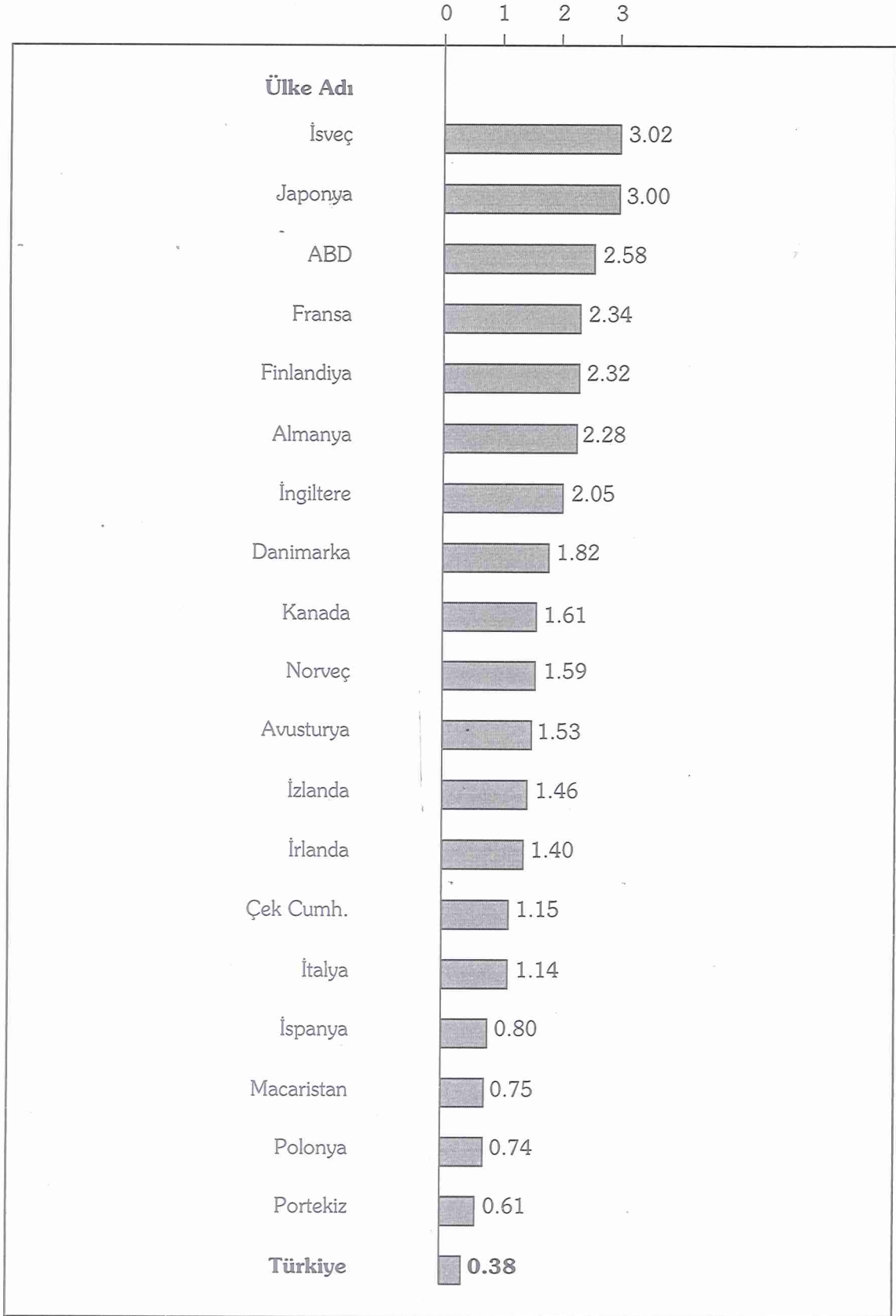
Öte yandan OECD'nin yıl içerisinde periyodik olarak yayınladığı Temel Bilim ve Teknoloji Göstergeleri (Main Science and Technology Indicators) başlığını taşıyan çalışmaya göre veri toplanabilen başlıca ülkelerde 1995 yılı itibarıyla Ar-Ge harcamaları/ GSYİH oranı şu şekildedir: İsveç yüzde 3.02; Japonya yüzde 3; ABD yüzde 2.58; Fransa yüzde 2.34; Finlandiya yüzde 2.32; Almanya yüzde 2.28; OECD'nin veri toplayabildiği ülkeler sıralamasında Türkiye en alt sırada yer almaktadır. Ülkemizde 1995 yılında Ar-Ge harcamaları/GSYİH oranı binde 38 dir. (Bkz: Şekil-2). Ülkemiz araştırma ve geliştirme harcamaları yönünden gelişmiş ülkelerin çok gerisinde bulunmaktadır.

Tablo-1: Dünyada Bilim ve Teknoloji Alanında Yapılan Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (1981-1992).

Sıra	Ülke Adı	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH'ya Oranı	Sıra	Ülke Adı	Ar-Ge Harcamalarının GSYİH'ya Oranı
1	ABD	2.9	28	Singapur	0.9
2	İsveç	2.9	29	İspanya	0.9
3	Fransa	2.4	30 TÜRKİYE		0.8
4	Finlandiya	2.1	31	Trinidad ve Tobago	0.8
5	İngiltere	2.1	32	Benin	0.7
6	İsviçre	1.8	33	Romanya	0.7
7	Hollanda	1.9	34	Şili	0.7
8	Norveç	1.9	35	Portekiz	0.6
9	Danimarka	1.8	36	Ruanda	0.5
10	Çek Cumhuriyeti	1.8	37	Madagaskar	0.5
11	Rusya	1.8	38	Vietnam	0.4
12	Belçika	1.7	39	Brezilya	0.4
13	Bulgaristan	1.7	40	Arjantin	0.3
14	Bolivya	1.7	41	Burundi	0.3
15	Kanada	1.6	42	Kosta Rika	0.3
16	Slovenya	1.5	43	Yunanistan	0.3
17	Avustralya	1.4	44	Tunus	0.3
18	Avusturya	1.4	45	Tayland	0.2
19	İtalya	1.3	46	Sri Lanka	0.2
20	Macaristan	1.1	47	Libya	0.2
21	Mısır	1.0	48	Meksika	0.2
22	Güney Afrika	1.0	49	Peru	0.2
23	İrlanda	0.9	50	Guatemala	0.2
24	Beyaz Rusya	0.9	51	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	0.2
25	Küba	0.9	52	Nijerya	0.1
26	Yeni Zelanda	0.9	53	Ekvator	0.1
27	Polonya	0.92	54	Kolombiya	0.1

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 280-282.

Şekil-2: Çeşitli Ülkelerde Araştırma Geliştirme Harcamalarının GSYİH'ya Oranı, 1995.

Kaynak: OECD, Main Science and Technology Indicators, 1997. s. 16.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE BİLİM ADAMI VE MÜHENDİS SAYISI

Bir ülkenin bilim ve teknoloji yönünden durumunu değerlendirmek için Ar-Ge sektöründe istihdam edilen personel sayısına da bakmak gerekir. 1981-92 yılları arasında dünyada - veri elde edilebilen ülkelerde - bir milyon insan başına düşen bilim adamı ve mühendis sayısı itibarıyla - ilk sırada Ukrayna, ikinci sırada Rusya, üçüncü sırada Bulgaristan, dördüncü sırada ise ABD yer almaktadır. Ukrayna da bir milyon insana düşen bilim adamı ve mühendis sayısı 6761 dir. ABD'de ise bu sayının 3873 olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise bu sayının 209'dur ve en alt sıralarda yer almaktadır (Bkz: Tablo 2).

1995 yılı verilerini esas aldığımızda OECD'nin veri toplayabildiği ülkeler arasında ilk başta Japonya'nın yer aldığını görüyoruz. Japonya'da istihdam edilen toplam Ar-Ge personeli sayısı yaklaşık 1 milyon kişidir. İkinci sırada Almanya, üçüncü sırada Fransa gelmektedir (Bkz: Şekil-4).

Türkiye, istihdam edilen toplam araştırma ve geliştirme personel sayısı yönünden 20 ülke arasında 18. sırada yer almaktadır. Ülkemizde Ar-Ge sektöründe istihdam edilen bilim adamı ve mühendis sayısı 18.498 olarak tesbit edilmiştir. En alt sırada ise Yunanistan ve Portekiz yer almaktadır.

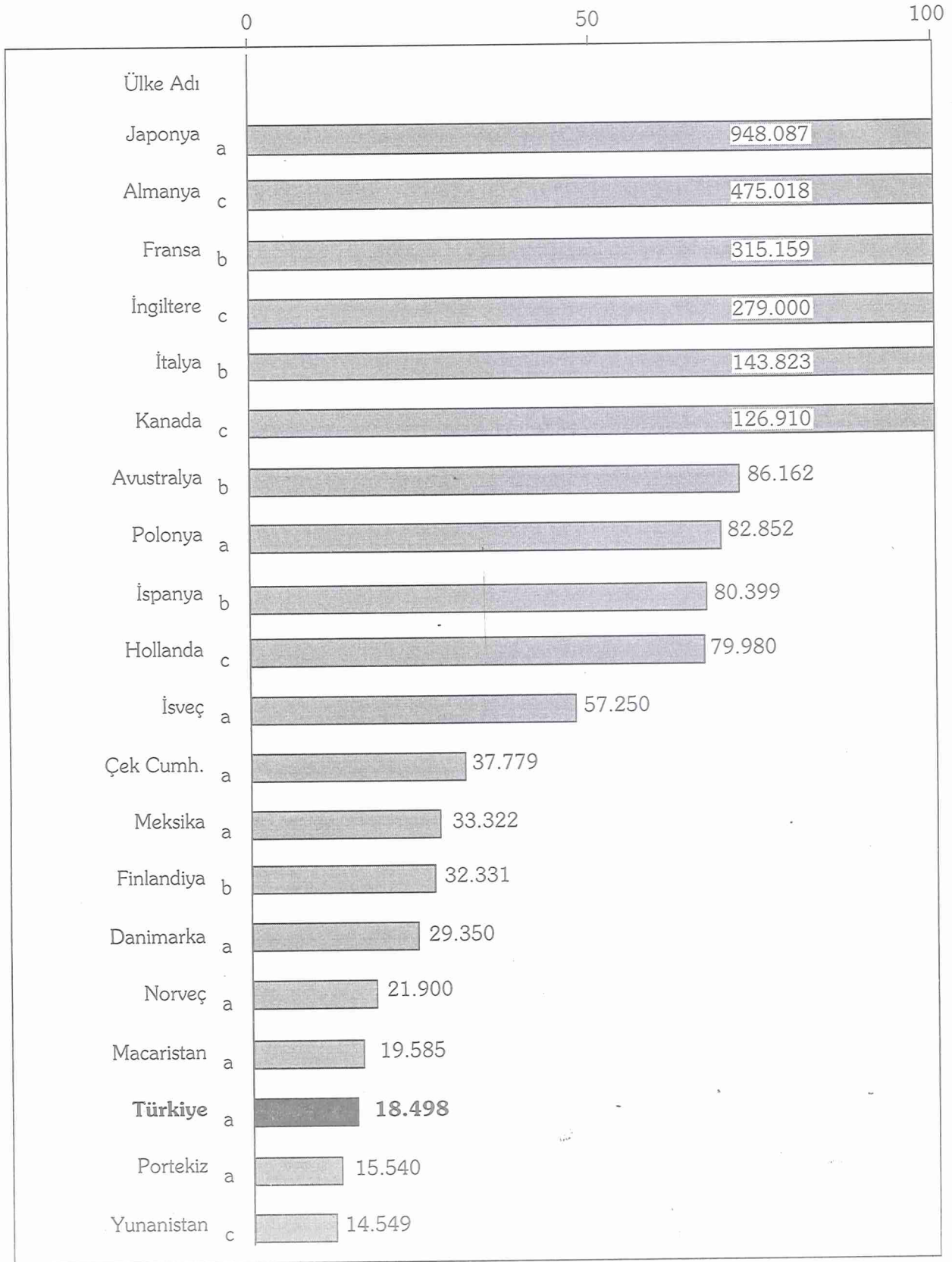
Önemle belirtelim ki, bilim adamı ve mühendis sayısının yüksek olması hiç şüphe yok ki, o ülkenin bilim ve teknolojiye önem verdiğinin önemli bir göstergesidir. Ancak, bilim adamı ve mühendis sayısı, bilim ve teknoloji üretmek için tek başına yeterli değildir. "Kantite değil, kalite önemlidir" sözü bu açıdan anlamlıdır. Bilim adamları ve mühendislerin gerçekten bilim üretme yeteneği ve kapasitesine sahip kimseler olabilmeleri için, çalışma ortamlarının, araç, gereç ve donanım imkanlarının yeterli olması; motivasyon ve ödüllendirme sistemlerinin mevcut olması gibi faktörler çok önem taşımaktadır. Yoksa bir ülkede, üniversitelerde ve araştırma kuruluşlarında istihdam edilen kişi sayısı tek başına bilim ve teknolojinin yerini ve önemini göstermez.

Tablo-2: Dünyada Araştırma ve Geliştirme Hizmetlerinde İstihdam Edilen Bilim Adamı ve Mühendis Sayısı (1981-1992)

Ülke Adı	Milyon İnsan Başına Düşen Bilim Adamı ve Mühendis Sayısı	Ülke Adı	Milyon İnsan Başına Düşen Bilim Adamı ve Mühendis Sayısı
Ukrayna	6.761	İspanya	956
Rusya	5.930	Portekiz	599
Bulgaristan	4.240	Kosta Rika	539
ABD	3.873	Mısır	458
Latvia	3.387	Brezilya	391
Belarus	3.300	Tunus	388
Çek Cumhuriyeti	3.287	Şili	364
Norveç	3.159	Mauritius	361
İsveç	3.081	Libya	361
Slovenya	2.998	Arjantin	350
Hollanda	2.656	Senegal	342
Avustralya	2.477	Vietnam	334
İsviçre	2.409	Güney Afrika	319
Danimarka	2.341	Gine	264
Kanada	2.322	Meksika	226
Finlandiya	2.282	Nikaragua	214
Fransa	2.267	TÜRKİYE	209
Belçika	1.856	Benin	177
İrlanda	1.801	Sri Lanka	173
Özbekistan	1.760	Tayland	173
Yeni Zelanda	1.555		
Yugoslavya	1.476		
Küba	1.369		
İtalya	1.366		
Singapur	1.284		
Avustralya	1.146		
Polonya	1.083		

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 280-282.

Şekil-4: Çeşitli Ülkelerde Araştırma ve Geliştirme Hizmetlerinde İstihdam Edilen Personel Sayısı (1995)

(a) 1995

(b) 1994

(c) 1993

Kaynak: OECD, Main Science and Technology Indicators, 1997-1, s. 17.

YÜKSEK TEKNOLOJİ YÖNÜNDEN ÜLKELERİN KONUMLARI

Bir ülkenin bilim ve teknoloji yönünden gelişmişliğini gösteren en önemli göstergelerden birisi, o ülkenin yüksek teknoloji üretimi ve ihracatıdır. 1995 yılı verilerine göre dünyada yüksek teknoloji ihracatında ilk sırada yer alan on ülke şunlardır: ABD, Japonya, İngiltere, Singapur, Fransa, Güney Kore, Hollanda, Malezya, İtalya ve Kanada. İlk sırada yeralan ABD'nin 1995 yılında gerçekleşen yüksek teknoloji ihracatı 181.2 milyon dolardır. Japonya'nın yüksek teknoloji ihracatı ABD'ye yakındır. Üçüncü sırada İngiltere yer almaktadır ve bu ülkenin 1995 yılında gerçekleşen yüksek teknoloji ihracatı yaklaşık 80 milyon dolardır. Dördüncü sırada yeralan Singapur'un toplam ihracatının yüzde 70'ini yüksek teknoloji ürünleri oluşturmaktadır. Bu oran Malezya'da yüzde 67; Güney Kore'de yüzde 42; Tayland'da ise yüzde 36'dır. Gelişmiş ülkeler yanısıra yeni gelişmekte olan Asya-Pasifik ülkelerinin hızlı büyümelerinin gerisinde yatan gerçeklerden birisi şüphesiz bilim ve teknolojiye verdikleri önemde aranmalıdır (Bkz: Tablo 3 ve Şekil 5).

Ülkemizde ise toplam yüksek teknoloji ihracatının 1995 yılında yaklaşık 1.2 milyon dolar olduğu hesaplanmıştır. ABD'yle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin yüksek teknoloji transferinin ABD'nin yaptığı ihracat tutarından 180 kat daha az olduğu anlaşılmaktadır.

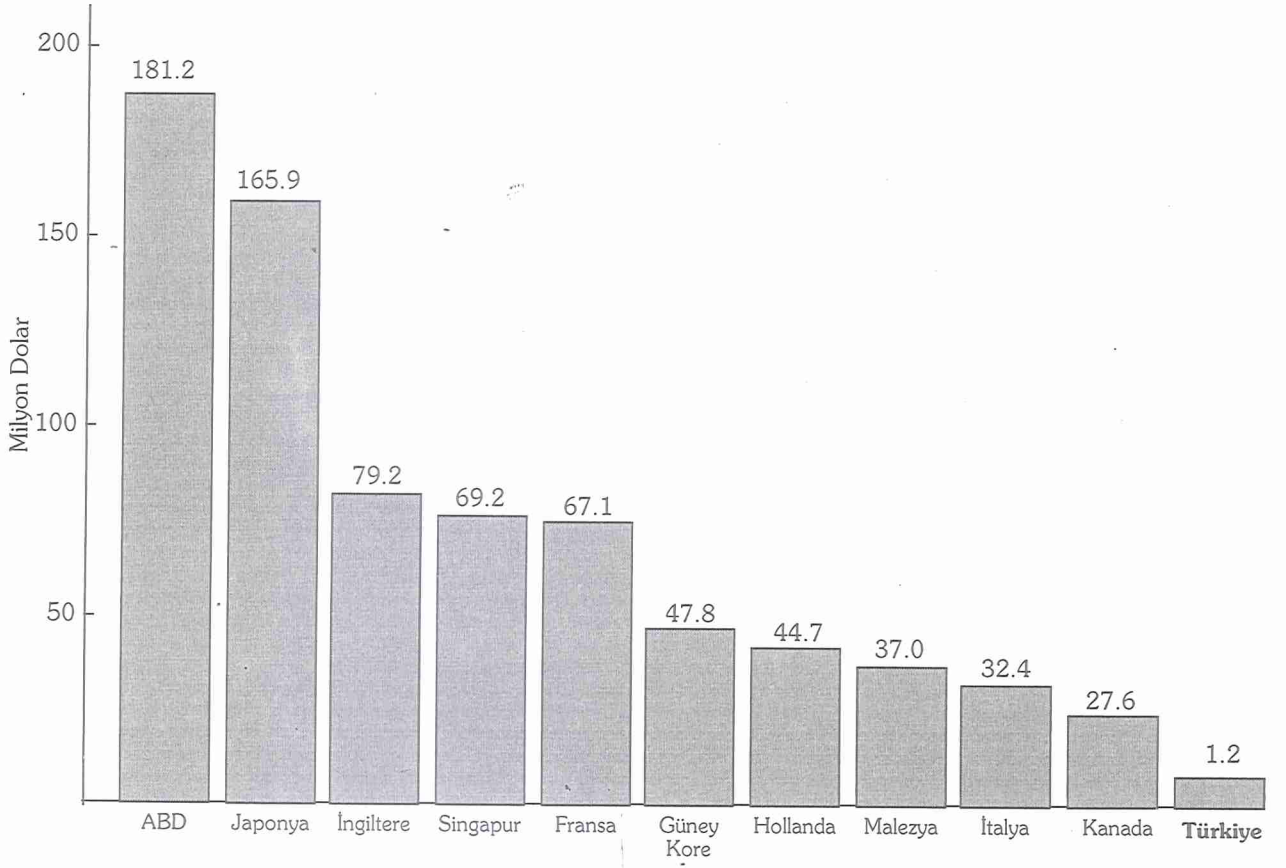
Yüksek teknoloji transferi yönünden en geri olan ülkeler sırasıyla şunlardır: Paraguay, Nepal, Mozambik, Madagaskar, Kenya, Honduras, Mısır ve Ekvator. Esasen bu ülkeler, yüksek teknoloji ihracatçısı değil, yüksek teknoloji pazarında ithalatçı durumundadır.

Tablo-3: Çeşitli Ülkelerde Yüksek Teknoloji İhracatı (1995)

Ülke Adı	Milyon Dolar	Toplam İhracat İçinde Yüksek Teknoloji İhracatı (%)
ABD	181.233	43
Japonya	165.972	39
İngiltere	79.256	41
Singapur	69.249	70
Fransa	67.152	31
Güney Kore	47.805	42
Malezya	37.072	67
Hollanda	44.729	40
İtalya	32.496	16
Kanada	27.648	23
Çin	24.393	19
Meksika	21.438	35
İrlanda	19.811	63
İsviçre	19.755	26
İsveç	17.731	26
Tayland	14.826	36
Güney Afrika	11.834	17
Avusturya	11.407	25
Hong Kong	8.112	29
Finlandiya	7.151	21
Danimarka	6.912	24
Avustralya	5.802	41
İsrail	4.722	28
Brezilya	4.021	16
Endonezya	3.615	16
Filipinler	2.986	42
Portekiz	2.581	14
Norveç	2.525	23
Güney Afrika	1.879	15
Polonya	1.688	10
TÜRKİYE	1.289	8
Slovenya	1.123	15
Slovak Cumhuriyeti	908	17
Suudi Arabistan	935	34
Kolombiya	815	21
Fas	619	25
Yunanistan	497	10
Özbekistan	377	14
Romanya	355	8
Şili	339	16
Cezayir	29	12
Bangladeş	4	0
Bolivya	30	15
Kongo	2	12
Ekvator	24	8
Mısır	89	6
Honduras	3	5
Kenya	20	5
Madagaskar	2	3
Mozambik	1	5
Nepal	0	0
Paraguay	3	3

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 280-282

Şekil-5: Yüksek Teknoloji İhracatı En Fazla Olan 10 Ülke ve Türkiye

BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI YÖNÜNDEN ÇEŞİTLİ ÜLKELERİN KONUMLARI

Bir ülkede gazete, radyo, TV, mobil telefon, faks, kişisel bilgisayar ve internet kullanımı vs. göstergeler ülkelerarasında bilim ve teknoloji yönünden değerlendirme ve karşılaştırma yapabilmek için önem taşımaktadır. Tablo 4'te yer alan veriler çerçevesinde seçilmiş bazı az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde temel iletişim araçları yönünden bazı karşılaştırmalar yapmak mümkündür.

İlk olarak televizyon kullanımı açısından gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde her bin kişiden yaklaşık yarısının evinde bir televizyon bulunurken; az gelişmiş ülkelerde bu sayı oldukça düşüktür. Örneğin, Etyopya, Nepal ve Mozambik'te 1000 kişiden sadece 3 ya da 4 kişinin özel televizyonu bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu sayı yaklaşık 200 ila 400 arasındadır. Ülkemizde 1000 kişiye düşen TV sayısı 240 dır (Tablo-4).

Az gelişmiş ülkelerin bir çoğunda mobil telefon kullanımı imkanı hemen hemen yok gibidir. Buna karşın gelişmiş ülkelerde mobil telefon kullanıcısı sayısı her yıl süratle artmaktadır. 1995

yılı verilerine göre İsveç'te her 1000 kişiden 229'u; Finlandiya'da 200'ü; Avusturya'da 127'si; Yeni Zelanda'da 108'i mobil telefon kullanım imkanına sahip bulunmaktadır. Türkiye'de ise bu rakam 7 dir. Yani ülkemizde 1000 kişi içerisinde sadece 7 kişinin mobil/cep telefonu bulunmaktadır.

İletişim devriminin en önemli araçlarından biri olan faks yönünden de yine gelişmiş ülkelerin önde olduğunu görüyoruz. Örneğin, ABD'de 1000 kişi içerisinde 54 kişiye bir faks cihazı düşerken, bu sayı ülkemizde 1.6 dır. Tabloda yer alan az gelişmiş ülkelerde ise bu sayı 1 bile değildir.

Bilgisayar ve internet kullanımı da bilim ve teknoloji yönünden ülkelerin ne durumda bulduklarını değerlendirmek için kullanılan çok önemli göstergelerdir. Gelişmiş ülkelerde her 1000 kişiden ortalama 200'ün üzerinde kişinin özel bilgisayarı bulunurken; bu rakam gelişmekte olan ülkelere 10 ile 50 arasındadır. Tabloda yer alan az gelişmiş ülkelerde 1000 kişiye düşen kişisel bilgisayar sayısı 5 ve altındadır.

1000 kişiye düşen internet abone/kullanıcı sayısı yönünden de yine gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında tam bir uçurumun olduğu görülmektedir. Finlandiya, internet kullanımı bakımından dünyada ilk sırada yer almaktadır. 1995 yılı verilerine göre bu ülkede her 1000 kişiden yaklaşık yarısının internet bağlantısı sözkonusudur. ABD'de bu sayı 313, İngiltere'de 100; İsviçre'de 145; İsveç'te 211; Avustralya'da ise 220 dir. Türkiye'de ise 1000 kişi içerisinde internet bağlantısı olan kişi sayısı 1 civarındadır. Bu rakamlar ülkemizin "bilgisayarlaşma" yönünden konumunu çok açık olarak ortaya koymaktadır.

Tablo-5 ve Tablo-6'da ise çeşitli ülkelerde kişisel bilgisayar kullanımı ve internet bağlantı sayısına ilişkin 1996 ve 1997 yılına ait istatistik veriler sunulmaktadır. Kişisel bilgisayar kullanımı yönünden 1996 yılı itibariyle dünyada en ileri ülkenin ABD olduğu tahmin edilmektedir. Bu ülkede 1000 kişi içerisinde yaklaşık 400 kişinin kendi özel kullanımına tahsisli bilgisayarı bulunmaktadır. İkinci sırada yer alan İzlanda'da bu sayı 370 dir. Türkiye 57 ülke arasında 41. sırada bulunmaktadır. Ülkemizde 1996 yılı itibariyle kişisel bilgisayar kullanıcı sayısı (1000 kişiye düşen kullanıcı sayısı) sadece 16 dir. Şüphesiz, Suriye, Uganda ve Gana ile karşılaştırınca Türkiye'nin durumunun çok daha iyi olduğu görülmektedir.

İnternet bağlantısı konusunda ise 1997 yılı istatistikleri Tablo-6'da verilmektedir. İlk sırada yer alan Finlandiya'da 1000 kişiden 63'ünün internet bağlantısı bulunmaktadır. Finlandiya'yı İzlanda, Norveç, ABD, İsveç, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İsviçre gibi ülkeler izlemektedir. Türkiye'de ise internet bağlantısı olan ana bilgisayar yüzdesi binde 22 dir. Türkiye, 46 ülkeyi içeren sıralamada en altlarda yer almaktadır.

Tablo-4: Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkelerin Bilgi ve İletişim Araçları Yönünden Karşılaştırılması

Ülke Adı	Televizyon	Mobil Telefon	Faks	Kişisel Bilgisayar	İnternet Kullanıcısı
	1995 (a)	1995 (a)	1995 (a)	1995 (a)	1995 (b)
GELİŞMİŞ ÜLKELER					
ABD	776	128	53.9	328.0	313.16
İngiltere	612	98.0	30.8	186.2	99.01
İsviçre	461	63.5	28.0	348.0	145.87
İsveç	476	229.4	37.3	192.5	211.02
Avustralya	641	127.7	26.3	275.8	220.15
Fransa	579	23.8	32.7	134.3	32.69
Almanya	550	42.8	17.8	164.9	66.96
Hollanda	495	33.2	32.3	200.5	138.88
Finlandiya	519	199.2	25.8	182.1	542.69
Yeni Zelanda	508	108.0	18.1	227.7	216.81
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER					
TÜRKİYE	240	7.0	1.6	12.5	1.25
Arjantin	347	9.9	1.4	24.6	2.72
Şili	280	13.8	1.1	37.8	9.27
Yunanistan	442	26.1	1.5	33.4	12.12
Malezya	231	43.4	3.0	39.7	4.24
Rusya	379	0.6	0.2	17.7	2.17
Polonya	408	1.9	0.8	28.5	9.95
Çek Cumhuriyeti	406	4.7	7.1	53.2	31.17
AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER					
Etyopya	4	0.0	0.0	-	0.0
Nepal	3	0.0	0.0	-	0.03
Gana	16	0.4	0.3	1.2	0.00
Mozambik	3	0.0	0.4	-	0.01
Uganda	26	0.1	0.1	0.5	0.03
Senegal	37	0.0	-	7.2	0.05

Not: a) 1000 kişiye düşen kullanıcı sayısı b) 10.000 kişiye düşen kullanıcı sayısı.

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. S. 285-287.

Tablo-5: Dünyada Kişi Başına Düşen Bilgisayar Sayısı Sıralamasında Ülkelerin Konumu (1996)

Sıra No	Ülke Adı	1000 Kişiyeye Düşen Bilgisayar Sayısı 1996
1	ABD	403
2	İzlanda	370
3	Avustralya	309
4	Norveç	307
5	Kanada	297
6	Danimarka	296
7	Finlandiya	292
8	İsveç	286
9	Yeni Zelanda	265
10	Hollanda	249
11	İngiltere	248
12	İsviçre	234
13	Singapur	233
14	İrlanda	222
15	Belçika	218
16	Hong Kong	210
17	Fransa	201
18	Almanya	199
19	Avusturya	183
20	İsrail	176
21	Japonya	176
22	İtalya	135
23	Tayvan	119
24	İspanya	105
25	Kore	99
26	Portekiz	85
27	Macaristan	68
28	Çek Cumhuriyeti	63
29	Yunanistan	58
30	Malezya	53
31	Polonya	40
32	Venezuela	34
33	Meksika	34
34	Arjantin	31
35	Şili	31
36	Rusya	24
37	Güney Afrika	24
38	Kolombiya	24
39	Tayland	22
40	Brezilya	19
41	Türkiye	16
42	Filipinler	11
43	Endonezya	6
44	Çin	3
45	Hindistan	3

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997. s. 409, (Orijinal kaynak: Computer Industry Almanac, 1997).

Tablo-6: Çeşitli Ülkelerde İnternet Bağlantısı Sayısı (1997)

Sıra No	Ülke Adı	1000 Kişi İçerisinde İnternet Bağlantısı Olan Ana Bilgisayar Yüzdesi % 1997
1	Finlandiya	63.27
2	İzlanda	44.15
3	Norveç	41.12
4	ABD	35.34
5	İsveç	29.39
6	Kanada	29.37
7	Avustralya	29.14
8	Yeni Zelanda	23.89
9	İsviçre	22.68
10	Danimarka	21.84
11	Hollanda	19.92
12	Singapur	13.49
13	Avusturya	12.81
14	İngiltere	11.91
15	Hong Kong	11.33
16	Almanya	9.48
17	İrlanda	8.41
18	Lüksemburg	8.30
19	Belçika	7.03
20	Japonya	6.26
21	İsrail	6.18
22	Fransa	4.76
23	Çek Cumhuriyeti	4.34
24	Macaristan	3.09
25	İspanya	3.01
26	İtalya	2.85
27	Güney Afrika	2.84
28	Portekiz	2.74
29	Yunanistan	2.46
30	Tayvan	1.72
31	Kore	1.66
32	Polonya	1.45
33	Şili	1.28
34	Malezya	1.25
35	Brezilya	0.52
36	Rusya	0.48
37	Arjantin	0.46
38	Kolombiya	0.43
39	Meksika	0.35
40	Venezuela	0.23
41	Türkiye	0.22
42	Tayland	0.17
43	Filipinler	0.11
44	Endonezya	0.06
45	Çin	0.02
46	Hindistan	0.01

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997. s. 411.

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN EĞİTİM HARCAMASI YÖNÜNDEN ÜLKELERİN KONUMLARI

Bilgi toplumu olabilmenin temeli eğitimidir. Dolayısıyla eğitime yapılan yatırım, insana yapılan yatırımdır. Eğitime ve dolayısıyla insana yatırım yapıldığı ölçüde bir ülkenin bilim ve teknoloji yönünden daha ileriye gideceğini söyleyebiliriz. Aşağıda çeşitli ülkelerde kişi başına düşen eğitim harcamasına ilişkin bir sıralama yer almaktadır. Tablo 7'ye göre 46 ülkeyi kapsayan sıralamada İsveç ilk başta yer almaktadır. Bu ülkede kişi başına yapılan eğitim harcaması 1994 yılı itibarıyla 2303 dolar olarak hesaplanmıştır. Norveç, Danimarka, İsviçre gibi ülkelerde de yapılan harcama tutarı 2000 dolar civarındadır.

Ülkemizde kişi başına yapılan eğitim harcaması 1994 yılı için 69 Dolar olarak tesbit edilmiştir. Çin, Endonezya, Hindistan, Filipinler ve Kolombiya gibi ülkeler Türkiye'den daha alt sırada yer almaktadır.

Önemle belirtelim ki, eğitim harcaması tek başına önem taşımamaktadır. Yapılan harcamadan daha da önemlisi verilen eğitimin kalitesidir. Daha fazla harcama yapmak her zaman kalitenin artması anlamına gelmemektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitime ayrılan kamu kaynakları son derece düşük olmakla birlikte, eğitim hizmetlerinin devlet tekelinde olması ya da ağırlıklı olarak devlet tarafından arzedilmesi nedeniyle eğitimde kalitesizlik kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo-7: Çeşitli Ülkelerde Kişi Başına Düşen Eğitim Harcaması, 1994 [Dolar]

1	İsveç	2.303
2	Norveç	2.148
3	Danimarka	2.145
4	İsviçre	1.943
5	Kanada	1.449
6	Finlandiya	1.319
7	ABD	1.286
8	Japonya	1.276
9	Fransa	1.246
10	Avusturya	1.246
11	Lüksemburg	1.239
12	İzlanda	1.207
13	Belçika	1.177
14	Almanya	1.125
15	Hollanda	1.103
16	Avustralya	980
17	İngiltere	980
18	İtalya	883
19	Yeni Zelanda	830
20	İsrail	809
21	Singapur	764
22	İrlanda	748
23	Tayvan	688
24	İspanya	571
25	Hong Kong	542
26	Portekiz	466
27	Güney Kore	332
28	Arjantin	305
29	Yunanistan	258
30	Macaristan	258
31	Meksika	227
32	Güney Afrika	220
33	Malezya	177
34	Çek Cumh.	177
35	Venezuela	137
36	Polonya	120
37	Şili	106
38	Brezilya	96
39	Tayland	92
40	Rusya	85
41	Türkiye	69
42	Kolombiya	66
43	Filipinler	20
44	Hindistan	12
45	Endonezya	11
46	Çin	11

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 459.

Dokuzuncu Bölüm

MAKRO-EKONOMİK PERFORMANS YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Ekonomik hayatı bir futbol maçına benzetiyorum. Hakem nasıl oyuna katılmazsa, devletin de ekonomik faaliyetler meydanında yeri yoktur. Güzel bir futbol maçında dikkati çeken nokta, oyun kurallarının alanda hakim olmasıdır."

Ludwig Erhard

Bu bölümde başlıca aşağıdaki temel makro-ekonomik göstergeler yönünden dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin durumunu tespit ve analiz etmeye çalışacağız.

- Ekonomik refah düzeyi (Kişi başına düşen GSMH yönünden ülkelerin konumları.)
- Tasarruf, yatırım ve ekonomik büyüme oranları itibariyle ülkelerin konumları.
- Ekonomide verimlilik göstergeleri itibariyle ülkelerin konumları.
- Ekonomik istikrar göstergeleri (enflasyon oranı, işsizlik oranı ve döviz kurlarının istikrarı yönünden) itibariyle ülkelerin konumları.
- Bütçe açıkları/GSMH oranı yönünden ülkelerin konumları.
- Borç göstergeleri yönünden ülkelerin konumları.
- Faiz oranları yönünden ülkelerin konumları.
- Ödemeler bilançosu göstergeleri yönünden ülkelerin konumları.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSMH

1995 yılı verilerine göre dünyada 133 ülke arasında kişi başına düşen GSMH yönünden yapılan sıralamada ilk başta İsviçre yeralmaktadır. İsviçre'de kişi başına düşen GSMH 40630 Dolar olarak hesaplanmıştır. Bu ülkeyi sırasıyla Japonya (39640 Dolar), Norveç (31250 Dolar), Danimarka (29890 Dolar), Almanya (27510 Dolar) ve ABD (26980 Dolar) izlemektedir.

Türkiye 2780 Dolar ile 133 ülke arasında 49. sırada yeralmaktadır. Kişi başına düşen GSMH yönünden 133 ülke arasında en altta bulunan ülke ise Mozambik'tir. Bu ülkede kişi başına milli gelir 80 Dolar olarak hesaplanmıştır. Mozambik'i izleyen Etyopya'da ise kişi başına düşen GSMH 100 Dolar'dır. Mozambik ve Etyopya'yı izleyen başlıca ülkeler şunlardır: Tanzanya, Burundi, Malawi, Çad, Ruanda, Sierre Leone ve Nepal. Tüm bu saydığımız ülkelerde kişi başına düşen GSMH 1995 yılı itibariyle 200 doların altındadır (Bkz: Tablo-1).

Bilindiği üzere kişi başına düşen GSMH, ülkelerin ekonomik refah düzeylerini tespit etmek için yeterince açıklayıcı olamamaktadır. Ülkeler arasında paranın satın alma gücünde farklılıklar olması dolayısıyla kişi başına düşen GSMH ayrıca Satın Alma Gücü Paritesi ile de hesaplanmaktadır. Bu kez tüm ülkelerde satın alma gücü paritesi cinsinden kişi başına düşen GSMH'yı tablo ile göstermek yerine kişi başına düşen milli gelirin en yüksek ve en düşük olduğu 20 ülkeyi vermekle yetineceğiz.

Dünyada 133 ülke arasında kişi başına düşen GSMH'nin en yüksek olduğu ülkelerin başında Lüksemburg gelmektedir. Lüksemburg'ta satın alma gücü paritesi cinsinden GSMH 1995 yılı itibariyle 37.930 dolardır. Bu ülkeyi sırasıyla İsviçre, Kuveyt, Hong Kong, Singapur, Japonya, Norveç, Belçika gibi ülkeler izlemektedir. 20 ülke arasında Batı'nın gelişmiş ülkeleri dışında yeni sanayileşen iki ülke, Hong Kong ve Singapur'un da bulunması dikkat çekicidir. Ayrıca petrol zengini Kuveyt 4. sırada bulunmaktadır. 20 ülkenin tamamında kişi başına düşen GSMH (SGP ile) 18.000 doların üzerindedir (Bkz: Tablo-2).

Türkiye'de ise kişi başına düşen GSMH (SGP ile) 5580 Dolardır. İlk yirmi ülkedeki ortalama gelir düzeyi 20.000 dolar olduğuna göre, ülkemizin bu ülkelerin dörtte biri oranında bir kişi başına gelire sahip olduğu görülür.

Dünyada ekonomik refah düzeyinin en düşük olduğu 20 ülke arasında ise sırasıyla şu ülkeler bulunmaktadır: Etyopya, Zaire, Ruanda, Mali, Sierre Leone, Burundi, Madagaskar, Çad, Malawi ve Nijer. Tabloda yer alan 20 ülkede kişi başına düşen GSMH'nin 1000 Dolar ve aşağısında olması dikkat çekicidir. Türkiye, bu ülkelerle karşılaştırıldığında ortalama kişi başına düşen milli gelirin Türkiye'de 5 kat daha fazla olduğu görülmektedir (Bkz: Tablo-3).

Tablo-1. Dünyada Kişi Başına GSMH Sıralaması (1995)

Sıra	Kategori ve Ülke Adı	Kişi Başına GSMH (1995) Dolar	Sıra	Kategori ve Ülke Adı	Kişi Başına GSMH (1995) Dolar
1	İsviçre	40630	66	Ürdün	1510
2	Japonya	39640	67	Jamaika	1510
3	Norveç	31250	68	Romanya	1480
4	Danimarka	29890	69	Dominikan Cumhuriyeti	1460
5	Almanya	27510	70	Ekvator	1390
6	ABD	26980	71	Guatemala	1340
7	Avusturya	26890	72	Kazakistan	1330
8	Singapur	26730	73	Bulgaristan	1330
9	Fransa	24990	74	Papua Yeni Gine	1160
10	Belçika	24710	75	Suriye	1120
11	Hollanda	24000	76	Fas	1110
12	İsveç	23750	77	Filipinler	1050
13	Hong Kong	22990	78	Endonezya	980
14	Finlandiya	20580	79	Özbekistan	970
15	Kanada	19380	80	Moldova	920
16	İtalya	19020	81	Makedonya	860
17	Avustralya	18720	82	Bolivya	800
18	İngiltere	18700	83	Mısır	790
19	Birleşik Arap Emirlikleri	17400	84	Lesotho	770
20	Kuveyt	17390			
21	İsrail	15920			
22	İrlanda	14710			
23	Yeni Zelanda	14340			
24	İspanya	13580			
25	Portekiz	9740			
26	Güney Kore	9700			
YÜKSEK - ORTA GELİRLİ ÜLKELER			DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELER (765 Dolar ve aşağısı)		
(3036-9385 Dolar Arası)			85	Ermenistan	730
27	Yunanistan	8210	86	Sri Lanka	700
28	Slovenya	8200	87	Kırgız Cumhuriyeti	700
29	Arjantin	8030	88	Kongo	680
30	Suudi Arabistan	7040	89	Arnavutluk	670
31	Uruguay	5170	90	Cote d'Ivoire	660
32	Umman	4520	91	Kamerun	650
33	Şili	4160	92	Çin	620
34	Macaristan	4120	93	Senegal	600
35	Malezya	3590	94	Honduras	600
36	Çek Cumhuriyeti	3870	95	Gine	550
37	Trinidad and Tobago	3770	96	Zimbabve	540
38	Brezilya	3640	97	Azerbaycan	480
39	Gabon	3490	98	Moritanya	460
40	Mauritius	3380	99	Pakistan	460
41	Meksika	3320	100	Gürcistan	440
42	Hırvatistan	3250	101	Angola	410
43	Güney Afrika	3160	102	Zambiya	400
DÜŞÜK - ORTA GELİRLİ ÜLKELER			103	Gana	390
(766-3035 Dolar Arası)			104	Nikaragua	380
44	Venezüella	3020	105	Benin	370
45	Botswana	3020	106	Los PDR	350
46	Slovak Cumhuriyeti	2950	107	Hindistan	340
47	Estonya	2860	108	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	340
48	Polonya	2790	109	Gambia	320
49	Türkiye	2780	110	Togo	310
50	Panama	2750	111	Moğolistan	310
51	Tayland	2740	112	Kenya	280
52	Lübnan	2660	113	Kamboçya	270
53	Kosto Rika	2610	114	Yemen	260
54	Peru	2310	115	Nijerya	260
55	Latvia	2270	116	Mali	250
56	Rusya	2240	117	Haiti	250
57	Beyaz Rusya	2070	118	Gine - Bissau	250
58	Namibya	2000	119	Vietnam	240
59	Kolombiya	1910	120	Uganda	240
60	Litvanya	1900	121	Bangladeş	240
61	Tunus	1820	122	Madagaskar	230
62	Paraguay	1690	123	Burkina Faso	230
63	Ukrayna	1630	124	Nijer	220
64	El Salvador	1610	125	Nepal	200
65	Cezayir	1600	126	Sierre Leone	180
			127	Ruanda	180
			128	Çad	180
			129	Malawi	170
			130	Burundi	160
			131	Tanzanya	120
			132	Etyopya	100
			133	Mozambik	80

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 214-215.

Tablo-2: Dünyada Ekonomik Refah Düzeyi En Yüksek 20 Ülke ve Türkiye

Sıra	Ülke Adı	Kişi Başına GSMH (Dolar) (SGP, 1995)
1	Lüksemburg	37.930
2	ABD	26.980
3	İsviçre	25.860
4	Kuveyt	23.790
5	Hong Kong	22.950
6	Singapur	22.770
7	Japonya	22.110
8	Norveç	21.940
9	Belçika	21.660
10	Avusturya	21.250
11	Danimarka	21.230
12	Kanada	21.130
13	Fransa	21.030
14	İzlanda	20.460
15	Almanya	20.070
16	Hollanda	19.950
17	İtalya	19.870
18	İngiltere	19.260
19	Avustralya	18.940
20	İsveç	18.540
	TÜRKİYE	5580

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 7-9.

Tablo-3: Dünyada Ekonomik Refah Düzeyi En Düşük 20 Ülke ve Türkiye

Sıra	Ülke Adı	Kişi Başına GSMH (Dolar) (SGP, 1995)
1	Etyopya	450
2	Zaire	490
3	Ruanda	540
4	Mali	550
5	Sierre Leone	580
6	Burundi	630
7	Madagaskar	640
8	Çad	700
9	Malawi	750
10	Nijer	750
11	Burkina Faso	780
12	Gine Bissau	790
13	Mozambik	810
14	Tacikistan	920
15	Haiti	910
16	Gambiya	930
17	Zambiya	930
18	Togo	1130
19	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	1070
20	Nepal	1170
	TÜRKİYE	5580

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997. s. 7-9.

EKONOMİK BÜYÜME, YURTİÇİ TASARRUF VE YATIRIMLAR YÖNÜNDEN ÜLKELERİN DURUMU

Uzun bir zaman boyutu açısından değerlendirdiğimizde, 1980-90 ve 1990-95 döneminde dünyada en yüksek büyüme hızını gerçekleştiren ülkeler arasında Hong Kong, Singapur, Güney Kore, Malezya, Tayland, Endonezya ve Çin gibi Asya-Pasifik ülkeleri yer almaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra Hindistan, Pakistan, Şili, Umman ve Mauritius da yüksek büyüme hızını gerçekleştiren ülkeler arasında yer almaktadır. Bu saydığımız ülkeler 1980-90 yılları arasında ortalama yüzde 5'in üzerinde bir büyüme hızını gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Türkiye de 1980-1990 döneminde hızlı büyüyen ülkelere birisi olarak kabul edilmektedir (Bkz: Tablo-4).

1990-1995 yılları arasında ise dünyada en yüksek büyüme hızını gerçekleştiren ülkelerin başında Çin gelmektedir. Çin, bu dönemde yüzde 12.8'lik bir yıllık büyüme hızına sahip olmuştur. Çin dışında 1990-95 yılları arasında hızla büyüyen diğer ülkeler arasında özellikle Singapur, Malezya, Tayland, Güney Kore ve Şili'yi belirtmekte yarar bulunmaktadır. Bu saydığımız ülkeler söz konusu 5 yıllık dönemde yüzde 7'nin üzerinde bir yıllık büyüme hızına ulaşmışlardır. 1990-95 döneminde Türkiye'deki büyüme hızı yıllık yüzde 3.2 olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo-5).

Sadece 1996 yılı rakamları değerlendirildiğinde, en hızlı ekonomik büyüme hızını gerçekleştiren ülkeler arasında ilk sırada İrlanda yer almaktadır. İrlanda'da 1996 reel büyüme hızı yüzde 10.30 olmuştur. Çin 1996 yılında da yüzde 9.7'lik bir büyüme hızını gerçekleştirebilmiştir. 20 ülke arasında Asya-Pasifik ülkelerinin ağırlıkta olduğu dikkat çekicidir. Türkiye, bu 20 ülke arasında yüzde 5.67'lik oranla 13. sırada bulunmaktadır.

Reel kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı yönünden değerlendirildiğinde, 1996 yılında ilk sırada yine İrlanda yer almaktadır. İkinci sırada Çin, üçüncü sırada Tayland bulunmaktadır. Türkiye ise 12. sıradadır. Ülkemizde 1996 yılında reel kişi başına GSYİH'daki büyüme hızı 4.89 olmuştur (Bkz: Tablo-6).

Tablo 4. Dünyada 1980-1995 Yıllarında En Yüksek Büyüme Hızını Gerçekleştiren 10 Ülke ve Türkiye

Ülke Adı	GSYİH'da Ortalama Yıllık Büyüme Hızı	
	1980-1990	1990-1995
Hong Kong	6.9	5.6
Singapur	6.4	8.7
Güney Kore	9.4	7.2
Malezya	5.2	8.7
Tayland	7.6	8.4
Endonezya	6.1	7.6
Çin	10.2	12.8
Şili	4.1	7.3
Umman	8.3	6.0
Mauritius	6.2	4.9
Pakistan	6.3	4.6
Hindistan	5.8	4.6
TÜRKİYE	5.3	3.2

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 234-235.

Tablo-5: 1996 Yılında Reel GSYİH'da Yüksek Büyüme Gerçekleştiren Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	Reel GSYİH Büyüme Hızı (%) 1996
1	İrlanda	10.30
2	Çin	9.70
3	Malezya	9.46
4	Singapur	8.75
5	Tayland	8.65
6	Endonezya	8.01
7	Hindistan	7.33
8	Şili	7.20
9	Kore	7.13
10	Polonya	6.00
11	Tayvan	5.71
12	İzlanda	5.68
13	Türkiye	5.67
14	Filipinler	5.48
15	Norveç	4.81
16	Hong Kong	4.74
17	İsrail	4.49
18	Arjantin	4.37
19	Hollanda	3.52
20	Japonya	3.39

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 334.

Tablo-6: 1996 Yılında Kişi Başına Reel GSYİH'da Yüksek Büyüme Gerçekleştiren Ülkeler

Sıra	Ülke Adı	Reel Kişi Başına GSYİH'da Büyüme Hızı (%) 1996
1	İrlanda	9.99
2	Çin	8.94
3	Tayland	7.38
4	Singapur	6.57
5	Malezya	6.39
6	Endonezya	6.30
7	Polonya	5.92
8	Şili	5.71
9	İzlanda	5.68
10	Kore	5.50
11	Hindistan	5.36
12	Türkiye	4.89
13	Tayvan	4.72
14	Filipinler	4.40
15	Norveç	4.33
16	Japonya	3.72
17	Arjantin	3.68
18	Lüksemburg	3.29
19	Çek Cumhuriyeti	3.13
20	Hollanda	3.06

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 335.

Ekonomik büyüme üzerinde önemli etkisi olan yurtiçi tasarruflar ve yurtiçi yatırımlar yönünden en başarılı ülkeler de Tablo 7 ve Tablo 8' de yer almıştır. Gayrisafi yurtiçi tasarrufların GSYİH içindeki payı itibariyle dünya ülkeleri arasında ilk 10 sırada yer alan ülkeler şunlardır: Gabon, Angola, Çin, Papua Yeni Gine, Malezya, Tayland, Güney Kore, Endonezya, Hong Kong ve Japonya. Bu on ülkede 1995 yılında yurtiçi tasarruflar/GSYİH oranı yüzde 30'un üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise söz konusu oran yüzde 22 olmuştur. 1993-1995 yılları ortalaması da yaklaşık olarak benzer bir seyir izlemiştir. Yurtiçi tasarruflar yönünden Asya-Pasifik ülkelerinin son derece başarılı oldukları dikkate çekmektedir.

Tablo-7: Dünyada Gayrisafi-Yurtiçi Tasarruf Oranı En Fazla Olan 10 Ülke ve Türkiye

Sıra	Ülke Adı	Gayrisafi Yurtiçi Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı	
		1995	1993-1995
1	Gabon	48	43.7
2	Angola	43	35.2
3	Çin	42	41.5
4	Papua Yeni Gine	39	33.8
5	Malezya	37	36.7
6	Tayland	36	36.2
7	Güney Kore	36	35.6
8	Endonezya	36	35.6
9	Hong Kong	33	33.6
10	Japonya	31	31.1
	TÜRKİYE	22	21.3

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 238-239 ve World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 156-189.

Tablo-8: Dünyada Gayrisafi Yurtiçi Yatırım Oranı En Fazla Olan 10 Ülke ve Türkiye

Sıra	Ülke Adı	Gayrisafi Yurtiçi Yatırımların GSYİH İçindeki Payı	
		1995	1993-1995
1	Lesotho	87	85.3
2	Mozambik	60	57.7
3	Malezya	41	38.1
4	Tayland	43	41.6
5	Çin	40	41.2
6	Endonezya	38	35.1
7	Güney Kore	37	36.1
8	Hong Kong	35	31.5
9	Singapur	33	34.9
10	Japonya	29	
	TÜRKİYE	25	24.4

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 238-240 ve World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 186-189.

Yurtiçi yatırımların GSYİH'ya oranı yönünden ise ilk 10 arasında yer alan ülkeler şunlardır: Lesotho, Mozambik, Malezya, Tayland, Çin, Endonezya, Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Japonya. İlk iki sırada yer alan ülkelerin dışındaki tüm ülkelerin Asya-Pasifik ülkeleri olmaları dikkat çekicidir. Asya-Pasifik ülkelerinde ortalama oran (yurtiçi yatırımlar/GSYİH) yüzde 30 ila 40 dolayında gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise 1995 yılında gerçekleşen oran yüzde 25'tir. Ülkemizde 1993-95 yılları arasında gayrisafi yurtiçi yatırımların GSYİH içerisindeki payı yüzde 24.4 olmuştur.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ENFLASYON

1993-1995 yılları arasında enflasyon oranının en yüksek ve en düşük olduğu 20 ülke Tablo 9 ve Tablo 10 da yer almaktadır. Enflasyonun, sözkonusu dönemde en yüksek olarak gerçekleştiği ülkelerin başında Angola, Gürcistan, Türkmenistan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Ukrayna ve Kazakistan gibi ülkeler yer almaktadır. Angola'da 1993-1995 yılları arasında enflasyon oranı yüzde 1534 olarak gerçekleşmiştir. En başlarda bulunan ülkelerin eski Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla yeni kurulan devletler olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye, bu 20 ülke arasında 14. sırada yer almaktadır.

Tablo-9: Dünyada Enflasyonun En Yüksek Olduğu 20 Ülke (1993-1995)

Sıra	Ülke Adı	Enflasyon % (GSYİH Deflatörü) 1993-1995
1	Angola	1534.4
2	Gürcistan	1477.9
3	Türkmenistan	1230.5
4	Beyaz Rusya	1142.1
5	Ermenistan	943.8
6	Azerbaycan	935.1
7	Özbekistan	639.1
8	Ukrayna	616.6
9	Kazakistan	575.8
10	Brezilya	542.4
11	Rusya	249.6
12	Tacikistan	236.7
13	Kırgızistan	97.3
14	TÜRKİYE	93.6
15	Sudan	90.6
16	Romanya	79.8
17	Nijerya	76.9
18	Bulgaristan	65.7
19	Venezüella	56.5
20	Malawi	59.2

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 186-189.

1993-1995 yılları arasında dünyada enflasyonun en düşük olduğu ülkeler ise başlıca sanayileşmiş ülkelerdir. En düşük enflasyona sahip 20 ülkede gerçekleşen ortalama enflasyon oranı yüzde 3'ün altında bulunmaktadır. Yeni Zelanda, Japonya, Umman, İsviçre gibi ülkelerde sözkonusu dönemde yıllık enflasyon oranı yüzde 1'in altında gerçekleşmiştir (Tablo-11).

1996 yılı itibariyle değerlendirdiğimizde, dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında en yüksek enflasyona sahip ülkeler arasında Türkiye yine en başlarda yer almaktadır. Ülkemizde 1996 yılında gerçekleşen enflasyon oranı yüzde 80'dir. 1996 yılında Venezüella'da enflasyon oranı yüzde 100, Rusya'da ise yüzde 121.8 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'deki enflasyonun birçok ülkeden farklı olarak "kronik" bir özellik taşıması dikkat çekicidir. Dünyada uzun yıllar çok yüksek enflasyon oranının hüküm sürdüğü ülkelerin başında Türkiye gelmektedir.

Tablo-10: Dünyada Enflasyonun En Düşük Olduğu 20 Ülke (1993-1995)

Sıra	Ülke Adı	Enflasyon (GSYİH Deflatörü) 1993-1995
1	Japonya	- 0.1
2	Yeni Zelanda	0.0
3	Umman	0.7
4	İsviçre	0.8
5	Avustralya	1.0
6	Norveç	1.3
7	Fransa	1.6
8	Danimarka	1.6
9	İrlanda	1.2
10	Kanada	1.8
11	Finlandiya	2.0
12	Panama	2.1
13	Hollanda	2.2
14	ABD	2.3
15	İngiltere	2.4
16	Belçika	2.4
17	Kuveyt	2.7
18	Avusturya	2.8
19	Suudi Arabistan	2.9
20	Singapur	3.1

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 186-189.

Tablo-11: Çeşitli Ülkelerde Enflasyon Oranları (1996)

Sıra	Ülke Adı	Tüketici Fiyatlarında Yıllık Artış Oranı (%)
1	Japonya	0.00
2	Arjantin	0.10
3	Finlandiya	0.60
4	İsviçre	0.70
5	Norveç	1.30
6	Kanada	1.40
6	Lüksemburg	1.40
8	İsveç	1.50
9	Almanya	1.70
9	Hollanda	1.70
11	Fransa	1.80
11	İrlanda	1.80
13	Avusturya	1.90
13	Yeni Zelanda	1.90
15	Belçika	2.00
16	Avustralya	2.10
16	Danimarka	2.10
16	ABD	2.10
19	İzlanda	2.30
20	Singapur	2.40
21	İngiltere	2.60
22	Tayvan	3.07
23	Portekiz	3.30
24	Malezya	3.50
25	İspanya	3.60
26	İtalya	4.20
27	Kore	5.00
28	Tayland	5.50
29	Hong Kong	6.00
30	Endonezya	6.47
31	Şili	7.40
31	Güney Afrika	7.40
33	Filipinler	8.40
34	Yunanistan	8.60
35	Çek Cumhuriyeti	8.80
36	Hindistan	9.00
37	Çin	10.00
38	Brezilya	10.55
39	İsrail	10.60
40	Polonya	19.90
41	Kolombiya	21.63
42	Macaristan	23.60
43	Meksika	35.00
44	Türkiye	80.40
45	Venezüella	99.90
46	Rusya	121.80

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 343.

DÖVİZ KURLARINDAKİ İSTİKRAR YÖNÜNDEN ÜLKELERİN KONUMLARI

1991 - 1996 yılları arasında döviz kurlarında istikrar yönünden ülkelerin konumları Tablo 12'de gösterilmiştir. Dünyada döviz kurlarında en istikrarlı ülkeler sırasıyla İsviçre, ABD, Arjantin, Filipinler ve Danimarka, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Tayland, Hollanda, Hong Kong ve Belçika olmuştur. Tabloda yer alan 44 ülkenin 42'sinde (Türkiye ve Venezüella hariç) ülke milli parasının Özel Çekme Hakları (SDR) karşısındaki değer kaybı 1991 - 96 yılları arasında yüzde 1 ve altında olmuştur. Venezüella'nın milli parası ise sözkonusu dönemde SDR'a oranla yüzde 6.78 oranında değer kaybetmiştir.

Tabloda yer alan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında döviz kurlarında en fazla istikrarsızlığın olduğu ülke Türkiye olmuştur. Ülkemizde, Türk Lirası'nın Özel Çekme Hakları (SDR)'na kıyasla gerçekleşen parite değişikliği 1991 - 96 yılları arasında yüzde 20.3 olmuştur. Bir başka ifadeyle, Türk Lirası SDR karşısında yüzde 20 değer kaybetmiştir.

Tablo-12: Çeşitli Ülkelerde Döviz Kurlarının İstikrarı (1991-1996)

Sıra No	Ülke Adı	Döviz Kurlarındaki Değişim % (1991-1996)*
1	İsviçre	0.00
2	ABD	0.01
3	Arjantin	0.01
4	Filipinler	0.01
5	Danimarka	0.01
6	Çek Cumhuriyeti	0.01
7	Fransa	0.02
8	Tayland	0.02
9	Hollanda	0.02
10	Hong Kong	0.03
11	Belçika	0.03
11	Lüksemburg	0.03
13	Avusturya	0.03
14	Almanya	0.03
15	Avustralya	0.04
16	İrlanda	0.05
17	Malezya	0.07
18	Japonya	0.07
19	Norveç	0.08
20	Tayvan	0.10
21	İngiltere	0.11
22	Kore	0.11
23	Finlandiya	0.13
24	Singapur	0.14
25	Şili	0.14
26	Portekiz	0.17
27	Kanada	0.19
28	Endonezya	0.20
29	İzlanda	0.21
30	Yeni Zelanda	0.23
31	İsveç	0.25
32	İtalya	0.34
33	İspanya	0.36
34	Hindistan	0.40
35	Yunanistan	0.42
36	Kolombiya	0.43
37	İsrail	0.43
38	Çin	0.54
39	Güney Afrika	0.72
40	Macaristan	1.19
41	Meksika	1.58
42	Polonya	1.64
43	Venezüella	6.78
44	Türkiye	20.33

(*) Döviz kurlarının istikrarı, ülke para biriminin SDR'a kıyasla gerçekleşen parite değışiklik oranı (1991-1996 yılları arası) ile ölçülmüştür.

Kaynak: IMD, World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 357.

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BÜTÇE AÇIKLARI

Kamu maliyesinin en temel göstergelerinden birisi bütçe açıklarının büyüklüğüdür. Gelişmiş ülkelerde bütçe açığı/GSYİH oranı 1995 yılı itibariyle Tablo 13'de gösterilmiştir. Bütçe açığı/GSYİH oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Finlandiya (% 9) ve Kanada (% 8.4)'dir. Gelişmiş ülkeler arasında 1995 yılı itibariyle bütçe dengesi fazlalık gösteren iki ülke Norveç ve Yeni Zelanda olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerde ise 1995 yılında gerçekleşen bütçe açığı/GSYİH oranı çeşitli ülkeler itibariyle şu şekildedir: Yunanistan'da 14.4, Brezilya'da yüzde 13.3, Lübnan'da yüzde 11.2, Güney Afrika'da yüzde 4.2 ve Türkiye'de ise sözkonusu oran yüzde 2.4 olarak gerçekleşmiştir. Singapur, Endonezya, Tayland, Malezya, Güney Kore gibi Asya-Pasifik; Şili, Venezüella, Meksika ve Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerinde 1995 yılında bütçe fazlası gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo 14).

Tablo-13: Gelişmiş Ülkelerde Bütçe Dengesi (1995)

Ülke Adı	Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranı	Bütçe Fazlasının GSYİH'ya Oranı
İsviçre	-3.4	
Japonya	-3.2	
Norveç	-	1.0
Danimarka	-1.2	
Almanya	-0.2	
ABD	-1.4	
Avusturya	-1.5	
Fransa	-3.8	
Belçika	-2.6	
Hollanda	-2.3	
İsveç	-5.9	
Finlandiya	-9.0	
Kanada	-2.4	
İtalya	-8.4	
Avustralya	-1.9	
İngiltere	-3.4	
İrlanda	-1.8	
Yeni Zelanda	-	3.8
İspanya	-4.9	
Portekiz	-3.4	

Kaynak: IMF, Government Finance Statistics Yearbook, 1996.

Tablo-14: Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Dengesi (1995)

Ülke Adı	Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranı	Bütçe Fazlasının GSYİH'ya Oranı
Yunanistan	-14.4	
Brezilya	-13.3	
Lübnan	-11.2	
Güney Afrika	-4.2	
Bulgaristan	-4.1	
Rusya	-5.6	
İsrail	-2.4	
Türkiye	-2.4	
Hindistan	-1.6	
Polonya	-0.8	
Singapur		15.0
Endonezya		9.9
Tayland		8.1
Malezya		7.3
Güney Kore		6.0
Şili		5.3
Çek Cumhuriyeti		4.0
Venezüella		2.6
Meksika		2.4
Kolombiya		2.8

Kaynak: IMF, Government Finance Statistics Yearbook, 1996.

KAMU BORÇLANMASI YÖNÜNDEN DÜNYA ÜLKELERİNİN KONUMU

Bir ülkedeki makro-ekonomik performansın en önemli göstergelerinden birisi kamu borçlarıdır. Dünya Bankası her yıl dünyadaki ülkelerle ilgili olarak borçlanma konusunda veri toplamakta ve bu verileri Global Kalkınma Finansmanı (Global Development Finance) adı verilen bir rapor içerisinde yayınlamaktadır. Aşağıda bu temel kaynaktan yararlanarak ülkelerin borçlanma yönünden durumlarını analiz edeceğiz.

Dünya Bankası, ülkeleri borç yükü yönünden iki kriterden yararlanarak üç ayrı kategoride sınıflandırmaktadır. Kriterler şunlardır:

1. Dış borç servisinin cari değerinin GSMH'ya oranı, (PV/GNP)
2. Dış borç servisi cari değerinin ihracat ve işçi gelirleri toplamına oranı (PV/XGS).

PV/GNP oranının yüzde 80'den fazla olması ya da PV/XGS oranının yüzde 200'den fazla olması durumunda bir ülke "**aşırı borçlu ülke**" kategorisine sokulmaktadır.

PV/GNP oranının 80'den küçük ve 48'den büyük olması durumunda ya da PV/XGS oranının 220'den küçük, 132'den büyük olması durumunda ise ülke "**orta derecede borçlu ülkeler**" kategorisine sokulmaktadır.

PV/GNP oranının 48'den veya PV/XGS oranının 132'den küçük olması durumunda ise ülke "**düşük derecede borçlu ülke**" kategorisinde değerlendirilmektedir.

Dünya Bankası, ülkeleri kişi başına düşen milli gelir yönünden de üç kategoride değerlendirmektedir. 0 ila 765 Dolar arasında bir gelire sahip olan ülke "düşük gelirli"; 766 ila 9386 arasında gelire sahip olan ülke "orta gelirli", 9387 ve üzerinde bir gelire sahip olan ülke ise "yüksek gelirli" ülke olarak adlandırmaktadır.

Dünya Bankası en son elde edilen 1995 yılı verilerinden yararlanarak yukarıdaki kategorileri esas alarak "**aşırı borçlu düşük gelirli**" ülkeleri şu şekilde tespit etmiştir (Bkz: Tablo 15): Aşırı borçlu düşük gelirli ülkeler arasında Angola, Burundi, Kamboçya, Kamerun, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Kongo gibi ülkeler yer almaktadır. Bu kategoride toplam borç stokunun GSMH'ya oranının en çok yüksek olduğu ülkeler ise şunlardır: Sao Tome and Principe, Nikaragua, Guyana, Gine, Bissau, Kongo ve Mozambik. Bu ülkelerde borç yükü (toplam borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 300'ün üzerinde bulunmaktadır. Söz konusu oran, Nikaragua'da yüzde 590; Mozambik'te ise yüzde 444'tür.

Tablo-15: Dünyada Aşırı Borçlu Düşük Gelirli Ülkeler Sıralaması (1995)

Ülke Adı	Toplam Borç Stoku (Milyon Dolar) 1995	Toplam Borç Stokunun GSMH'ya Oranı 1995	PV/XGS 1993-95	PV/GNP 1993-95
Angola	11.482	275	318	280
Burundi	1.157	110	439	50
Kamboçya	2.031	74	264	58
Kamerun	9.350	124	262	80
M. Afrika Cumh.	944	-	240	45
Kongo	6.032	366	412	283
Cote d'Ivoire	18.952	252	429	231
Ekvator Ginesi	293	196	300	152
Etyopya	5.221	100	362	61
Gana	5.874	95	242	55
Gine	3.242	91	275	60
Gine-Bissau	894	354	1250	235
Guyana	2.105	377	254	328
Honduras	4.567	125	232	104
Kenya	7.381	98	201	85
Liberya	2.127	-	373	125
Madagaskar	4.302	142	457	98
Malawi	2.140	167	236	65
Mali	3.066	132	287	73
Moritanya	2.467	243	340	165
Mozambik	5.781	444	1003	333
Myanmar	5.771	-	407	-
Nikaragua	9.287	590	1863	657
Nijer	1.633	91	388	53
Nijerya	35.005	141	262	114
Rwanda	1.008	89	346	40
Sao Tome and Principe	277	693	1160	321
Sierre Leone	1.226	160	682	137
Somali	2.678	-	5191	246
Sudan	17.623	-	2464	265
Tanzanya	7.333	207	525	148
Togo	1.486	121	330	79
Uganda	3.564	64	495	43
Vietnam	26.495	130	429	138
Yemen Cumhuriyeti	6.212	155	170	135
Zaire	13.137	255	605	199
Zambiya	6.853	191	441	154
TÜM ÜLKELER	534.794	112	-	-

Kaynak: World Bank, Global Development Finance, 1997, Vol. 2. s. 10.

Dış borç servis cari değerinin ihracat gelirlerine oranı (PV/XGS) da, bir ülkenin borç yönünden ne durumda olduğunu analiz etmede kullanılan önemli bir kriterdir. Bu oranının en yüksek olduğu ülke Somali'dir. Somali'de sözkonusu oran yüzde 5191'dir. Sudan'da ise sözkonusu oran yüzde 2464'tür.

Dış borç servisinin cari değerinin GSMH'ya oranının (PV/GNP) en yüksek olduğu ülke ise Nikaragua'dır. Bu ülkede sözkonusu oran 657'dir.

"**Aşırı borçlu orta gelirli ülkeler**" ise Tablo 16'da gösterilmiştir. Bu kategoride yer alan ülkeler şunlardır: Arjantin, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Ekvator, Gabon, Jamaika, Ürdün, Meksika, Panama, Peru ve Suriye. Çoğunluğu Latin Amerika ülkelerinden oluşan bu kategoride toplam borç yükünün en yüksek olduğu ülke Suriye ve Jamaika'dır. PV/XGS oranının en yüksek olduğu ülkeler ise Peru, Suriye, Meksika, Arjantin ve Bolivya'dır. PV/XGS oranı bu ülkelerde yüzde 300'ün üzerindedir. PV/GNP oranının en yüksek olduğu ülkeler ise Suriye, Ürdün, Panama, Jamaika'dır.

Türkiye, Dünya Bankası sınıflamasında "aşırı borçlu ülkeler" kategorisinde değil, "**ılımlı derecede borçlu orta gelirli ülkeler**" kategorisinde yer almaktadır. Türkiye'de 1995 yılı itibarıyla toplam borç stoku 73.5 milyar dolardır. Toplam borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 44'tür. Bu oran birçok ülkeye kıyasla düşüktür. PV/GNP ve PV/XGS oranı itibarıyla da Türkiye dünya ülkeleri arasında alt sıralarda yer almaktadır (Bkz: Tablo 17).

Özet olarak, Türkiye borç göstergeleri itibarıyla dünyada birçok ülkeden daha iyi bir konumda bulunmaktadır.

Tablo-16: Dünyada Aşırı Borçlu Orta Gelirli Ülkeler

Ülke Adı	Toplam Borç Stoku	Toplam Borç Stokunun	PV/XGS	PV/GNP
	(Milyar Dolar)	GSMH'ya Oranı	1993-95	1993-95
	1995	1995		
Arjantin	62.233	33	325	27
Bolivya	4.275	91	321	66
Brezilya	119.643	24	273	27
Bulgaristan	10.890	92	197	101
Ekvator	12.109	84	299	88
Gabon	3.984	122	118	84
Jamaika	4.671	135	116	102
Ürdün	8.184	126	149	113
Meksika	104.442	70	327	41
Panama	6.679	101	80	107
Peru	20.064	54	395	51
Suriye	17.068	135	304	123

Kaynak: World Bank, Global Development Finance, s. 10.

Not: PV/XGS dış borç servisi cari değerinin ihracat gelirlerine oranıdır.

PV/GNP ise dış borç servisi cari değerinin GSMH'ya oranıdır.

PV/XGS oranının yüzde 220'den veya PV/GNP oranının yüzde 85'den fazla olması durumunda bir ülke "Aşırı Borçlu Ülke" olarak kabul edilmektedir.

Tablo-17: Türkiye'de Temel Dış Borç Göstergeleri

Toplam borç stoku (Milyon Dolar) 1995	73.592
Toplam borç stokunun GSMH'ya oranı 1995	44
Dış borç servisi cari değerinin GSMH'ya oranı PV/GNP (1993-95)	39
Dış borç servisi cari değerinin ihracat gelirleri toplamına oranı PV/XGS (1993-95)	182

Kaynak: World Bank, Global Development Finance, 1997, Vol. 1, Vol. 2.

DÜNYADA ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE FAİZ ORANLARI

Bir ülkedeki faiz oranları o ülkedeki makro ekonomik performansı belirleyen önemli göstergelerden biridir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında 1995 yılı itibariyle ortalama yıllık nominal mevduat ve kredi faizlerinin yüzde 10'un altında olduğu görülmektedir. Örneğin, İsviçre, Japonya, Danimarka, Almanya, Avusturya, İrlanda gibi ülkelerde ortalama yıllık mevduat faizi oranları 1995 yılında yüzde 4'ün altında olmuştur. Gelişmiş ülkeler arasında kredi faizlerinin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla şunlardır: Japonya (% 3.4), İsviçre (% 5.5), İrlanda (% 6.6) ve İngiltere (% 6.7) (Bkz: Tablo-18).

Gelişmekte olan ülkelere ise mevduat ve kredi faizi oranları gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksek bulunmaktadır. Örneğin, Rusya'daki mevduat faizi oranı 1995 yılında yüzde 102; kredi faizi oranı ise yüzde 319 olmuştur. 1995 yılında Türkiye'de mevduat faizi yüzde 76.1, Brezilya'da yüzde 52.2, Meksika'da yüzde 39.2, Kolombiya'da ise 32.3 olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo 19).

Türkiye, 1995 yılında dünyada en yüksek mevduat faizi uygulayan 10 ülkeden biridir ve üçüncü sırada bulunmaktadır (Bkz: Tablo 20).

Tablo-18: Çeşitli Gelişmiş Ülkelerde Mevduat ve Kredi Faiz Oranları

Ülke Adı	Ortalama Yıllık Nominal Mevduat Faizi % 1995	Ortalama Yıllık Nominal Kredi Faizi % 1995
İsviçre	1.3	5.5
Japonya	0.7	3.4
Norveç	5.0	7.8
Danimarka	3.9	10.3
Almanya	3.9	10.9
Avusturya	2.2	-
ABD	5.9	8.8
Fransa	4.5	8.1
Belçika	4.0	8.4
Hollanda	4.4	7.2
İsveç	6.2	11.1
Finlandiya	3.2	7.7
Kanada	7.1	8.6
İtalya	6.4	12.5
Avustralya	8.6	10.6
İngiltere	4.1	6.7
İrlanda	6.4	6.6
Yeni Zelanda	8.5	12.2
İspanya	7.7	10.0
Portekiz	8.4	13.8

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 216-217.

Tablo-19: Çeşitli Gelişmekte Olan Ülkelerde Mevduat ve Kredi Faizi Oranları (1995)

Ülke Adı	Ortalama Yıllık Nominal Mevduat Faizi % 1995	Ortalama Yıllık Nominal Kredi Faizi % 1995
Yunanistan	15.8	23.1
Arjantin	11.9	17.8
Şili	13.7	18.2
Macaristan	26.1	32.6
Malezya	5.9	7.6
Çek Cumh.	7.0	12.8
Brezilya	52.2	-
Meksika	39.2	-
Güney Afrika	13.5	17.9
Venezüella	24.7	32.2
Polonya	26.8	33.5
Türkiye	76.1	-
Tayland	11.6	14.4
Rusya	102.0	319.5
Kolombiya	32.3	42.7

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 216-217.

Tablo-20: Dünyada En Yüksek Mevduat ve Kredi Faizi Uygulayan 10 Ülke Sıralaması (1995)

Sıra No	Mevduat Faizi Sıralaması	Sıra No	Kredi Faizi Sıralaması
1	Rusya 102.0	1	Rusya 319.5
2	Beyaz Rusya 100.8	2	Beyaz Rusya 175.0
3	Türkiye 76.1	3	Azerbaycan 162.5
4	Ukrayna 70.3	4	Ukrayna 122.7
5	Mongolia 60.1	5	Moğolistan 114.9
6	Brezilya 52.2	6	Zambia 113.3
7	Ekvator 43.3	7	Uruguay 99.1
8	Meksika 39.2	8	Ekvator 55.7
9	Uruguay 38.2	9	Bolivya 31.0
10	Malawi 37.3	10	Malawi 47.3

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 216-217.

CARİ İŞLEMLER DENGESİ YÖNÜNDEN ÜLKELERİN DURUMLARI

1993-95 yılları ortalaması ve 1995 yılı itibariyle dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde cari işlemler dengesi Tablo-21 ve Tablo-22'de gösterilmiştir. Geliştirilmiş ülkeler arasında cari işlemler dengesi fazlalık gösteren ülkeler şunlardır: İsviçre, Japonya, Norveç, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç, Finlandiya, İtalya ve İrlanda (Bkz: Tablo-21).

Tablo-22'de yeralan gelişmekte olan tüm ülkelerde ise, cari işlemler dengesinin 1993-95 ve 1995 yılları itibariyle açık verdiği görülmektedir. Türkiye'de 1993-95 yılları arasında cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranı yüzde -1.0, 1995 yılında ise yüzde -1.4 olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo-22).

Tablo-21: Gelişmiş Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi

Ülke	Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ya Oranı)	
	1995	1993-1995
İsviçre	7.2	7.3
Japonya	2.2	2.7
Norveç	3.0	2.4
Danimarka	6.8	2.1
Almanya	-0.9	-0.9
ABD	-2.1	-2.0
Avusturya	-2.2	-1.2
Fransa	1.1	0.8
Hollanda	4.1	4.2
İsveç	2.0	0.1
Finlandiya	4.5	1.5
Kanada	-1.5	-3.0
İtalya	2.4	1.6
Avustralya	-5.5	-4.8
İngiltere	-0.4	-0.8
İrlanda	2.3	3.0
Yeni Zelanda	-6.6	-4.6
İspanya	0.2	-0.8
Portekiz	-0.2	-0.6

Kaynak: World Bank, World Development Report, 1997, s. 216-217 ve World Bank, World Development Indicators 1997, 186-189.

Tablo-22: Çeşitli Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi

Ülke Adı	Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ya Oranı)	
	1995	1993-95
Yunanistan	-3.2	-1.5
Arjantin	-1.4	-2.7
Şili	0.2	-1.8
Macaristan	-5.8	-8.9
Malezya	-5.9	-4.7
Çek Cumh.	-3.1	-0.4
Brezilya	-2.6	-0.9
Meksika	-0.3	-4.8
Güney Afrika	-2.6	-0.5
Venezüella	3.0	1.3
Polonya	-3.6	-4.4
Türkiye	-1.4	-1.0
Tayland	-8.1	-6.3
Rusya	2.8	2.1
Kolombiya	-5.4	-4.7

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 216-217 ve World Bank, World Development Indicators, 1997, s. 186-89.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE İŞSİZLİK ORANLARI

Çeşitli gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranları Tablo 23'de gösterilmiştir. 1996 yılı itibariyle işsizlik oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Güney Afrika, İspanya, Arjantin, Finlandiya, Polonya, Belçika, Fransa ve İtalya gibi ülkelerdir. İşsizlik oranının en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Kore, Tayland, Hong Kong, Malezya, Tayvan, Singapur, Çin, Lüksemburg ve Japonya'dır. Türkiye'de işsizlik oranı 1996 yılı itibariyle yüzde 7.2'dir. Türkiye Tablo-23'de yer alan 45 ülke arasındaki sıralamada ortalarda yer almaktadır (Bkz: Tablo-23).

Tablo-23: Dünyada Çeşitli Ülkelerde İşsizlik Oranları % 1996

Sıra No	Ülke Adı	İşsizlik Oranı
1	Kore	2.30
2	Tayland	2.50
3	Hong Kong	2.60
3	Malezya	2.60
3	Tayvan	2.60
6	Singapur	2.70
7	Çin	2.90
8	Lüksemburg	3.10
9	Japonya	3.40
10	Çek Cumhuriyeti	3.50
11	İzlanda	4.30
12	İsviçre	4.60
13	Norveç	4.90
14	ABD	5.40
15	Brezilya	5.70
16	Meksika	6.00
17	Yeni Zelanda	6.10
18	Avusturya	6.20
19	İsrail	6.40
20	Şili	6.50
21	Hollanda	6.60
22	Portekiz	7.20
22	Türkiye	7.20
24	Endonezya	7.24
25	İngiltere	7.60
26	İsveç	8.00
27	Avustralya	8.50
28	Filipinler	8.58
29	Danimarka	8.90
30	Almanya	9.00
31	Rusya	9.30
32	Kolombiya	9.50
33	Kanada	9.70
34	Yunanistan	10.10
35	Macaristan	10.60
36	Venezüella	11.10
37	İrlanda	12.00
37	İtalya	12.00
39	Fransa	12.40
40	Belçika	12.90
41	Polonya	13.60
42	Finlandiya	16.10
43	Arjantin	17.30
44	İspanya	21.90
45	Güney Afrika	29.30

Kaynak: IMD. The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 455.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE GENEL VERİMLİLİK VE İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ ORANLARI

Genel Verimlilik (işgücü başına düşen GSYİH) düzeyi yönünden ülkelerin durumları Tablo-24 de gösterilmiştir. Dünyada genel verimliliğin en yüksek olduğu ülkelerin başında Lüksemburg, İsviçre, Norveç, Belçika, Japonya, Fransa, Almanya, Danimarka, İsveç ve Avusturya gibi ülkeler yer almaktadır. Genel verimlilik düzeyinin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Çin, Endonezya, Filipinler, Tayland, Rusya, Brezilya, Meksika, Venezüella, Polonya ve Türkiye gibi ülkelerdir. Ülkemiz 45 ülkeyi kapsayan sıralamada 36. sırada bulunmaktadır.

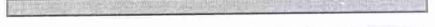
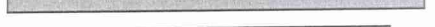
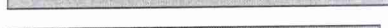
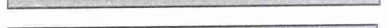
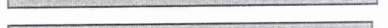
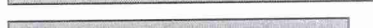
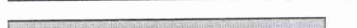

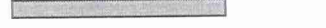
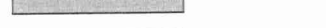
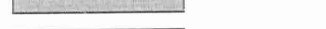

İşgücü verimliliğine ilişkin göstergeler ise Tablo 25 de verilmektedir. Genel verimlilik düzeyi düşük olan ülkelerde işgücü verimliliği (her çalışan için saat başına düşen GSYİH) de oldukça düşüktür. Ülkemizde bir çalışana saat başına düşen GSYİH payı yaklaşık 4 dolardır. Oysa bu rakam Fransa, İsviçre, Norveç, Belçika, Lüksemburg gibi ülkelerde 40 doların üzerindedir.

Tablo-24: Çeşitli Ülkelerde Genel Verimlilik Düzeyi (1996)

Sıra	Ülke Adı	İşgücü Başına Düşen GSYİH (Dolar)
1	Lüksemburg	80.328
2	İsviçre	76.872
3	Norveç	73.501
4	Belçika	73.443
5	Japonya	70.919
6	Fransa	69.860
7	Almanya	66.530
8	Danimarka	66.149
9	İsveç	63.128
10	Avusturya	61.624
11	ABD	59.792
12	İtalya	59.715
13	Finlandiya	59.537
14	Hollanda	55.623
15	Hong Kong	51.569
16	İzlanda	51.478
17	Singapur	50.050
18	İrlanda	49.582
19	Avustralya	47.143
20	İspanya	46.923
21	İsrail	46.913
22	İngiltere	44.151
23	Kanada	42.768
24	Yeni Zelanda	37.733
25	Yunanistan	31.935
26	Tayvan	30.114
27	Arjantin	28.196
28	Portekiz	23.994
29	Kore	23.391
30	Kolombiya	16.925
31	Güney Afrika	16.482
32	Şili	13.925
33	Malezya	12.126
34	Macaristan	11.379
35	Çek Cumhuriyeti	9.855
36	Türkiye	9.375
37	Polonya	8.886
38	Venezüella	8.701
39	Meksika	8.466
40	Brezilya	7.338
41	Rusya	6.685
42	Tayland	4.418
43	Filipinler	3.072
44	Endonezya	2.411
45	Çin	1.118

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook. 1997, s. 420.

Tablo-25: Çeşitli Ülkelerde İşgücü Verimliliği (1996)

1	Lüksemburg		45.33
2	Belçika		42.92
3	Norveç		42.27
4	İsviçre		41.60
5	Fransa		40.38
6	Almanya		39.44
7	Japonya		39.42
8	Danimarka		39.16
9	Avusturya		35.81
10	Finlandiya		33.87
11	Hollanda		33.49
12	İtalya		33.18
13	ABD		31.64
14	İrlanda		28.56
15	İsveç		28.03
16	İzlanda		27.72
17	İspanya		26.35
18	Singapur		24.85
19	Kanada		22.97
20	İngiltere		22.65
21	Avustralya		22.28
22	İsrail		22.22
23	Hong Kong		20.63
24	Yunanistan		17.75
25	Arjantin		13.56
26	Tayvan		13.55
27	Portekiz		13.29
28	Kore		10.18
29	Güney Afrika		8.18
30	Kolombiya		7.85
31	Macaristan		6.27
32	Şili		6.17
33	Malezya		5.67
34	Polonya		5.03
35	Çek Cumhuriyeti		5.01
36	Venezüella		4.37
37	Türkiye		4.05
38	Brezilya		3.99
39	Rusya		3.72
40	Meksika		3.68
41	Tayland		2.10
42	Filipinler		1.42
43	Endonezya		1.21
44	Çin		0.55

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 421.

Onuncu Bölüm

RÜŞVET VE YOLSUZLUKLAR YÖNÜNDEN TÜRKİYE DÜNYANIN NERESİNDE?

"Kanunlar ne kadar fazla ise yolsuzluklar o kadar fazla olur."

Tacitus

"Kanun ve mevzuat ne kadar fazla ise hırsız ve soyguncuların sayısı da o kadar fazla olacaktır."

Lao-Tzu

Bu bölümde ilk olarak "yolsuzluk" ve "siyasal yozlaşma" kavramlarını kısaca açıklayacağız. Daha sonra yolsuzlukların ölçülüp ölçülemeyeceği konusundaki görüşlerimizi özetleyeceğiz. Son olarak uluslararası düzeyde yolsuzlukları ölçen Transparency International (TI) adlı kuruluşun yolsuzluk indeks sıralamasını değerlendirmeye çalışacağız.

YOLSUZLUK VE SİYASAL YOZLAŞMA

Yolsuzluklar sadece ülkemizin değil tüm dünyanın sorunudur. Dünyanın her ülkesinde az ya da çok yolsuzluk olayları mevcuttur. Aslında yolsuzluk, devlet yönetimindeki kirlilikleri ifade etmek için yetersiz bir kavramdır. Yolsuzluk ile daha ziyade maddi ya da gayri maddi bir çıkar temin edilerek yapılan usulsüzlükler anlatılmak istenmektedir. Rüşvet, irtikap ve torpil genellikle yolsuzlukla eş anlamda kullanılmaktadır. Oysa günümüzde devlet yönetiminde ortaya çıkan kirlilikler bunlarla sınırlı değildir. Lobicilik ve rant kollama, hizmetsiz memuriyetlikler (arpalıklar); hizmet kayırmacılığı; milletvekili ticareti; lider diktası vesaire olaylar yukarıda belirttiğimiz anlamda ortaya çıkan kirliliklere sadece bir kaç örnek oluşturmaktadır. Tüm bu kirlilikler son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda "Siyasal Yozlaşma" adı verilen bir şemsiye kavram altında ele alınmaktadır (Bkz: Aktan, 1992).

En geniş anlamda, siyasal karar alma sürecinde rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar ve çıkar grupları) "özel çıkar" sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına siyasal yozlaşma (political corruption) adı verilmektedir. Yolsuzluk (corruption), esasen bu tanımın içerisinde yer alan bir siyasal yozlaşma türüdür. Genellikle yolsuzluk denildiğinde, bir çıkar temin etmek amacıyla kamusal gücün ve yetkinin kötüye kullanılması anlaşılmaktadır. Örneğin, kamu görevlilerinin güç ve yetkilerini kötüye kullanarak vatandaşlardan bir çıkar sağlamaları; vatandaşları işlerinin yapılması için para vermeye zorlamaları; ya da vatandaşların işin yapılması için kamu görevlilerine para veya başkaca bir çıkar sağlama teklifinde bulunmaları vs olaylar hep günlük konuşma dilinde yolsuzluk olarak ele alınmakta veya o anlamda kullanılmaktadır. Bize göre, bilimsel terminoloji açısından yolsuzluk kavramı genellikle rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık gibi eylem ve davranışlarının tümünü ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Siyasal yozlaşma ise, yolsuzluğu da kapsayan çok daha geniş bir kavram olarak düşünülmelidir. Bu açıklamalardan sonra konunun daha iyi anlaşılması için siyasal yozlaşmanın türlerini kısaca maddeler halinde özetlemeye çalışalım:

1. Rüşvet: Rüşvet kavramı, kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetlerin arz edilmesinde görev ve yetkilerini kötüye kullanarak, muhatap oldukları kişi ve kurumlara ayrıcalıklı işlem yapmaları ve bu suretle para ve/veya diğer şekillerde bir menfaat elde etmelerini ifade etmektedir. Daha kısa bir tanımla, rüşvet; şahsi menfaat için görev ve yetkinin kötüye kullanılmasıdır.

2. İrtikap: İrtikap siyasal yozlaşmanın bir diğer türünü oluşturmaktadır. İrtikap esasen rüşvet suçunun özel bir türüdür. Rüşvet iki taraflı, yani rüşvet alan ve rüşvet verenin karşılıklı olarak anlaşmaları sonucunda gerçekleşmektedir. Bu çerçevede rüşvet karşılıklı rızaya dayalı bir anlaşmanın sonucudur. Oysa irtikap, kamu görevlisinin tek yanlı olarak karşısındakini rüşvet vermeye zorlamasıdır. Bu bakımdan irtikap suçuna aynı zamanda "Zorla Yiyicilik" adı verilir.

3. Zimmet ve İhtilas: Zimmet, Arapça kökenli bir kelime olup "emanet edilen şeyden aşırma", "kendisine emanet edilen şeyleri kendi malı gibi kullanmak" anlamlarına gelmektedir. Siyasal terminoloji açısından zimmet, kamu görevlilerinin para ve/veya mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı yasalara aykırı olarak kişisel kullanımını için harcaması ya da kullanması

olarak tanımlanabilir. Zimmet fiili, eğer hileli bir şekilde yapılırsa buna İhtilas adı verilmektedir. Kısaca, ihtilas, zimmet suçunun mevsuf şeklidir. Bu bakımdan ihtilas aynı zamanda "Mevsuf Zimmet (Nitelikli Zimmet)" olarak da adlandırılır.

4. Adam Kayırmacılık (İltimas): Siyasal karar alma sürecinde ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türü Adam Kayırmacılık'dır. Türkçe'de halen kullanılan Arapça kökenli "İltimas" kavramı esasen adam kayırmacılık ile eş anlamlıdır. İltimas kelime anlamı itibariyle "haksız yere ve yasadışı kayırma, arka çıkma" anlamlarına gelmektedir. Halk dilinde iltimas ve adam kayırmacılığı ifade etmek üzere "Törpil" kavramı da yaygın olarak kullanılmaktadır. Adam kayırmacılığın akraba kayırmacılık (nepotizm), eş-dost kayırmacılık (kronizm) ve siyasal kayırmacılık (partizanlık veya siyasal yandaşlık) olmak üzere üç türü bulunmaktadır.

5. Patronaj ve Hizmetsiz Memuriyetlik: Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan "üst düzey bürokratları" görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, nepotizm, kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni kimseleri atamaları bazen yaygın bir durum arzedeabilmektedir. Bu duruma literatürde, "Patronaj" adı verilmektedir. Aşırı patronaj, bazı bakanların çeşitli görevlere atama yapılması, danışman istihdam edilmesi v.b. konularda sınırsız bir yetki ve güce sahip olması anlamına gelmektedir. Aşırı partizanlık ve aşırı patronajlık pek çok toplumda siyasal yozlaşmanın en yaygın türlerinden birini oluşturmaktadır.

6. Hizmet Kayırmacılığı: Siyasal süreçte ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türü de hizmet kayırmacılığıdır. Hizmet Kayırmacılığı siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidarda kalabilmek amacıyla bütçe tahsisatlarını, oylarını maksimize edecek şekilde seçim bölgelerine tahsis etmesi ve böylece bütçe kaynaklarını yağmalamasıdır.

7. Oy Ticareti (Logrolling) Oy Ticareti özellikle yasama aşamasında ortaya çıkan bir siyasal yozlaşma türüdür. Yasama organı olan parlamentoda siyasal kararların alınmasında siyasal partiler menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sunmuş oldukları kanunları karşılıklı olarak destekleyebilirler. Bu bir anlamda karşılıklı oy alışverişi ya da ticarettir.

8. Oy Satın Alma (Mebus Pazarlığı): Logrolling mekanizması içerisinde değerlendirilebilecek bir diğer konu ise "Oy Satın Alma" dır. Siyasal partiler, parlamentoya sundukları kanun tasarılarının onaylanması için bazen diğer parti milletvekillerine gizlice nakdi ve/veya aynı menfaatler sunabilirler. Oy satın almanın daha geniş bir uygulaması şudur: Bir siyasal parti milletvekilinin, seçim sonrasında para ve diğer şekillerde menfaat sağlayarak bir başka siyasal partiye geçmesi siyasal yozlaşmanın diğer bir türünü oluşturmaktadır. Bir milletvekilinin diğer bir partiye geçmesi, bir anlamda oy sayılarının artması demektir. Özellikle, kırsal kesimlerde, seçmenler açısından "milletvekilinin şahsı", bazen parti program ve felsefesinden daha büyük önem arzedeabilmektedir. Yani, milletvekili "A" partisine de geçse, "B" partisine de geçse, seçmenlerin desteğini taşıyabilir. "Milletvekili Satın Alma" şeklinde ortaya çıkan bu siyasal yozlaşma türü günümüzde siyasal süreçte yaygınlık göstermektedir. Oy satın almanın ya da milletvekili satın almanın bir de piyasası (pazarı) bulunmaktadır. Ülkemizde bu ilişkilerin yer aldığı piyasaya halk dilinde "Mebus Pazarı" denilmektedir.

9. Lobicilik: Siyasal karar alma sürecinde çıkar ve baskı grupları; iktidar partisi, diğer muhalefet partileri, bürokrasi ve seçmenler ile lobicilik yaparak kamu sektöründe optimum karar alınmasını engeller. Çıkar ve baskı grupları (şirket ve holdingler, işçi ve işveren sendikaları, ticaret ve sanayi odaları, diğer mesleki birlikler v.b.) başlıca şu şekilde lobicilik yaparlar:

• Seçim öncesinde bir siyasal partiye parasal veya diğer şekillerde yardımda bulunurlar. "Seçim Kampanyası Finansmanı" olarak adlandırılan bu birinci yöntemde; çıkar ve baskı grupları

seçim sonrasında destekledikleri partinin iktidarı kazanması halinde, iktidar üzerinde etkili olmaya çalışarak çıkar ve rant sağlamaya çalışırlar.

- Çıkar ve baskı grupları, seçim sonrasında bazı milletvekillerinin parlamentoda kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesini sağlamaya çalışırlar. İngilizce "Influence Pedding" olarak adlandırılan bu ikinci yöntemde; bir milletvekili veya bürokratin özel kişi veya kurumlar lehine bir tür "gezgincilik" yaparak diğer milletvekilleri ve bürokratları etkilemesi söz konusudur. Çıkar ve baskı grupları, "gezginciler" in, özellikle nüfuzlu, sözü geçen, iş bitiren kimseler olmasına özen gösterirler. Gezgincilere aynı zamanda "Kanun Simsarları" adı da verilmektedir. Kanun simsarları, yasama organı ve hükümet üyelerine bir çıkar temin etmek suretiyle istedikleri kanun veya yönetmeliğin çıkarılmasını başarabilirler.

10. Rant Kollama: Çıkar ve baskı gruplarının, devlet tarafından "suni" olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlere "Rant Kollama" (Rent Seeking) denilmektedir.

Rant kollamanın da başlıca aşağıdaki türleri sözkonusudur:

- *Monopol Kollama:* Devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen bir monopolün elde edilmesi için çıkar ve baskı gruplarının girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalar Monopol Kollama olarak adlandırılır.

- *Tarife Kollama:* Çıkar ve baskı gruplarının yurtiçi piyasada karlarını maksimum düzeye çıkarmak için belirli mal ve hizmetlerin ithalinde tarife (ithalat vergisi) uygulanması veya ithalatın yasaklanması için girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Tarife Kollama adı verilmektedir.

- *Lisans Kollama:* İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik faaliyetlerine Lisans Kollama adı verilmektedir. Burada ithalatta izin belgesi (lisans) almak suretiyle elde edilecek rantlar söz konusudur.

- *Kota Kollama:* İthalatın kota veya kontenjan sistemine tabi olması durumunda bazı kişi ve kurumların veya daha doğru bir ifadeyle çıkar ve baskı gruplarının global kota ve tahsisli kotaların artırılması girişimlerine ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Kota Kollama veya Kontenjan Kollama adı verilmektedir. Burada bir taraf ithalata konu mal ve hizmetler üzerindeki miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve/veya kapsamının daraltılması için mücadele verirken, diğer bir kısım yurtiçi piyasadaki karlarını maksimize etmek için miktar kısıtlamalarının kapsamının genişletilmesine çalışmaktadır.

- *Sosyal Yardım Kollama (Alturizm Kollama):* Ekonomide kişi ve kurumların lobicilik yaparak devletten sosyal gayeli mali yardım (örneğin işsizlik yardımı, fakirlik yardımı, v.b.) elde etme faaliyetlerine Sosyal Yardım Kollama veya Alturizm Kollama adı verilmektedir.

11. Kamu Sırlarını Sızdırma ve Vurgunculuk: Hükümetlerin bazen idari ve ekonomik kararları gizlilik içerisinde aldıkları ve bunu bazen vatandaşların hiç beklemedikleri bir zamanda açıkladıkları günümüz siyasal karar alma mekanizmasının bir yönünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, alınması düşünülen bir ekonomik kararın, bazı bakanlar, üst düzey bürokratlar ve bazı iktidar partisi milletvekillerince önceden çıkar ve baskı gruplarına, bazı fırsatçı spekülörlere çıkar karşılığı sunulması veya bildirilmesi sözkonusu olabilmektedir. Özellikle ekonomide devletin müdahalesi ve düzenleyici rolünün fazla olması bu tür siyasal yozlaşmayı artırmaktadır. Örneğin, devletin, KİT'ler aracılığıyla ürettiği bazı mal ve hizmetlere yaptığı fiyat ayarlamalarından (zamlardan) önceden haberdar olabilen bazı kişi ve kurumlar yaptıkları stoklarla zamlardan sonra

milyonlarca hatta milyarlarca lira haksız para kazanabilmektedirler. Buna vurgunculuk denilmektedir.

12. Gönül Yapma: "Gönül Yapma" (Suvasyon), siyasal iktidarın seçim öncesinde kendisine yardımcı olan bazı partizan grupları, seçim sonrasında devlet imkanlarından daha fazla yararlandırmak olarak tanımlanabilir.

13. Siyasal Dalavere (Siyasal Manipülasyon): Siyasal yozlaşmanın bir diğer şekli ise politikacıların "siyasal dalavere"ye başvurarak seçmenleri yanıltmaları ve böylece oylarını maksimize etmeye çalışmalarıdır. Siyasal dalavere (political manipulation) başlıca şu şekillerde ortaya çıkmaktadır:

• *Aşırı Vaatte Bulunma ve Yalan:* Politikada yaygınlık gösteren siyasal dalavere türü: yalan, dolan, kandırma ve aşırı vaatte bulunmadır.

• *Propaganda:* Siyasal dalaverenin bir diğer şekli ise propagandadır. Propagandanın yalandan farkı şudur: Yalanda gerçek bilginin seçmene verilmemesi ya da aktarılmaması söz konusudur. Propaganda da ise gerçek enformasyon sunulmakla birlikte bu tek taraflıdır. Seçim aşamasında, siyasal iktidar daha avantajlı durumdadır. Özellikle, radyo ve televizyon üzerinde devlet monopolünün olduğu ülkelerde, iktidar partisi bu kitle iletişim araçlarından geniş ölçüde propaganda aracı olarak yararlanabilir.

• *Aşırı Bilgi Sunma:* Siyasal dalaverenin bir diğer türü, seçim sonrasında iktidar partisince kamuoyuna aşırı ve kompleks bilgiler sunmaktır. Bu suretle, iktidar partisi usulsüz ve yasalara aykırı olarak yapılan ve yürütülen faaliyetlerin kamuoyu tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir. Aşırı bilgi sunma (overload information) esasen bir tür "yasal gizlilik" içerisinde faaliyette bulunmayı ifade eder.

• *Gizlilik ve Örtbas:* Siyasal süreçte bazı bilgilerin bilerek vatandaşlara sunulmaması ve gizli tutulması sözkonusu olabilmektedir. Ayrıca siyasal yozlaşmaların siyasal kurumlarca örtbas edilmesi de görülebilmektedir.

14. İktidarın Kişiselleşmesi, Parti Disiplini ve Lider Diktası: Çağdaş demokrasilerde görülen siyasal yozlaşma türlerinden birisi de "iktidarın kişiselleşmesi" olgusudur. Günümüzde pek çok ülkede klasik kuvvetler ayrılığı ilkesinin yürütme organı (Hükümet) lehine değiştiği görülmektedir. Yürütme organının güç ve yetkilerinin ve "takdir hakkı"nın genişlemesi zaman içerisinde iktidarın kişiselleşmesi olgusunu gündeme getirmektedir. İktidarın kişiselleşmesi mevcut müesseselerin geri planda kalarak alınmış kararların bir kişiye, lidere atfedilmesi ve tüm devlet idaresinin bir tek kişi tarafından temsil edildiğinin kabul edilmesi demektir. İktidarın kişiselleşmesi olgusunda parti disiplininin ve özellikle kitle iletişim araçlarının önemli rolü ve etkileri söz konusudur. Parti Disiplini, siyasi parti genel başkanlarının, bir diğer deyişle liderlerin isteklerinin partili milletvekilleri tarafından kabul edilmesi ve yerine getirilmesini ifade eder. Parti disiplini neticesinde günümüzde milletin vekilleri adeta birer robot haline getirilmişlerdir. Parti disiplinine uymayarak özgür düşüncelerini ve eleştirilerini ortaya koyan milletvekilleri pasifize edilebilmekte ve hatta bunun müeyyidesi partiden ihraç etmeye kadar uzanabilmektedir. İkinci olarak kitle iletişim araçlarının iktidarın kişiselleşmesi olayına katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle yazılı basın adeta normal insan üstü karizmatik lider tipleri yaratması sözkonusu olabilmektedir. Karizmatik lider, adeta, putlaştırılabilen ve büyük kurtarıcı olarak görülebilmektedir.

YOLSUZLUKLARIN ÖLÇÜLMESİ VE ULUSLARARASI ŞEFFAFLIK KURUMU'NUN RÜŞVET VE YOLSUZLUK SIRALAMASI

Yolsuzlukları ya da daha genel anlamda siyasal yozlaşmaları ölçmek o kadar kolay değildir. Bir kere bu türde olaylar yasal suç sayıldığından ya da ahlaki açıdan ayıplanacak eylem ve davranışlar olduğu için bu olayları bir muhasebe kaydı tutar gibi tüm yönleriyle tesbit etmek çok güç, hatta imkansızdır. Mahkemelerde görülen ve sonuçlanan davalar esas alınarak yolsuzluğun boyutları her ne kadar ölçülebilirse de bu verilerin, yolsuzluğun gerçek boyutlarını ortaya koymak açısından son derece yetersiz olacağını kabul etmek gerekir. Yine yolsuzluğun boyutları ile ilgili olarak medyadaki haberler esas alınarak bir değerlendirme yapılabilir. Ancak medyadaki haberlerin gerçeği ne kadar yansıttığı da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özetle, rüşvet ve yolsuzlukları ölçmek ve dahası uluslararası karşılaştırmalar yapmak son derece güç bir iştir.

Merkezi Berlin'de bulunan "Uluslararası Şeffaflık Kurumu" (Transparency International) adlı bir sivil toplum kuruluşu 1995 yılından bu yana dünyanın çeşitli ülkelerinde yolsuzlukların boyutları konusunda bir araştırma yayınlamaktadır. Bu çalışmada yolsuzluklar bir ankete dayalı olarak ölçülmeye çalışılmaktadır. Uluslararası faaliyet gösteren şirketlerde yönetici olarak çalışan kişiler ve işadamları ile yapılan anketlerin sonuçları bir indekse dönüştürülmektedir. Bu indeks çerçevesinde hangi ülkelerde yolsuzlukların fazla, hangilerinde yolsuzlukların az olduğu ortaya konulmaktadır. Araştırmada her ülke ile ilgili olarak en az dört ayrı anket yapılmaktadır. Birden fazla anket yapılarak sonuçlardaki varyans farklılıkları ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ve tüm anket neticeleri tek bir indekse dönüştürülmektedir.

Uluslararası yolsuzluk araştırması, anket çalışmalarına dayalı olduğundan bilimsel ve objektif bir araştırma olduğu söylenemez. Sözkonusu çalışmada iş dünyasından seçilmiş kişilere yöneltilen sorulara verilen cevaplar çerçevesinde her ülkeye bir puan verilmektedir. 0 ile 10 arasında değişen puanlar sonuçta Uluslararası Yolsuzluk İndeksi'ni oluşturmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1996 yılında yayınladığı yolsuzluk araştırması 54 ülkeyi 1997 yılında yayınlanan araştırma ise 52 ülkeyi kapsamaktadır. Araştırmada incelenen ülke sayısı dünyadaki ülke sayısının sadece dörtte birini oluşturmaktadır. Bu bakımdan anket sonuçlarını "tüm dünya yolsuzluk sıralaması" olarak algılamamak gerekiyor. İkinci olarak, yukarıda da belirttiğimiz gibi çalışmada kullanılan metodoloji nihayetinde bir ankete dayandığından sonuçların tamamen subjektif olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Peki Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun yaptığı araştırmanın yararı ne? En başta tüm dünya basınına ve medyasına aynı anda açıklanan bu araştırma, kamuoyuna yolsuzlukların boyutları konusunda bir mesaj ulaştırıyor. Rüşvet ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda tartışma ve değerlendirmelerin yapılmasının şüphesiz uzun vadede yararının olacağını kabul etmek gerekir. Konunun sık sık gündemde olması bu konuda ülkelerin rüşvet ve yolsuzluklar konusunda mücadele etmesini olumlu yönde etkileyebilir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1997 yılında açıklanan araştırmasının sonuçlarını değerlendirmeye çalışalım.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1997 yılında yaptığı araştırmanın sonuçlarını özetlemeden önce sözkonusu kuruluşun yolsuzluk kavramını ne şekilde tanımladığını açıklamakta yarar bulunuyor. Uluslararası Şeffaflık Kurumu'na göre yolsuzluk, "özel çıkar sağlama gayesiyle devlet gücünün kötüye kullanılması"nın ifade ediyor. Sözkonusu kuruluş bu tanım çerçevesinde kamu

görevlilerinin rüşvet alması, zimmetlerine para geçirmesi, devlet ihalelerinden komisyon alması ya da başkaca maddi ya da maddi olmayan şekillerde çıkar sağlamasını yolsuzluk olarak ele almaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1997 Uluslararası Yolsuzluk Araştırması 52 ülkeyi kapsamaktadır. Araştırma başlıca 6 farklı kuruluş tarafından yapılan anket çalışmalarının bütünleştirilmiş sonuçlarına dayalıdır. Anketi gerçekleştiren kuruluşlar şunlardır:

1. Gallup International: Bu kuruluş çeşitli ülkelerde vatandaşlar üzerinde anket yapmıştır. 44 ülkede ve her ülkede yaklaşık 1000 kişi ile anket yapılmıştır.
2. Uluslararası Yöntemi Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development): Merkezi İsviçere'nin Lozan kentinde bulunan bu kuruluş çeşitli ülkelerde önde gelen siyasetçi ve iş adamları ile 2 ayrı anket yapmıştır. IMD rüşvet ve yolsuzluk konusunda değer yargılarını öğrenmek üzere toplam 3000 kişi ile anket gerçekleştirmiştir.
3. Politik ve Ekonomik Risk Danışmanlık Şirketi (Political & Economic Risk Consultancy Ltd.): Hong Kong'ta faaliyet gösteren bu danışmanlık şirketi 12 Asya ülkesinde rüşvet ve yolsuzluklar konusunda 280 işadama ile görüşme ve anket gerçekleştirmiştir.
4. DRI/McGraw Hill Global Risk Services: Bu kuruluşun risk değerlendirmesini yapan uzmanların görüşlerine göre ülkelerdeki yolsuzluğun boyutları tesbit edilmeye çalışılmıştır.
5. Political Risk Services: Merkezi ABD'de bulunan bu rating şirketinde görevli uzmanlar 129 ülkede rüşvet ve yolsuzluklar konusunda değerlendirme ve sıralama yapmışlardır.
6. Son olarak Göttingen Üniversitesi tarafından internet aracılığıyla, çok uluslu şirketlerle yapılan anketler çerçevesinde dünyada yolsuzlukların boyutları tesbit edilmeye çalışılmıştır. 71 ülkede 246 internet kullanıcısı ile fikir alışverişi yapılarak yolsuzluk boyutları tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu 1997 yılı Uluslararası Yolsuzluk İndeksi'ni yukarıda belirtilen verilerden hareketle oluşturmuştur. 1997 indeks sıralamasında yolsuzlukların en az olduğu ülkeler sırasıyla şunlardır. Danimarka, Finlandiya, İsveç, Yeni Zelanda, Kanada, Hollanda, Norveç, Avustralya, Singapur ve Lüksemburg (Bkz. Tablo-1).

Yolsuzluğun en fazla olduğu ülkelerin başında ise Nijerya gelmektedir. Bu ülkeyi Bolivya, Kolombiya, Rusya, Pakistan, Meksika, Endonezya, Hindistan, Venezuela, Vietnam, Arjantin ve Çin izlemektedir. Tabloda genel sıralamayı bütün olarak görmek mümkündür. Türkiye, yolsuzluk sıralamasında 38. sırada yer almaktadır. Yolsuzlukların en fazla olduğu ülkeler yönünden yapılan sıralamada ise Türkiye 15. sırada yer almaktadır.

Tablo-1: Dünyada Yolsuzluklar Sıralaması (1997)

Sıra No:	Ülke Adı	1997 İndeks Puanı*	Sıra No:	Ülke Adı	1997 İndeks Puanı*
1	Danimarka	9.94	27	Çek Cumh.	5.20
2	Finlandiya	9.48	28	Macaristan	5.18
3	İsveç	9.35	29	Polonya	5.08
4	Yeni Zelanda	9.23	30	İtalya	5.03
5	Kanada	9.10	31	Tayvan	5.02
6	Hollanda	9.03	32	Malezya	5.01
7	Norveç	8.92	33	Güney Afrika	4.95
8	Avustralya	8.86	34	Güney Kore	4.29
9	Singapur	8.66	35	Uruguay	4.14
10	Lüksemburg	8.61	36	Brezilya	3.56
11	İsviçre	8.61	37	Romanya	3.44
12	İrlanda	8.28	38	Türkiye	3.21
13	Almanya	8.23	39	Tayland	3.06
14	İngiltere	8.22	40	Filipinler	3.05
15	İsrail	7.97	41	Çin	2.88
16	ABD	7.61	42	Arjantin	2.81
17	Avusturya	7.61	43	Vietnam	2.79
18	Hong Kong	7.28	44	Venezüella	2.77
19	Portekiz	6.97	45	Hindistan	2.75
20	Fransa	6.66	46	Endonezya	2.72
21	Japonya	6.57	47	Meksika	2.66
22	Kosta Rika	6.45	48	Pakistan	2.53
23	Şili	6.05	49	Rusya	2.27
24	İspanya	5.90	50	Kolombiya	2.23
25	Yunanistan	5.35	51	Bolivya	2.05
26	Belçika	5.25	52	Nijerya	1.76

(*): İndeks 0 ila 10 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir.

Kaynak: Transparency International, Corruption Perception Index, 1997.

Şekil-1: Dünyada Yolsuzlukların En Yaygın Olduğu 20 Ülke

Sıra No	Ülke Adı	Yolsuzluk İndeks Değeri (*)
1	Nijerya	1.76
2	Bolivya	2.05
3	Kolombiya	2.23
4	Rusya	2.27
5	Pakistan	2.53
6	Meksika	2.66
7	Endonezya	2.72
8	Hindistan	2.75
9	Venezuela	2.77
10	Vietnam	2.79
11	Arjantin	2.81
12	Çin	2.88
13	Filipinler	3.05
14	Tayland	3.06
15	TÜRKİYE	3.21
16	Romanya	3.44
17	Brezilya	3.56
18	Uruguay	4.14
19	Güney Kore	4.29
20	Güney Afrika	4.95

KAMU YÖNETİMİNDE AÇIKLIK YÖNÜNDEN ÇEŞİTLİ ÜLKELERİN KONUMLARI

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü'nün yaptığı anket çalışmasında çeşitli ülkelerde kamu yönetiminde açıklık/şeffaflık ve gizlilik durumu tesbit edilmeye çalışılmıştır. Tamamen ankete dayalı olan araştırma sonuçlarına göre kamu yönetiminin en şeffaf olduğu ülke olarak Yeni Zelanda tesbit edilmiştir. Bu ülkeyi Singapur, Norveç, Finlandiya, Kanada, Hong Kong, Hollanda, Malezya, Lüksemburg, Danimarka, Çin, Brezilya gibi ülkeler izlemektedir. Şeffaflığın çok yetersiz olduğu bir başka ifadeyle kamu yönetiminde gizlilik ve örtbasın olduğu ülkelerin başında ise Kolombiya gelmektedir. İkinci sırada Polonya, üçüncü sırada Türkiye, dördüncü sırada ise Rusya gelmektedir (Bkz. Şekil-2).

Şüphesiz yukarıda belirtilen sıralamanın da ankete katılan bireylerin değer yargılarını yansıttığı unutulmamalıdır. Bununla birlikte, uluslararası çevrelerde gerek rüşvet ve yolsuzluklar yönünden, gerekse kamu yönetiminin işleyişi, bürokrasi ve kırtasiyecilik vs. yönlerden Türkiye'nin itibarının pek iyi olmadığı bilinmektedir.

Şekil-2: Çeşitli Ülkelerde Kamu Yönetiminde Şeffaflık Sıralaması

Sıra No	Ülke Adı	Şeffaflık İndeks Değeri (*)
1	YENİ ZELANDA	7.68
2	SİNGAPUR	7.38
3	NORVEÇ	7.14
4	FINLANDIYA	6.98
5	KANADA	6.48
6	HONG KONG	6.39
7	HOLLANDA	6.27
8	MALEZYA	6.13
9	LÜKSEMBURG	6.12
10	DANİMARKA	6.08
11	ÇİN	5.80
12	BREZİLYA	5.79
13	İZLANDA	5.76
14	AVUSTRALYA	5.65
15	ABD	5.60
16	GÜNEY AFRİKA	5.50
17	İSVİÇRE	5.47
18	İRLANDA	5.39
19	İSPANYA	5.35
20	ALMANYA	4.92
21	PORTEKİZ	4.92
22	İSVEÇ	4.88
23	FİLİPİNLER	4.83
24	TAYVAN	4.65
25	AVUSTURYA	4.53
26	İNGİLTERE	4.50
27	İSRAİL	4.38
28	ÇEK CUM.	4.26
29	ENDONEZYA	4.20
30	FRANSA	4.19
31	ŞİLİ	4.16
32	YUNANİSTAN	3.85
33	BELÇİKA	3.69
34	ARJANTİN	3.55
35	MEKSİKA	3.40
36	MACARİSTAN	3.37
37	İTALYA	3.14
38	G. KORE	3.08
39	TAYLAND	2.92
40	HİNDİSTAN	2.74
41	JAPONYA	2.72
42	VENEZUELLA	2.71
43	RUSYA	2.64
44	TÜRKİYE	2.63
45	POLONYA	2.40
46	KOLOMBIYA	2.33

(*) IMD'nin yaptığı anket sonuçlarına göre hazırlanmıştır. İndeks 0 ila 10 arasında değişen değerleri göstermektedir. En yüksek puan kamu yönetiminde açıklık, en düşük değerleri ise gizliliği göstermektedir.

Kaynak: IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997, s. 381.

Sonuç

"Bugüne hazır olmayanın yarına hazır olması daha güç olacaktır."

Ovid

"Savaş alanına en önce gelip rakiplerini bekleyenler rahatlarlar; savaş alanına son gelenler ve savaşa hazırlıksız girenler çökerler."

Sun Tzu

Türkiye Dünyanın Neresinde? başlığını taşıyan bu araştırmamızda başlıca on temel kriteri esas alarak ülkemizin dünyadaki yerini ve konumunu tesbit etmeye çalışmış bulunuyoruz. Araştırmamızda Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası resmi kuruluşların yanı sıra dünyaca tanınmış uluslararası bağımsız sivil toplum kuruluşlarının (Freedom House, Fraser Institute, Heritage Foundation, World Economic Forum, International Institute for Management Development vs.) belirli konularda özel olarak yayınladıkları en son raporlardan geniş ölçüde istifade edilerek dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin durumu incelenmiştir. Araştırmanın genel sonuçlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Siyasal Özgürlükler ve Demokrasi.

Freedom House'un 1996 yılında yayınladığı Siyasal Haklar ve Sivil Özgürlükler Yıllık Araştırması başlığını taşıyan rapora göre Türkiye, demokratikleşme yönünden 191 ülke arasında 136. sırada bulunuyor. Türkiye demokratikleşme yönünden, Venezüella, Uruguay, Ukrayna, Güney Afrika, Filipinler, Panama, Nikaragua, Nijer, Nepal, Mozambik, Moldova, Bangladeş, Brezilya gibi ülkelerin daha gerisinde bulunuyor.

Ekonomik Özgürlükler ve Piyasa Ekonomisi.

Fraser Enstitüsü'nün 1997 yılında yayınlanan Ekonomik Özgürlük Araştırması'na göre Türkiye, 115 ülke arasında ekonomik özgürlükler yönünden 75. sırada bulunuyor. Ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden Türkiye; Nikaragua, Tanzanya, Pakistan, Fas, İsrail, Tunus, Çad, Yunanistan gibi ülkelerin gerisinde bulunuyor.

Heritage Vakfı ve Wall Street Journal'ın 1997 yılında müştereken yayınladıkları Ekonomik Özgürlük Araştırmasına göre Türkiye, 150 ülke arasında 50. sırada yer alıyor. Türkiye, ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden; Tunus, Umman, Fas, Ürdün, Paraguay, Uruguay, Arjantin, El Salvador, Panama, Şili gibi ülkelerin gerisinde bulunuyor.

Yaşam Kalitesi ve İnsani Gelişme.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [UNDP]'nin 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye, 175 ülke arasında yaşam kalitesi ve insani gelişme yönünden 74. sırada yer alıyor. Suudi Arabistan, İran, Bulgaristan, Rusya, Brezilya, Libya, Lübnan, Kolombiya, Meksika, Şili gibi ülkeler, insani gelişme yönünden Türkiye'den daha iyi durumda bulunuyor. UNDP'nin, insani gelişme kriterleri yönünden Türkiye'ye ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir:

- Ortalama yaşam beklentisi: 68 yıl
- Okuma - yazma oranı, yüzde 82
- Okullaşma oranı, yüzde 63
- Satılma gücü paritesi cinsinden kişi başına reel GSYİH 5193 dolar (1994 yılı).

Dünya Bankası verilerine göre ise, Türkiye'de insani gelişme kapsamında değerlendirilecek yaşam kalitesi göstergeleri şu şekildedir:

- 1000 kişi içerisinde bebek ölüm oranı, yüzde 48
- Doğurganlık oranı, yüzde 2.7
- Kadınlarda okuma - yazma bilmeyenlerin oranı, yüzde 28
- Erkeklerde okuma - yazma bilmeyenlerin oranı, yüzde 8
- Sağlık imkanlarından yararlanabilen nüfus yüzdesi, yüzde 94

Gelir Dağılımındaki Dengesizlik ve Yoksulluk.

1. *Gelir Yoksulluğu:* Devlet İstatistik Enstitüsü 1994 yılı Gelir Dağılımı Araştırması'na göre Türkiye'de nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin milli gelirden aldığı pay yüzde 4.9, en yoksul yüzde 40'lık kesimin payı ise yüzde 13.5 tir. Buna karşın, en zengin yüzde 20'lik nüfusun payı yüzde 54.9, en zengin yüzde 40'lık kesimin payı ise yüzde 73.9'dur. Bu veriler Türkiye'de zengin ile yoksul arasındaki uçurumun boyutlarını göstermektedir.

Türkiye'de en zenginin geliri, en yoksulun gelirinden tam 11 kat daha fazladır. Oysa; Etyopya, Uganda, Ruanda, Nepal, Bangladeş, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde en zenginin geliri, en yoksulun gelirinden 5 kat daha fazladır. Zengin ile yoksul arasındaki uçurum yönünden ülkemizde gelir dağılımındaki adaletsizlik; Türkiye'den daha yoksul olan (kişi başına düşen GSMH yönünden) bu ülkelere göre daha fazladır.

2. *Sosyal İmkanlar Yoksulluğu:* UNDP'nin ilk kez 1996 yılında yayınladığı sosyal imkanlar yoksulluğu araştırmasına göre; Türkiye, az gelişmiş ve gelişmekte olan 101 ülke arasında sosyal imkanlar yoksulluğunun en az düzeyde olduğu ülkeler sıralamasında 31. sırada bulunmaktadır. Sosyal imkanlar yoksulluğu kriterleri yönünden Türkiye'nin durumu şu şekildedir:

- Türkiye'de doğumların yüzde 24'ü yetişmiş sağlık personeli olmaksızın yapılıyor.
- 5 yaşın altındaki çocukların yüzde 10'u yetersiz besleniyor.

Türkiye, sosyal imkanlar yönünden Tayland, Malezya, Vietnam, Çin, Meksika, Venezüella, Ürdün, Kolombiya, Brezilya gibi ülkelerin gerisinde bulunuyor.

Uluslararası Rekabet Gücü.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 1997 yılında yayınladığı Global Rekabet Raporu'na göre; uluslararası rekabet gücü yönünden Türkiye, 53 ülke arasında 30. sırada yer alıyor.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi'nin 1997 yılında yayınladığı Dünya Rekabet Yıllığı raporuna göre ise Türkiye, rekabet gücü yönünden 46 ülke arasında 38. sırada yer alıyor.

Global Ekonomik Entegrasyon.

1. *Global Ekonomik Entegrasyona Uyum:* Dünya Bankası'nın geliştirdiği Global Ekonomik Entegrasyon İndeksi araştırmasında Türkiye, 1980-1995 yılları arasında global ekonomik entegrasyona hızlı uyum sağlayan ülkeler arasında yer alıyor. Global ekonomik entegrasyon yönünden Türkiye, sözkonusu dönemde Malezya, Endonezya, Güney Kore, Filipinler ve Tayvan gibi Asya kaplanlarından daha iyi bir performans göstermiş bulunuyor.

2. *İhracat Performansı:* Dünya Ticaret Örgütü [WTO]'nun 1997 yılında yayınladığı yıllık rapora göre Türkiye, dünyada en fazla mal ihracatı yapan ülke sıralamasında 26. sırada bulunuyor. Türkiye'nin toplam dünya ihracatındaki payı ise, binde 6 dolayında bulunuyor.

3. *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları:* Dünya Bankası'nın 1997 yılında yayınladığı rapora göre Türkiye, 1995 yılı itibariyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı yönünden Angola, Macaristan, Vietnam, Tanzanya, Kosta Rika, Nikaragua, Peru, Gana gibi ülkelere daha gerilerde bulunuyor. Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı 1995 yılı itibariyle binde 5'tir. Bu oran, Macaristan'da yüzde 10.3, Malezya'da yüzde 6.8, Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 5.7, Polonya'da yüzde 3.1 olarak gerçekleşmiştir. Az gelişmiş ülkelere göre Angola'da sözkonusu oran yüzde 10.7; Tanzanya'da ise yüzde 4.2'dir.

Uluslararası Kredibilite ve Risklilik.

1. Standard and Poors'un 1997 yılında açıkladığı rapora göre Türkiye doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından 60 ülke arasında 47. sırada yer alıyor ve "yüksek riskli" ülke olarak tanımlanıyor.

2. Political Risk Services [PRS] adlı rating kuruluşunun Aralık 1996 tarihinde yayınladığı rapora göre Türkiye 57.0 risk puanı ile "yüksek riskli ülkeler" kategorisinde yer alıyor.

3. Institutional Investor'un Eylül-1996 tarihinde yayınladığı araştırmaya göre Türkiye 41.1 risk puanı ile "çok yüksek riskli ülkeler" arasında yer alıyor.

4. Euromoney'nin Eylül-1996 tarihinde yayınladığı araştırmaya göre Türkiye, 57.5 risk puanı ile 178 ülke arasında en az riskli ülkelerden, en fazla riskli ülkelere doğru yapılan sıralamada 53. sırada bulunuyor.

Bilim ve Teknoloji.

Türkiye'nin çeşitli bilim ve teknoloji göstergeleri itibariyle durumu şu şekildedir:

1. Araştırma-geliştirme harcamalarının GSYİH'ya oranı yönünden Türkiye, gelişmiş ülkelerin çok gerisinde bulunuyor. Türkiye'de 1995 yılı itibariyle Ar-Ge /GSYİH oranı binde 38'dir. Oysa bu oran İsveç ve Japonya'da yüzde 3 dolayındadır.

2. OECD'nin 1997 yılında yayınladığı Temel Bilim ve Teknoloji Göstergeleri adlı rapora göre Türkiye'de araştırma ve geliştirme hizmetlerinde istihdam edilen personel sayısı 1995 yılı itibariyle 18.498'dir. Türkiye, başlıca gelişmiş ülkelerin gerisinde bulunmaktadır. Japonya'da istihdam edilen bilim adamı ve mühendis sayısı 948.087, Almanya'da 475.018, Fransa'da ise 315.159'dir.

3. Yüksek teknoloji ihracatı yönünden Türkiye, pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gerisinde bulunuyor. Türkiye'nin 1995 yılındaki toplam yüksek teknoloji ihracatı 1.2 milyar dolar iken, bu rakam ABD'de 181 milyar dolar, Japonya'da 166 milyar dolar, İngiltere'de ise 80 milyar dolardır. Ülkemizde toplam ihracat içinde yüksek teknoloji ihracatının payı yüzde 8'dir.

5. Bilgi ve iletişim teknolojileri yönünden Türkiye, gelişmiş ülkelerin çok gerisinde bulunuyor.

• Her 1000 kişiye düşen bilgisayar sayısı ülkemizde 16 iken, bu sayı ABD, Avustralya, Norveç, Kanada gibi ülkelerde 300'ün üzerinde bulunuyor.

• Her 1000 kişi içerisinde internet bağlantısı olan ana bilgisayar yüzdesi 1997 yılında ülkemizde binde 22 iken, başlıca gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 10'nun üzerinde bulunuyor.

Temel Makro Ekonomik Göstergeler.

1. *Kişi Başına Düşen GSMH:* 1995 yılı verilerine göre dünyada 133 ülke arasında yapılan sıralamada Türkiye 2780 Dolar ile 49. sırada yer alıyor. Ülkelerarası ekonomik-refah karşılaştırmaları yönünden daha anlamlı bir gösterge olduğu için satınalma gücü paritesi cinsinden kişi başına düşen GSMH yönünden değerlendirildiğinde ise Türkiye 5580 dolar ile 133 ülke arasında "orta gelirli ülkeler" kategorisinde yer alıyor. Gelişmiş ülkelerde ise kişi başına düşen GSMH (SGP cinsinden) ortalama 20.000 Doların üzerinde bulunuyor.

2. *Reel Büyüme Hızı:* Türkiye, 1980-1995 yılları arasında dünyada en yüksek büyüme hızını gerçekleştiren ülkeler arasında yer almıştır. Ülkemizde 1980-1990 yılları arasında gerçekleşen reel büyüme hızı yüzde 5.3, 1990-1995 yılları arasında ise yüzde 3.2'dir. Türkiye, dünya ülkeleri arasında Asya-Pasifik ülkelerine yakın bir performans göstermiştir.

3. *Fiyat İstikrarı*: Türkiye, tüm dünya ülkeleri arasında enflasyon oranının en yüksek olduğu ülkelerin başında gelmektedir. 1996 yılı verilerine göre başlıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında Rusya ve Venezüella'dan sonra enflasyonun en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Ülkemizde 1996 yılında gerçekleşen enflasyon oranı yüzde 80'dir.

4. *Döviz Kuru İstikrarı*: Türkiye, tüm dünya ülkeleri arasında döviz kuru en istikrarsız olan ülkelerden birisidir. 1991-1996 yılları arasında Türk parası, Özel Çekme Hakları (SDR)'na oranla yüzde 20 değer kaybetmiştir. Bu oran, dünyanın başlıca gelişmiş ülkelerinde yüzde 1'in altındadır.

5. *Dış Borçlar*: Türkiye, Dünya Bankası tarafından yapılan sınıflamada "ılımlı derecede borçlu" ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Türkiye'nin 1995 yılı itibariyle toplam borç stoku 73.5 milyar dolardır. Ülkemizde toplam borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 44'tür. Ülkemizde dış borç yükü birçok ülkeye oranla daha düşüktür.

6. *Faiz Oranları*: Türkiye, dünyada en yüksek mevduat ve kredi faiz oranı uygulayan ülkelerin başında gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde mevduat ve kredi faiz oranları yüzde 10'un altında iken, ülkemizde 1995 yılı itibariyle ortalama yıllık nominal mevduat faizi yüzde 76'dır.

7. *İşsizlik Oranı*: 1996 yılı itibariyle Türkiye'de işsizlik oranı yüzde 7.2'dir. Dünya ülkelerinde ise işsizlik oranı yüzde 2 ile yüzde 30 arasında değişmektedir.

8. Verimlilik:

• Türkiye'de genel verimlilik düzeyi [işgücü başına düşen GSYİH] 1996 yılı itibariyle 9375 dolardır. Oysa bu rakam başlıca gelişmiş ülkelerde dört-beş kat daha fazladır.

• Türkiye'de işgücü verimliliği [işgücü için saat başına düşen GSYİH] 1996 yılı itibariyle yaklaşık 4 dolar iken, bu rakam başlıca gelişmiş ülkelerde 5-10 kat daha fazladır.

Rüşvet ve Yolsuzluklar.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu [Transparency International] adlı kuruluşun 1997 yılı yolsuzluk sıralamasına göre Türkiye, yolsuzlukların en fazla yaygın olduğu ülkeler arasında 52 ülke arasında 15. sırada yer almaktadır.

TÜRKİYE'NİN KARNESİ

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda başlıca 10 temel kriter çerçevesinde Türkiye'nin dünyadaki yerini tesbit etmeye çalıştık. Açıklamalarımız çerçevesinde Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve sosyal göstergeler yönünden dünyadaki yerinin çok iyi olmadığını söyleyebiliriz. Uluslararası resmi kuruluşların ve bağımsız uluslararası sivil toplum kuruluşlarının çeşitli konularda hazırladıkları raporlara göre Türkiye, gelişmiş ülkelerin bulunduğu konum hedef alındığında maalesef çok gerilerde bulunuyor.

Tüm bu araştırmalar ve gözlemler neticesinde Türkiye'nin yerini daha yakından görebilmek için aşağıda bir karne hazırlamış bulunuyoruz. Bu karne içerisinde Türkiye'ye verdiğimiz notların son derece düşük olduğu dikkat çekmektedir. Önemle belirtelim ki, karne üzerinde notlar verilirken, bu araştırmada yeralan veriler dikkate alınmıştır. Şüphesiz, oluşturduğumuz karne kendi subjektif değer yargılarımızı da içermektedir.

Türkiye'nin karnesinde bir "İYİ"; sekiz "ORTA", ve sekiz de "ZAYIF" not bulunmaktadır. Türkiye, dünyada yüksek ekonomik büyümeyi gerçekleştiren bir ülke olması dolayısıyla bu

alanda "İYİ" not almıştır. 1980-1990 döneminde yıllık ortalama yüzde 5, 1990-1995 yılları arasında ise yüzde 3.2 büyüme hızını gerçekleştiren Türkiye, Asya-Pasifik ülkeleri dışında dünyada en hızlı büyüyen ülkeler arasındadır.

TÜRKİYE'NİN KARNESİ (1997)

Kriter	Not (*)
1. Siyasal Özgürlükler ve Demokrasi	Orta (6)
2. Ekonomik Özgürlükler ve Piyasa Ekonomisi	Orta (6)
3. Yaşam Kalitesi ve İnsani Gelişme	Orta (6)
4. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik ve Yoksulluk	Zayıf (4)
5. Uluslararası Rekabet Gücü	Orta (7)
6. Global Ekonomik Entegrasyona Uyum	Orta (7)
7. Uluslararası Kredibilite ve Risklilik	Zayıf (4)
8. Bilim ve Teknoloji	Zayıf (4)
9. Temel Makro Ekonomik Göstergeler	
9.1. Kişi Başına GSMH	Orta (6)
9.2. Reel Büyüme Hızı	İyi (9)
9.3. Enflasyon	Zayıf (1)
9.4. Döviz Kuru İstikrarı	Zayıf (2)
9.5. Dış Borçlar	Orta (6)
9.6. Faiz Oranları	Zayıf (3)
9.7. İşsizlik Oranı	Orta (6)
9.8. Verimlilik	Zayıf (4)
10. Rüşvet ve Yolsuzluklar	Zayıf (3)

(*) Puanlar 10 üzerinden verilmiştir. 0-4 "zayıf"; 5-7 "orta"; 8-10 arası puanlar ise "iyi" olarak değerlendirilmiştir. Tablo, bu araştırmanın genel sonuçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Değerlendirmeler, AKTAN'ın düşüncelerini yansıtmaktadır.

Demokrasi yönünden ise Türkiye'ye "ORTA" not vermiş bulunuyoruz. Demokratikleşme yönünde çok önemli mesafeler katedilmiş olunmasına rağmen, Türkiye'nin bu alanda hala önemli adımlar atması beklenmektedir. Sadece uluslararası kuruluşlar değil, ülke içinde çeşitli sivil toplum kuruluşları yayınladıkları rapor ve bildirimlerle Türkiye'nin gerçek anlamda bir "demokratik hukuk devleti" olmadığını ifade etmektedirler. Türkiye'nin demokratikleşme konusunda başlıca sorunlarını ve atılması gerekli adımları şu şekilde özetleyebiliriz:

- *İnsan hakları ihlalleri sorunu:* Türkiye'ye yöneltilen eleştirilerin başında insan hakları ihlalleri gelmektedir. Türkiye'de temel kişi hak ve özgürlüklerinin mutlaka daha etkin bir şekilde korunması ve evrensel insan haklarına saygı gösterilmesi gereklidir.

- *Hukuk devleti sorunu:* Türkiye'nin gerçek anlamda bir hukuk devleti olduğunu söylemek mümkün değildir. Hukuk devleti, yönetimin eylem ve davranışlarının hukuk kuralları ile sınırlı olması demektir. Bir ülkede anayasanın ve kanunların mevcut olması, o ülkenin "Anayasal Devlet" ya da "Hukuk Devleti" olduğu anlamına gelmez. "Anayasal devlet", "Anayasal Devlet" demek değildir. Aynı şekilde, "Kanun Devleti" olmakla "Hukuk Devleti" olmak farklı şeylerdir.

- *Bağımlı yargı sorunu:* Türkiye'de yargının "de facto" olarak bağımsız olduğunu söylemek güçtür. Yargı bağımsızlığı, demokratik hukuk devletinin olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Türkiye, yargı bağımsızlığını sağlayacak düzenlemeler yapmak zorundadır.

- *Sivilleşme sorunu:* Türkiye'de sivil toplumun dışında bazı güç odaklarının egemenliği sözkonusudur. Demokrasi "halkın egemenliği" demektir. Eğer gerçekten demokrasi istiyorsak, o zaman sivil toplumun gücünü diğer güçlerin üzerinde görmek ve korumak mecburiyetindeyiz.

- *Temsil sorunu:* Türkiye'de seçim ve oylama mekanizmasının olması (bir başka ifadeyle ülkemizde seçme ve seçilme hakkının anayasal ve yasal güvence altına alınmış olması) gerçek demokrasi için yeterli değildir. Gerçek demokrasi için siyasal katılım ve siyasal rekabet özgürlüklerinin en geniş biçimde mevcut olması ve fiilen kullanılması gerekir. Örneğin; ülkemizde lider diktası ve parti egemenliği, halkın özgür tercihlerini ortadan kaldırmaktadır.

- *Gizlilik ve örtbas sorunu:* Türkiye'de maalesef kamu yönetiminde gizlilik ve örtbas hakimdir. Demokrasi, bir açık toplum düzenidir. Demokrasinin kurumsallaşması için kamu yönetiminde açıklığın mutlaka sağlanması gerekir.

- *Dinin siyasallaştırılması sorunu:* Türkiye'de siyasal islam demokratikleşmeye engel olan faktörlerden birisidir. Siyasal islamcı akımlar ülkemizde laik bir devlete karşı olma eğilimindedirler. Oysa, laiklik demokrasinin en temel ilkelerinden birisidir.

Bu araştırmadaki veriler çerçevesinde ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi yönünden Türkiye'ye "ORTA" not verilmiştir. Piyasa ekonomisi; teşebbüs, mülkiyet ve rekabet özgürlüklerinin mevcut olduğu ve etkin bir şekilde korunduğu bir ekonomik düzen modelidir. Devlet ekonomiye müdahale ettiği ölçüde ekonomik özgürlükleri sınırlandırmakta ve piyasa ekonomisinin işleyişini bozmaktadır. Türkiye, demokratikleşme alanında olduğu gibi ekonomide serbestleşme alanında da çok önemli mesafeler almış olmakla birlikte bu alanda hala ciddi adımlar atması gerekmektedir. Bu alandaki başlıca sorunlar ve çözüm önerilerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

1. *Devlet müdahaleciliği sorunu:* Ülkemizde devletin ekonomideki yeri ve önemi hala ağırlığını korumaktadır. Devlet müdahaleciliği, piyasa ekonomisinin kurumsallaşmasını engellemektedir. Piyasa ekonomisi için devlet müdahaleciliğinin mutlaka azaltılması şarttır.

2. *KİT sorunu*: Ülkemizde Kamu İktisadi teşebbüsleri hala bir çok sektörde faaliyet göstermektedir. KİT'ler bütçe açıkları üzerinde etkili olmakta, kamu sektöründeki dengeleri bozmakta ve özel teşebbüsleri de olumsuz bir yapılanmaya sevketmektedir. KİT'lerin süratle özelleştirilmesi gerekmektedir.

3. *Ağır vergi yükü sorunu*: Türkiye'de vergi oranları bir çok ülkeye göre yüksek bulunmaktadır. Vergi oranlarının yüksek olması teşebbüs özgürlüğü ve mülkiyet özgürlükleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'de vergilendirilmeyen kesimlerin oluşturduğu "kayıt dışı ekonomi" nin büyük olması dolayısıyla, sadece belirli bazı kesimler ağır vergi yükü altında ezilmektedir.

4. *Enflasyon sorunu*: Enflasyon Türkiye'de en önemli sorun olma özelliğini sürdürmektedir. Kronik enflasyon Türkiye'de piyasa ekonomisinin adil işlemlerini engellemektedir. Enflasyonun kaynağı "müsrif devlet'tir. Enflasyonun kontrol altına alınması için mali ve parasal disiplinin mutlaka tesis edilmesi şarttır.

5. *Rekabet sorunu*: Rekabet, piyasa ekonomisinin olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Ancak, ülkemizde çeşitli sektörlerde etkin bir rekabetin varlığından sözedilemez. Aksine, çeşitli sektörlerde aksak rekabet piyasalarının ve tekelleşmenin olduğu bilinmektedir. Türkiye'de piyasa ekonomisinden beklenen adil sonuçların ortaya çıkması için haksız ve yıkıcı rekabetin mutlaka ortadan kaldırılması gerekir.

Türkiye'nin karnesinde yaşam kalitesi ve insani gelişme notu da maalesef "ORTA" dır. Türkiye'de temel yaşam kalitesi ve insani gelişme kriterleri (okuma yazma oranı, okullaşma oranı, ortalama yaşam beklentisi, sağlıklı içme suyuна sahip olma imkanı, bebek ölüm oranı, kişi başına düşen GSYİH vs.) bir çok gelişmiş ülkenin çok gerisindedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın her yıl yayınladığı ve bizim de bu çalışmada sonuçlarını özetlediğimiz İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye, insani gelişme düzeyi yönünden 175 ülke arasında 74. sırada bulunmaktadır. Şüphesiz, 175 ülke arasında en altlarda bulunan Sierre Leone, Ruanda, Nijer gibi ülkelerle Türkiye kıyaslanacak olursa, insani gelişme düzeyinin ülkemizde çok yüksek olduğu görülür. Buna karşın, Türkiye'deki insani gelişme düzeyinin başlıca gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'nin ekonomik büyüme hızını artırırken insani gelişme düzeyini de yükseltmesi büyük önem taşımaktadır. İnsani gelişme düzeyini artırmayan ekonomik büyüme tek başına anlamlı ve yeterli değildir.

Türkiye'nin en önemli ve ciddi sorunlarından birisi yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Türkiye, dünya ülkeleri arasında gelir dağılımının en bozuk olduğu ve zengin ile yoksul arasındaki uçurumun en fazla olduğu ülkelerden birisidir. Bu nedenle, Türkiye'ye yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik yönünden "ZAYIF" notu verilmiştir. Yoksulluk, Türkiye'nin mücadele etmesi gereken en önemli sorunlardan birisidir. Milli gelirin bireyler ve üretim faktörleri arasında, ayrıca coğrafi bölgeler ve sektörler arasında adil dağılımı büyük önem taşımaktadır.

Yoksullukla mücadelede şüphesiz devlete önemli görevler düşmektedir. Ancak, tüm dünyada yoksullara direkt parasal yardımlarda bulunmayı öngören "sosyal yardım devleti" anlayışı artık önemini kaybetmiştir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması için paternalizm çözüm değildir. Yoksulluk, ancak uzun vadede çözümlenebilecek bir sorun olarak düşünülmelidir. Bunun için de öncelikle piyasa ekonomisinin kurumsallaştırılması gereklidir. Piyasa ekonomisinin sonuçları her zaman adil bir gelir dağılımı anlamına elbette gelmez. Bununla birlikte, sosyal yardım devleti ve

paternalizm anlayışı dünyanın hiç bir yerinde yoksulluğa çözüm olamamış, aksine bireylerin daha tembelle olmalarına ve iradi işsizliği benimsemelerine neden olmuştur.

Türkiye'ye uluslararası rekabet gücü yönünden ise "ORTA" not verilmiştir. Türkiye, yapılan araştırmalarda başlıca gelişmiş ve yeni gelişmekte olan ülkeler arasında rekabet gücü düşük ülkeler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, uluslararası rekabet gücü konusunda yapılan araştırmalarda Türkiye dünyanın rekabet gücü en yüksek olan 50 ülke içerisinde değerlendirilmektedir. Dünyada 200 ülke olduğu düşünülürse bu açıdan dünyadaki yerimizin sevindirici olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Türkiye, başlıca Asya-Pasifik ülkeleri, gelişmiş Batı ülkeleri ve Anglo-Şakson ülkeleri ile karşılaştırıldığında rekabet gücünün çok düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'nin rekabet gücünü artırabilmesi için süratle şu adımları artması gereklidir:

- Devletin ekonomideki rolü ve görevleri yeniden tanımlanmalı ve piyasa ekonomisinin etkin olduğu alanlardan devlet süratle çekilmelidir. Özelleştirme, yerelleştirme ve gönüllüleştirme reformları gerçekleştirilerek merkezi devletin yükü özel sektöre, yerel yönetimlere ve gönüllü kuruluşlara aktarılmalıdır.

- Vergi oranları düşürülerek özel teşebbüslerin gelişmesi sağlanmalıdır. Düşük vergi oranlarının uzun vadede toplam piyasa üretimini ve vergi gelirlerini artıracığı unutulmamalıdır.

- Toplam kalite yönetiminin tüm kamu sektöründe ve özel sektörde etkin bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır.

- Bilim ve teknolojiye önem verilmelidir. Araştırma ve geliştirme harcamalarının GSYİH içerisindeki payı yükseltilmeli, bilgi ve iletişim teknolojileri tüm sektörlerde yaygınlaştırılmalıdır.

- Uluslararasılaşmaya önem verilmelidir. Uluslararasılaşma ve global ekonomik entegrasyon bir ülkenin rekabet gücünün artması için büyük önem taşımaktadır.

- Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma içi etkenler (fiyat, kalite, maliyet, yenilikçilik, karlılık, verimlilik vs.) ve firma dışı etkenler (devletin ekonomideki yeri, işgücü piyasalarının yapısı, bilim ve teknoloji düzeyi, döviz kurları, altyapı, hukuk sistemi vs.) bütünsel olarak düşünülmesi ve rekabet gücünü artıracak önlemler alınmalıdır.

Öte yandan, global ekonomik entegrasyona uyum konusunda Türkiye, dünya ülkeleri arasında en başarılı olan ülkelerden birisidir. Global ekonomik entegrasyon göstergeleri (uluslararası ticaret hacminin GSYİH'ya oranı, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı vs.) dikkate alındığında Türkiye'nin 1980 sonrasında gösterdiği performans dünyada pek çok ülkeden daha iyidir. Bununla birlikte başlıca Asya Pasifik ve gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye'nin bu alanda çok daha mesafeler alması gerektiği görülebilir. Türkiye'nin bu alandaki notunu "ORTA" olarak tesbit etmiş bulunuyoruz.

Global ekonomik entegrasyon konusunda Türkiye'nin alması gereken tedbirler şunlardır:

- Dünyada bölgesel ticaret blokları giderek önem kazanmaktadır. Türkiye, 1963 yılında tercihini Avrupa ülkeleri ile bütünleşmek yönünde yapmıştır. Ancak, aradan geçen bunca yıla rağmen Türkiye bu hedefi hala gerçekleştirememiştir. Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin süratle gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

- Türkiye'nin ihracata dayalı büyüme modelini daha etkin bir şekilde uygulaması gereklidir.

- Türkiye, yabancı sermaye yatırımlarını geniş ölçüde desteklemelidir. Bunun için öncelikle siyasal istikrarsızlık ve ekonomik istikrarsızlık ortamından kurtulmak gereklidir.

Bir diğerk araştırma konumuz olan uluslararası kredibilite ve risklilik yönünden değerkendirildiğinde Türkiye'nin durumunun iyi olmadığı görölmektedir. Başlıca rating şirketlerinin "ülke riski" konusunda yaptığı değerkendirmelerde Türkiye "çok yüksek riskli ülke" ya da "yüksek riskli ülke" olarak tanımlanmaktadır. Rating şirketlerinin araştırmalarından hareketle Türkiye'nin bu alandaki notunu "ZAYIF" olarak tesbit etmiş bulunuyoruz.

Rating şirketlerinin ölkemize ilişkin olumsuz değerkendirmelerinin değışmesi için ekonomik, siyasal, ve sosyal yönlerden radikal reformların süratle gerçekleştirilmesi gerekir. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye'nin siyasal alanda demokratikleşme yönünde adımlar atması ve siyasal istikrarsızlık ortamından kurtulması önem taşımaktadır. Ekonomik alanda, en başta temel makro-ekonomik göstergelerin iyileştirilmesi şarttır. Sosyal alanda ise terörizm, siyasal islam, şiddet vs. sorunların azaltılması gerekir.

Türkiye'nin bilim ve teknoloji yönünden karne notu da yine "ZAYIF" olarak tesbit edilmiştir. Ölkemiz, temel bilgi ve iletişim teknolojileri yönünden gelişmiş ölkelerin çok gerisinde bulunmaktadır. Türkiye'nin bilim ve teknolojiyi, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın dinamosu olarak görmesi, bilgiye ve insan kaynaklarına daha fazla yatırım yapması gereklidir.

Türkiye'nin temel makro ekonomik göstergeleri diğerk ölkeler ile karşılaştırıldığında reel büyüme hızı hariç diğerk göstergeler yönünden çok iyi durumda olmadığı görölmektedir. Özellikle fiyat istikrarsızlığı, döviz kurlarındaki istikrarsızlık, yüksek mevduat ve kredi faiz oranları, düşük verimlilik vs. faktörler Türkiye'nin bu alanda da ciddi reformlar gerçekleştirmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

Türkiye'nin dünyadaki yerini daha iyi bir seviyeye yükseltmek istiyorsak, süratle makro ekonomik istikrarı sağlayacak reformları (devletin küçültülmesi, özelleştirme, vergi oranlarının düşürülmesi, mali disiplinin tesis edilmesi, bütçe açıklarının azaltılması ve zaman içerisinde denk bütçe ilkesinin anayasal güvence altına alınması, parasal disiplinin sağlanması için merkez bankasının özerkleştirilmesinin sağlanması vs.) gerçekleştirmek zorundayız.

Son olarak, rüşvet ve yolsuzluklar yönünden Türkiye'nin notunu değerkendirmeye çalışalım. Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun araştırmalarını esas aldığımızda Türkiye'nin dünyada rüşvet ve yolsuzlukların en yaygın olduğu ölkelerin başında geldiğini görüyoruz. Bu araştırmadaki veriler, ayrıca kendi araştırmalarımız ve gözlemlerimiz çerçevesinde bu alanda Türkiye'nin notunu "ZAYIF" olarak tesbit etmiş bulunuyoruz.

Şu önemli hususu belirtmekte yarar görüyoruz. Kanaatimizce, çeşitli uluslararası kuruluşların Türkiye'ye verdikleri puanlar ve Türkiye'deki siyasal yönetim, ekonomik düzen ve diğerk ekonomik, siyasal ve sosyal konular üzerine yaptıkları değerkendirmeler son derece önem taşımaktadır. Uluslararası çevrelerde saygınlığı olan kuruluşların Türkiye'ye ilişkin değerkendirmeleri "Türkiye İmajı" nı olumlu ve/veya olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan araştırmalar ve kendi gözlemlerimiz çerçevesinde Türkiye'nin uluslararası imajının pek çok alanda iyi olmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye'ye yönelik yapılan olumsuz eleştirileri ve verilen düşük puanları bütünüyle reddetmek yerine bunlardan ders almanın önem taşıdığına inanıyoruz. Daha iyiye gitmek için önce kendimizi tanımaya çalışmalı, eksikliklerimizi ve yetersizliklerimizi belirlemeliyiz. Bir tür "benchmarking" yaparak dünyada her alanda en başarılı olan ölkeleri tesbit etmeli ve onların bu başarıya nasıl ulaştıklarını öğrenmeliyiz. Dünyada her alanda giderek artan amansız rekabet yarışında ön sıralara koşabilmek için Çinli savaşçı ve filozof Sun Tzu'nun şu sözünü aklımızdan çıkarmamız gerekiyor.

"Stratejik etkenlerin çoğunu kendi safında bulunduran kimse daha savaşa girmeden karargahta kazanmış; bunların azını elinde tutan kimse daha savaşa girmeden yenilmiş sayılır." (Sun Tzu, 1996; 72)

Özetle, geleceği kazanmanın yolu stratejik düşünme ve şimdiden geleceğe hazırlanmaktan geçmektedir. Romalı şair Ovid'in *"bugüne hazır olmayanın yarına hazır olması daha güç olacaktır"* sözü de bu açıdan çok anlamlıdır.

Türkiye, daha güçlü bir ülke olmak ve Atatürk'ün gayet güzel bir şekilde ifade ettiği "muassır medeniyet" hedefine ulaşmak istiyorsa radikal bir değişimi başarmak zorundadır. Bunun için öncelikle, Türkiye'nin bir vizyonunun bulunması, bu vizyona ulaşma kararlılığını gösterecek bir misyon üstlenmesi, strateji ve aksiyon planlarını süratle hazırlaması ve uygulaması gereklidir.

Daha güçlü bir Türkiye için, tesbit ettiğimiz ON HEDEF'in süratle gerçekleştirilmesi gerekir.

DAHA GÜÇLÜ BİR TÜRKİYE İÇİN ON HEDEF...

1. PİYASA EKONOMİSİ

Türkiye, ekonomik özgürlüklerin mevcut olduğu ve etkin bir şekilde korunduğu bir ekonomik düzen modeli olan piyasa ekonomisini kurumsallaştırmalıdır.

2. DEMOKRASİ

Türkiye, siyasal özgürlüklerin mevcut olduğu ve etkin bir şekilde korunduğu bir siyasal yönetim modeli olan demokrasiyi kurumsallaştırmalıdır.

3. SİVİL TOPLUM

Türkiye; özelleştirme, yerelleştirme, gönüllüleştirme, demokratikleşme reformlarını süratle gerçekleştirerek bireyi ve sivil toplumu güçlendirmelidir.

4. SINIRLI DEVLET

Devletin görev ve fonksiyonları mümkün olduğu ölçüde özel kesime devredilmeli, ayrıca devletin ekonomik alandaki güç ve yetkileri sınırlandırılmalıdır.

5. İNSANİ GELİŞME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Türkiye, yaşam kalitesini ve insani gelişme düzeyini artırmak için mücadele etmelidir. Yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik mutlaka azaltılmalıdır.

6. REKABET GÜCÜ

Türkiye, dünyada giderek artan rekabet karşısında uluslararası rekabet gücünü artıracak adımlar atmalı ve önlemler almalıdır.

7. KALİTE

Daha güçlü bir Türkiye için hedef, her alanda kaliteyi gerçekleştirmek olmalıdır. Ürün ve hizmet kalitesine; insan, sistem, donanım, liderlik ve yönetim kalitesi ile ulaşılabileceği kabul edilmelidir.

8. AHLAK VE ERDEM

Ahlak ve erdem iyi bir sosyal düzenin temelidir. Sorumluluk ahlakı, iş ahlakı, siyasal ahlak ve benzeri ahlak kuralları mutlaka toplumun değer verdiği ve uyduğu normlar olmalıdır.

9. ADALET

Adaletin olmadığı bir toplumda barış ve huzuru temin etmek mümkün değildir. Devletin temel görevi; insanların mal ve can varlıklarının korunması ve adaletin toplumda dengeli dağıtılmasıdır.

10. BİLİM VE TEKNOLOJİ

Türkiye, bilgi toplumu olabilmek ve bilgi çağını yakalayabilmek için bilim ve teknolojiye değer vermeli, bilgiye ve insana yatırım yapmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKTAN, Coşkun Can, 21. Yüzyıl İçin Yeni Toplumsal Sözleşme, İstanbul: T Yayınları, 1994 (a).
- AKTAN, Coşkun Can, Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi, İstanbul: AFA Yayıncılık, 1992.
- AKTAN, Coşkun Can, Gerçek Liberalizm Nedir? İstanbul: T Yayınları, 1994 (b).
- ALKIRE, Sabine and Rufus Black, "A Practical Reasoning Theory of Development Ethics: Furthering the Capabilities Approach", *Journal of International Development*, vol 19, No 2, 1997.
- ALESINA, Alberto and Roberto Perotti, "The Political Economy of Growth: A Critical Survey of the Recent Literature", *The World Bank Economic Review*, vol 8, No 3, 1994, pp. 351-371.
- ALVEREZ Mike, Jose Antonio Cheibub, Fernando Limongi and Adam Prezeworski "Classifying Political Regimes", *Studies in Comparative International Development*, Summer 1996, vol 31, No 2, pp. 3-36.
- ASTROW, Andre, Mina Toksöz and Howard Smith, "Country Risk Analysis", *International Encyclopedia of Business and Management*, vol 1, London: Routledge, 1996.
- BLOCK, Walter (Ed.), *Economic Freedom: Toward A Theory of Measurement*, Vancouver: The Fraser Institute, 1991.
- DAHL, Robert A., *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1991.
- DOWNS, Anthony. *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper-Row Publ. 1957.
- DUMANLI, Recep, "Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri", *Yeni Türkiye Dergisi*, sayı 6, Eylül-Ekim 1995, ss. 211-229.
- EASTON, Stephan T, and Michael A. Walker (Eds.), *Rating Global Economic Freedom*, Vancouver: The Fraser Institute, 1992.
- EGİAD, *Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?*, 1996 Raporu (Hazırlayan: Coşkun Can Aktan), İzmir: Baset AŞ, 1997.
- ENSARİ, Sıddık, "Son 20 Yılda Gelir Dağılımı" *Ekonomik Forum Dergisi*, 15 Nisan 1997, s. 16-22.
- EUROMONEY, "Asia's Economies Start to Slip", September-1996.
- FUKUYAMA, Francis, "Capitalism and Democracy: The Missing Link", *Journal of Democracy*, Vol 3, No 3, July-1992, pp. 110-110.
- FREEDOM HOUSE, *Freedom in the World, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*, 1995-1996.
- FREEDOM HOUSE, *The World Survey of Economic Freedom*, 1995-1996.
- GWARTNEY, James and Robert Lawson, *Economic Freedom of the World*, 1997, Canada: Fraser Institute, 1997.
- HAQUE, Nadeem El, Donald Mathieson and Nelson Mark, "Rating the Raters of Country Creditworthiness", *Finance and Development*, March-1997, pp. 10-13.
- HERITAGE Foundation and Wall Street Journal, *1997 Index of Economic Freedom*, (Kim R. Holmes, Bryan T. Johnson and Melanie Kirkpatrick), Washington DC: 1997.
- İNKELES, Alex, *On Measuring Democracy*, London: Transaction Publ. 1991.
- INSTITUTIONAL Investor, 1996, International Edition, New York: 1996.
- INTERNATIONAL Institute for Management Development, *The World Competitiveness Yearbook*, 1997, Lausanne: 1997.
- INTERNATIONAL Monetary Fund, *International Financial Statistics*, May-1996, Washington DC: 1996.
- INTERNATIONAL Monetary Fund, *Government Finance Statistics Yearbook*, 1997. Washington DC: 1997.

- KALKAN, Nazire, "Bilişim Sektörünün Hızına Erişilemiyor", Milliyet, 22 Ağustos 1997, s. 6.
- LAQUEUR, Walter and Barry Rubin (Eds.), The Human Rights Reader, Ontario: A Meridian Book, 1989.
- LEBLANG, David A., "Property Rights, Democracy and Economic Growth", Political Research Quarterly, Vol 49, No 1, March 1996, pp. 5-26.
- LEHNER, Urban C., "Yabancı Sermaye İçin Kıyasıya Yarış", Wall Street Journal, Milliyet Gazetesi Eki, 29.9.1997.
- MEES, Dünyada ve Türkiye'de Rekabet, İstanbul: 1997.
- OECD, Main Science and Technology Indicators, 1997-II, Paris: 1997.
- OECD, Economic Survey, Turkey, Paris: 1997.
- POLITICAL Risk Services, International Country Risk Guide, 1996.
- SACHS, Jeffrey D. and Andrew Warner, "Economic Reform and the Process of the Global Integration", Brookings Papers on Economic Activity, 1995 (1), Washington DC: 1995.
- SCHMITTER, Philippe C., "D and Dilemmas of Democracy", Journal of Democracy, Vol 5, No 2, April-1994, pp. 57-67.
- SLOTTJE, Daniel J., "Measuring the Quality of Life Across Countries", Review of Economics and Statistics, Vol LXXIII, No 3, August 1991.
- STANDARD & Poor's, Standard & Poor's Role in Financial Markets, New York: 1997.
- SUN TZU, Savaş Sanatı, İstanbul: Anahtar Kitapları, 1995.
- TEMEL, Adil ve Mehmet Ali Kelleci, "Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımında Gelişmeler (180-1994), Yeni Türkiye, sayı 6, Eylül-Ekim 1995, s. 172-77.
- TRANSPARENCY International, 1997 Corruption Perceptiobs Index, Berlin: 1997.
- TÜSİAD, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi (Dört Cilt), İstanbul, 1991.
- UNESCO, Statistical Yearbook, 1996, New York: 1996.
- UNITED Nations Development Programme (UNDP), Human Development Report, 1997, New York, Oxford, University Press, 1997.
- UNITED Nations Development Programme (UNDP), Human Development Report, Turkey, İstanbul: 1996.
- UNITED Nations Conference on Trade and Development, Trade and Development Report, 1997 New York: 1997.
- WORLD Bank, World Development Report 1997, (The State in a Changing World), Washington DC: 1997.
- WORLD BANK, World Bank Atlas, 1997, Washington DC: 1997.
- WORLD Bank, World Development Indicators, 1997, Washington DC: 1997.
- WORLD Bank, Government Finance Statistics Yearbook, 1997, Washington DC: 1997.
- WORLD, Bank, Global Economic Prospects and the Developing Countries, 1996, Washington DC: 1996.
- WORLD, Bank, Global Development Finance, 1997, Washington DC: 1997.
- WORLD Economic Forum, World Competitiveness Report, 1997, Geneva: 1997.
- WORLD Trade Organization, Annual Report, Geneva: 1997.
- WORLD Trade Organization, Trading into the Future, 1997.

Siyasal özgürlükler ve demokrasi,
Ekonomik özgürlükler ve piyasa ekonomisi,
İnsani gelişme ve yaşam kalitesi,
Yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik,
Uluslararası rekabet gücü,
Global ekonomik entegrasyon,
Uluslararası kredibilite ve risklilik,
Bilim ve teknoloji,
Makro ekonomik performans,
Rüşvet ve yolsuzluklar
yönünden

DÜNYANIN NERESİNDEYİZ?

Üçüncü bin yıla doğru hızla yaklaşmanın heyecanını ve gelecek şokunu bir arada yaşıyoruz... Peki gelecek bin yıla hazır mıyız? Hızla değişen dünyaya nasıl ayak uyduracağız? Ne yapmalıyız? Nereye doğru gitmeliyiz?

İşte tüm bu sorulardan önce "nerede bulunduğumuzu" ve bizden daha ileride olan ülkelerin buldukları yerlere nasıl ulaştıklarını tesbit etmek zorundayız. Önce kendimizi tanımalıyız... Kendimizi sorgulamalıyız... Eksiklerimizi ve yetersizliklerimizi görmeliyiz... En iyiyi ve doğruyu bulup, onu kendimize vizyon yapmalı, başarmak için bir misyon üstlenmeliyiz... Strateji ve aksiyon planlarımızı süratle oluşturmalı ve uygulamaya koymalıyız...

Bu araştırma ile dünyanın dört bir yanındaki uluslararası ve bölgesel kuruluşların en son verilerinden doğrudan yararlanarak "dünyanın neresindeyiz?" sorusunu cevaplamaya çalışıyoruz.

